

A KATONAI BIZTONSÁGI HIVATAL
TUDOMÁNYOS TANÁCSÁNAK
KIADVÁNYA

A TARTALOMBÓL

Grúzia, katonai és politikai események - 2008
Válság Darfurban
1968, Csehszlovákia: A „ZALA” feladat katonai és elhárítási aspektusai
A (NATO) katona-egészségügyi Kiválósági Központ
Az önkéntes alapkiképzési rendszer
A drogfogyasztás bizonyíthatósága a védelmi szférában
A válságkommunikációs terv súlyának és jelentőségének bemutatása
Im memoriam Radó Sándor
Nemzetbiztonsági mesterszak indul a ZMNE-n

2008

3. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

- Bizottság elnöke:** Dr. Hamar Ferenc a KBH TKH vezetője
- Bizottság tagjai:** Dr. Izsa Jenő
Dr. Korsós László
Dr. Kobilka István a KBH TT titkára
Lenkey László Zoltán PhD hallgató
Dr. Németh József
Tarján István PhD hallgató
- Felelős kiadó:** Dr. Stefán Géza az MTA Doktora, címzetes egyetemi Tanár, MK KBH főigazgatója
- Főszerkesztő:** Ledács Kiss Jenő
- Tördelő szerkesztő:** Juth Marianna
- Székhely:** Budapest
- ISSN:** 1785-1181
- Postacím:** MK KBH Tudományos Tanács
1885 Budapest, Pf.: 25.
Telefon: 236-5111/ 24-301, 31-423 mellék

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

- Elsősorban a honvédelemmel, ezen belül a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdéseket feldolgozó, elemző írásokat várunk. A kéziratokat másfeles sortávolsággal, gépelve - floppyn is - kérjük a TT titkárához vagy az SZB valamelyik tagjához eljuttatni a szerző neve, beosztása, rendfokozata, lakcíme és telefonszáma feltüntetésével.

- A cikk, tanulmány, írás terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy ívet (21-23 gépelt oldal).

- A közlésre nem kerülő cikkeket nem őrizzük meg, de a szerző kérésére visszaküldjük.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

Deák János – Szternák György

Grúzia, katonai és politikai események – 2008..... 5

Besenyő János

Válság Darfurban..... 35

Jagadics Péter

1968, Csehszlovákia a „ZALA” feladat katonai és elhárítási aspektusai..... 49

Kobolka István – Sallai János

Budapest kriminálgeográfiája 1960-1985 között 86

AKTUÁLIS

Kopcsó István

A (NATO) Katona-egészségügyi Kiválósági Központ szerepe a szövetség egészségügyi transzformációjában 103

KONZULTÁCIÓ

Devecseri Gábor

A szerződéses legénységi állomány kiáramlási mutatóinak konszolidációja - 2. rész : Az önkéntes alapkiképzési rendszer vázlata 118

Olajos György

Új kihívások előtt a nemzetbiztonsági szervezetrendszer 131

DOKTORANDUSZOK FÓRUMA

Lenkey László Zoltán

A drogfogyasztás bizonyíthatósága a védelmi szférában 144

Tanai Károly

A válságkommunikációs terv súlyának és jelentőségének bemutatása 154

Barabás Anett

A NATO keleti bővítése – változások az orosz biztonságpolitika irányvonalában 172

TITKOSSZOLGÁLATOK TÖRTÉNETÉBŐL**Izsa Jenő**

Könyvek, kémek – legendák, tények	179
In memoriam Radó Sándor	

Szabó Ervin Antal

<i>Vázlatok az orosz hírszerzés történetéből</i>	
Von Possaner báró és doktor Haimzot	192

TUDOMÁNYOS ÉLET-KÉPZÉS**Izsa Jenő**

Nemzetbiztonsági mesterszak indul a ZMNE-en.....	203
--	-----

Contents	214
-----------------------	-----

<i>SZERZŐINK</i>	215
-------------------------------	-----

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

DEÁK JÁNOS – SZTERNÁK GYÖRGY

GRÚZIA, katonai és politikai események – 2008

Grúzia történelmének, a fegyveres konfliktus eseményeinek, az ezzel kapcsolatos véleményeknek és a konfliktus katonai hátterének ismertetésével kívánunk segítséget nyújtani mindazoknak, akiket a téma bővebben érdekel.

Grúzia rövid történelme, a fegyveres konfliktus tükrében

A mai Grúzia területén már az antikvitás idején (Kr.e. 5-4. század) megjelentek az első államalakulatok, a Kaukázus hegyeiben Ibéria (Mcheta központtal), a Fekete-tengerrel határos Kolhidai-síkságon pedig görög telepések városállamai (pl. Fászisz, a mai Poti; vagy Diosz-kuria, a mai Szuhumi). A mai Grúzia hellenisztikus területei ezután Pontusz, majd Róma befolyása alá tartoztak.

Az i. e. 4. században Kaukázusi Ibéria és Kolchisz királysága kulcsszerepet játszott a grúz nép kialakulásában. Később a Kaukázuson túl élő népek feletti uralomért az ókorban és a középkorban állandó küzdelem folyt a Perzsa és a Római, illetve a Bizánci, majd az Oszmán Birodalom között.

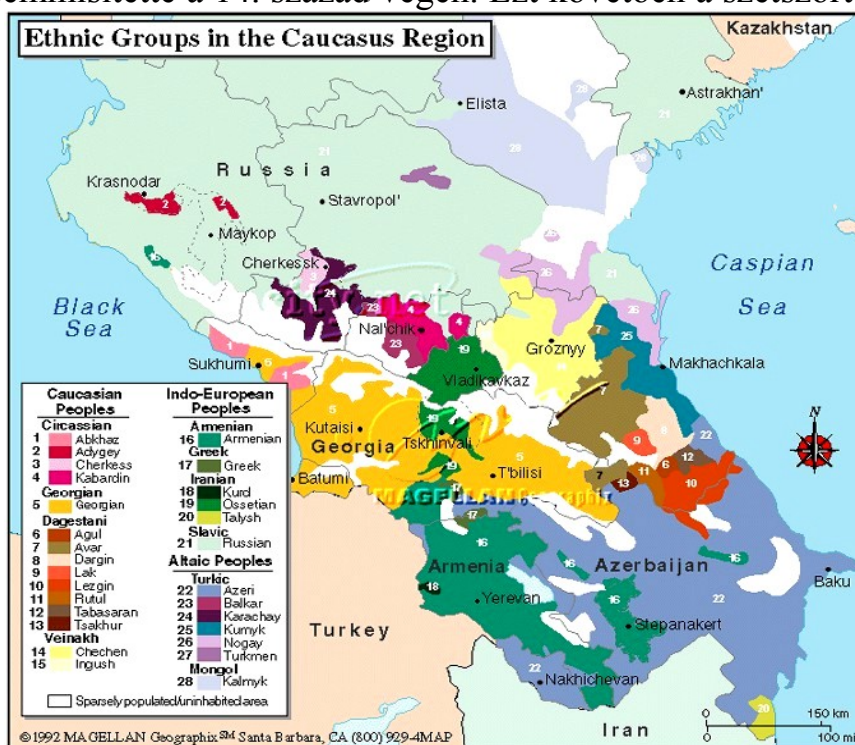
A Kr. utáni évszázadokban a Dél-Kaukázusban elterjedt a kereszténység, a 4. század végén Örményországban – elsőként – államvallássá nyilvánították a kereszténységet, ami a grúz területeken is elterjedt. A kaukázusi hegyi fejedelemségek közül Kartli emelkedett ki ebben az időben, amelynek Tbiliszi volt a központja. Az 5. században jelennek meg a grúz nyelv és írásbeliség első emlékei (Szent Susanik szenvedéstörténete).

A középkorban a Nyugat-Kaukázuson több kisebb fejedelemség osztozott, amelyek a nagyhatalmak, Bizánc, és a perzsa Szaszanida Birodalom közötti hatalmi vetélkedés periferiáján helyezkedtek el. A 7. századtól kezdve az új világvallást, az iszlámot hirdető arab hódítás jelentett kihívást.

Az első egységes grúz államot a 10-11. század fordulóján sikerült megteremtenie a Bagra-tioni-dinasztiának (III. Dávid, 961-1001). A középkori grúz állam a 11-12. században éri el hatalma csúcsát (IV. Dávid, 1089-1125), sikeresen visszaverik a szeldzsuk-törökök támadásait, és bekebelezik a Kaukázus nagy részét. Tamara királynő (1184-1213) uralkodása a grúz államiség csúcspontja, Grúzia hatalma ekkor a Fekete-tengertől a Kaszpi-tengerig terjedt, beleértve a mai Törökország északkeleti részét és Azerbajdzsánt. Ebben az időben alkotott a grúz költőóriás, Sota Rusztaveli, aki (talán Sztálint nem számítva) a legismertebb grúz személyiség.

A középkori grúz állam számára a mongol pusztítás jelentett gyógyíthatatlan csapást, a 14. században sikerül ugyan helyreállítani az egységet, ezt viszont Timur Lenk megsemmisítette a 14. század végén. Ezt követően a szétszórta hegyi fejedelemségek, Kartli, Kaheti, Imereti az Oszmán Birodalom és Perzsia érdekszférája között helyezkedtek el.

A 16-18. században Moszkvai Rusz hatalmának terjedésével, majd az Orosz Birodalom megalakulásával egyre szorosabbá válnak a grúz-orosz kapcsolatok. Sok grúz Oroszországban lelt menedéket, Moszkvában népes grúz kolónia élt.

A különböző népcsoportok elhelyezkedése a Kaukázus térségében *

A 18. század második felében a Kartli-Kaheti királyság megerősödésével a grúz államiság és kultúra újraéledése következik be. A Kartli-Kaheti királyság harcot kezd a muzulmán Perzsia és Törökország ellen, kiűzi a törököket az országból. 1783-ban Oroszország (amely 1774-ben szerezte meg a Krímet) protektorátust vállal Grúzia felett. 1795-ben Perzsia megtámadja a Kartli-Kaheti királyságot, a perzsák elfoglalják Tbiliszit, Oroszország belép a háborúba Grúzia oldalán. XII. György, Kartli-Kaheti királya 1801-ben felajánlja az Oroszországgal való egyesülést, amit I. Pál cár elfogad. 1801-től tehát Grúzia csatlakozott Oroszországhoz, 1810-ben a másik grúz fejedelemség, a nyugat-grúziai Imereti-fejedelemség is beolvadt Oroszországba. Az oroszok kiűzték a perzsákat Grúziából, majd a grúz területeket betagozták az Orosz Birodalomba.

* Grúzia népessége igen heterogén összetételű. Az 4,4 milliós népességből csak 3,7 millió a kaukázusi nyelvcsaládba tartozó grúz. Közel 400 ezer grúz él Azerbajdzsánban, Oroszországban, Észak-Oszétiában, Törökországban és Iránban. Grúzia nemzetiségei: örmény (9,0%), orosz (7,4%), azeri (5,1%), oszét (3,2%), görög (1,9%), abház (1,7%), egyéb. A grúz nemzetiség sem egységes: 3 nagy csoportba sorolhatók: kartleli, megreli és a szvani grúzokra. Vallások: grúz ortodox, örmény, orosz ortodox, muszlim.

A lakosság túlnyomó többsége ortodox keresztény, 82% a Grúz Ortodox Egyház tagja. A szomszédos népekkel gyakori történelmi konfliktusok és a több felekezet együttélése ellenére Grúziában hagyományosan béke uralkodott a különböző vallásokhoz tartozók között és a vallási alapú diszkriminációnak nincs hagyománya az országban.

Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Grúzia>, 2008. szeptember 6.

A 19. század közepéig tartó török-orosz, valamint a perzsa-orosz háború eredményeként a terület feletti ellenőrzést a 19. század végén az Orosz Birodalom szerezte meg.

A független Grúziát 1918-ban kiáltották ki. Az ország függetlenségét 1920-ban Szovjet-Oroszország is elismerte, de 1921-ben az abháziai és adzsáriai felkelések leverésére szovjet-orosz csapatok szállták meg az országot, melynek következtében 1922-ben a független ország Grúz Szovjet Szocialista Köztársasággá vált.

1922 decemberében Azerbajdzsánnal és Örményországgal megalakították a Kaukázuson-túli Szovjet Szocialista Szövetségi Köztársaságot, amely a Szovjetunió alapító tagja lett. 1936-ban vált szét a három köztársaság, és Grúziát a Szovjetunió egyik önálló tagköztársaságává nyilvánították.

A Mihail Gorbacsov által 1991. március 17-én a Szovjetunió megújításáról kiírt népszavazást a grúz Szovjet Köztársaság bojkottálta, de Abházia lakosságának 52,3 %-a, gyakorlatilag az összes nem grúz, részt vett rajta, és túlnyomó többségük (98,6 %) az unió fenntartására szavazott. A március 31-én Grúzia függetlenségéről tartott népszavazást viszont a nem grúzok bojkottálták. A grúz lakosság nagy többsége Grúzia függetlenségét támogatta. Ennek nyomán 1991. április 9-én Grúzia kikiáltotta függetlenségét a korábbi disszidens, Zviad Gamszahurdia vezetésével. A grúz nacionalista ellenzék vezető Gamszahurdia 1988 végétől minden hivatalos fórumon hangoztatta az a nacionalista politikai irányvonalat, hogy „Grúzia a grúzoké.” Ez az a történelmi időszak, amikor a szovjet szövetségi központtól függetlenedni akaró grúz ellenzék nyíltan meghirdeteti a grúziai autonómiák felszámolását. 1989 tavaszán tüntetések sorát szervezik grúz nacionalisták az egyébként ekkor már grúz többségű félmillió Abháziában, ahol rendre az abházokról, mint az Észak-Kaukázusból „betelepültekről” beszélnek, akiknek „meg kell mutatni a hazafelé tartó utat.”

A grúz nacionalista ellenzék ezzel párhuzamosan Dél-Oszétiában is frontot nyitott. Gamszahurdia a kis tartományhoz tartozó Eredviben szervezett grúz tüntetésen odáig megy, hogy az oszétokat egyenesen „söpredéknek” nevezi, akiket „a Roki alagúton át kell kipenderíteni.” Igazi „demokratára” valló program. Gamszahurdiát választják nem sokkal később a Grúz Legfelsőbb Tanács, a parlament elnökévé (1990. október), majd fél év múltán Grúzia elnökévé. Aligha csodálható, hogy az addig autonómiával rendelkező tartományok nem egyszerűen bizalmatlanná váltak a központi grúz hatalommal szemben, hanem szabályosan elkezdnek menekülni felügyelete alól. 1989 novemberében már a nacionalista szavakat tették is követték. Grúz nacionalisták többezres tömege indul el a dél-oszét főváros, Chinvali felé. Az ekkor kialakuló konfliktusnak már halálos áldozatai is voltak.

Gamszahurdia nagyon gyorsan népszerűtlenné vált, és decemberben a Grúz Nemzeti Gárda megszállta Tbilisziben a kormányzat hivatalait Tengiz Kitovani parancsára. Az államcsíny után néhány héttel, 1992 januárjában ő is lemondásra kényszerült. Eduard Sevardnadze korábbi szovjet külügyminiszter, akinek nagy szerepe volt a Szovjetunió lebontásában, váltotta fel a grúz elnöki székben a Gamszahurdiát követő Kitovant. Ezzel a kormányzatban a keményvonalas grúz nacionalisták kerültek döntő pozíciókba.

Sevardnadze kezdetben ugyan megpróbált óvatosan fellépni, de már visszatértének elején súlyos hibát vét: elfogadja politikai környezetének tervét Abházia fegyveres visszavételére. A kísérlet – többek között, mert Szuhumi a háttérből élvezti Oroszország támogatását és, mert a muszlim abházok számít-

hatnak az Észak-Kaukázus szunnita muzulmánjaiból szervezett szabadcsapatok segítségére – súlyos kudarcba fulladt. Ráadásul, az 1992-1993-ban zajló 14 hónapos háború, illetve annak kölcsönösen elkövetett borzalmi hosszú távra megpecsételték grúzok és abházok viszonyát. Ebben a háborúban ugyanis a 90-100 ezres abház etnikai közösség több mint négy százaléka odaveszett. Ilyen veszteséget nem szoktak gyorsan elfelejteni, kiváltképp, ha egy ilyen kis közösségről van szó, mint amilyen az abház. Ugyanakkor nem kevésbé jelentős a grúzok vesztesége sem, akik nagy többségét – mintegy 200-250 ezer főt – e háború nyomán üldözték el Abháziából. A harcokban elesettek száma is magas, még ha e veszteségek aránya a teljes grúz etnikai közösséghez képest jóval alacsonyabb is, mint az abházok esetén.

1992. február 21-én a Grúziát uraló Katonai Tanács érvénytelennek nyilvánította a szovjet időszak alkotmányát, és ismét hatályba helyezte az 1921-es alkotmányt. Sok abház úgy tekintett erre a lépésre, mint autonómiájuk felszámolására. 1992. július 23-án az abház kormány kikiáltotta a függetlenségét Grúziától, bár ezt a lépést más hatalom nem ismerte el. A grúz kormányzat Gamszahurdia híveit vádolta a belügyminiszter elrablásával és fogságba vetésével Abháziában. Grúzia 3000 katonát vezényelt a térségbe a rend helyreállítására. Súlyos harcok bontakoztak ki Tbiliszi katonai erői és az abház milícia között Szuhumiban és környékén. Az abház hatóságok elutasították Grúzia igényeit és invázióról beszéltek. Az egyhetes harc számos sebesülést okozott mindkét oldalon. Végül a grúz kormány erői ellenőrzésük alá vonták Abháziát és elvágták a régiót a külvilágtól.

Az abházok katonai veresége egy sajátos szervezet megalakulásához vezetett. A Kaukázusi Hegyi Népek Konföderációja Észak-Kaukázus oroszbarát mozgalmainak gyűjtőszervezete volt. Részt vettek benne csecsenek, kozákok, oszétok és Oroszországból érkezett önkéntesek százai. Itt tevékenykedett Samil Baszajev, aki később az orosz-ellenes csecsen szakadárok egyik vezetője lett. Ők támogatták az abház szeparatistákat a grúz kormányzat ellenében. Beszámolók szerint reguláris orosz erők is beavatkoztak a szakadárok oldalán. Szeptemberben az abházok és orosz önkéntesek a tűzszünet megsértésével megtámadták Gagrát, és Abházia jelentős részét megtisztították a grúz erőktől. Sevardnadze kormányzata Oroszországot gyanúsította a lázadók támogatásával, Grúzia területi épségének megbontásával, a grúz-orosz határ frontvonallá változtatásával. 1992 végére a lázadók ellenőrzésük alá vonták Abházia Szuhumitől északnyugatra eső részét.

A konfliktus megoldatlan maradt 1993 júliusáig, amikor abház fegyveresek sikertelen támadást indítottak a grúz kézen levő Szuhumi ellen. Körülvették és lőtték a várost, ahol Sevardnadze grúz elnök csapdába esett. Július végén a grúzok győztesnek tekintették magukat. 1993. szeptember közepén az abházok újabb támadást indítottak. Tíznapos súlyos harc után 1993. szeptember 27-én elfoglalták Szuhumit. Sevardnadze elnök akkor döntött a menekülés mellett, amikor a szeparatista mesterlövészek löni kezdték a szállodát, ahol lakott. Abházok, észak-kaukázusi önkéntesek és szövetségeseik számos atrocitást követtek el a városban maradt grúzokkal szemben, ez volt a *szuhumi-i mészárlás*. A tömeggyilkosságok és rombolások még két hétig folytatódtak, ezerszámra haltak meg és tűntek el az emberek.

Eduard Sevardnadze államelnök ezután igyekezett mérsékelt politikát folytatni, de Abházia, Adzsária és Dél-Oszétia önállósulása mellett a gyenge kormányzati hatalom, és a fegyveres erők nem egyértelmű helyzete is szerepet

játszott a bizonytalan belpolitikai életben. Mindezek ellenére Grúzia nemzetközi megítélése kedvező volt, különösen a piacgazdasági reformok terén.

2003-ban a Soros György által is támogatott „rózsás forradalom” az ellenzék juttatta hatalomba, Eduard Sevardnadze ellenállás nélkül mondott le. A nacionalista Miheil Szaakasvili lett az új államfő. Az oroszok által tovább szított belpolitikai feszültségek megmaradtak, csakúgy, mint a demokratikus politikai kultúra hiánya. A grúz parlament sokszor vált igen éles konfliktusok színterévé, Miheil Szaakasvili elnök és pártja többször is rendkívüli állapotot vezetett be a sztrájkok és az ellenzék tüntetése miatt.

Mindezek összességükben olyan súlyú kölcsönös sérelmek keletkeztek Grúzia szinte valamennyi népében, amelyek emléke, ha oldódik is, csak nagyon hosszú idő után tűnik el véglegesen. Ennek korábban is és most, a fegyveres konfliktus után, igen kicsi a valószínűsége.

Áttekintve az ország történelmét, véleményünk szerint ezért már jó ideje teljesen világos volt, hogy Grúziának csak abban az esetben van esélye két tartományának visszaszerzésére, ha türelmet tanúsít az ott lakókkal szemben. Az anyaországot gazdaságilag és szociálisan vonzóvá és egyben biztonságossá teszi az abházok és az oszéték számára. Ha megtörténnek azok a személycserék a hatalomban, amelyek nyomán olyan politikusok ülhetnek le mindkét oldalról tárgyalni, akik korábban semmilyen formában nem voltak érintettjei egyetlen erőszakos konfliktusnak sem. E feltételek híján aligha számíthatott bárki is arra, hogy területek feladják ellenállásukat. Ezért sem lehetett sikeres a grúz támadás Dél-Oszétia ellen, függetlenül az orosz fegyveres erő tevékenységétől.¹

A háború (fegyveres konfliktus) rövid története

Amikor Miheil Szaakasvili a 2003-as forradalom után hatalomra jutott az országban, rögtön megígérte választóinak, hogy visszaszerzi Grúzia három, 1992-ben elszakadt tartományát. A muzulmán grúzok lakta Adzsáriát rövidesen vértelenül visszafoglalta, és Dél-Oszétia egyharmadát is visszacsatolta. Abházia és Dél-Oszétia maradéka azonban továbbra is független maradt, mindkettőben az orosz fegyveres erő Észak-Kaukázusi Katonai Körzet katonái állomásoztak.

Az orosz csapatok korábbi kivonulása ellenére, Dél-Oszétiában az utóbbi hetekben rendszeresek voltak a határmenti összecsapások a grúz és az orosz katonák között, a két katonai erő egymást vádolta az erőszak kielezésével. Abházia felett pedig a két fegyveres erő egymás pilóta nélküli felderítő repülőit semmisítette meg a fegyveres konfliktust megelőző hónapokban.

¹ <http://www.nol.hu/cikk/506004/> 2008. szeptember 7., <http://hu.wikipedia.org/wiki/Grúzia>, 2008. szeptember 6.

2008. Február:

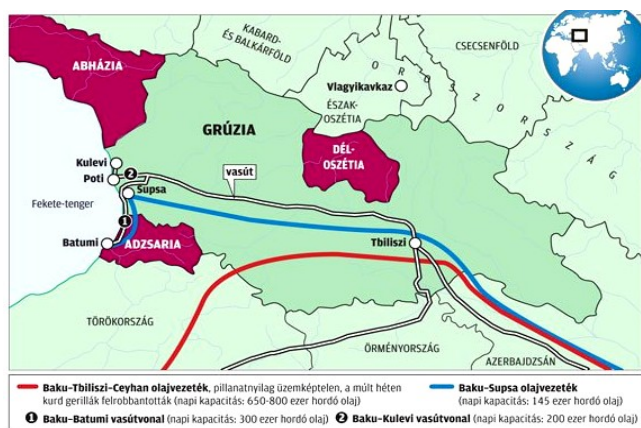
Koszovó amerikai támogatással kikiáltotta a függetlenségét. Az orosz kormány szerint eljött az ideje, hogy Abházia és Dél-Oszétia is független legyen.

Április:

A bukaresti NATO-csúcson Grúzia tagjelölti státust kapott. Oroszország ezt nagyon rossz néven vette, Putyin orosz elnök akkor Oroszország álláspontját felszólalásában és Bush amerikai elnökkel folytatott beszélgetéseiben ismertette.

Az Izvesztyija című orosz lap a NATO-tagállamok állam- és kormányfőinek csúcstalálkozóját értékelve azt elemelte, hogy mi indította Franciaországot és vele együtt több NATO-tagállamot arra, hogy George Bush amerikai elnök kérésének ellenállva megakadályozták Grúzia és Ukrajna bevonását a Szövetség tagsági akciótervébe. A lap szemleírója szerint Franciaország, Németország és más államok jól látták, hogy a jelenlegi ukrajnai belpolitikai helyzet nem mutat jelentős előrelépést a demokrácia és a szövetségben elfogadott elvekhez való közeledés terén. „Grúzia és Ukrajna fő érdeme az Amerika-barát és élesen oroszellenes politika,” ami azonban nem elég a jövőbeni NATO csatlakozáshoz. A másik indíték az elutasításhoz alighanem az volt, hogy a két ország csatlakozásának fő támogatója, Bush elnök hamarosan távozik tisztségéből, az amerikai elnöki vezetés átalakul, és érdekesebb lesz az új elnökkel megtárgyalni a kérdést, a sietséget semmi nem indokolja. Ez az álláspont még akkor is elfogadható, ha Miheil Szaakasvili grúz elnök szerint „országja minden szempontból érett arra, hogy meghívást kapjon a Szövetség tagsági akciótervébe. A meghívás esetleges elmaradása Oroszország agresszív döntéshozóit erősítené.” Ezzel szemben Ukrajna meghívásával kapcsolatban Grigorij Karaszin orosz külügyminiszter-helyettes úgy nyilatkozott, hogy „az ország meghívása a tagsági akciótervbe a lehető legrosszabb kihatással lenne az orosz-ukrán kapcsolatokra. Ez két következménnyel járna: először, elkerülhetetlenül megköveteli a geopolitikai, geostratégiai hangsúlyok áthelyezését Oroszország biztonságának védelme érdekében. Másodszor, valamennyi gazdasági megállapodás felülvizsgálatát a két ország kapcsolatában.”

A két nyilatkozattal összefüggésben megjegyezzük, hogy Ukrajna és Grúzia az utóbbi években fontos volt az Egyesült Államok számára, de legalább ennyire fontos Oroszország számára, ha nem jobban. Ukrajnán keresztül húzódnak nyugat felé a legfontosabb gázvezetékek. Ukrajna alkatrészeket készít az orosz nukleáris képesség fenntartásához, korszerűsítéséhez. Továbbá, Grúzia szerepe megnövekedhet a Kaszpi-tenger olajkészleteinek elszállításában és az ehhez szükséges olajvezeték birtoklásában. A Szövetségnek ezt a döntését az is befolyásolta, hogy egyes NATO-tagállamok Oroszországgal kapcsolatos álláspontját a fenntartott kétoldalú gazdasági (kőolaj, földgáz), kereskedelmi kapcsó-

latok is meghatározzák. Az Európai Unió kőolaj- és földgázimportjának 38 %-a Oroszországból származik. A Nemzetközi Energiaügynökség számításai szerint húsz év alatt megkétszereződik az unió energiafogyasztása, ami megnehezíti az olaj és a földgáz importját. Külön biztonsági kockázat, hogy az importfüggőség Oroszországhoz, a Közel-Kelethez és Közép-Ázsiához kötődik. Ugyanakkor a tagállamoknak hosszú távon kell gondoskodniuk a fenntartható fejlődésről, a megfelelő energiaforrásokról a következő generációk számára. Az európai tagállamok döntésükkel bizonyították, hogy nem engednek minden esetben az Egyesült Államok kérésének, és különösen fontos érdekük a jó gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fenntartása Oroszországgal.

Végül, írja a lap szemleírója, a „*régi európaiak*” legkevésbé sem akarnak további nézetkülönbségeket Oroszországgal Dmitrij Medvegyev elnökségének kezdetén, főleg úgy, hogy ebből semmiféle geopolitikai, geostratégiai haszon nem származik. Különösen akkor nem, amikor az energetikai biztonságról még nem született megállapodás, és Oroszország a legmegbízhatóbb szállító, egyben a legnagyobb exportőr az európai piac felé. Másképpen, az európai gazdasági problémák idején nem lenne ésszerű viszályba kerülni Oroszországgal. A lap szerint „*a két ország felvételének ellenzői azt is értik, hogy a jövevényekkel számos konfliktus és probléma kerülne be a szövetségbe, s ezeknek a levét az európaiak innák meg. A szövetségnek kellene szembeállnia a szakadár Abháziával és Dél-Oszétiával, s egyben vitába szállni Oroszországgal a lázadó grúziai régiók támogatása miatt, esetleg végignézni Ukrajna kettéválását.*”

Május:

Az orosz hadsereg gyakorlatokat kezdett a térségben. Csapatokat vontak össze Abháziában és a szakadár tartomány légterében lelőttek egy grúz felderítő repülőgépet.

Az orosz Védelmi Minisztérium utasítására 400 orosz katonát vezényeltek Abháziába, Dmitrij Medvegyev, orosz elnök beiktatásának napján. A grúz miniszterelnök-helyettes Brüsszelben az Európai Unió vezetőitől gyors segítséget kért, mert a grúz kormány orosz támadástól tartott.

Július:

Az orosz légierő vadászgépei berepültek Dél-Oszétia légterébe, az orosz kormány szerint figyelmeztetésül, hogy a grúzok fejezzék be a tartomány orosz lakosainak zaklatását. A grúzok hazahívták moszkvai nagykövetüket.

Augusztus 4.

A dél-oszét kormány szerint grúz katonák megölték hat embert, amikor állásaikat lőtték. Oroszország tiltakozott az erőszak ellen.

Augusztus 7.

Tárgyalások kezdődtek orosz közvetítéssel a dél-oszétok és a grúzok között. A grúz elnök, Miheil Szaakasvili, a grúz televízió esti adásában egyoldalú tűzszünetet és autonómiát ígért. Néhány órával később parancsára a grúz hadsereg megtámadta Chinvalit, a dél-oszét fővárost. A grúz kormány azt állította, hogy az oszét katonák folyamatosan provokálták a grúz katonai egységeket, ezért indult támadás, amelyet a grúz fegyveres erő sorozatvető osztályának tüze előzött meg. Az oszétek viszont állították, hogy a grúzok kezdték tüzéséggel (sorozatvetőkkel) löni az alvó Chinvali területét.

Augusztus 8.

Az orosz Védelmi Minisztérium utasítására, az Észak-Kaukázusi Katonai Körzetből az 58. hadsereg kijelölt egységei bevonultak Dél-Oszétiába, hogy segítsenek a grúzok elleni harcban. A jól megtervezett és megszervezett hadművelet végrehajtásával felmentik az ostromlott Chinvalit, a támadó grúz erők nagyobb részét megsemmisítik. Az orosz légierő gépei grúz katonai állásokat bombáztak Dél-Oszétián kívül is. Ezek menekültek el Dél-Oszétiából Oroszországba. Ugyanakkor, több száz grúz menekült el a tartományból Grúziába.

Augusztus 9.

Az oroszok elfoglalták Chinvalit. Az orosz fegyveres erő vadászgépei bombázták Gorit, Sztálin szülővárosát, ami Grúziához tartozik, de nagyon közel van az oszét határhoz, és a grúz hadsereg innen indította oszétiai hadműveleteit. Amerikai segítséggel hazatért közel 2000 grúz katona Irakból, az egységet azonnal Tbiliszi térségébe vezényelték, az ott harcoló csapatok megerősítésére, a források szerint, amerikai könnyű fegyverekkel. Az orosz légierő repülőgépei lebombázzák Poti kikötőjét, elsősorban az olajszállításhoz szükséges berendezéseket.

Augusztus 10.

Chinvali teljes egészében az 58. hadsereg ellenőrzése alá került. A grúzok tűzszünetet kértek, de az oroszok ezt nem fogadták el. Az orosz Védelmi Minisztérium utasítására 9000 orosz katonát vontak össze Abháziában, ahol a helyi kormány bejelentette, hogy hadba lépnek Grúzia ellen. A Fekete-tengeren mozgósították az ott állomásozó orosz flotta egységeit és elsüllyesztettek egy grúz hadihajót. Az orosz légierő Tbiliszi környékén katonai célpontokat bombázott. Folytatódott Gori ostroma, az 50 ezer lakos nagy része elmenekült.

Augusztus 11.

A grúzok bejelentették, hogy nem harcolnak tovább Dél-Oszétiában, és csapataikat is kivonják a tartományból. A Dél-Oszétiában lévő oroszok csapatok parancsnoka szerint viszont a grúz tüzér ütegek továbbra is lőtték Chinvalit. A grúz hadsereg feladta a szétbombázott Gorit. Abházia ultimátumban követelte, hogy a grúz hadsereg vonuljon ki a Kodori-szorosból, ami ugyan Grúziához tartozik, viszont stratégiaiul kulcsfontosságú Abházia ellenőrzéséhez. A grúz kormány nem fogadta el az ultimátumot.

Augusztus 12.

Orosz és abház csapatok Abházia felől benyomultak Grúzia területére. A grúz hadsereg feladta a Kodori-szorost. Az orosz flotta egységei 3 grúz hadihajót elsüllyesztettek Poti kikötőjében. A grúz védelmi miniszter bejelentette, hogy a grúz hadsereg fegyvereinek nagy részét megsemmisítették, a maradék erőket pedig Tbiliszi védelmére vonják össze. Grúzia nemzetközi segítséget kért.

Augusztus 13.

Nagyobb harci cselekmények nem történtek, de az orosz csapatok nem hagyták el Grúziát. Gorit blokád alá vették, az áteresztő pontokon mindenkit ellenőriznek, aki a városba ki vagy be akar menni. Hivatalos orosz információk szerint, a kijelölt egységek a fosztogatóktól védik a szétbombázott települést.

Több szemtanú és a grúz elnök szerint viszont orosz harckocsi csapatok indultak el Goriból Tbiliszi felé, a grúz kormány a főváros ostromától tartott.

Medvegyev orosz elnök nem sokkal dél előtt bejelentette, hogy leállítják az orosz csapatok a hadműveletek folytatását. Az orosz kormány azt ígérte, hogy nem szállják meg Grúziát, de csapataik hosszabb távon Abháziában és Dél-Oszétiában maradnak, az ott élő orosz lakosság védelmére.

Augusztus 13.-án éjszaka francia közvetítéssel tűzszünetet kötött Oroszország és Grúzia. Grúzia vállalta, hogy visszavonul az 1992-es határok mögé. Más szóval, feladja Abházia és Dél-Oszétia egészét, katonáit visszarendeli a laktanyákba. Az oroszok ígéretet tettek, hogy kivonják katonáikat a grúz területekről, kivéve a két szakadár tartományt.

Augusztus 14.

Az Európai Unió kész volt szerepet vállalni a grúziai békefenntartásban, a helyszínen is – állt az Európai Unió külügyminiszterek augusztus 13-i brüsszeli közleménytervezetében. A Tanács úgy gondolta, az Európai Uniónak készen kell állni arra, hogy szerepet játsszon, akár a helyszínen is, a grúziai konfliktus tartós és békés rendezése érdekében kifejtett minden erőfeszítésben, beleértve az ENSZ és az EBESZ erőfeszítéseit is – olvasható a dokumentumban. A külügyi-miniszterek határozottan támogatták, hogy az unió megfigyelőket vagy békefenntartókat küldjön az orosz-grúz tűzszünet betartásának ellenőrzésére Dél-Oszétiába, Grúzia szakadár területére – közölték brüsszeli diplomáciai források.

Németország számára teljességgel elfogadhatatlan a demokratikusan választott grúz kormány legitimitásának megkérdőjelezése – jelentette ki Angela Merkel kancellár az augusztus 13.-ai berlini kormányülésen. A jövőbeli politikai tárgyalásokon Grúzia szuverenitása és területi integritása sem vonható kétségbe – ismertette a német kormány álláspontját a kancellár helyettes szóvivője, Thomas Steg. Merkel, német kancellárasszony augusztus 15-én Szocsiban Dmitrij Medvegyev orosz elnök értésére fogja adni, hogy a válság nem oldható meg katonai eszközökkel. A német kormány szemében egyik fél sem ártatlan. A kancellár a jövő héten a grúz fővárosba utazik, ahol szintén a kaukázusi konfliktusról tárgyal – tette hozzá a szóvivő.

Augusztus 15.

Miheil Szaakasvili aláírta azt a tűzszüneti megállapodást, amely véget vetett a Grúzia és Oroszország közötti harci cselekményeknek. A grúz államfő ezt Condoleezza Rice amerikai külügyminiszter társaságában jelentette be a tbiliszi elnöki palota előtt tartott sajtótájékoztatón.

A Kommerszant című orosz lapban augusztus 16.-án megjelent interjúban Miheil Szaakasvili grúz elnök kijelentette: tárgyalásokra csak akkor kerülhet sor, ha Oroszország visszatér a kiinduló pozícióhoz, és elismeri az egységes Grúziát és annak határait. Azt, hogy a kilencvenes évek elején elszakadt Abházia és Dél-Oszétia Grúzia része. Megismételte: a dél-oszétiai orosz katonai akció célja a grúziai kormány megdöntése és Grúzia függetlenségének korlátozása, vagy felszámolása. „Tbiliszi egyáltalán nem szándékozik Moszkvával tárgyalni területi épségéről, amelyet Oroszország megsértett, hanem csakis az agresszor orosz csapatok kivonásáról. Készek vagyunk megvitatni a fegyvernyugvást, és minden mást, de ha Oroszország nem ismeri el Grúzia függetlenségét és területi épségét, akkor ilyen helyzetben nehéz tárgyalásokat kezdeni” – mondta Miheil Szaakasvili. Az elnök állította:

„hazugság, hogy Grúzia támadott volna meg bárkit, hazugság, hogy békés dél-oszétiai lakosok váltak a grúz katonák áldozataivá, mert azok nem is találkoztak civilekkel. Utalt arra, hogy sok háború ilyen hazugságokkal kezdődik.”

Augusztus 16.

Dél-Oszétiában helyreállt a biztonság, de az orosz békefenntartók maradnak, hogy garantálják ezt a biztonságot – mondta Dmitrij Medvegyev a német kancellárral tartott találkozója után Szocsiban.

Orosz harcokoszlopok tartanak a Dél-Oszétiától délnyugatra, grúz területen fekvő Hasari és Borzsomi felé, állította Miheil Szaakasvili grúz elnök. Ugyanakkor független források nem erősítették meg bejelentését. A grúz elnök egy nappal a bejelentés előtt írta alá a tűzszüneti megállapodást, egyben az orosz csapatok kivonását követelve.

Augusztus 17.

Az orosz támogatást élvező abháziai katonai erők hatalmukba kerítették 13 grúziai falut és egy vízi erőművet, közölte a grúz külügyminisztérium.

A szombaton késő este kiadott közlemény úgy fogalmaz, hogy az orosz katonai egységek és az abház fegyveresek „eltolták” Abházia határát az Inguri folyó felé, és ideiglenes igazgatás alá helyezték az elfoglalt falvakat. Az abházok ellenőrzése alá került az Inguri folyón lévő vízi erőmű is.

A grúz külügyminisztérium állításait egyelőre nem erősítették meg más forrásokból. Az orosz hadsereg egy magas rangú vezetője cáfolta a hírt a CNN-nek.

Az erőmű, illetve az állítólagosan elfoglalt települések zöme az 1994-es tűzszüneti határozat által kijelölt ütközőövezetben található.

Minden jel arra mutat a hírforrások szerint, hogy a szeparatisták megerősítették állásaikat a térségben, miután elfoglalták grúziai határvédelmi erők utolsó állásait.

Véleményünk szerint valószínű, hogy a tűzszünet aláírása ellenére néhány abház és grúz katonai alegység (egység) tovább folytatta a harcot. Ezek az események is igazolják a kialakult helyzet bonyolultságát.

Augusztus 18.

Az orosz csapatok megkezdték a kivonulást Grúziából – közölte az 58. hadsereg állományából bevetett erők parancsnoka. A katonai menetszlopok Dmitrij Medvegyev elnök utasítása nyomán Chinvaliból elindultak Oroszország felé. Mivel sok katonáról van szó, a kivonulás nem fog rövid időn belül befejeződni, közölte Vjacseszlav Boriszov vezérőrnagy a dél-oszét határhoz közeli Gori közelében a brit hírügynökség tudósítójával.

Augusztus 19.

Az orosz erőknek azonnal ki kell vonulniuk Grúziából, ismételte meg hétfőn az amerikai Elnöki Hivatal tudósítója, aki figyelemmel követte az események alakulását a harcok helyszínén.

Gordon Johndroe szóvivő közölte: az oroszok azt mondták, hogy a kivonulásuk ma délben kezdődik. Ez olyan dolog, amit azonnal végre kell hajtani. Figyelemmel követjük az orosz tetteket, hogy megerősítést kapjunk.

A texasi Crawfordban nyaraló George Bush amerikai elnök birtokán nyilatkozó szóvivő közölte azt is, hogy a Fehér Ház hivatalosan meg fogja vizsgálni a

Grúz kormány azon vádjait, hogy az orosz katonai erők etnikai tisztogatást hajtottak végre a konfliktus övezetében.

Augusztus 20.

Augusztus 22-ig befejeződik az orosz csapatok kivonása Grúziából – biztosította kedden francia kollégáját telefonon Dmitrij Medvegyev orosz elnök.

Csütörtökön és pénteken (augusztus 21-22.) elhagyja az orosz haderő Grúziát, kivéve 500 katonát, aki a múlt héten aláírt tűzszünet biztonsági rendelkezéseinek végrehajtását biztosítja majd – mondta Medvegyev, orosz elnök Nicolas Sarkozy, francia elnöknek a francia elnöki hivatal közleménye szerint. A két államfő telefonbeszélgetése során egyetértett abban, hogy az érintett felek által elfogadott hatpontos béketervnek teljes mértékben, mielőbb érvényt kell szerezni.

Medvegyev, orosz elnök megerősítette: beleegyeznek abba, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) megfigyelőket küldjön Grúziába, hogy ott egy átmeneti biztonsági zónában dolgozzanak együtt a helyi járőrökkel.

Sarkozy, francia elnök a maga részéről jelezte, szeretné, ha mielőbb megnövelnék az EBESZ-küldöttek számát, és ismételten kijelentette, hogy Franciaország kész megfigyelőkkel segíteni ezt a missziót.

A fegyveres konfliktussal kapcsolatos vélemények

A nyugati tanintézetekben hosszú évek óta bevált gyakorlatot szeretnénk a tanulmány további részében alkalmazni. Nevezetesen, a Grúziában lezajlott katonai eseményekkel összefüggő „sajtófigyelés” alapján kívánunk az olvasók számára hasznos információkat adni, valamint a témával bővebben foglalkozók kutatómunkáját elősegíteni.

A bejelentéssel a harci cselekmények ugyan befejeződtek, de mindkét állam hivatalosan próbálta igazolni a fegyveres tevékenység jogosságát, felhasználva ehhez a média lehetőségeit. Ezek közül ismertetünk néhányat.

A hazai és külföldi elemzéseket tanulmányozva megállapítható volt, hogy katonai konfliktust elemzése során a szakértők két csoportra oszthatók: grúz és orosz pártiakra.

A nem orosz pártiak többsége rámutatott az események elemzése során más fontos diplomáciatörténeti tényezőkre is a Kaukázus térségével kapcsolatban, amelyek hasznosak lehetnek a kutatók számára.

Aczél Endre és Sz. Bíró Zoltán egymástól függetlenül a következő véleményt fogalmazta meg a fegyveres konfliktus térségéről és a háttérben húzódó okokról. A XIX. században Rudyard Kipling Közép-Ázsiáról, az Afganisztántól a Fekete tengerig terjedő stratégiai övezetről, mint a Nagy Játzsma színhelyéről írt. Akkor a két versengő főszereplő a Brit Birodalom és az orosz cárok rendszere volt, egymással harcoltak a befolyás és az ellenőrzés megszerzéséért, illetve megőrzéséért.

A XXI. század kezdetére annyi változott, hogy a Szovjetunió széthullása után az Egyesült Államok megjelent a térségben, azzal a szándékkal, hogy visszaszorítsa a nagyhatalmi státusban meggyöngült, de legújában energia gazdagsága miatt mégis megerősödött Oroszországot. A geopolitikai, geostratégiai lehetőség nem sokkal kisebb, talán még nagyobb is a korábnál, mert az Egyesült Államok azt tervezi, hogy Tbiliszin keresztül vasútvonal fogja összekötni Közép-Ázsiát Európával, ehhez pénzügyi segítséget ad. Az sem elhanya-

golandó az Egyesült Államok részéről, hogy a térségben húzódik az a 260 km-es BTC csővezeték (Baku-Tbiliszi-Ceyhan) is, amely a Kaszpi-tenger olaját Oroszország megkerülésével szállítja Törökországba. Továbbá, ezen az útvonalon kell majd áthaladnia a nevezetes Nabucco gázvezetéknek is.

Ebben a helyzetben az Egyesült Államoknak kifejezett geopolitikai szándéka, hogy berendezkedjen a számára igen jelentős geopolitikai, geostratégiai térségben. A tervek megvalósításához Grúziát és Ukrajnát tartja a két legfontosabb országnak – fogalmazott Aczél Endre.

Ennek alapján Az Egyesült Államok nem hagyhatta figyelmen kívül, az amerikai egyetem végzett ügyvéd, az angolul és franciául jól megtanult Miheil Szaakasvilit, aki Grúzia elnökeként készséges végrehajtója az amerikai elképzeléseknek. Grúzia hadserege, amire csak szüksége volt, mindent megkapott a tengerentúlról, a fegyvereken kívül még a vadonatúj egyenruhákat is.

2008 áprilisában, a NATO állam- és kormányfőinek bukaresti csúcsértekezletén, Bush, amerikai elnök szorgalmazására Grúzia fölvetését a tagállamok állam- és kormányfői elutasították, mert elsősorban Sarkozy francia elnök és Merkel német kancellár ragaszkodott az alapszabályhoz; *addig nem fogadható be egyetlen új tag sem a Szövetségbe, amíg a tagjelölt ország belső területi és etnikai feszültségekkel van tele.* Erre a megkötésre pontosan illik Dél-Oszétia és Abházia helyzete Grúziában.

Ezt a lehetőséget figyelembe véve, valamint a szakértők véleményére alapozva elmondható, hogy a két ország fegyveres konfliktusának legnagyobb vesztese Grúzia.

Új külpolitikai stratégiát dolgoz ki Oroszország annak fényében, hogy a grúziai–orosz háború megváltoztatta a kaukázusi térség geopolitikai, geostratégiai helyzetét – jelentette be az orosz elnök 2008. szeptember 7-én, aki azzal vádolta meg a Nyugatot, hogy a humanitárius segítségnyújtás ürügyén újra felfegyverzi Grúziát. Az orosz kormány ülésének kezdetén Dmitrij Medvegyev rámutatott, hogy valódi háború robbant ki a kaukázusi térségben. *Sok ország nem volt hajlandó elítélni a grúziai rezsimet, ugyanakkor emberek százmilliói támogatták Oroszország elvi álláspontját és fellépését* – mondta Medvegyev elnök. Hozzátette, hogy *Oroszország egyetlen támogató vagy megértést tükröző szót sem hallott azoktól, akik hasonló körülmények között „a választás szabadságáról, nemzeti méltóságról, az agresszor erő alkalmazásával való megbüntetésének szükségességéről” beszélnek.* Bár az Egyesült Államokat nem említette név szerint, úgy fogalmazott, kíváncsi lenne, hogy miként viselkednének a Grúziát felfegyverző országok, ha az orosz haditengerészeti flottát küldenék el humanitárius segéllyel a közelmúltban pusztító erejű hurrikánok által sújtott karibi térségbe.

Gereben Ágnes történész, Oroszország-szakértő szerint a mostani háború elsősorban nem arról szól, hogyan alakul a dél-oszéték sorsa. Sokkal inkább egy nagyhatalmi vetélkedés színtere volt Grúzia, ahol Oroszország és az Egyesült Államok küzd egymással az olajért és a befolyásért.

A történész elemzése szerint az oszét válságot Oroszországból támogatták inkább. A dél-oszétokat soha nem érdekelte igazán, hogy melyik államhoz tartoznak, grúz fennhatóság alatt éltek már 1801-ben is, amikor Oroszország elfoglalta Grúziát. A dél-oszét szeparatizmust az oroszok mesterségesen szították, ahogy a térségben már a Szovjetunió felbomlása előtt sok helyen elkezdte a KGB szítani az etnikai feszültségeket. A titkosszolgálat így akarta biztosítani, hogy valakinek mindig szüksége legyen az orosz beavatkozásra. A terv 1994-ben érett be, amikor a volt szovjet tagállamokkal Oroszország elfogadtatta, hogy

békefenntartónak orosz csapatokat használjanak konfliktusok esetén. Az akkori egyezségekre hivatkozva maradtak orosz katonák Dél-Oszétiában és Abháziában – fejtette ki véleményét Gereben Ágnes, majd így folytatta.

Miközben az oroszok igyekeztek fenntartani befolyásukat a régióban a Szovjetunió szétesése után is, az Egyesült Államok is bejelentkezett a területért. Fontos szempont volt az azeri olaj. 2002-ben kezdték el építeni azt a vezetékét, ami a Baku környéki olajmezőkről Grúzián keresztül Törökországba viszi az olajat. Ez a vezeték hasonló, mint ami a Nabucco lenne gázban, ha egyszer elkészülne – kihagyja az oroszokat a térség olajüzletéből. A vezeték most nem működik. Augusztus 8-án kurd terroristák robbantották fel egy szakaszát Törökországban. Augusztus 10.-kén az orosz légierő repülőgépei bombázták szét egy részét a grúziai Potinál. A vezetéken szállított olaj jórészt nyugati társaságok, a brit-holland BP és az amerikai Chevron tulajdonában van.

A kiépített vezeték Oroszország érdekei ellen volt, és különösen bosszantotta az akkori orosz kormányt, és a mostanit is, hogy 2003-ban az amerikaiak politikai befolyást is szereztek Grúziában. Eduard Sevardnadze grúz elnököt, volt szovjet külügyminisztert akkor buktatta meg forradalmával a most is elnöklő Miheil Szaakasvili. Szaakasvili az Egyesült Államokban járt egyetemre és egy washingtoni ügyvédi iroda munkatársából lett grúz politikus, először Sevardnadze minisztereként, majd ellenzékeként, végül utódjaként. Színre lépése egybe esett az új vezeték építésével – ismertette a történészasszony.

Miheil Szaakasvili hatalomra jutásakor a három szakadár grúz tartományból (Abházia, Dél-Oszétia, Adzsária) egyet gyorsan visszafoglalt. Adzsária visszaszerzése fontos volt az új olajvezeték miatt is, hiszen a régió központját, Batumit is érinti az olajszállító cső. Az orosz elit kedvelt tengerparti üdülőhelye így amerikai érdekszféra lett.

Már Sevardnadze idején amerikai katonai tanácsadók érkeztek Grúziába, százan most is ott vannak, hivatalosan fegyvertelenül. Az Egyesült Államok komolyan gondolta a grúz hadsereg kiképzését, azt bizonyítja, hogy a szakértők vezetője John Shalikashvili, nyugalmazott tábornok, aki elismert szaktekintély mind az Egyesült Államokban, mind Európában.

A 2000-es évek elején az Egyesült Államok Izrael után Grúziának adta a legmagasabb összegű egy főre jutó katonai támogatást. Az orosz újságok már Miheil Szaakasvili győzelme előtt is arról cikkeztek, hogy a grúziai amerikai nagykövet úgy működik, mintha minisztere lenne a grúz kormánynak, iránymutatásait maximálisan figyelembe veszik.

Az amerikaiak növekvő befolyása Grúziában, különösen a Kaukázus térségében, érzékenyen érintette az orosz kormányt. Oroszország Putyin elnök hatalomra kerülése óta igyekszik visszaszerezni politikai pozícióit a volt szovjet területeken, elsősorban a határához közeli területeken. Az Egyesült Államok viszont igyekszik az orosz érdekszféra határát ezer kilométerrel keletebbre tolni. Ebbe a politikába illeszkedik Ukrajna és Grúzia NATO-tagságának támogatása, illetve az ottani forradalmak segítése 2003-ban és 2004-ben.

Oroszország mostani fellépése arról szól, hogy az orosz kormány nem hagyja magát, és nem engedi az amerikai befolyási övezet terjeszkedését, ha kell, megállítja fegyverrel a hidegháborús ellenfél nyomulását – állítja a történészasszony.

A fegyveres konfliktus eseményeinek jobb megértését segítheti elő a Francia Akadémia örökös titkárának, *Hélène Carrere d'Encausse* professzorasszonynak a véleménye, aki grúz származású. Fejedelmi család sarja, a szülei a

bolsevizmus elől emigráltak, ő maga már Párizsban született. Könyvei alapművek a világ valamennyi nagy egyetemén. Az 1978-ban megjelent kötete „A szétrobbant birodalom” megjósolta a Kaukázus térségének jövőjét, ami aztán be is következett, bár sok részletet akkor tévesen látott. Így, a muzulmánosság elszakadási törekvéseit ítélte fontosabbaknak a baltiak türelmetlenségénél a volt Szovjetunió tagköztársaságaiban.

A professzornő a dél-kaukázusi válság csúcspontján cikket közölt a konzervatív *Le Figaróban*, és ebben történelmi példákra hivatkozva azt fejtette ki, hogy sem Dél-Oszétia, sem Abházia nem ismerte el soha a grúzok fennhatóságát. A máról az a véleménye a professzornőnek, hogy a Miheil Szaakasvili grúz elnök, ha szándéka ellenére is, de nagy szolgálatot tett Oroszországnak, mert a konfliktust ő kezdeményezte, ő támadt a fegyveres erő felhasználásával, még ha az orosz katonai erő ellentámadása „túlméretezettnek” is mondható.

A *The Daily Telegraph*, a legnagyobb konzervatív brit napilap kommentárja szerint az az aggodalom, hogy „Európában kialszanak a fények ezen a télen,” arra sarkallt egyes „gyengébb idegzetű uniós tagállamokat,” hogy kerüljenek minden, orosz szempontból esetleg provokatívnak látszó fellépést, mert az nem vezet sehová. Oroszország nukleáris ütőereje változatlanul elegendő ahhoz, hogy a világ jelenlegi lakosságának akár a tízszeresét is elpusztítsa. Most viszont ennél nagyobb aggály forrása az, hogy Európa olajellátásának harmada, gázellátásának pedig a 40 %-a függ Oroszországtól – volt olvasható a lapban.

A baloldali *The Guardian* kommentárja szerint az Európai Uniónak meglenne a megfelelő külpolitikai eszközrendszere, de ez mit sem ér egyértelmű politikai akarat nélkül. A világos közös álláspont hiánya részben annak a következménye, hogy elbukott az unió alkotmánytervezete, majd annak utódja, a Lisszaboni Szerződés is. Az Európai Unió ennek most issza meg a levét: ha a tagországok nem hajlandók szuverenitásuk egy kis szeletét sem feladni, az uniónak mindig gondot fog okozni a közös hang megtalálása. A lap szerint különösen igaz ez Oroszország esetében, mivel az Európai Unió bővítése legutóbbi két fordulója repedést teremtett a politikai gépezetben. A balti államok, valamint Lengyelország, Csehország, Románia és Bulgária felvételével élesen kritikus hangok is megjelentek az unió oroszországi politikájával szemben. Ennek oka van, Moszkva „volt vazallusai ugyanis félnek” – állítja meg a lap.

Az Európai Uniónak annyira futotta az erejéből, hogy befagyassza a partnerségi tárgyalásokat Oroszországgal: ezzel elérte, hogy legalább az arcát mentse – vélekedett a *Die Presse* osztrák konzervatív napilap. Szerinte többet nem is nagyon lehetett várni a brüsszeli csúcstól. Az ellenben súlyos hiba lett volna, ha Moszkva csupán egy bágyadt dorgálással megússza a nemzetközi jogot megsértő grúziai háborúját. Az egyenesen bátorítással ért volna fel az oroszok szemében – írta a lap. Jelképes lépésével az Európai Unió mégiscsak világossá tette: nem tűri el tehetetlenül, hogy Oroszország, akár csak a szovjet időkben, rárontson egy szomszédos országra, és befolyási övezetét katonai eszközökkel jelölje ki.

A bécsi *Der Standard* szerint az Európai Unió mindaddig elmulasztotta, hogy az Oroszországhoz fűződő kapcsolatok sarokpontjait közösségi szinten egyeztesse. Ezt azzal magyarázta, hogy a tagországok érdekei túlságosan is eltérőek az Oroszországgal szemben követendő politikai vonalat illetően. Ám amikor Javier Solana, az Európai Unió kül- és biztonságpolitikai főképviselője arról beszélt, hogy a kaukázusi háború után az Európai Unió-orosz viszonyt teljesen át kell értékelni, akkor azt is meg kellett volna mondania, hogy mely

tagállam Oroszországhoz kötődő kapcsolatára gondolt. Ugyanis egyelőre olyan még nincs, hogy Európai Unió-orosz kapcsolatok. Am lehet, hogy a mostani brüsszeli csúcs megadta a kezdőlökést ebbe az irányba.

Ha napokban nem következik be valamilyen meglepő fordulat, akkor ismét bebizonyosodik, hogy az unió egy olyan társaság, amely Moszkvának aligha jelent gondot – írta a brüsszeli csúcsról a pozsonyi SME. A szlovák liberális polgári napilap jegyzete szerint: ahogy az Európai Unió csúcs a Grúzia elleni orosz támadásra és a két „hasznos ingatlan, Abázia és Dél-Oszétia elorzására” reagált, az ezúttal is csak meddő szócséplés volt. Az, hogy Brüsszel az Oroszországhoz fűződő viszony átértékeléséről meg Moszkva második esélyéről beszél, „már több a saját gyöngeségét és semmittevését leplező szokásos mellbeszélésnél; az már a csendes beismerése annak, hogy tele a gatyánk” – fogalmaz a lap.

Erőtlen egység, vagy egység nélküli erő-e az Európai Unió? – veti fel a pozsonyi Pravda, megállapítva: senki sem akarja az európai országok vezetőit azzal gyanúsítani, hogy nem hisznek eléggé a közös európai értékekben és a kölcsönös szolidaritásban. A gond az, hogy Moszkva birtokol valamit, amiben sokan és sokkal inkább hisznek: földgáz és nyersolaj.

Az orosz külügyminiszter a katonai konfliktussal kapcsolatban többször nyilatkozott az orosz állami televízió műsorában, ezek közül az egyik: *Oroszország olyan államként tért vissza a nemzetközi porondra, amely ki tud állni polgáraiért, és a grúz agresszióra adott válaszával mintegy a reagálás etalonját határozta meg, amely összhangban áll a nemzetközi joggal, s ezen belül az önvédelemhez való joggal – jelentette ki Szergej Lavrov.*

Az orosz-grúz válság nem fog új hidegháborúvá fajulni, mert ehhez a tétek „túl alacsonyok.” A NATO-nak ugyanakkor nem szabad bővítési politikáját szerencsejátékká változtatnia – fogalmaztak tegnapi londoni stratégiai elemzők.

A Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézetének (IISS) vezérigazgatója, *John Chipman* az éves helyzetértékelés kapcsán elmondta: a további NATO-bővítésnél most fontosabb, hogy a szövetség megfelelő stratégiai biztosítékokat nyújtson a jelenlegi tagoknak. Az intézet szakembereinek elemzése szerint Grúzia „egyértelműen felelőtlen” magatartást tanúsított, amikor nyíltan elvetette az őt támogató Egyesült Államok azon kérését, hogy ne próbálja erővel visszaszerezni Dél-Oszétiát. Ez felveti a jogos kérdést, hogy Grúzia lehet-e felelős tagja egy nyugati katonai szövetségi rendszernek. Grúzia gyengítette NATO-tagságának ügyét azzal, hogy szembeszállt saját stratégiai támogatójával. Ugyanakkor a jövőben az Egyesült Államok valószínűleg tovább érvel Ukrajna NATO-tagsága mellett is. Am az ukrán lakosság - és a megosztott vezetés - a legjobb esetben is vegyes érzelmeket táplál a csatlakozás iránt, a lakosság többsége most ellenzi a belépést – állapította meg az intézet vezérigazgatója.¹

A birodalom újbóli létrehozása címmel a *Le Mond* szerkesztőségi cikket közölt 2008. augusztus 28-án. A szerzők elsőként megállapították, hogy Grúziában a Nyugat hibát követett el. Különösen az Amerikai Egyesült Államok. A Bush kormányzat minden korábbinál nagyobbat: elhitette, hogy segítségére siet Grúziának abban az esetben, ha problémája lenne Oroszországgal. Támogatta a demokratikusa megválasztott grúz államelnököt Miheil Szaakasvilit, amikor „felelőtlenül” válaszolt az oroszok, illetve a helyi szövetségeseik provokációira. Lehetne vitatkozni azon a támogatáson – írja a lap, amelyet a Nyugat nyújtott

¹ Nem rulett a NATO-bővítés. Népszabadság 2008. szeptember 19. 7. oldal.

Grúziának azért, hogy a NATO tagja szeretne lenni, így a Szövetség védelmet biztosít majd a számára. Mindenről lehet vitatkozni a lap szerint, azonban a dolgokat nevükön kell nevezni: Oroszország 2008. augusztus 26-án a két „szeparatista mikroköztársaság” által kihirdetett függetlenségét. A szerzők szerint, ezzel Oroszország megerősítette Grúzia szétesését. Ez gyakorlatilag azt jelenti – folytatva a gondolatmenetet –, hogy Oroszország megsértette Grúzia területi épségét. Miért követte el ezt Oroszország Európával és Amerikával szemben? A lap szerint ennek több oka is lehet. Feltételezhető, hogy Grúziát destabilizálni akarták, ezzel megakadályozandó a NATO-ba történő belépését. Vagy a elősegíteni akarták, hogy Grúzia új, az orosz politikai vezetésnek „szót fogadó” elnök váltsa le Miheil Szaakasvili államelnököt és munkatársait. Ez a tény újragondolásra készítette volna Grúziát az építendő gázvezetékekkel összefüggésben. Továbbá, még egy fontos célkitűzés állhatott a háttérben, elvenni Ukrajna „kedvét” a NATO-csatlakozástól. A valós célt mégis abban látja a *Le Mond* szerkesztőse, hogy ma, amikor „az orosz revansista nacionalizmus,” amely „gázzal és kőolajjal táplálkozik” egy célt követ: visszaállítani a szétesett birodalmat.²

A Berliner Zeitung publicistája, Frank Herold szerint a béke feltételeit Grúziában jelenleg Oroszország határozza meg. Ez tulajdonképpen nem meglepő – a történelem bizonyítja, hogy a háborúk győztesei több száz éven keresztül mindig is ezt tették –, mindig is a győztesek határozták meg azt az árat, amit a veszteseknek fizetniük kellett. A kaukázusi háborúban ez az ár Abházia és Dél-Oszétia, melyek függetlenségét elismerte az orosz parlament minkét háza.

A két „független ország” orosz elismerése a legkülönbözőbb reakciókat váltotta ki a világban, különösen egyes nyugati politikusokban. Ugyanakkor a berlini elemzés rámutat arra, hogy az orosz parlament által hozott döntés a valóságban már semmit nem változtat a háború után kialakult kaukázusi helyzeten. Oroszország gyakorlatilag már régen elismerte a grúziai szeparatistákat, Nyugat pedig, a képmutató magatartása ellenére, mivel Grúzia egységét hangsúlyozták az elmúlt években, összességében megbékélt Grúzia felbomlásával.

Oroszország növekvő gazdasági-katonai helyzetét is elemezve a cikk szerzője arra a következtetésre jut, hogy egyrészt helytelen volna, ha a Nyugat elhatárolná magát Oroszországtól, másrészt Oroszországnak is szüksége van az Európával való együttműködésre. „Végül is az együttműködés új formáit kell megkeresni és megtalálni – állapítja meg a lap.”³

Hogyan látják a háborút Oroszországban?

A *Nyezaviszimaja Gazeta* című újság szerint lassan konkretizálódnak az Oroszország elszigetelésére vonatkozó nyugati fenyegetések. Az Egyesült Államok azzal bünteti Oroszországot dél-oszétiai fellépéséért, hogy a kongresszus elutasítja a Jackson-Vanick kiegészítés törlésére vonatkozó indítványt, ami gyakorlatilag lehetetlenné teszi Oroszország csatlakozását a Kereskedelmi Világszervezethez.

A *Konkurent* című lapban azzal kapcsolatban, hogy a NATO felhagy az Oroszországgal való katonai együttműködéssel, az Orosz Tudományos Akadé-

² <http://www.inosmi.ru/translation/243618.html>/ 2008. szeptember. 15.

³ <http://www.inosmi.ru/translation/243572.html> 2008. augusztus 28.

mia egyik vezető munkatársa úgy vélekedett: Oroszország válaszként erősíti a hadászati légi erő járőrözését. A kutató hozzátette: az Egyesült Államokhoz való viszony kiéleződése veszélyezteti Oroszországnak az amerikai szövetségesekhez – Japánhoz, Ausztráliához és Dél-Koreához – fűződő katonai kapcsolatait is.

A *Novaja Gazeta* című ellenzéki lap szerint a konfliktus azzal fenyeget, hogy ha nem is rombolja le teljesen, de komolyan károsítja a kapcsolatokat azon hálóját, amelyet Oroszország az elmúlt években alakított ki a nyugati világgal. A lap ugyanakkor rámutat: Nyugaton Oroszország elszigeteléséről beszélnek, de a kölcsönös függőségektől átszótt mai világban nem lehet és nem szabad teljesen elszigetelni egy nagy és természeti kincsekben gazdag országot, sok függ azonban majd attól, hogy az orosz politikai vezetés diplomáciai munkája milyen sikeres lesz a jövőben.

„A háborúkat csak a múltban nyerték meg a csatamezőn, manapság a győztest és a vesztest szavazással állapítják meg, vagyis az a győztes, akinek több barátja van. Oroszország könnyedén elfoglalhatta volna egész Grúziát, Tbiliszit is beleértve, és eltaposhatta volna Miheil Szaakasvili rezsimjét, de nem tette. A Kreml azonban mégsem tudta meggyőzni a világot, hogy célja csupán a béke helyreállítása és Chinvali békés lakosságának védelme volt” – írta a lap.

A *Vedomosztyi* című üzleti lap mindezzel szemben úgy véli, hogy Oroszország pozíciói erősebbek, mint amilyenek látszanak. Ugyanakkor a kommentátor figyelmeztet: *a NATO éles bírálata nyomán Oroszország számára nagy a csábítás, hogy az igazságtalanul megsértett fél pózába vágja magát, és becsapja maga mögött az ajtót.*

Hiba lenne azonban a NATO-val való együttműködés beszüntetése, hiszen a szövetség nem egységes, és sok nyugat-európai tagállama nem akar komoly konfliktust Moszkvával, s nem akarja erőltetni Grúzia felvételét a NATO-ba. *„Felelős dél-oszétiai politikával Oroszország nem ad majd ürügyet az elszigetelésre híveinek”* – írta a lap, s azon projektek folytatását sürgette, amelyek mutatják, hogy Oroszország a globális világ meghatározó tényezője ismét.

Jurij Nyetkacsev akadémikus, az Orosz Tudományos Akadémia munkatársa arra hívta fel a figyelmet, hogy az orosz erők kevésbé hatékonyan semmisítették meg a grúz katonai célpontokat, s Moszkvának teljes mértékben joga lett volna tengeri blokád alá venni nem csupán az abháziai, hanem a grúziai partokat is. Nem törtük meg teljesen a grúz hadigépezetet, a fegyverszünettel jelentősen korlátoztuk az agresszor megbüntetésére kínálkozó lehetőségeinket – fejtette ki az akadémikus.

Mahmut Garejev, nyugalmazott hadseregtábornok a *Hadtudományi Akadémiának* a védelmi minisztérium vezetéséhez közel álló elnöke úgy vélte: a történetek feltárták az orosz katonák felkészültségének, az erők és a közvetlenül a hadszíntéren lévő eszközök irányításának, illetve a háborús időszakban esedékes döntéshozatali folyamatoknak a hiányosságait. A legnagyobb mulasztásnak – és a kezdeti nagy veszteségek fő okának – azt minősítette, hogy a titkosszolgálatok, mindenekelőtt a katonai felderítés nem szerzett idejében tudomást Grúzia terveiről.

„Az Oroszországgal kirobbant háború alatt a grúzok felsorakoztak vezetőik mögött, ám ahogy befejeződtek a hadműveletek, úgy erősödnek a kritikus hangok. A bírálók azt vetik a grúz elnök, Miheil Szaakasvili szemére, hogy olyan háborúba vitte bele az országot, amelyet az soha nem nyerhetett meg” – hangoztatta Garejev.

Leonyid Ivasov, nyugalmazott vezérezredes a *Geopolitikai Problémák Akadémiájának* elnöke úgy vélte: Oroszország idő előtt szüntette be a harci

cselekményeket s kezdett párbeszédet az uniós közvetítőkkel. A Grúzia feletti győzelmet Nicolas Sarkozynek engedték át, aki máris változtatott a Dimitrij Medvegyev elnökkel együtt kidolgozott pontokon, s ez várhatóan nagyon kedvezőtlen hatással lesz Oroszország geopolitikai érdekeire az egész Dél-Kaukázusban – mondta.

Az Oroszországi Föderáció miniszterelnöke, Vlagyimir Putyin kijelentette, hogy Oroszország és a Nyugat között nincsenek ideológiai ellentétek és nincs bázisa a „hidegháborúnak.”

„Nincsenek ideológiai ellentétek közöttünk, mint a hidegháború időszakában. Nincs bázisa, nincs alapja a hidegháborúnak és a kölcsönös ellenségképnek” – jelentette ki a miniszterelnök a *Valdaj* nemzetközi vitaklub résztvevőivel történt találkozáson. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy Oroszországnak és a Nyugatnak sok közös problémája van, melyeket csak erőfeszítéseinket egyesítve lehet megoldani.¹

Oroszország 2008. szeptember 11-én diplomáciai kapcsolatot Létesített Abháziával és Dél-Oszétiával, bejelentette, hogy 7600 katonát fog állomásoztatni a két területen. Moszkvában parafálták az orosz-abház és az orosz-dél-oszét barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés is, amelyek jogalapot nyújtanak arra, hogy Oroszország katonai támaszpontokat tartson fenn a két területen.²

Hogyan látják a háborút az amerikaiak, az Egyesült Államok budapesti nagykövete, April H. Foley, szerint?

A nyilatkozat teljes terjedelmében olvasható volt valamennyi napilapban. Az a véleményünk, hogy ismerete fontos lehet mindazok számára, akik a konfliktus vizsgálatával foglalkoznak.

„Orosz harckocsik, csapatok és repülőgépek törtek át egy vele szomszédos kis ország határain. Bár ez a szomszéd Grúzia és nem Csehszlovákia, a harckocsik pedig nem a Szovjetunió, hanem Oroszország felségjelzését viselik, mégis vérfagyasztó a hasonlóság 1968-cal.

A következmények is hasonlóképp súlyosak. Az orosz csapatok eddig nem mutattak hajlandóságot a távozásra, stabilizálták pozícióikat nemcsak Dél-Oszétiában és Abháziában, hanem Grúzia egyéb területein is, súlyosan megsértve az ország területi integritását.

Kedden a NATO-országok külügyminiszterei határozott hangvételű nyilatkozatban álltak ki Grúzia területi épsége, függetlensége, szuverenitása és szabadon választott kormánya mellett. Az Egyesült Államok külügyminisztere, Condoleezza Rice kijelentette: a nyilatkozatnak többek között az az üzenete Oroszország számára, hogy a NATO nem fogja megengedni, hogy új határvonallal válasszák el Európában azokat az országokat, amelyek már részei a transzatlanti szervezeteknek azoktól, amelyek egyelőre még csak törekednek erre.

A világ figyelme most a két legsürgősebb teendőre összpontosul: véget vetni mindenféle ellenségeskedésnek és erőszaknak, beleértve az irreguláris erők tevékenységét az oroszok ellenőrizte területeken, és segítséget nyújtani a konfliktus túlélő áldozatainak. Grúzia és Oroszország tűzszüneti egyezményt írt alá, de a világ egyelőre hiába várja, hogy Oroszország tiszteletben tartsa azt, noha nagyon sürgős lenne, hogy

¹ <http://www.rg.ru/2008/09/11/putin-anons.html>

² <http://www.honvédelem.hu/cikk/4/12459> 2008. szeptember 12.

a humanitárius szervezetek emberei elérjék a rászorulókat. Az Egyesült Államok és más országok már megkezdték az orvosi segítségnyújtáshoz szükséges anyagok, felszerelések, az élelmiszer, a védőeszközök stb. kiszállítását. Bár a halottak és a sebesültek pontos számát még nem ismerjük, nyilvánvaló, hogy Grúziának a kegyetlen rombolás utóhatásaként humanitárius katasztrófával kell szembenéznie.

Grúzia szeparatista régiói, Dél-Oszétia és Abházia körüli feszültségeknek hosszú történetük van. Aki közelebbről nézi az elmúlt évek eseményeit, nem csodálkozhat azon, ami az elmúlt hetekben történt. Moszkva egyre nagyobb gazdasági, politikai és katonai nyomást gyakorolt Grúziára, kereskedelmi embargót vezetett be vele szemben, fölfüggesztette a légi és földi szállításokat. Tavasszal az orosz kormány rendelkezést bocsátott ki a hivatalos kapcsolatok erősítéséről Dél-Oszétiával és Abháziával a grúz hatóságok tökéletes kikapcsolása mellett.

Ezután Oroszország részéről még inkább baljóslatú lépések következtek. Áprilisban orosz harci gépek lelőttek egy grúz távirányítású repülőgépet Grúzia légterében. Még ugyanebben a hónapban orosz csapatok és tüzérségi egységek kezdték meg a bevonulást Abháziába a békefenntartó erők növelésének ürügyén, Grúziával való bármiféle egyeztetés mellőzésével. Májusban Oroszország egyértelmű törvényes meghatalmazás nélkül vasútépítő csapatokat küldött Abháziába az Oroszországból délre, a válságkövetkeztében vezető vasútvonalak helyreállítása végett állítólagos humanitárius okokra hivatkozva.

Júliusban erőszakkal járó incidensekről érkeztek hírek Dél-Oszétiából. Ezek során grúz rendőrségi járműveket támadtak meg, és merényletet kíséreltek meg egy dél-oszétiai grúzbarát politikai vezető ellen.

Ezekben a hónapokban az Egyesült Államok illetékesei mind az orosz, mind a grúz vezetést önkorlátozásra szólították fel, és szorgalmazták, hogy keressék a viták békés rendezésének útját.

Augusztus 7-én bombatámadás ért grúz falvakat az orosz békefenntartók által ellenőrzött dél-oszét területekről. Erre válaszul Grúzia megindult, és dél-oszétiai területeket foglalt vissza. Ezután megsemmisítő méretű orosz haderő tört be Dél-Oszétiába, Abháziába és a tulajdonképpeni Grúziába. Most ott tartunk, hogy Oroszország megkérdőjelezi Grúzia területi integritását, és lebegteti azt a lehetőséget, hogy elismeri mindkét vitatott terület függetlenségét, szemben az ENSZ Biztonsági Tanácsának számos határozatával, melyek szerint e területek státuszát diplomáciai úton kell rendezni.

A Grúzia elleni orosz agresszió képei, kivált azokkal a közvetett és közvetlen fenyegetésekkel együtt, amelyek most már más országok, például Lengyelország és Ukrajna ellen is irányulnak, félelmetes emlékeket ébresztenek azokban a korábbi rab nemzetekben, melyek a szabadság és a demokrácia nyugati útját választották.

Ámde most már más világban élünk, mint negyven évvel ezelőtt, amikor a Szovjetunió lerohanta Csehszlovákiát. Azóta Európa, a transz-atlanti közösség és az egész világ előbbre lépett. Oroszország is arra törekszik, hogy beilleszkedjen a XXI. század diplomáciai, politikai, gazdasági és biztonsági intézményrendszerébe, s az Egyesült Államok erőteljesen támogatja ezeket az erőfeszítéseit.

De Oroszország fent említett lépéseivel mindezt kockára teszi nemzetközi tekintélyével együtt. Már meg is kérdőjeleződött, hogy kívánatos-e Oroszország felvétele a Világkereskedelmi Szervezetbe, és méltó-e a megtiszteltetésre, hogy nyolcadikként helyet foglaljon a G7-ek gazdasági fórumán. Némelyek már azt is fölvetették: helyénvaló-e, hogy Oroszország lássa vendégül a következő téli olimpiát Szocsiban, ami csak egy maratonfutásnyi távolságra van Abházia vitatott területétől.

Az orosz nép rá fog ébredni, hogy az elmúlt hetekben elkövetett agresszióért olyan árat fizethet, amivel vezetői egyáltalán nem számoltak.

Ha Oroszország helyre akarja állítani kárt szenvedett tekintélyét és nemzetközi kapcsolatait, az első lépés, amit meg kell tennie, hogy tiszteletben tartja az elnöke által aláírt tűzszünetet, beszüntet minden ellenségeskedést, beleértve az irreguláris egységek tevékenységét az elfoglalt területeken. A tűzszünet értelmében Oroszországnak azonnal ki kell vonnia Grúziából azokat a csapatait, amelyek augusztus hatodika után vonultak be. Lehetővé kell tennie a nemzetközi ellenőrzést, nemkülönben az erőteljesebb nemzetközi jelenléte Dél-Oszétiában. Biztosítania kell, a humanitárius segítségnyújtás lehetőségét is, és vissza kell térnie korábban követett politikájához: Grúzia területi integritásának támogatásához.

Ellenkező esetben Oroszország még inkább elszigeteli magát. Miként Condoleezza Rice mondta a NATO tanácskozása után: Nem viszonyulhatunk úgy Oroszországhoz, mintha mi sem történt volna, amíg az teszi, amit.” – nyilatkozott a nagykövetség.

A tanulmány további részében az orosz-grúz konfliktus katonai- és katonatechnikai tapasztalatainak összegzésére teszünk kísérletet azzal a szándékkal, hogy a kutatóknak és a témával bővebben foglalkozó szakembereknek nyújtsunk segítséget.

Katonai és katonatechnikai háttér

A fegyveres konfliktus egyik valós orosz stratégiai célja bizonyossá vált a hadművelet második napján. Az orosz katonai egységek támadást intéztek Poti fekete-tengeri kikötővárosa ellen, ahonnan az azerbajdzsáni olaj Európába indul. Az azeri olajtársaság 2008. augusztus 9-én fel is függesztette a szállításokat. Az azeri olaj kiesésével Európa alternatíva nélkül maradhat, azaz kizárólagosan Oroszországtól függhet energiaellátása. Az Európai Unió tétlenségének okaként az elemzők eddig is az energiafüggést látták, ez a függőség most súlyosbodhat.

Véleményünk szerint nyilvánvaló, az orosz 58. hadsereg kijelölt egységei nem azért támadtak grúziai – Dél-Oszétiától távoli – célpontokat, mert Medvedyev elnök és Putyin miniszterelnök nincs tisztában azzal, hogy Miheil Szaakavili grúz elnök az „agresszióval” már így is jóvátehetetlen bajokat hozott országára. A grúz anyaország katonai létesítményei, kikötői és vasútvonalai elleni támadások célja az, hogy a grúz emberek érezzék rosszul számító elnökük háborúját, s e fölött érzett felháborodásukban szabaduljanak meg tőle.

A fegyveres konfliktust követően egy sor problémája keletkezett Grúziának. **Egy:** a NATO-ba nem fognak fölvenni egy olyan országot, melynek véres vitája van valamely Szövetségen kívüli szomszédjával. Különösen nem, ha az Oroszország. **Kettő:** a háborús állapot, amely Grúzia és Oroszország között beállt, egyáltalán nem erősíti azoknak az olaj- és gázvezetékprojekteknak a pozícióját, amelyekben az Oroszországot megkerülő grúz-török irány kulcsszerepet játszik. **Három:** ha az orosz útlevelekkel is ellátott oszétok, abházok eddig is teljesen ellenségesek voltak a grúz központi hatalommal szemben, most, a fegyveres konfliktus után vajon miért lennének barátságosabbak, mint eddig? **Négy:** pontosan tudható, hogy az orosz fegyveres erők már nemcsak az egyik szakadár grúziai tartomány (azaz Dél-Oszétia) vidékéről akarták elzavarni a grúz fegyveres erőket, hanem a másik, a fontosabb Abházia környékéről is, ami ezek-

nek a tartományoknak a grúz rendszerbe való visszaillesztését még kétségesebbé teszi a jövőben.

Körülbelül ennyit ért el Miheil Szaakasvili a fegyveres konfliktus kioldásával. A szakemberek szerint akarnok, lelkesen Amerika-barát politikai karrierista vezető valószínűleg le akarta másolni a horvátok 1995-ös, „Vihar” névre hallgató hadműveletét, csak arról feledkezett meg, hogy az akkori Szerbia, mely tehetetlenül nézte a horvát villámháborút, nem azonos a mai Oroszországgal.

Ismert, hogy a NATO tagállamai milyen segítséget nyújtottak Grúziának. 2008. május 15-én Brüsszelben, a NATO-orosz Tanács vezérkari főnökeinek soros ülésén az orosz vezérkari főnök egy tételes listát adott át. Ez a dokumentum tartalmazta, hogy melyik tagország milyen segítséget adott Grúziának.¹ Az orosz média orosz katonai hírszerzési adatokra hivatkozva tájékoztatta a közvéleményt, hogy a csehek, ukránok és magyarok mellett Bosznia, Bulgária, Görögország, Izrael és az Egyesült Államok is szállított fegyvereket Grúziának. A szállított eszközök között azonban jelentős minőségi eltérés volt. Az egykori Varsói Szerződés tagjai nem a legkorszerűbb fegyverrendszereket, hanem saját, részben elavult és leselejtezett feleslegüket értékesítették – kivéve talán a cseheket, akiknek a Dana 152 mm-es önjáró lövegei korszerűek és roppant nagy tüzerőt képviselnek.

Izrael azonban olyan pilóta nélküli felderítőgépeket szállított Tbiliszinek, amelyekkel ma a legtöbb közép-európai új NATO-tagország sem rendelkezik. Emellett a grúzoknak eladott, mintegy 40 db LAR-160-as rakéta-sorozatvető is jóval korszerűbb a '60-as évek Szovjetuniója szintjén álló Gradoknál.

Az amerikaiak UH-1-es (nem a legkorszerűbb) helikoptereiken kívül modern kézfegyvereket és mesterlövészpuskákat szállítottak Tbiliszinek. Legfőbb érdemük azonban a grúz hadsereg kiképzése. „Egyetlen más régióbeli ország, még az új közép-európai NATO-tagok sem kaptak olyan alapos kiképzést, mint a grúzok, ahol a hadsereg egyharmadát oktatták az amerikai tengerészgyalogosok kiképzői. S hogy a tanultak ne merüljenek feledésbe, hanem tovább gyarapodjanak, Grúzia Romániával kötött megállapodást, hogy grúz csapatok román katonai intézetekben és laktanyákban kapnak felkészítést és továbbképzést” – állítják orosz hírszerzési források.

A szakemberek véleménye szerint a fegyveres konfliktusnak volt egy viszonylag új, eddig nem ismert katonatechnikai jellemzője. A grúz konfliktus volt az első, amelynek során a hagyományos fegyverek mellett (azokkal együtt) az információs hadviselés eszközeit is bevetették. *Felvetődik a kérdés: vajon a kibertérre (a számítógépes és információ, kommunikációs rendszerekre) is vonatkoznak-e a fegyveres küzdelem törvényei és törvényszerűségei szabályai? A kormányzati szerverek elleni támadás hadüzenettel ér-e fel? A kérdés más szakértők körében is megfogalmazódott: „A grúziai információs hadviselés kapcsán újra felvetődött a kérdés, hogy a háborús szabályok vonatkoznak-e az internetre, és hogy a kibertámadást (az információs hadviselés egyik formáját) háborús cselekménynek kell-e tekinteni”* – írja Siobhan Gorman, a Wall Street Journal publicistája.²

Amerikai biztonsági szakértők már hetekkel az orosz-grúz fegyveres konfliktus előtt felfigyeltek a grúz szerverek elleni támadásra, az információs

¹ <http://index.hu/politika/kulfold/orosz4256/> 2008. augusztus 26.

² <http://online.wsj.com/article> 2008. szeptember 6.

hadviselés új formájára. Adataik szerint július 20-tól kezdve a grúz szervereket egyre gyakrabban érte Oroszországból indított támadás. *Az úgynevezett DOS-támadások során számítógépek tucatjai küldenek és kérnek rengeteg információt a megtámadott szervertől, amely ettől leáll.* Véleményük szerint, az orosz csapatok megindulása előtti hetekben Miheil Szaakasvili elnök honlapja is többször elérhetetlenné vált. Telekommunikációs, szállítási vállalatok és grúz médiaportálok is célpontok voltak. Egyelőre nem tudni pontosan, ki álltak a támadások háttérében. Az orosz kormány tagadta, hogy hivatalai adtak volna megbízást a hackereknek.

Az orosz-grúz katonai konfliktusnak volt egy új mozzanata is, amit a televíziós híradásokból nem ismerhettünk meg. Katonai szakértők már egy évtizede attól tartanak, hogy bármikor kitörhet az első információs hadviselésen alapuló háború egy ország számítógéprendszere ellen. Arra figyelmeztetnek, hogy két ország közötti konfliktus esetén a felek egymás internetes infrastruktúrájának megbénítására fognak törekedni. Tönkreteszik a kormány és a nagy bankok szervereit és telefonközpontjait. Fennáll annak a lehetősége, hogy egyes gyárakat, sőt még víztározókat, amelyeket számítógépes rendszerek vezérelnek, amelyeket távolról is el lehet érni, meg lehet támadni. Egy ellenséges hackertámadás esetén ezek külön biztonsági kockázatot jelentenek, hiszen a kiberterroristák leállíthatják az üzemeket, vagy a gátakat felnyitva városokat áraszthatnak el. A szakértők szerint, a villamosáram-hálózat és az atomerőművek sincsenek biztonságban. Mivel Grúziában az internet még nem túlzottan elterjedt, a hackertámadások nem bénították meg az országot, de egy fejlettebb államban súlyos fennakadásokat okozott volna a szerverek leállása.

„A grúz konfliktus az első, amelynek során a hagyományos fegyverek mellett az információs hadviselés eszközeit is bevetették” – írja Gorman. Nem világos azonban, hogy a kibertérre vonatkoznak-e a hadviselés szabályai. *„A kormányok még nem döntöttek el, hogy az információs hadviselés eszközeit fegyvernek kell-e tekinteni. Nincsenek olyan nemzetközi normák, amelyek eligazítanának a kérdésben”* – idézi Gorman Scott Borgot, az információs hadviselés elleni amerikai csoportot vezető biztonságpolitikust.

„Kizárólag a megtámadott államon múlik, hogy a kibertámadást háborús cselekedetnek tekinti-e” – mondta Eric Butterbaugh, a Pentagon szóvivője. A tavaly májusi Észtország elleni kibertámadás kapcsán a NATO kiberterrorizmus-szakértői arra a megállapításra jutottak, hogy a NATO szabályai szerint a kibertámadás nem tekinthető katonai agresszióknak. Ez azt jelenti, hogy nem alkalmazható automatikusan a kollektív védelemre vonatkozó szabály. Az idén tavasszal elfogadott NATO-direktíva sem határozza meg egyértelműen, hogy a Szövetségnek mit kell tennie kibertámadás esetén.

Az amerikai Védelmi Minisztérium már évek óta dolgozik az [információs hadviselésre](#) vonatkozó szabályok kidolgozásán. A titkosszolgálatok, magáncégek és tudósok bevonásával folyó egyeztetések során a biológiai támadásra vonatkozó rendelkezésekhez hasonló kibertámadás (információs hadviselés) kódex körvonalazódik, de egyelőre még nem készült el a törvényjavaslat.

Véleményünk szerint, még ha sikerülne rögzíteni a kibertámadás szabályait, a súlyos gyakorlati problémák akkor is megmaradnának. Ellentétben ugyanis a hagyományos agresszióval, kibertámadás esetén egyáltalán nem könnyű kideríteni, a jelenlegi ismereteink alapján, hogy ki áll a számítógépes rendszerek elleni támadás háttérében. Szakértők szerint a támadásokat rendszerint felbérelt hackerek – „kiberzsoldosok” – hajtják végre.

Az orosz kormány mindvégig tagadta, hogy köze lenne az észti és a grúz szerverek elleni támadásokhoz. És még, ha bebizonyosodna, hogy az orosz kormány áll a háttérben, akkor is kétséges, hogy mit tehet a Szövetség és az Európai Unió?

A grúz fegyveres erőket az augusztusi hadműveletek során napok alatt megsemmisítették a túlerőben lévő orosz fegyveres erő 58. hadseregének kijelölt erői, így a vesztes grúz fél szervezett visszavonulásáról szó sem lehetett. Sok harcjármű, harckocsi és tüzérségi eszköz megsemmisült a hadművelet alatt, ugyanakkor számos haditechnikai eszköz lett az orosz erők hadizsákmánya.

A legnagyobb mennyiségű sérült vagy megsemmisült technikai eszközöket a grúz–dél-oszét konfliktus főbb helyszíneiről kellene elszállítani, de az oroszok nem kívánják ezeket a fegyvereket szolgálatba állítani, így a költséges elvitelükre sem vállalkoznak. Komoly gondot okozhat, ha ezek a fegyverek illetéktelen kezekbe kerülnek, a környezeti problémákról nem is beszélve.

A grúz haderő főleg régebbi szovjet eredetű, illetve saját gyártmányú, valamint kisebb részben nyugati haditechnikai eszközökkel volt felszerelve. Sok eszköz megsemmisült vagy megsérült, ezeket hátrahagyták a visszavonuló csapatok. Sajnos ezeknek a roncsnak tekinthető eszközöknek a jelentős része az utak mellett hever őrizetlenül. Szivárgó üzemanyag, környezetszennyező kenőanyagok, veszélyes sugárzó alkatrészek okozhatnak komoly problémákat. Véleményünk szerint a legnagyobb veszély abban van, hogy akár illetéktelen kezekbe is kerülhetnek a még javítható fegyverek.

Természetesen az oroszok működőképes, sérülésmentes eszközökből is sokat zsákmányoltak, ezek közül a legértékesebbek az amerikaiak által az egyik kikötőben hagyott HUMMER járművek voltak, hiszen ezekben modern és eddig nem ismert kommunikációs eszközöket is találtak. A legtöbb eszköz azonban olyan, amely egyáltalán nem érdekli a győzteseket, így jogosan vetődik fel a kérdés, hogy akkor kinek a kezébe kerülnek majd ezek a fegyverek?

Az elszállítás, az őrzés és az esetleges megsemmisítés meglehetősen drága, ezért Oroszország – az amerikaiak követelése ellenére – nem foglalkozik ezekkel a haditechnikai eszközökkel, hiszen minden típusból megfelelő mennyiséggel rendelkezik. Az orosz védelmi minisztérium, saját állítása szerint, pontosan koordinálja a hadsereg fegyverzetének állományát, és jelen pillanatban nincs szükség a grúz háborúban zsákmányolt fegyverekre.

Néhány kérdésre a szakemberek keresik a választ, lássuk ezeket

Veszteségek? A háború áldozatairól nagyon ellentmondó hírek érkeztek. A dél-oszétok és az oroszok szerint legalább 2000 civil halt meg Dél-Oszétiában, a grúzok szerint még 200 sem. A grúz kormány szerint 175 grúz halt meg, többségük civil. Az oroszok kevesebb, mint 20 katona elvesztéséről beszélnek, a grúz elnök szerint 400 orosz fegyverest öltek meg. Szinte teljesen kiégett két város, Chinvali és Gori. Százezer embernek kellett elmenekülnie otthonából, többségük alig tudott valamit magával vinni.

Hány halottja van a harcoknak? Valószínűleg sohasem kapunk pontos választ a kérdésre. Az orosz hírforrások szerint Dél-Oszétiában ezernél is több civil esett áldozatul a harcoknak, az orosz katonai veszteségek legfeljebb százas nagyságrendűek. A grúzok nem összesítették veszteségeiket, több száz katonájuk eshetett el az összecsapásokban, és az orosz légitámadásoknak polgári

áldozatai is lehetnek. Az orosz információkat független források nem erősítették meg. Ráadásul a dél-oszétiai áldozatok esetén az sem egyértelmű, hogy oszétokról vagy grúzokról beszélhetünk-e. Dél-Oszétia ugyanis nem homogén lakosságú terület, leginkább úgy képzelhetjük el, mint a háború előtti Boszniát, ahol nagyfokú keveredésben éltek horvátok, szerbek és bosnyákok grúzok. A Dél-Oszétia területének legalább harmada a háború előtt grúz ellenőrzés alá tartozott – a grúz fennhatóságú területen oszét vezetésű, nagyfokú autonómiát élvező közigazgatás működött.

Nem tudni, hogy ki kezdte a fegyveres konfliktust? Továbbra is vitatott, hogy ki kezdte a háborút. Mindkét oldal nagyon komoly propaganda-gépezetet indított be a világ meggyőzésére, de bizonyítékokat még egyik fél sem mutatott be (szeptember 30).

Az orosz vélemények szerint a grúz hadsereg rárontott Dél-Oszétiára, ráadásul alig néhány órával az után, hogy békét és autonómiát ajánlottak a tartománynak. Az orosz kormány szerint a grúzok népiirtásba kezdtek a régióban és az orosz csapatok a békét mentek megteremteni az agresszorral szemben. Mivel az oszétek többsége orosz állampolgárságot kapott, így Oroszország arra is hivatkozott, hogy meg kell védenie polgáraikat.

A grúz vélemények elgondolás szerint orosz támogatással a dél-oszétok folyamatosan támadtak grúz falvakat és orosz harcokocsik indultak meg Dél-Oszétia felé. A grúz hadsereg azért indított támadást, mert attól tartottak, hogy ha tovább várnak, akkor már semmi esélyük sem lett volna és az orosz csapatok ellen.

Ki kezdte? Nézőpont kérdése. Augusztus 8-án, nem sokkal éjjél után grúz csapatok indítottak összehangolt hadműveletet Dél-Oszétia ellen. A grúz fegyveres erők a dél-oszét fővárost, Chinvalit ostromolták meg, de a hadművelet igazi célja a Dél-Oszétiát Oroszországgal összekötő alagút megszerzése lett volna, ám ez kudarcot vallott. Részben azért, mert az orosz fegyveres erő 58. hadseregének kijelölt alakulatai készen álltak a határ túloldalán, és pár órával a grúz hadművelet után meg is kezdte bevonulását Grúziába. Az Észak-Kaukázusi Katonai Körzet kijelölt alakulatai pár héttel a háború előtt nagyszabású hadgyakorlatot tartottak a térségben, ami után vissza se vonultak vlagyikavkazi laktanyáikba, hanem felvonultak a grúz határra – állítják amerikai források. A grúzok azt állítják, hogy augusztus 7-i hadműveletük csak válasz volt a dél-oszétok folyamatos, egyre gyakoribb provokációira, melyek során grúz rendőröket és a grúz fennhatóság alá tartozó dél-oszét területek grúz származású vezetőit támadták. Ráadásul a grúzok szerint támadásuk előtt már százával érkeztek Oroszországból a jól felfegyverzett önkéntesek Dél-Oszétiába.

Volt-e népiirtás? Oroszország egyik hivatalos indoka a beavatkozásra a grúzok állítólagos etnikai tisztogatása volt. Eszerint a grúz hadsereg válogatás nélkül tekintette célpontnak a dél-oszétokat, célja pedig a területek megtisztítása volt. Érdeemes részletesen megvizsgálni az állítást. A grúz hadsereg valóban frontális támadást intézett Dél-Oszétia, illetve annak fővárosa, Chinvali ellen, így nyilván a civilek is tűzvonalba kerültek. Részben azért is, mert Eduard Kokojtí dél-oszét elnök azonnali mozgósítást rendelt el, így a férfilakosságról megállapíthatatlan volt, hogy harcoló vagy civil. Ugyanakkor a grúzok a támadás előtt, majd a Chinvali végső ostroma előtt is tűzszünetet hirdettek, hogy a civil lakosság elhagyhassa a fővárost – igaz, ez értelmezhető a civil lakosság elűldözéseként is. Ugyanakkor az oroszok civil áldozatokra vonatkozó állításait független források nem erősítették meg. Ellenben az oroszok dél-oszétiai bevo-

nulása után a *Human Rights Watch* nemzetközi emberjogi szervezet megfigyelői a dél-oszétiai grúz falvak felégetéséről, a grúz lakosság elűldözéséről adtak hírt. Tehát az etnikai tisztogatás ténylegesen megtörténhetett, de az áldozatai nem az oszétok, hanem valószínűleg a grúzok voltak.

Az oszétok elleni etnikai tisztogatás vádját gyengíti, hogy oszétok Dél-Oszétián kívül is élnek Grúziában, és nem érkezett hír ellenük irányuló erőszakról. Ahogy az is, hogy 1993, a Dél-Oszétia kvázi függetlenségével záruló első háború lezárását követően és 2007 között a két népcsoport még Dél-Oszétián belül is viszonylagos békében és nyugalomban élt egymás mellett.

Valóban oszétokat gyilkoltak Grúziában? Oroszország másik hivatalos érve az volt, hogy valójában állampolgárai érdekében avatkozik harcba, mivel a grúz hadsereg orosz állampolgárokat gyilkolt. Ez vitathatatlan, hiszen Vlagyimir Putyin hatalomba kerülése után azonnal orosz állampolgárságot kezdett osztani a két grúziai önállósodásra törekvő állam, Dél-Oszétia és Abházia lakóinak. Az oroszok ezzel az indoklással egyébként – stabilizáló és békefenntartó misszióhoz elfogadhatatlan módon – a konfliktus lehatárolása helyett azonnal kiterjesztették a dél-oszétiai válságot Abháziára is, ahol indokolatlan támadást indítottak a grúz erők ellen.

Kinek állt a háború (fegyveres konfliktus) érdekében? Források szerint a háborút ténylegesen Grúzia kezdte, neki biztosan nem állt érdekében a háború. Miheil Szaakasvili elnök nem gondolhatta komolyan, hogy 37 ezer fős hadserege, amerikai kiképzés ide, modern fegyverek oda, komolyan szembeállhat az orosz hadsereggel. A grúz vezetés ráadásul évek óta azon dolgozott, hogy a konfliktusban erősen érintett oroszok helyét nemzetközi alakulatok vegyék át a békefenntartásban. Az elmúlt év óta pedig szinte hetente panasztolták el nemzetközi fórumokon, hogy Oroszország készül valamire – ezt többek között az is jelezte, hogy májusban, hivatalos eskütétele után Dmitrij Medvegyev egyik első elnöki intézkedéseként orosz csapatereősítéseket küldött Abháziába, a hivatalos indoklás szerint egy vasútvonal építésére. Abháziában ráadásul folyamatosak voltak a kisebb összeütközések – a grúz belügyminisztérium felderítő repülőket küldött Abházia fölé, ezeket rendre orosz vadászgépek lőtték le, megsértve a grúz légteret.

Nem állt érdekében a háború Grúzia legfőbb szövetségesének, az Egyesült Államoknak sem. Az amerikaiak alighanem akkor sem szívesen keveredtek volna nyílt fegyveres konfliktusba Oroszországgal, ha csapatai éppen nincsenek lekötve két másik háborúban. A harcok most ráadásul fontos olajszállítási útvonalakat fenyegetnek, Grúzia bukásával elzárulna az út a közép-ázsiai olaj előtt.

De Oroszországnak sem állt igazán érdekében a háború. Ugyan az Egyesült Államok csak szóban reagált keményen, az Európai Unió pedig olyan tanácstalan volt, amilyen egy energiafegyverrel sakkban tartott szervezet csak lehet, azért egy időre nyilvánvalóan megfagy a levegő az oroszok körül.

Oroszország nyert-e a fegyveres konfliktusban? A háborút egyértelműen Oroszország nyerte. Grúzia elvesztette az eddig is különálló Abháziát és teljes Dél-Oszétiát is, amelynek egyharmadát a konfliktus előtt még ellenőrzése alatt tartotta. A grúz hadsereg elvesztette fegyverei és felszerelése nagy részét.

Oroszország bebizonyította, hogy nem hagyja, hogy határainál sérelem érje az orosz anyanyelvű lakosságot. A jelzés az ukrán kormánynak is szól, akik szintén NATO-tagságot akartak.

A nyugati hatalmak szóban kiálltak Grúzia mellett, de lényegében elfogadták, hogy Oroszország igényt tart a két vitatott grúz tartományra, geopolitikai és geostratégiai indokok alapján. Bush amerikai elnök például úgy fogalmazott, hogy elfogadhatatlan az Oszétiaán kívüli grúz területek bombázása, vagyis az Egyesült Államok a dél-oszétiai orosz katonai műveleteket nem ítélte el. Az Európai Unió vezetői is csak a belső grúz területek támadásai ellen szóltak. A francia diplomácia komoly sikere, hogy a tűzszünetet Nicolas Sarkozy francia elnök közvetítésével kötötték. Ugyanakkor az Egyesült Államok fontos pozíciót veszített a térségben: az általuk pénzelt és kiképzett grúz hadsereg lényegében megsemmisült.

A kaukázusi háború tanulságai – orosz szempontból

A hatnapos háború, amely Abházia és Dél-Oszétia függetlenségének elismeréséhez vezetett, formálisan Oroszország győzelmével fejeződött be. A RIA orosz hírügynökség katonai elemzőinek értékelése azonban nem egyértelműen pozitív.

Igaz ugyan, hogy Grúzia haderejét az orosz 58. hadsereg részei szétverték, a grúz haditechnikát és fegyverzetet megsemmisítették, illetve azok hadizsákmányként az orosz erők birtokába kerültek, a grúz haditengerészeti eszközöket elsüllyesztették, a legfontosabb katonai bázisokat és raktárakat az orosz légierő, a rakéta- és tüzércsapatok szétrombolták.

Ugyanakkor az orosz hírügynökség jelentése és elemzése szerint – Oroszország fegyveres erői, a harcok tapasztalatai alapján, egy sor hiányossággal rendelkeznek, különösen a katonai műveletek megszervezése és vezetése, illetve a csapatok és erők technikai felszereltsége és anyagi ellátottsága terén, melyek egy erősebb ellenséggel való összecsapás esetén jóval bonyolultabbá tették volna a hadműveletek és harctevékenységek kimenetelét.

Az orosz szakemberek mindenek előtt arról beszélnek és vitáznak – és ez az információ számunkra is figyelemre méltó –, hogy megváltoztak a műveletek szervezési, doktrinális elemei, megváltozott a fegyveres küzdelem jellege, aminek tudomásul vétele nélkül semmiféle új fegyverzettel és technikával sem lehet garantálni a háborúban a sikert. Ebben az összefüggésben arról beszélnek a szakértők, hogy új harcászati és hadműveleti módszerekre és eljárásokra van szükség a fegyveres küzdelem megvívása során. Ez különösen vonatkozik az orosz fegyveres erők légierőjére.

(Ezek az információk azért figyelemre méltóak, mert évek óta folytatunk kutatásokat a fegyveres küzdelem megváltozott jellemzőivel kapcsolatban, és „tudományos büszkeség” tölt el bennünket, hogy szerény eredményeinket a gyakorlat is bizonyítja.)

A szárazföldi erők – a szakértők véleménye szerint – Grúziában viszonylag magas szinten valósították meg a manővercsoportok közötti együttműködést, ami az egyéb körülményeket is figyelembe véve, biztosította a harc feladatok eredményes végrehajtását.

Az orosz légierő azonban viszonylag komoly veszteségeket szenvedett, a források szerint 5-7 repülőgépet (4-5 SZU-25 vadászgépet és 1 Tu-22M távolsági bombázót). Hiányosság volt az is, hogy a légierő nem volt képes a szükséges időben és mértékben lefogni a grúz légvédelmet, mindebből következik, hogy változtatni kell a hajózó állomány felkészítésén.

Az orosz katonai szakértők fontosnak tartják, hogy az orosz légierő fejlesztésében hangsúlyt kapjon az, hogy képessé váljon a korszerű légierővel és légvédelemmel rendelkező ellenség elleni sikeres tevékenységre. Arra is felhívják a figyelmet, hogy az orosz légierő fejlesztése során az eddigiekben új eszközökkel – a jelenlegi fejlesztési programnak megfelelően – más légierő-légvédelmi seregtestek is kapjanak új fegyverzetet, elsősorban a 11. és a 37. légi-légvédelmi hadseregek, valamint a hadászati légierő. A Kaukázusi háborúban bevetett 4. légi-légvédelmi hadsereg nem volt modernizált, az eszközeit és a fegyverzetet 25 évvel ezelőtt rendszeresítették. Alkalmazása komoly hiba volt.

A szárazföldi erők haditechnikai ellátottságát illetően is komoly kifogásokat vetnek fel az orosz katonai elemzők, függetlenül a hadműveletek eredményétől. Érthetetlennek tartják, hogy azok a magasabb egységek, melyeket már új eszközökkel láttak el, távoli, más katonai körzetekbe telepítették, holott a válság, a konfliktus veszélye évek óta jelen van a Kaukázus térségében. Ugyan az 58. hadsereg legfontosabb harci eszközei korszerűek voltak („MSZTA” önjáró tüzérségi lövegek, „TOCSKA” és „ISZKANDER” hadműveleti rakéta-komplexumok, „SZMERCs” sorozatvető osztályok), de a haditechnikai eszközök zömét a T-62, T-72 típusú harckocsik (dinamikus páncélvédelem nélkül) és a BMP-1, BMP-2 gyalogsági harcjárművek, valamint a BTR-70 és a BTR-80 típusú páncélozott szállítójárművek. A „GVOZGYIKA”, „AKACIJA” önjáró lövegek és a „GRAD” sorozatvetők szintén 20-25 éves technikai eszközök, amelyek csak minimális korszerűsítésen estek át a rendszeresítés után. Ezek az eszközök voltak a csapatok legfontosabb tűzfegyverei a hadműveletekben.

SZMERCs sorozatvető

ISZKANDER hadműveleti
rakétarendszer

MSZTA” önjáró tüzérségi löveg

BMP-2 gyalogsági harcjármű

A felsorolt haditechnikai eszközök jelenlegi állapotán (képeségén) túl vita folyik arról is, hogy különösen szükség lett volna a csapatokat ellátni új típusú felderítő, híradó és csapatvezetés-technikai eszközökkel is, minthogy a helyzet ezekkel is ugyanaz, mint a '80-as és '90-es években volt.

A tapasztalatok alapján a szárazföldi erőknek ugyancsak szükségük volna olyan kiszolgáló, harctámogató eszközökre, rendszerekre, mint a korszerű vontató és javító járművek, a haderő kompaktságát biztosító eszközökre. *(Megjegyezzük, hogy az orosz tüzérség a grúz tüzérséget három napon keresztül nem volt képes lefogni Chinvali térségében. Ennek oka, hogy nem rendelkeztek tűzfelderítő lokátorokkal, felderítő-célmegjelölő-adatátviteli tűzvezető rendszerekkel, nagy pontosságú lőszerekkel. A korszerű katonai műveletekben ez komoly hiányosság.)*

A legkevesebb kifogást az orosz katonai elemzők a haditengerészet címére fogalmazták meg. Úgy értékelik, hogy a flotta kijelölt egységei sikeresen hajtották végre a konfliktus térégében a part menti körzet blokádját. Ugyanakkor ez a tény nem jelenthet nagyfokú elégedettséget, mert a Fekete-tengeri Flotta eszközeinek többsége túlhaladta a 20éves kort, az elkövetkezendő 15-20 évben a hajók többségét ki kell vonni a rendszerből. Továbbá, korszerűsíteni szükséges a flotta híradó-informatikai rendszereit is. Itt utalnak a szakemberek a NATO-orosz együttműködés vagy szembenállás lehetőségére. Csak korszerű eszközökkel lehet biztosítani az Oroszországi Föderáció tengeri határait és felségvizeit – mondják, a tapasztalatokat összegezve, a szakértők.¹

Az Oroszországi Föderáció szárazföldi csapatai főparancsnokának első helyettese, Vlagyimir Moltenszkij vezérezredes 2008. augusztus 20-án, Moszkvában újságírók előtt arról beszélt, hogy az orosz csapatok Dél-Oszétiában rendelkeztek ugyan a legmodernebb, új haditechnikai eszközökkel, de azokat nem alkalmazták. *„Az a tény, hogy Önök nem látták az Észak-Kaukázusban, Dél-Oszétiában a legújabb fegyvereket, nem jelenti azt, hogy azok nem lettek volna ott”* – jelentette ki Moltenszkij vezérezredes.

Ezt a kijelentést azonban több újságíró kétkedéssel fogadta. Így, Tyimofej Boriszov a *Rosszijszkaja Gazeta* tudósítója is, aki 2008. augusztus 9-én Vlagyikavkából, az 58. hadsereg parancsnokságáról egy „összedrótózott” UAZ típusú gépjárművel indult katonai kísérettel a csapatok után Dél-Oszétiába. Beszámolója szerint az orosz csapatok páncélos- és gépjármű-technikájának hadrafoghatósága és harcképessége több tekintetben elmaradt a korszerűsített, elektronikai vezérlésű grúz haditechnikától.

A beszámolók szerint, amennyiben a grúz katonák nem harcoltak volna gyáván, mint különösen Chinvali és Gori térségében, hátrahagyva a legkorszerűbb harci eszközeiket, megfutamodtak, akkor az orosz manővererők nehéz helyzetbe kerültek volna.

Az orosz harcoló állomány, különösen a tisztek és a szerződéses legénység viszont magas szintű erkölcsi és harci tulajdonságokat mutatott fel a hadműveletekben. Ehhez a döntő túlerő tudata is hozzájárult. Ugyanakkor az orosz katonák olyan tapasztalatokat is szereztek, hogy a legkorszerűbb haditechnikai eszközöket nem elég birtokolni, ezek kezelésére a katonákat fel kell készíteni. Más szóval, a grúzok által hátrahagyott technikát az orosz katonák nem tudták kezelni, csak a hadifoglyokkal voltak képesek összegyűjteni.

A fegyveres konfliktus után az orosz állami és katonai vezetés azon dolgozik, együtt a törvényhozással, hogy az orosz fegyveres erő megkapja

¹ <http://www.rian.ru/analjtics/20080905/150989660/html> 2008. szeptember 9.

mindazt a legmodernebb felszerelést, fegyverzetet, technikai eszközöket, amire a hadműveletekben szüksége lehet. A tanintézetekben, a csapatoknál és a flottánál az állomány felkészítése, a kiképzése új szemléletet kíván a grúz-orosz konfliktus katonai eseményei tapasztalatainak tükrében.²

Az orosz Állami Duma (Oroszország parlamentje) 2008. szeptember 10-én a „kormányzati kérdések órájában” tárgyalt az orosz fegyveres erők helyzetéről, azok fejlesztésének kérdéseiről.

A zárt ülést követően Anatolij Szerdjukov, védelmi miniszter nyilatkozott a sajtó képviselőinek. A védelmi miniszter többek között elmondta, hogy az ülésen előterjesztette a fegyveres erők további fejlesztésének elgondolását. A parlament elemezte a Dél-Oszétiában végrehajtott katonai műveleteket, vizsgálták az orosz fegyveres erő harcképességének helyzetét, és más aktuális kérdéseket.

Az orosz fegyveres erő az elgondolás szerint, a jövőben még mobilabb, harcképesebb lesz és képessé válik mindennemű feladat végrehajtására – jelentette ki a védelmi miniszter.

„A képviselők egybehangzóan támogatják a védelmi minisztérium tervét a csapatok és a flotta erőinek legkorszerűbb felderítő, híradó, harcvezetési, topográfiai és navigációs technikai eszközökkel történő ellátása terén” – nyilatkozta a parlament védelmi bizottságának elnöke, Viktor Zavarzin.³

Dmitrij Medvegyev, Oroszország elnöke kijelentette, hogy az ország átfegyverzi haderejét, figyelembe véve a Grúziával lezajlott fegyveres konfliktus tanulságait. *„Most a mi kötelességünk lesz az átfegyverzés kérdéseire koncentrálni. Ezt következetesen, lépcsőzetesen és gondosan fogjuk végigvinni. Kiindulva azokból az elgondolásokból, figyelembe véve azokat a problémákat, melyek az utóbbi időszakban jelentkeztek. Minden kétségen kívül, ezen problémák megoldására hatással van a Kaukázusban tapasztalható válság is, Grúzia agressziója, és Grúzia jelenleg is folytatódó militarizálása” – mondta az orosz elnök az orosz fegyveres erők fejlesztésével foglalkozó központi értekezleten. „Ez a követelmény mindenesetre feladatot szab a legfelsőbb állami vezetés szerveinek az elkövetkezendő években” –erősítette meg az államelnök.⁴*

Befejezés

A tanulmány szerzői 2008. szeptember végén befejezték a kaukázusi konfliktussal kapcsolatos információgyűjtést, illetve a sajtófigyelést, ami természetesen célzott volt és korántsem teljes, mivel elsősorban a katonai műveletek legjellemzőbb eseményeit kíséreltük meg bemutatni.

A kaukázusi térségben lezajlott fegyveres konfliktus, illetve háború a közeljövőben központi témája lehet a biztonsági-, és a katonai-védelempolitikai kérdésekkel foglalkozó intézeteknek. Ugyanakkor el kell telnie egy hosszabb időszaknak, hogy választ kapjunk olyan kérdésekre, mint: milyen célokkal, milyen érdekek mentén, milyen értékekért folyt ez a háború. Milyen katonai és nem katonai eredményeket értek el a felek. Végezetül, hogyan változott meg a térség geopolitikai, geostratégiai helyzete, megváltoztatta-e a kaukázusi válság a

² Russzijszkaja Gazeta 2008. augusztus 27.-én orosz nyelven.

³ Russzijszkaja Gazeta 2008. szeptember 11.-én orosz nyelven.

⁴ <http://www.rg.ru/2008/09/11/medvedev-voorvzhenie-anons.html> 2008. szeptember 11.

nemzetközi viszonyokat, amennyiben igen, úgy mennyiben és milyen irányban? Ehhez csak egy példa a legutóbbi hírek alapján:

Oroszország és Grúzia közötti konfliktus hosszú távon akár komolyabb áttrendeződést is elindíthat a térségben, adott esetben hozzájárulhat az amerikai-iráni viszony normalizálódásához is. Az Egyesült Államoknak az orosz elutasítás és a nemzetközi szervezetek tehetetlensége folytán amúgy sincsen más lehetősége az iráni nukleáris válság feloldására, mint közvetlen tárgyalásokat kezdeményezni a teheráni vezetéssel. A regionális hatalmi terveket megfogalmazó Iránnal kétségtől nehéz lesz az Egyesült Államoknak megegyezni, de mindez korántsem tűnik lehetetlennek, hiszen Irán valóságos szereplő a térségben, s nincsen más célja, mintsem saját biztonságának garantálása.

A NATO-nak komoly következtetéseket kellett volna levonnia Mihail Szaakasvili grúz elnök rosszul sikerült kísérletéből, amely a sokéves konfliktus erővel történő megoldására irányult. Ehelyett azonban a katonai szövetség ismét felkarolta a grúz elnök félrevezető kampányát, és megelőlegezte a grúz katonai potenciál helyreállítására vonatkozó terveket. Márpedig a NATO és Grúzia kapcsolatainak fokozására irányuló lépések újabb kalandokra ösztökélhetik a grúz állami vezetést – állítják a szakemberek.

A tanulmány befejező részében most legfeljebb csak arra vállalkozhatunk, hogy a katonai, katonatechnikai tanulságok közül a leginkább jellemzőkre felhívjuk a figyelmét a téma iránt érdeklődő tisztelt olvasóknak.

Mindenekelőtt arra, hogy a hidegháború befejezését követően a ma már lassan történelemként felfogható '90-es évek helyi és regionális háborúi után, az iraki és afganisztáni válságkezelő háborúk mellett a kaukázusi – részben polgárháború –, de alapvetően nemzetek közötti helyi háború is azt mutatja, hogy a háborúk megmaradnak a modern, 21. századi életünk részeként, és egyre biztosabb, hogy geopolitikai, geostratégiai módszerrel kell értelmeznünk őket. Teljes mértékben a hatalmi célokért és azok megvalósításáért folynak.

A másik, kiemelhető tapasztalat véleményünk szerint, hogy napjaink konfliktusaiban, helyi háborúiban alkalmazott haditechnikai eszközök vizsgálatakor, megítélésekor ugyanúgy a realitások figyelembevételével és elfogadásával kell szólnunk, mint az alkalmazott harceljárási formákról és módokról. Itt arról van szó, hogy a küzdő felek, elsősorban az orosz fegyveres erő, minden, korábban is rendszerben lévő haditechnikai eszközt alkalmazott. A szárazföldi haderőnem elsősorban harcokocikat és páncélozott harcjárműveket. Azt is látnunk kell, hogy a fegyveres küzdelem jellege ma még távolról sem minden esetben „hatásalapú művelet,” sőt nem is mindig „hálózatközpontú.” A küzdő felek viszonylatában az aszimmetriák ugyanúgy nehezen értelmezhetők, ahogy nehéz bizonyítani a résztvevő felek által közvetített (követett) hadikultúrákat.

Végezetül fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy mennyire döntő lehet a parancsnokok és a katonák morális felkészítése, harci szelleme a fegyveres összecsapás előtt. A kaukázusi harcok során az egyik küzdő félnél ezzel bizony gondok voltak. Általánosítani ebből nem akarunk, de azt mindenesetre tanulságként meg kell jegyeznünk, hogy a legkorszerűbb haditechnika, a legkiválóbb kiképzés sem pótolhatja a katonák harci szellemét, tartását.

A rendelkezésünkre álló nem kevés, de koránt sem teljes, és valószínűleg nem elég pontos információk arra indítottak, hogy gondolatainkat megosszuk a hadtudomány iránt érdeklődőkkel, azzal a szándékkal, hogy biztassuk a kutatókat a további gondolatok kifejtésére a témában, azok közlésére, mindenekelőtt

azért, hogy ami „hasznos és érdekes” azt az átalakuló magyar honvédelem fejlesztése során felhasználhassuk.

VÁLSÁG DARFURBAN

A mindennapi hírekben egyre többet hallani ismét a darfuri vérengzésekről, az ott tevékenykedő ENSZ misszió (UNAMID) működésének nehézségeiről és a szudáni emberjogi helyzet elkésztő állapotáról. Cikkemben szeretném bemutatni ezeknek, az eseményeknek a hátterét és bizonyos összefüggésekre rámutatni, amely által könnyebben megérthetővé válik a konfliktus azok számára is, akik nem foglalkoznak komolyabban az afrikai kontinensen zajló eseményekkel.

Mi történt Darfurban?

2003 elejétől a szudáni kormányzati erők és a Dzsandzsavid (Janjaweed) néven ismert arab fegyveres szabadcsapatok, fegyveres konfliktusba bocsátkoztak a Szudáni Felszabadító Hadsereg (SLA/SLM) és az Igazság és Egyenlőség Mozgalom (JEM) felkelő egységeivel. A lázadók elleni hadművelet részeként a kormányzati erők az „etnikai tisztogatást” folytatták az ártatlan civil lakosság ellen, akik ugyanazon etnikai csoportoknak a tagjai, mint a lázadók. A szudáni kormányzati erők és a dzsandszavid egységek falvak százait gyújtották fel és rombolták le, polgárok tízezreinek halálát okozva, emberek millióit üzte el, nők és leányok ezreit támadta, és erőszakolta meg.¹

2008 áprilisától mintegy 2.5 millió elűdözött ember ideiglenes szükség-táborokban él Darfur területén és több mint 200,000 ember menekült a szomszédos Csádba, ahol menekülttáborokban élnek. Azokon az embereken felül, akiket a viszálykodás során elűdöztek, az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) szerint legalább 2 millió további embert érintenek a konfliktus hatásai, és sokaknak szüksége van valamiféle élelmiszersegélyre, mert a konfliktus nagymértékben tönkretette (szinte megsemmisítette) a helyi gazdálkodást, a piacokat, és a kereskedelmet Darfurban.

A lázadókat támogató helyi „fekete” kisebbség eleinte egységesen lépett fel a szudáni kormányerők és az arab milíciák tagjai ellen, azonban amikor a felkelők legnagyobb fegyveres csoportja az SLA két pártra szakadt, a különböző törzsek a saját érdekeik mentén kezdtek politizálni. Ez jól látható volt a Darfuri Béke Egyezmény (Darfur Peace Agreement - DPA) aláírásakor 2006 májusában is, amikor a lázadó frakciók között fegyveres összeütközések törtek ki. 2008 áprilisától pedig mind az SLA és a JEM további frakciókra szakadt.²

¹ Besenyő János: Logistic Experiences: The Case of Darfur -Promoting Peace and Security in Africa – Finnish Department of Strategic and Defence Studies (2006 – Series 2 No 35)

² <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?l=1&id=5180>

2005 elején a civilek elleni kormányzati támadások száma csökkent, részben azért, mert a lázadókat támogató falvak többségét már megsemmisítették, és azok lakóit elüldözték a menekülttáborokba, ahol a szudáni kormányerők könnyebben tudták őket felügyelni. 2005 végére azonban a helyzet drámaian romlott, és a 2006. májusi Darfuri Béke Egyezmény megkötése sem hozott pozitív javulást, sőt a darfuri helyzet eszkalálódni látszott.

2006-tól 2007-ig a helyzet fokozatosan átalakult a lázadó szervezetek növekvő felaprózódása és a lakosságnak a pártok iránti hűségének megváltozása miatt. Mostanában mind a kormány, mind pedig a lázadó csoportok taktikáznak a pozíciókért, alkalmi szövetségeket kötnek egymással a korábbi fegyvertársaik ellen. A különböző fegyveres csoportok vezetői mindenáron harci sikerekre törekszenek, ha nem a szudáni kormányerőkkel vagy a velük szembenálló lázadó frakciókkal harcolnak, akkor az ENSZ-AU békefenntartók konvojait és táborait támadják meg. Mintha csak az lenne a fontos, hogy szerepeljenek a helyi és nemzetközi híradásokban, amelyek révén az alkupozíciójuk jelentősen erősödik. Persze a legkönnyebben támadható célpontok a civilek, akiket a kormányzati erők, az arab milicisták, a lázadók, és a különböző fosztogató banditák mind folyamatosan zaklatnak, terrorizálnak.³

A konfliktus kiszélesedése

A szudáni kormányzat csapatai és a dzsandszavid milicisták 2007-ben és 2008-ban folytatták romboló hadjáratukat, súlyos légi csapásokat mérve a lázadó csapatok ellenőrzése alatt álló polgári területekre, mind a három darfuri államban. A kormány által támogatott arab szabadcsapatok szintén nagyszabású támadásokat hajtottak végre Darfur szerte a polgári lakosság ellen.

2008 februárjában a kormányzati erők és arab szövetségeseik koordinált támadások sorozatát hajtották végre a Nyugat-Darfurban levő „fekete” őslakosság falvai ellen, választ adva ezzel a JEM által a megelőző két hónapban hangoztatott katonai fölényére. Például 2008. Február 8-án három falut, – Sirba, Silea és Abu Suroj – támadták meg a Szudáni Légierő Antonov típusú bombázói és harci helikopterei, támogatást kapva a lóháton érkező dzsandszavid csapatoktól. Az arabok a bombázást és gyújtogatást követően fosztogattak, nőket gyaláztak meg és gyilkoltak. E támadások eredményeképpen több mint 100 civil meghalt, és legalább 10 nőt megerőszakoltak vagy szexuálisan zaklattak.⁴

A következő hetekben további összeütközések történtek a kormányzati erők, a JEM és a SLA fegyveresei között a közeli Jebel Mun hegység területén. A kormányzati erők katonái a lázadókat segítő civileket kutattak fel a rejtékhelyeiken, majd elfogásukat követően lelőtték őket. Persze nem csak a kormány oldalán álló fegyveresek sértik meg az alapvető emberjogi normákat, a lázadó és az ex-lázadó csoportok (a szabadságharcról időközben rablásra és fosztogatásra

³ http://www.unicef.org/emerg/files/UNICEF_Darfur_Jan-Feb_report_final.pdf

⁴ <http://www.hrw.org/english/docs/2004/05/05/darfur8536.htm>

áttért fegyveresek) is gyakran terrorizálják a védtelen civil lakosságot. Észak-Darfur lakosai folyamatosan panaszkodnak azon túlkapások miatt, amiket a Minni Minawi vezetése alatt álló, korábban az SLA szervezetéből kiszakadt csoport tagjai hajtottak végre. Habár ez a csoport is aláírta 2006 májusában, és magára nézve kötelező érvényűnek ismerte el a Darfuri Béke Egyezményt, mégis folyamatosan támadásokat hajtottak végre civil „célpontok” ellen. Ennek a csoporthoz tartozó fegyvereseknek különösen nagy szerepük volt a lakosság kiűzésében Kormából és Tawilából, akik ezután a környező menekülttáborokban kerestek menedéket.

Az elmúlt két év folyamán, a dzsandszavid milícia csoportjai fokozatosan beintegrálódtak az olyan állami, hivatalos fegyveres szervezetekbe, mint például a Határrendészeti Szolgálat (Border Intelligence), a Népolthalmi Erők (Popular Defence Forces) és a Központi Rendőri Szolgálat (Central Reserve Police). Ennek ellenére néhány szabadcsapat parancsnoka sérelmezte, hogy a kormányzat az odaígért járandóságaik részleteit nem utalta nekik (ez is bizonyítja a kormányzat és az arab szabadcsapatok közötti koordinált együttműködést). Ez néhány erőszakos cselekmény kitöréséhez is vezetett.⁵ Legutóbb 2008 áprilisában El Fasher városában, amikor is az elmaradt „járandóságaik” miatt tiltakozó dzsandszavidok megtámadták a piacot és a város más részeit is. A támadás után 15 halottat és több sebesültet szedtek össze a helyi rendőrök. Ez már csak azért is érdekes mivel ebben a városban található az UNAMID misszió főparancsnoksága is, akik képtelenek voltak az erőszakot megfékezni. A legmeglepőbb azonban az, hogy néhány addig a kormányt támogató szabadcsapat egy időre átállt a lázadó csapatokhoz. Például 2008 elején Mohamed Hamdan, az egyik dzsandszavid vezető rövid úton összehozott egy szövetséget a SLA (Sudan Liberation Movement/Army) és JEM (Justice and Equality Movement) szervezeteivel, mielőtt ismét megállapodást kötött a kormánnyal.⁶

2007 januárja óta az arab fegyveres csoportok közötti erőszakos összecsapások száma is jelentősen emelkedett, legfőképpen Dél-Darfurban, ahol eddig több mint 200-an haltak meg, és ahonnan több ezer civil kényszerült elmenekülni.

Az egyre inkább eszkalálódó helyzet miatt 2007. július 31-én az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsa (United Nations Security Council) Szudán jóváhagyásával beleegyezett, hogy egy új, több mint 26,000 fős nemzetközi katonai és rendőri személyzettel rendelkező békefenntartó missziót hozzon létre Darfurban. Ez az Afrikai Unió és az ENSZ által közösen felállított vegyes erő (UNAMID) 2008. január 1.-jén hivatalosan is átvette a békefenntartó

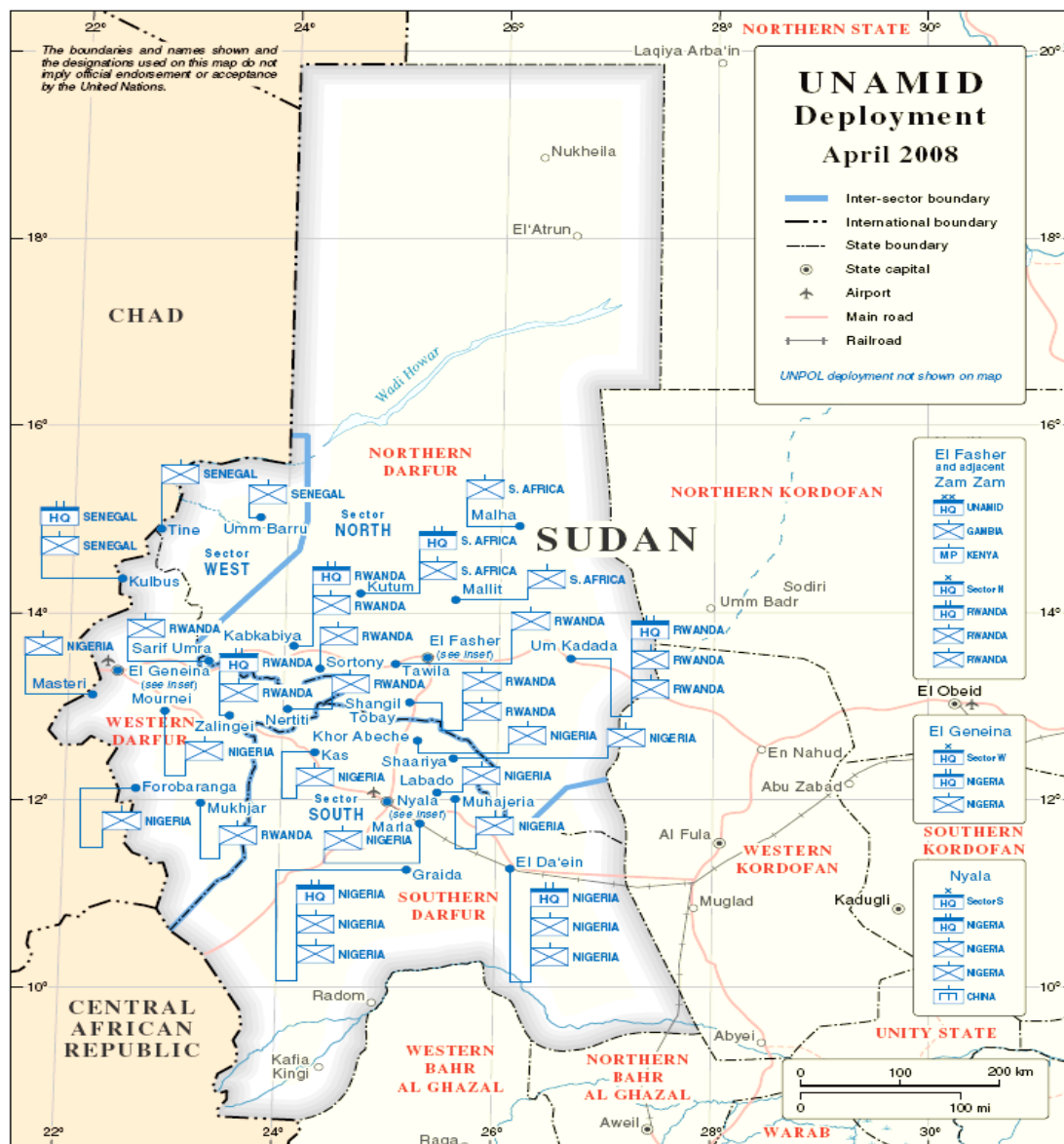
---

⁵ Report of the Secretary General to the Security Council (A/62/609-S/2007/757) issued on 21 December 2007

⁶ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1581529/We-were-armed-by-Sudan,-say-Darfur-killers.html>

feladatokat, az AU által vezetett, addigra működésképtelenné vált missziótól (African Union Mission in Sudan - AMIS).⁷

A következő térképen látható a misszió működési területe és a táborok:

Forrás: UNITED NATIONS, Department of Field Support, Cartographic Section, 2008

Ez persze nem jelenti azt, hogy az új misszió képes stabilizálni a biztonsági helyzetet, mivel a szudáni kormányzati akadályoztatás miatt alig néhány további új csapat érkezett meg Darfurba, és még 2008 áprilisában is a misszió meglévő létszáma az engedélyezettnek alig egyharmada volt. Szudán kormánya bürokratikus intézkedések sorozatával akadályozza a békefenntartók munkáját, például adminisztratív eszközökkel sikeresen, késlelteti a misszió táborai számára szükséges területek kijelölését és megvételét, továbbá a misszió működéséhez elengedhetetlenül fontos eszközök, felszerelés megérkezését a műveleti területre. Khartoum szintén ragaszkodott ahhoz, hogy a békefenntartó erők elsősorban afrikai területekről származó csapatokból álljanak, jóllehet az afrikai

⁷ <http://unamid.unmissions.org>

országok nem rendelkeznek elegendő, megfelelően felkészített csapatokkal. Emellett az afrikai államok kormányai csak szerény felajánlásokat tettek a misszió számára, mivel a működési költségek és a katonák felszerelésének előteremtését a „fejlett” nyugati országoktól várják el. Az UNAMID vezetése 2007 júliusa óta követeli az ENSZ vezetőitől a hiányzó katonai egységek azonnali pótlását és a feladat végrehajtáshoz szükséges felszerelések, eszközök (köztük 24 harci és szállító helikoptert) biztosítását. Azonban sem a nyugati, sem pedig az afrikai államok nem tettek értékelhető felajánlásokat, így például az „újonnan létrehozott” misszió számára 2008 áprilisáig csak 5 helikoptert ajánlottak fel.⁸

Miért romlott meg a helyzet Darfurban?

A problémák egyik kulcsa az, hogy a szudáni kormány folyamatosan folytatta a nemzetiségi milíciákat támogató politikáját, nem csak hogy eltérve, de meg is szervezte a civil lakosság elleni támadásokat, és lehetővé tette, hogy az arab milicisták büntetlenül durván megsértsék a nemzetközi jogot, - beleértve ebbe a támadásokat a békefenntartók, a humanitárius segítségnyújtók dolgozói és azok konvojai ellen. A folytatódó összecsapások és a lázadó csapatok felaprózódása szintén hozzájárultak ahhoz, hogy Darfurban megszűnt a törvényesség. Ez a változás a banditizmus felvirágzásához vezetett, amelynek során különböző fegyveres csoportok tagjai megtámadták a segítségnyújtók konvojait és civil polgárokat gyilkoltak halomra. A 2004. áprilisi fegyverszüneti megállapodást mindegyik oldal több ízben is megszegte, és a Darfuri Béke Egyezmény végleges fegyverszüneti megállapodás is ugyanerre a sorsra jutott.

A hanyatlás a biztonság területén, egyesülve a segítségnyújtók dolgozói ellen célzott támadásokkal, Darfur nagy területeire szigorúan korlátozza a humanitárius hozzáférést. 2008 januárja és áprilisa között négy, humanitárius szervezetnek dolgozó külföldi segélymunkást öltek meg Darfurban, illetve 29 helyi alkalmazottat, akik sofőrként a Világ Élelmezési Programmal (World Food Program) élelmiszersegély szállítására szerződtek. 2008 áprilisáig az arab milicisták és a különböző lázadó frakciók 135 humanitárius járművet fosztottak ki, legalább 14 olyan épületet támadtak meg, amelyeket segítségnyújtók használtak, valamint négy humanitárius tábor is kifosztottak majd megsemmisítettek. Ezért a Világ Élelmezési Program a felére kényszerült csökkenteni az élelmiszersegélyek nagyságát, így a különböző fegyveres csoportok ezzel a tevékenységgel legalább 100,000 embert fosztanak meg a humanitárius segélytől.⁹

A csádi kapcsolat

2005 vége óta az erőszak Csádban jelentősen fokozódott, főleg mióta a szudáni kormányzat által támogatott csádi lázadók Darfurban felállították bázisukat és támadásokat indítottak a csádi kormányzat ellen a határon keresztül.¹⁰ A

⁸ http://www.savedarfur.org/newsroom/policypapers/fact_sheet_unamid_helicopters/

⁹ <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=27347&Cr=Darfur&Cr1=Rights>

¹⁰ <http://www.amnesty.org/fr/library/asset/NWS21/006/2006/en/dom-NWS210062006en.pdf>

csádi lázadók 2008 februárjában megtámadták N'Djaménát, a csádi fővárost, de akkor a csádi kormányzati erők visszaverték őket. A csádi lázadók és a szudáni arab milicisták voltak a leginkább felelősek a Csádban élő civilek elleni nagyarányú támadásokért, például 2007 márciusában, amikor legalább 200 polgári lakost (többnyire nőket és gyermekeket) öltek meg egy, a szudáni határhoz közeli faluban.

Ezek a támadások és a csádi kormányzat által elrendelt fegyverbirtoklási tilalom jelentősen hozzájárult a darfuri határ menti közösségek közti feszültség növekedéséhez. Az sem segített sokat hogy a csádi kormányzat által támogatott etnikumok „faluvédelmi- önvédelmi” erőket hoztak létre. Ezt az intézkedést meg azok a nemzetiségek sérelmezték, akik a csádi lázadók potenciális szövetségeseiként a fegyverbirtoklási tilalom hatálya alá kerültek. Természetesen a kormánycsapatok képtelenek a törvénynek hatékonyan érvényt szerezni, így a kormányzattal szembenálló törzsek továbbra is jelentős fegyver arzenállal rendelkeznek, amiket a határmenti harcokban fel is használnak.

A kialakult helyzetet bonyolítja, hogy a szudáni kormányzat ellen lázadó, többnyire zaghawa törzsbeliékből álló JEM katonái – és nem a csádi kormányzat – felügyelik Kelet-Csád területeinek jelentős részét, beleértve azokat a menekülttáborokat is, amelyekben több mint 200,000 darfuri menekült tartózkodik. Az Omár El-Bashir által vezetett khartoumi rezsim ellen fegyveres harcot indító JEM frakció jelenleg a csádi kormány hűségese szövetségese, akik a kormány által nyújtott védelemért, anyagi és pénzügyi támogatásért cserébe fegyveresen is fellépnek a csádi lázadó csapatok ellen, azonban a reakciójuk kiszámíthatatlanná válhat, ha a csádi kormány nem az érdekeiknek megfelelően politizál.¹¹

Részben ezért is, az ENSZ Biztonsági Tanácsa (United Nations Security Council) 2007 szeptemberében jóváhagyta a vegyes EU-ENSZ békefenntartó missziót Kelet-Csád területén, ami magában foglalta az EUFOR-t, a 3,700-fős Európai Unió katonai erőt, és a MINURCAT missziót, hogy kiképezzék a rendőrséget és feljavítsák az igazságszolgáltatás rendszerét.¹²

A konfliktus okai és kiszélesedése

Sokan azt állítják, hogy a konfliktusnak vallási okai vannak, hasonló módon, mint Dél-Szudánban, ahol a khartoumi arab vezetésű kormányzat tüzzel-vassal fellépett a keresztény és animista „afrikai” származású törzsek, népcsoportok ellen. Azonban a Darfurban élő emberek szinte mindegyike muszlim (egyedül az Abu Shok néven ismert menekülttáborban találtam egy protestáns templomot, ahol alig 100-150 keresztény gyakorolja a hitét). A szudáni kormány tagjai és a dzsandszavid milíciák tagjai is szintén muszlimok. Ennek ellenére a

¹¹ <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900SID/ASIN-7FBNRH?OpenDocument>

¹² http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france-priorities_1/conflicts-and-crisis_1959/darfur_3538/adoption-of-the-resolution-1778-security-council-approves-un-presence-in-eastern-chad-and-north-eastern-central-african-republic-25.09.07_10036.html

kormányerők és az arab milicisták sok helyen kifosztják, majd lerombolják a mecseteket, imámokat ölnek meg, és meggyalázzák a Koránt. Például Nyugat-Darfur csak egy térségében a Human Rights Watch által dokumentáltan legkevesebb 62 mecsetet romboltak le a szudáni kormányzat és a dzsandszavid csapatok fegyveresei a 2003. év vége és 2004. év eleje között végrehajtott támadások során. Emellett persze Darfur különböző részeiben történtek hasonló támadások.¹³

Mások szerint a konfliktus egyik fő oka a korábban évszázadokon keresztül független államként létező Darfurban élő nemzetiségek nagy száma. Ugyanis sok különböző etnikai csoport él Darfurban, és mind használja a saját nyelvét és gyakorolja a szokásait. A lázadó csoportok a fegyvereseiket három nagyobb etnikai csoportból toborozzák: a Fur, a Zaghawa és a Massalit. Az ezekhez a törzsekhez tartozókat Szudánban nem tekintik arab származásúaknak. Ezzel szemben a dzsandszavid milíciák tagjait (a szudáni kormányzat hathatós anyagi és politikai támogatásával) legfőképpen a kis létszámú arab nomád törzsekből toborozták. Ezeknek a törzseknek történelmi okok miatt nem volt hozzáférése a földhöz, illetve az arabok közül sokan csak az 1960-1980-as csádi polgárháború eredményeképpen telepedtek le, az akkor még biztonságosabbnak tartott Darfurban. Történelmileg ezek a csoportok békésen éltek egymás mellett, és vezetőik, vagy a gyarmati vezetés közbenjárásával (Darfurt csak az I. világháború során szállták meg az angolok, majd Szudánhoz csatolták, és amikor az függetlenséget kapott, a korábbi gyarmatosítók „elfelejtették” a darfuriak korábbi függetlenségét is visszaadni) higgadtan megvitatták a fizetséget a rongálásokért és veszteségekért, valamint az eltulajdonított vagyontárgyakért.¹⁴ Az anyagi eszközök fölötti összeütközések ellenére létezett beházasodás az etnikai csoportok között. Ezen felül nagyszámú arab közösség él Darfurban, akiknek ez a saját szülőföldjük, és több száz éve itt élnek. Ilyen törzs a darsai, akik például egyáltalán nem vettek részt az összecsapásokban, és egyforma távolságot igyekeznek tartani a konfliktusban érintett erőktől. Éppen ezért, sokan nagyon leegyszerűsítik a jelenlegi helyzetet, amikor a darfuri események okaként az afrikai-arab konfliktust illetve a földművelő-nomád életmód konfliktust jelölik meg.¹⁵ Habár az eddig említett okok mind megtalálhatóak a konfliktusban mégsem ezek jelentik az igazi problémát.

Hosszú távon az alapvető probléma az, hogy a szudáni kormányzat olyan politikát folytat, amely a civileket célozza meg Darfurban, beleértve a kormányzat katonai stratégiáját, mint például a toborzást és az arab milíciák („önvédelmi” egységek – nemzetőrségek) felállítását. A toborzás során ugyanis büntetlenséget ígérnek mindazoknak, akik bűncselekményeket követtek el Darfurban,

¹³ Human Rights Watch reports: Darfur in Flames: Atrocities in Western Sudan, Vol.16, No.5 (A), 2004. Április emellett, Darfur Destroyed: Ethnic Cleansing by Government and Militia Forces in Western Sudan, Vol.16, No. 6(A), 2004. Május

¹⁴ Besenyő János: Szudáni körkép, azaz mi a helyzet Darfurban; Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum (2007/2. szám) www.zmne.hu/Forum/07masodik/szudan

¹⁵ Darfur Destroyed: Ethnic Cleansing by Government and Militia Forces in Western Sudan, Vol.16, No. 6(A), 2004. Május

ha bármelyik milíciába belépnek és részt vesznek a fekete falvak elleni hadjáratokban. Ez a fajta tevékenység nem ismeretlen a darfuri arabok között, ugyanis az 1980-as években szintén közülük toborozták azokat a szabadcsapatokat, amelyeknek a tagjai a dél-szudáni keresztény és animista lakosságot terrorizálták, hogy az olajban gazdag dél-szudáni régióban fenntarthassák a kormány befolyását.¹⁶ A nemzetközi szervezeteknek és kormányoknak nyomást kellene gyakorolniuk a szudáni kormányra, hogy hagyjon fel ezzel a politikával és gyakorlattal. A különböző fegyveres csoportokat és frakciókat rá kell kényszeríteni arra, hogy szüntessék be a fegyveres harcokat és fejezzék be a visszaéléseiket. Sajnos erre addig nincs lehetőség ameddig az ENSZ Biztonsági Tanácsban Kína és Oroszország rendre megvétózza a Szudán ellen megfogalmazott szankciókat.

Miután ez év januárjában az ENSZ Biztonsági Tanácsa jóváhagyásával megkezdte a működését az ENSZ-AU „vegyes” békefenntartó missziója, a nemzetközi közösségen múlik, hogy biztosítsa a katonai és rendőri erők megfelelő felszerelését, illetve olyan felhatalmazást adjon a misszió számára, hogy az képes legyen hatékonyan tevékenykedni a civil lakosság védelmében. Sajnos a szudáni kormányzat minden lehetséges eszközzel akadályozza a misszió tevékenységét.

A tervek szerint az UNAMID majd közel 26,000 fős katonai és rendőri békefenntartó személyzettel kellene, hogy rendelkezzen. Jelenleg ennek a létszámnak csak alig a harmada áll rendelkezésre és senki sem tudja megmondani a Világszervezet vezetői közül, hogy mikorra éri el a misszió a 100%-os műveleti képességet.¹⁷ Azt azonban a sikertelen AMIS misszió tapasztalataiból is tudni lehet, hogy egyedül a katonák nem lesznek képesek békét teremteni. Ehhez szükségük lesz nagymértékű politikai és polgári támogatásra is. Az UNAMID erőit stratégiaileg egy széles körben kell kitelepíteni Darfur fontosabb régióiban és fontos hogy a misszió katonai kontingensének erős, gyors reagálású válaszképességei legyenek, végrehajtsa a rendszeres nappali és éjjeli őrjáratokat, beleértve a menekülttáborokat is felügyelő őrjáratokat, illetve alkalmazzon jól képzett és felszerelt rendőri egységeket és támogassák azokat az emberi jogi tisztviselőket, akik a nyilvánosság elé tárják ténymegállapításaikat. Az UNAMID keretén belül ugyanis több olyan szakértő is szolgál, akik a harcokban, bármelyik fél által elkövetett a szexuális és nemi erőszakos cselekményeket és a harcoló alakulatokba kényszerített gyerekek helyzetét vizsgálják. Az UNAMID ezen felül támogatást kell, hogy nyújtson a humanitárius segítségnyújtó szervezetek számára (konvojkísérés, adomány kiosztás biztosítása, raktározási kapacitás stb.) hogy azok munkatársai segítséget nyújthassanak a lakosság számára a jelenlegi kockázatos helyzetben.

---

¹⁶ David S. Hauck, “What’s Behind the Darfur Crisis—and What’s Next?,” *Christian Science Monitor*, 2004. Szeptember 2.

¹⁷ <http://unamid.unmissions.org>

Mindez természetesen jelentős anyagi forrásokat fog követelni az ENSZ tagországaitól, hogy képesek legyenek fenntartani ezt az erőt, beleértve a feladatok ellátásához olyan kritikus felszerelésről, mint például a helikopterek. Mindamellett szintén szükséges a Khartoumra gyakorolt politikai nyomást fenntartani, hogy tevékenyen mozdítsák elő a misszió működését.

Azonban a szudáni kormányzat nem igazán tűnik partnernek ebben a folyamatban. A konfliktus első néhány évében, ugyanis a Darfurban történeteket csak, mint „törzsi összeütközéseket” említette és következetesen tagadta, hogy elismerje a civil polgárok elleni rendszeres támadásokban lévő felelősségét (a szudáni katonai és belbiztonsági erők nem csak kiképezték az arab dzsandszavid bandákat, de tevőlegesen is részt vettek a fekete lakosság elűldözésében és kiirtásában).¹⁸ Khartoum nemzetközi újságírókat és emberi jogi csoportokat hibáztatott a „meghamisított” darfuri helyzetért, annak ellenére, hogy azok valós bizonyítékokkal rendelkeztek arról, hogy a szudáni kormányzat tevőlegesen is részt vállalt az elkövetett bűnökben. A kormányzat megpróbálta lekorlátozni a média tevékenységét és következetesen zaklatott újságírókat, hogy megakadályozzák az információáramlást Darfurban történekről. Például 2004-ben a rezsím őrizetbe vetette Khartoumban az Al Jazeera tudósítóját, mivel a hírügynökség több héten át olyan jelentéseket közvetített Darfurról, amelyek a kormány felelősségét firtatták.¹⁹ 2006 augusztusában pedig több nyugati újságíró tartóztattak le Darfurban, és adtak át szudáni titkosszolgálatnak. Bár ezeket a személyeket később szabadon bocsájtották, 2006 szeptemberében a szudáni kormányzat szigorú intézkedéseket hozott a szudáni médiáktól kezdve (lapok előzetes cenzúrája és az újságírókat érintő önkényes letartóztatások) a nemzetközi újságírókat sújtó tekintélyes mennyiségű bürokratikus megszorításokig. Khartoum folyamatosan elbagatellizálja a darfuri válságot, fenntartva azt az állítását, hogy csupán 9,000 embert öltek meg a konfliktus öt évében. Megjegyzem, hogy amikor 2005-ben magam is a területen tartózkodtam, mint az AMIS misszióba vezényelt EU katonai (logisztikai) tanácsadó, csak az általunk ismertté vált esetek során is több ember vesztette el az életét.

Az ENSZ Darfural kapcsolatos tevékenysége

Az UNAMID létrehozását megelőzően az ENSZ szervezetei többször is megpróbálták a konfliktusban érintett felek között közvetíteni, valamilyen megállapodást tető alá hozni. Azonban az ENSZ Biztonsági Tanácsának elmúlt négy év során létrejött számtalan határozata dacára, melyek azt követelik, hogy a szudáni kormányzat tegyen meg mindent a béke helyreállítására, beleértve dzsandszavid milíciák lefegyverzését és a civil lakosság elleni támadások azonnali leállítását, nem történt szinte semmi.²⁰

---

¹⁸ Besenyő János: Logistic Experiences: The Case of Darfur -Promoting Peace and Security in Africa – Finnish Department of Strategic and Defence Studies (2006 – Series 2 No 35)

¹⁹ http://www.sudantribune.com/spip.php?mot51&debut_article_un=120

Mint korábban említettem a tagállamok között sincs egyetértés Darfural kapcsolatban. Az ENSZ Biztonsági tanácsa például megosztott a Szudánt sújtó szankciók kérdésében, mert a különböző tagállamoknak eltérő érdekeik vannak. Oroszország és Kína nem egyszer támogatták a szudáni kormányzatot gazdasági és más politikai érdekeltségeik miatt. Kína például a szárnyaló gazdasága fenntartásához szükséges olaja jelentős részét Szudánból importálja, és a szudáni olajprojekt az ő legsikeresebb nemzetközi-kereskedelmi tevékenysége.²¹ A szudáni kormányzat állami bevételei pedig alaposan megnövekedtek, mióta 1999 augusztusában elkezdett olajat exportálni (főképp Kína segítségével köszönhetően); kormányzati jövedelme jelen becslések szerint 1999-től 2004-ig megháromszorozódott, és ez az olajjövedelem becslések alapján évi 3 billiárd US dollár. A szudáni kormány ebből a bevételből több országtól vásárol és vesz át katonai felszereléseket, ideértve Kínát, Oroszországot, Fehéroroszországot, Ukrajnát és másokat is.²²

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa egyik sikeres intézkedése az, hogy 2007 júliusában hozzájárultak a „vegyes” békefenntartó erők létrehozásához (UNAMID). A Tanács másik két fontos lépése volt, hogy tájékoztatta a darfuri helyzetről a hágai Nemzetközi Bíróságot (International Criminal Court - ICC), mivel Darfurban háborús és emberiség elleni bűncselekményeket követtek el, és a szervezet létrehoz egy bizottságot, valamint egy szakértői csoportot is, akik azt vizsgálják majd meg, hogy ki szegi meg az embargót, ki az, aki az emberi jogokkal visszaél, vagy hátráltatja a békefolyamatokat. Ez persze nem lesz egyszerű, mivel a Világszervezet eddig sem tudta hatékonyan érvényesíteni a háborús bűnökkel vádolt szudániakra kiszabott szankciókat.

Például 2005 decemberében az ENSZ szakértői bizottsága azt javasolta, hogy 17 embert, köztük a szudáni védelmi minisztert, Abdel Rahim Mohammed Husszein vezérőrnagyot, kilenc másik kormányzati hivatalnokot, két dzsandsavid parancsnokot és öt darfuri lázadó parancsnokot szankcionáljanak bebörtönzéssel az emberi jogok megszenstelenítéséért és a békefolyamatok hátráltatásáért. Áprilisban 2006, az ENSZ BT megtorló intézkedéseket szavazott meg négy szudáni személlyel kapcsolatosan: az egyik korábbi szudáni katonai parancsnok, egy dzsandsavid vezető és két a lázadók oldalán álló parancsnok. Ezek a szankciók magukban foglalják az utazás tilalmát, a külföldi bankszámlák és egyéb vagyontárgyak befagyasztását. Ez ellen a négy, viszonylag alacsony beosztású személy ellen kiszabott szankciók óta, más személy nem került fel a listára mivel azt Kína, Oroszország és Katar ellenvetései nem bővítették.²³

---

²⁰ Besenyő János: Logistic Experiences: The Case of Darfur -Promoting Peace and Security in Africa – Finnish Department of Strategic and Defence Studies (2006 – Series 2 No 35)

²¹ Besenyő János: Harc az afrikai olajért, Kína gazdasági térnyerése a fekete kontinensen - Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum XI. évfolyam, 2007. 4. szám

²² <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7503428.stm>

²³ <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?l=1&id=5180>

2007 szeptemberében egy olyan jelentés került az ENSZ BT elé, amelyben a jelentéstevők részletesen leírták a konfliktusban érintettek általi, a nemzetközi humanitárius törvény és emberi jogok megszegéseit illetve a fegyverkezési embargó nyilvánvaló áthágását. A jelentés kitért arra is, hogy a szudáni kormányzat törvénytelenül „ENSZ” felirattal ellátott repülőgépeket használ katonai hadműveletekhez, és megsérti a támadó katonai repülőgépek átrepülésének tilalmát (hasonló helyzet alakult ki 2005-ben is csak akkor a szudáni kormányerők fehérre festett „AMIS” feliratú járművekkel hajtottak végre támadásokat Jebel Mara térségében a lázadó csapatok és a polgári lakosság falvai ellen).²⁴ A jelentést készítő munkacsoport 2006. októberi jelentése tartalmaz egy névsort, amelyben újabb háborús cselekményekkel vádolt személyek szerepeltek, akik ellen megtorló szankciók foganatosítását javasolták. Mindazonáltal 2008 áprilisától az ENSZ Biztonsági Tanácsa még mindig nem lépett annak érdekében, hogy a szankciókat kiterjessze a listán található politikai és katonai vezetők bármelyikére is, akik felelősek a civil polgárok sérelmére elkövetett múltbéli vagy újabb keletű támadásokért.

A Nemzetközi Büntetőtörvényszék

Az Nemzetközi Büntetőtörvényszék a darfuri helyzet tisztázása érdekében 2005 júniusában indított meg egy vizsgálatot.²⁵ Az Törvényszéknek ugyanis felhatalmazása van arra, hogy vizsgálatot indítson azok ellen a személyek ellen, akik emberiség ellen elkövetett bűnöket, háborús bűnöket, népirtást illetve egyéb olyan bűnöket követtek el, amiket a Római Egyezmény nevesít. 2007. április 27-én a Törvényszék vezetője letartóztatási parancsot adott ki Ahmed Haroun, a szudáni kormány humanitárius ügyekkel foglalkozó minisztere, valamint Ali Kosheib, a Dzsandzsavid milícia egyik parancsnoka ellen, akiket felelősnek tartanak a 2003-ban és 2004-ben Nyugat Darfurban, civilek ellen végrehajtott támadássorozatokért.²⁶ A szudáni kormány a nyilvánosság előtt jelezte, hogy nem fog együttműködni a Törvényszék képviselőivel és ragaszkodik hozzá, hogy saját maga vizsgálja ki a Darfurban „tevékenykedő” szudániakkal kapcsolatosan megfogalmazott vádakat. Ahelyett, hogy a kormányzat átadta volna Ahmed Harount a bíróságnak, meghagyta miniszteri beosztásában (mint ilyen hozzátartoznak a Darfurban történt jogsértések is), sőt 2007 szeptemberében a kormány kinevezte Harount társelnöknek egy bizottsági felhatalmazással, hogy tanulmányozza az emberi jogokkal való visszaéléseket. A másik gyanúsított, Kosheib, állítólag 2007 októberében kiszabadult a szudáni börtönből, ahol őt más vádak miatt fogva tartották.²⁷

---

²⁴ Besenyő János: Logistic Experiences: The Case of Darfur -Promoting Peace and Security in Africa – Finnish Department of Strategic and Defence Studies (2006 – Series 2 No 35)

²⁵ http://www.un.org/News/dh/sudan/com_inq_darfur.pdf

²⁶ <http://www.icc-cpi.int/cases/Darfur.html> illetve http://www.icc-cpi.int/library/press/pressreleases/ICC-PIDS-PR-20070502-214A_En.pdf

²⁷ <http://hrw.org/english/docs/2007/10/03/darfur17016.htm>

2008 áprilisában Szudán ENSZ nagykövete, Abdel-Mahmood Mohamad követelte, hogy a Törvényszék fő ügyészét, Luis Moreno Ocampót állítsák bíróság elé, mivel az „akadályozza a Szudánban végbemenő békefolyamatot”.

Persze a válasz nem sokat késlekedett mivel Luis Moreno Ocampo letartóztatási parancsot adott ki Omár Al-Bashir szudáni elnök ellen. Ennek nyomán az ENSZ el kezdte kivonni a civil alkalmazottait Szudánból, az UNAMID-ot pedig teljes készütségbe helyezték.²⁸

Arra azonban továbbra sincs semmilyen jel, hogy a szudáni igazságügyi rendszer komolyan foglalkozna a vádakkal, vagy éppen vád alá helyezne a darfuri népirtásban részes kormányzati hivatalnokok, a dzsandszavid parancsnokok közül bárkit is. Habár 2005-ben létrehozták egy különleges felhatalmazással rendelkező bíróságot (Special Criminal Court) a darfuri események kivizsgálására, azonban az nagyon kevés személyt ítél el, és az elítéltek között egyetlenegy olyan vezető beosztású személy sem található, aki részt vett volna a darfuri mészárlásokban illetve azokra utasítást adott. A bíróság működésével kapcsolatosan a Human Rights Watch készített egy részletes beszámolót.²⁹

Jelenlegi helyzet

Közel 2,5 millió ember – több, mint egyharmada a darfuri népességnek – jelenleg menekülttáborban él és csaknem teljesen a humanitárius szervezetek segítségétől függ a túlélésük. Az otthonaikból elűzött táborlakók sok helyen nem tudnak messzire menni a táboroktól az arab milíciák tagjainak folyamatos zaklatásai miatt, akik gyakran bántalmazzák, megerőszakolják a tábor elhagyó, tűzifát gyűjtő asszonyokat és gyerekeket, sőt jó néhányukat meg is ölik. Az emberek nem tudnak visszatérni az otthonaikba a kormány által támogatott milicisták folyamatos jelenléte miatt a vidéki térségekben. A háború nyomán kialakult helyzetben a gazdálkodók nagy része elvándorolt, a földjeik bevetetlenül maradtak. A kereskedelem (a nomád által használt migrációs utak is a háború sújtotta területen haladnak át, ahol a karavánok biztonságát többet senki sem képes szavatolni) hasonlóképpen „gyengélkedik”, így a folyamatosan tartó fegyveres harcok Darfur gazdaságát keményen szétzüllesztették. Az a további 2 millió ember, akit még nem űztek el az otthonából, az összecsapások hatása alatt él, és jelentős részüknek szüksége van humanitárius segítségre. Így jelenleg Darfurban több mint 4 millió ember függ valamilyen formában a humanitárius segítségtől, amelyet nem a szudáni kormány, hanem a nemzetközi segélyszervezetek próbálnak meg biztosítani a számukra.

Sajnos a jelenlegi helyzet alapján véleményezhető, hogy a területen és az afrikai kontinens több más országában még éveken-évtizedeken keresztül lesz feladata a Világközösségnek és az általuk vezetett békefenntartó, béketámogató és békekikényszerítő misszióknak. Ebből pedig a Magyar Köztársaság sem lesz

²⁸ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7520991.stm>

²⁹ <http://www.hrw.org/backgroundunder/ij/sudan0606/sudan0606.pdf>

képes kivonni magát, bármennyire is ódzkodunk jelenleg a „fekete kontinensen” zajló békeműveletekben való részvételtől.

Darfur – időrendi táblázat

1200-1300 körül: Létrejön Jebal Marra-tól dél-keletre egy Daju állam

1500-1600 körül: Megalakul Jebal Marra és Jebal Si északi részén a Tunjur állam

1650 körül: létrejön egy a Fur nemzetiség által vezetett állam a Jabal Marra-tól nyugatra fekvő síkságon. A Keira Fur dinasztia első vezetője Sulayman Solodungo „Az arab” volt (de ez a kifejezés jelenthet „vörös embert” is)

1700-1750: Háborúk sorozata a Keira állam és annak nyugati szomszédja Wadai között.

1751-1786: Muhhamad Tayrab uralkodása. A hegységtől keletre terjeszkednek. Tayrab meghódítja Kordofánt, és így Darfur nagyobb lesz, mint Nigéria mai területe.

1791-1792: Állandó főváros létrehozása al-Fashírban.

1821: az egyiptomiak meghódítják Kordofánt és hozzácsatolják az Egyiptomi Szudánhoz.

Az 1850-60-as években: Darfur Egyiptom egyik fő kereskedelmi partnere: egy sor főként sikertelen hadjárat a szarvasmarhatartó nomádok ellen.

1874: Manawassi csata, amely Darfur meghódításának végső állomását jelöli, melyet a rabszolga-kereskedő al-Zubayr Pasha al-Mansur vezetett. Darfur az Egyiptomi Szudántól függő hűbéres állammá válik.

1874-1882: Egy sor „árnyék-szultán” ellenállása az egyiptomi vezetéssel szemben.

1882: A Madhista forradalom hatására Darfurban is harcok törnek ki az egyiptomi és helyi kormányzat képviselői, illetve vallási „megújulási mozgalom” képviselői között.

1893: Az utolsó „árnyék-szultán”, Ali Dinar (más néven Zakariya), behódol a Mahdista rezsimnek, majd túszként Omdurmanba, a mahdista állam fővárosába viszik.

1898 szeptembere: Az Omdurman-i csatában, a britek leverik a Mahdista hadsereget, Ali Dinar és a darfuri vezetők egy csoportja visszatér Darfurba. Újra létrehozzák a Darfur-i Szultanátust.

1916: A britek meghódítják Darfurt, Ali Dinar-t megölik.

1921: Abd Allah Sihayni faqih által vezetett lázadás Nyala városában; az utolsó iszlám „megváltó” felkelés Darfurban.

1922: Az angol gyarmati kormányzás megszilárdítása Darfurban.

1930-50-es évek: Az „közvetett kormányzás” („closed district”) virágkora Darfurban.

1956: Szudán elnyeri az angoloktól a függetlenséget

1966: A Darfur Fejlődés Front(Darfur Development Front) megalakulása; szövetség az Umma párton belül, Sadiq al-Mahdi vezette platformmal.

1972: A „közvetett kormányzás”-i rendszer lerombolásának kezdete.

1985-1986: Súlyos aszályok és elsivatagosodás kezdődik Észak - Darfurban.

2003 februárja: A Szudáni Felszabadítás Hadsereg/Mozgalom (Sudan Liberation Army/Movement- SLA/M) megalakulása.

2003. áprilisa: Az Igazságosság és Egyenlőség Mozzgalom (Justice and Equality Movement-JEM) megalakulása

2004: Az Afrikai Unió (AU) az ENSZ BT 1564 sz. határozata alapján létrehozza a Darfurban működő békemissziót, az AMIS-t (African Union Mission in Sudan). A misszió kezdeti létszáma 150 fő, amely 2005 közepére már eléri a 7000 főt.

2003-2006: A harcok kirobbanása és a hosszúra nyúló konfliktusok különböző szinteken való megjelenése Darfur egész területén.

2004-2005: Az Európai Unió fegyvertelen katonai megfigyelőket majd pedig katonai tanácsadókat küld az AU vezetőinek kérésére Darfurba. A Magyar Köztársaság egy katonai megfigyelővel és egy logisztikai tanácsadó kiküldésével vesz részt az EU támogató missziójában.

2004. október 25.: Béketárgyalások a nigériai Abuja városában a szudáni kormányzat és a felkelők között.

2005: A szudáni kormányzat, az SLA/M, illetve a JEM több békeszerződést is megkötnek, azonban azokat rövid időn belül megszegik, majd a harcok ismét kiújulnak.

2006. május 5.: A Darfur-i Béke Egyezmény-t (Darfur Peace Agreement-DPA) aláírják a szudáni kormányzat és a SLA/M Minni Minawi frakciójának képviselői

2007. július 31.: Az ENSZ BT 1769. sz. határozata alapján megalakítják az ENSZ szudáni misszióját (United Nations Mission in Darfur).

2007. december 31.: A sikertelen AMIS misszió beolvad az ENSZ által létrehozott UNAMID béketámogató műveletbe.

1968. CSEHSZLOVÁKIA

A „ZALA” feladat katonai és elhárítási aspektusai

A 8. gl. hadosztály 1968 évi csapattörténeti könyvének II. része:

HARCOKBAN, HADJÁRATOKBAN VALÓ RÉSZVÉTEL

..... A 8. gl. hadosztály és alárendelt csapatai (8. hk. e. 20. tü. e. 38. hk. feld. z és a 94. TMS kivételével) a Dél–Nyugati HDS. Csop. alárendeltségében július 27-től október 25-ig a „ZALA” gyakorlaton eredményesen részt vettek. ....(fnyt: 193-300/010/1)

Ennyi.

Nyilván a cím is meghökkentő, abban a tekintetben, hogy mai szóhasználatnál élve „külföldi katonai misszionak „nevezem azt a katonai tevékenységet. Felidézem, hogy 1968-ban a Magyar Népköztársaság a Varsói Szerződés tagja volt, Néphadseregének kijelölt alakulatai pedig a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek Parancsnoksága (EFE) alárendeltségébe tartoztak.

A VSZ politikai és katonai vezető szervei

A VSZ legfelsőbb politikai vezető szerve békében a rendszeres időközönként összehívott *Politikai Tanácskozó Testület* (PTT) volt, melynek ülésein a tagállamok legmagasabb szintű – általában a kommunista – és munkáspártok fő- (első) titkárai által vezetett – delegációi vettek részt. Az ülések munkájába bevonták az *Egyesített Fegyveres Erők* (EFE) főparancsnokát, illetve törzsfőnökét is. A PTT, mint kollektív vezetőszer, rendszeresen értékelte a világ és benne Európa katonapolitikai helyzetét, a NATO tevékenységét és valószínű szándékát. Mindezek alapján állásfoglalásokat, ajánlásokat dolgozott ki a tagállamok külpolitikai és katonai erőfeszítéseinek összehangolására.

A PTT volt hivatott a VSZ fegyveres erői alkalmazására vonatkozó politikai döntések meghozatalára is. A gyakorlat azonban azt mutatta, hogy a különösen fontos ügyekben a cselekvési programokat (adott esetben, egy válsághelyzetben a katonai erő alkalmazása) nem kollektívan, a testület összehívásával, hanem a szovjet vezetés és az egyes érintett tagállamok párt-, illetve állami vezetői között közvetlen kétoldalú konzultációkat követően alkották meg.

A VSZ legfelső katonai vezető szervei (Honvédelmi *Miniszterek Bizottsága*, *Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnoksága és törzse*, *Egyesített Fegyveres Erők Katonai Tanácsa*, *Katonai Tudományos Technikai Testülete*) közül – a koalíció fegyveres erői vezetését érintően – az EFE Főparancsnokságának, valamint törzsének volt kiemelkedő jelentősége.

Az EFE törzsében a koalíció tagjainak vezérkarai is képviseltették magukat. *A törzs legfőbb feladatát képezte:*

- a VSZ fegyveres erői háborús alkalmazásának megtervezése;
- a kiképzés, a koalíciós gyakorlatok tervezése és vezetése;
- az anyagi-technikai, valamint a fegyverzet fejlesztése területén az együttműködés megvalósítása;
- a híradás, illetve a hadszíntér-előkészítés megszervezése, koordinálása.

Valójában azonban az EFE Főparancsnoksága és törzse főként békevezetési funkciókat látott el. Háború esetére az európai háborús térségben alkalmazásra tervezett szovjet hadseregcsoportok (frontok) felelősségi sávjuknak megfelelően, a szovjet vezérkar direktívája alapján, már békében megtervezték háborús alkalmazásukat, beleértve azoknak a VSZ országoknak a fegyveres erői nagybani alkalmazását is, akikkel adott esetben tevékenységük során – például egy koalíciós front szervezésében – együttműködni szándékoztak.

Jakus János: A VSZ gyakorlatainak jellemző vonásai a feltételezett délnyugati hadszíntéren: Ezen alakulatok gerincét képezte a 8. gépesített lövészadosztály, melynek parancsnoksága Zalaegerszegen települt. (akasztófa rajzolva.

A történelmi környezet

A közhelyként emlegetett kétpólusú világrendszer a kapitalizmus és a szocializmus világméretű szembenállása a NATO és a Varsói Szerződés katonai erejének folyamatos versenyzése az erőviszonyok megnyerésében egy állandó patthelyzetet eredményeztek.

A nyugati oldalon a főideológusnak számító – lengyel származású – Zbignyev Brezsinski professzor *A megosztottság alternatívája* c. könyvében (1966.) a kommunizmus ideológiájának aláaknázását szorgalmazta. Meghirdették az „ideológiai diverziót és a fellazítási politikát. „Reményeik szerint az ideológiai változások majd segíteni fognak a politikai változások elérésében. Keresték a legyengébb láncszemet.

A szovjetunió válaszul megindította a felszabadítási politikáját, amely döntően a gyarmati sorból szabadulni kívánó ún. harmadik világbeli országokat célozta meg. Ezen országok kommunista ideológiát, gazdasági és katonai segítséget kaptak.

A felszabadítási politika nagy szimpátiát váltott ki a nyugati társadalmak fiatal generációjában, mely gyakorlati vesztese volt a vietnami háború és a

gyarmati rendszer összeomlása utáni időszaknak, a kiábrándulásuknak jól jött a „baloldali-forradalmi” hangulat.

Ma már valóban „történelminek nevezhető „az 1968-as időszak. Renezánszát éli egy új forradalmi hullám, amely a „párizsi diákmegmozdulásokkal” vette kezdetét és végigsöpört Nyugat Európán. Emlékképekben felidézve a radikalizmus néhány reprezentánsát: az olasz Vörös Brigádokat – a nyugat német Bader-Meinhof csoportot – Carlost – a teljesség igénye nélkül. (talán *nem véletlen, hogy az időszakot a XX. szd-i terrorizmus születésének is nevezik.*)

A baloldali ideológia nyugat európai előretörésében főszerepet játszó Szovjetunió mindenképpen revansot kellett venni. A leggyengébb láncszem keresésében a kelt európai szocialista országokat célozták meg. Az 1953-as berlini és poznani valamint az 1956-os magyarországi események tanulságai alapján ezen országok nem jöhettek számításba. Segítségül hívták Bismarck német kancellár mondását: „aki Csehország ura – az Európa ura.” A másik fontos szempont katonai volt, hogy Csehszlovákiát a Varsói Szerződés „szívének „tekintették.

Az imperialista fellazítási politika Csehszlovákiára összpontosult. A megoldáshoz alkalmazott taktikát a belső liberalizálódáshoz vezető út kialakításában látták. E tekintetben a nyugathoz való kötődés és az alkalmas káderek tekintetében Csehszlovákiának történelmi hagyományai voltak. (*Csehszlovákiában az 1948-as baloldali fordulat után is a Nemzeti Frontba tömörülve megmaradt a több párt rendszer.*)

Mindez magába hordozta a folyamatos „belső” ellenállást. Ezt akkor szakmai nyelven a jobboldali revizionizmusnak nevezték. A párton kívüli ellenállást pedig „burzsoá restaurációnak.”

A Kelet–Európa kommunista pártjaiban folyamatosan kongresszusi és központi bizottsági ülések vezérfonala volt a múltban elkövetett hibák kijavítása. Ezeket dogmatikus, megfoghatatlan formában határozták meg. Az eredménye az lett, amit Brezinski célul tűzött ki. Liberalizálódott a párt a kormány a vezetés. A folyamatos engedmények eredményeként új arcok jelentek meg a felső vezetésben.

Ennek lett egyik mérföldköve a Csehszlovák Kommunista Párt 1968. január 03-i központi bizottsági ülése. Itt szétválasztották az államelnöki és a pártfőtitkári posztot. A megosztott hatalmi pozíciókban mindenki másként látta a hibák kijavítását és a felelősöket.

Nagyívű politikai viták folytak, amelyben az élen jártak az „un” másként gondolkodók és a sajtó vezetésével „csendes ellenforradalom zajlott. Ennek a párt vezetése nem igazán tudott – vagy akart gátat szabni. A teljesség igénye nélkül – kiragadom az eseményekből – a prágai Katonapolitikai Akadémia tudományos munkatársainak egy csoportja azt javasolta, hogy Csehszlovákia lépjen ki a Varsói Szerződésből. Prchlik tábornok pedig követelte a VSZ. szervezeti és parancsnoki struktúrájának revízióját. (*úgyhogy rendesen meglengették a vörös posztót*)

Nem véletlen, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártjának legfelső vezetése, két hónappal Csehszlovákia Kommunista Pártjának központi bizottsága 1968.01.03-05-én tartott ülése után Alexander Dubček megválasztásakor, már 1968.03.20-án utasította a szovjet hadsereg vezérkarát, hogy kezdje meg Csehszlovákia esetleges katonai megszállása hadműveleti terveinek kidolgozását.

A Magyarországon állomásozó Déli Hadseregcsoport akkori parancsnoka, K. I. Provalov vezérezredes április 8-án kapta meg A. Grecsko marsall, szovjet honvédelmi miniszter direktíváját a hadseregcsoport feladataira Csehszlovákia megszállásakor.

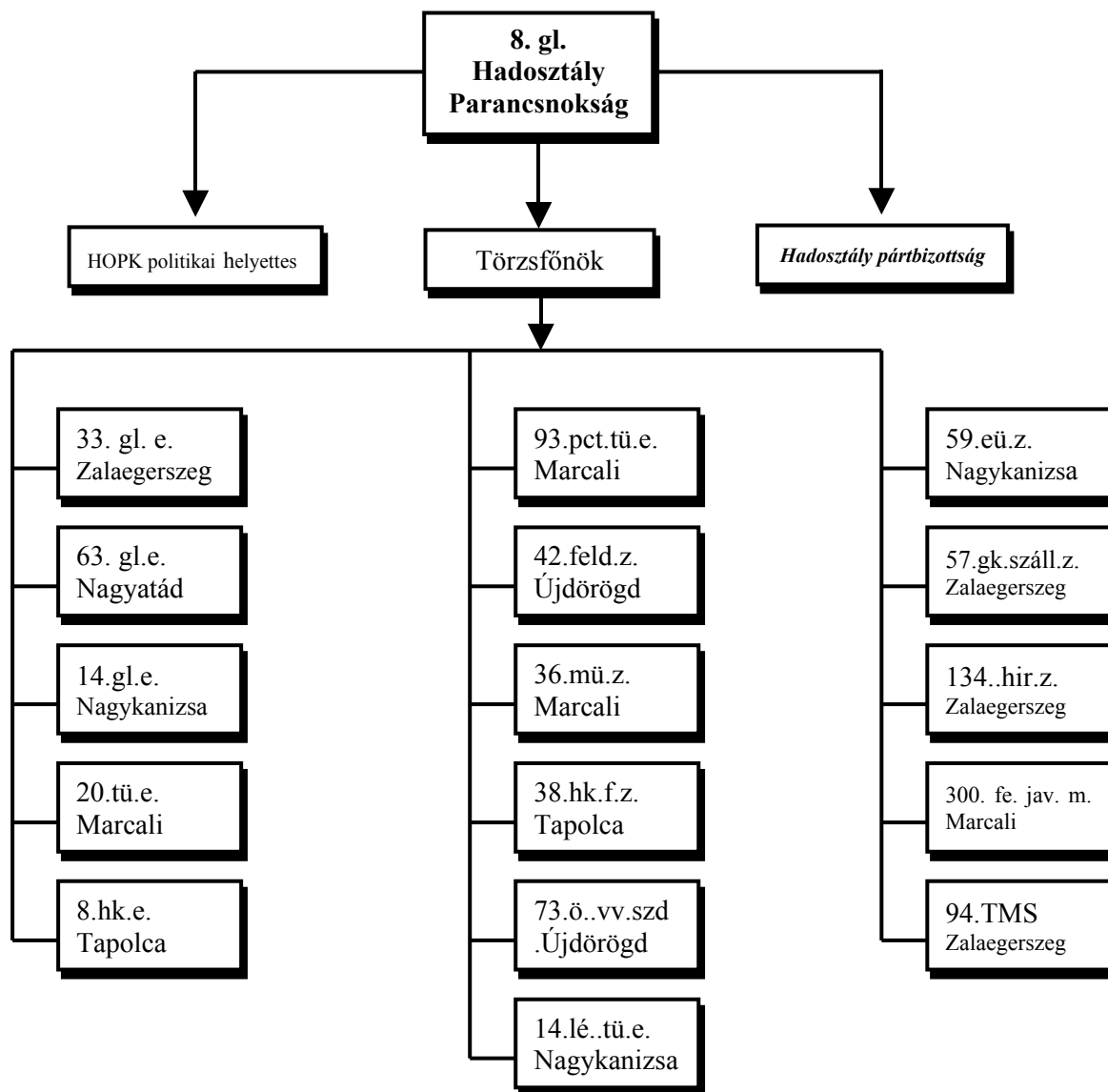
L.I. Brezsnyev 1968.05.08-án, a szocialista országok kommunista pártjai vezetőinek moszkvai találkozásán vetette fel először, hogy végszükség esetén katonai megoldás is lehetséges Csehszlovákiában. A tanácskozáson egyedül Kádár János ellenezte a helyzet katonai megoldását.

A magyar katonai felső vezetés egy csehszlovákiai katonai beavatkozás lehetőségéről először 1968.06.19-től 07.01-ig tartott „Sumava“ fedőnevű hadászati-hadműveleti parancsnoki és törzsvezetési gyakorlaton értesült. Czinege Lajos honvédelmi miniszter a gyakorlatról az MSZMP Politikai Bizottságának az alábbiakat jelentette:” A gyakorlat a pártvezetők drezdai és a moszkvai értekezleten kialakított helyzetelemzés talaján, alapvetően politikai okokból és célokkal jött létre.”

A magasabbtörzsek gyakoroltatása és kiképzése csak ennek függvénye volt, a gyakorlat céljai az alábbiakban foglalhatók össze: Belpolitikai hatással lenni a csehszlovák eseményekre

A magyar katonai vezetés nem tartotta valószínűnek, hogy a Magyar Néphadsereget is bevonják a megszállásba. Így meglehetősen meglepte őket a szovjet „kérés“. Tutarinov vezérezredes, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői Főparancsnokának magyarországi képviselője 1968.07.10-én tájékoztatta Czinege Lajost Grecsko marsall telefonüzenetéről, amelyben a marsall azt kérte, hogy a Magyar Néphadsereg három hadosztálllyal és egy hadsereg-, vagy hadtesttörzsszel vegyen részt a „gyakorlaton“. Kádár János 1968.07.23-án egyezett bele egy „csökkentett létszámú“ hadosztály igénybevitelébe.

A kijelölt zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészadosztályt 1968. július 26-án 22.00 órakor helyezték fokozott harckészültségbe, majd öt óra múlva elrendelték mozgósítását és hadilétszámra való feltöltését is. A feladatot jóval az előírt normaidőn belül, 27-én kora délutánra végrehajtották. Több mint háromezer tartalékos katona és tiszt, továbbá több száz gépjármű és munkagép vonult be a hadosztályhoz. Felszerelés és rövid összekovácsolás után a hadosztály az esti órákban elfoglalta a helyőrségen kívüli gyülekezési körleteit. Ezt követően több mint 400 km-es menettel – és vasúti szállítással – a hadosztály átcsoportosításra került Pásztó-Aszód-Rétság-Nagyoroszi térségében kijelölt megindulási (összpontosítási) körletébe, ahol 28-án 23.00-tól Maruscsák altábornagy, a Déli Hadseregcsoport törzsfőnöke, a hadseregcsoport-parancsnok megbízása alapján átvette és ezzel szovjet irányítás alá került.

A Magyar Néphadsereg más alakulataitól, intézményeitől valamint a Belügyminisztériumtól kijelölt megerősítő (átalárendelt) ezredek, alegységek, szakemberek 29-én hajnalra mindenütt beérkeztek az összpontosítási körletbe. *Ezzel a hadosztály összlétszáma 11 000 főre emelkedett és 29-én reggelre, a parancs értelmében, készen állt a feladat végrehajtására.*

Az alábbiakban két olyan dokumentumot mutatok be, amely ma már hasonló tartalmában nem része a katonai vezetési rendszernek. Az elhatározás nyelvezetében tartalmában, részletességében olyan szervezési okmány, amely méltán érdemli ki a „hadművészet” minősítést.

A harcparancs tartalmában egy különleges katonai okmány, amely jogi tartalommal is bír. Háborús helyzetre készült. Itt valós tartalmat kapott a katonai esküben az életre és a halálra vonatkozó hivatkozás.

Fontos eleme volt továbbá az a körülmény, hogy a Magyar Néphadsereg történetében először készült harcparancs háborús feladatok végrehajtására – szövetségi kötelékben, a haza határain túlra.

MAGYAR NÉPHADSEREG „XC” sorozat
8. Gl. löv. ho. pság
Szám: 00166
A 8. gl. ho. PK. emü.-re vonatkozó utasításai
H. Isaszeg E. 2 km. tp-. 1:200000
1968. 07. 29. 12.00

A „DUNA” gyakorlat végrehajtásával kapcsolatban az együttműködés és a harc mindenoldalú biztosítására, megszervezésére és állandó fenntartására az alábbiakban intézkedem:

I. A megindulási terepszakasz elfoglalásának rendje:

1. *A csapatok a megindulási terepszakaszra történő előrevonást a „3939” jelre hajtják végre.*

2. *Az első lépcső e.-ek a harcoló lépcsőktől meghatározott távolságon hagyják vissza a HTP lépcsőiket, csak az Eü. biztosító részlegeket zárkóztassák fel az első lépcsőhöz. A 2. sz. menetvonalon a harcoló első lépcsők mögött először az alárendelt csapatok HTP lépcsői, majd a Ho. HTP kerül előrevonásra a harcoló lépcső előrevonásának megfelelően.*

Az ÖPK-ben a megindulási pontokra történő besorolást a csapatok feszesen szervezzék meg, gondoskodjanak az előrevonási útvonalak szemrevételezéséről és a mindenoldalú biztosítás rendszabályainak figyelemben tartásával. Különös gondot fordítsanak a határ rejtett megközelítésére és a határőrséggel való kapcsolat felvételére.

II. Határátlépés:

A megindulási /:ellenőrzési:/ pontokról tsz.-ről a csapatok a „7171” vétele után induljanak meg és a külön meghatározott „CS” időpontban pontosan és egyszerre lépnek át az államhatárt. Amennyiben a határon ellenállás lesz, úgy ezt menetközben le kell küzdeni, és minden menetvonalon biztosítani kell az első lépcső gyors előre jutását a meghatározott objektumokhoz. a határon a 2. sz. menetvonalon a Ho. Fcs.-ja, a 2. és 3. sz. menetvonalon a 14., ill. 63. gl. e. Fcs. haladjon át először, majd az első lépcsők harcfelderítő járőrökkel és EVÉD. Z.-akkal kövessék őket.

III. A meghatározott körletek és objektumok birtokba vétele:

1. *A csapatok készüljenek fel a menetvonal minden szakaszán különböző akadályok /:természetes és mű-:/ elhárítására és ellenállás leküzdésére, ennek érdekében a felderítést és a fedező biztosítást különös gonddal és előrelátással szervezzék meg elsősorban a szárnyakon, a szomszédokkal szorosán együttműködve az alkalmazási irányba eső nagyobb helyőrségek és egyéb objektumokban elhelyezkedő erők harcba történő bekapcsolódásának megakadályozása céljából.*

2. *Az egyes objektumok birtokbavételénél alapvetően három módszert alkalmazzanak:*

a) *Abban az esetben, ha az illető objektum pk. a felszólításra minden feltétel nélkül hajlandó az együttműködésre, akkor a feladatot Vele szoros emü.-ben, de fokozott ellenőrzés és megfelelő biztosítás mellett kell végrehajtani.*

b) *Amennyiben az adott objektum pk-a semleges magatartást tanúsít, határozott fellépéssel kényszeríteni kell az objektum átadására, az őrség, az állomány*

teljes lefegyverzésére. A parancsnokokat, tiszteket és tisztt helyetteseket össze kell gyűjteni, és őrzésükről gondoskodni kell, míg a személyi állományt a laktanyából szabadságot kell, további parancsig.

c.) Az esetleg fegyveres ellenállást tanúsító személyeket le kell fegyverezni, ill. meg kell semmisíteni, az ellenállókot foglyul kell ejteni, és hátra kell szállítani a megfelelő biztosítás megszervezése mellett, - a HTP. körletbe.

Tűzmegnyitás csak abban az esetben történhet, ha az ellenállás során az objektum részéről tűzkiváltás történt és csak a tűzmegszüntetésig folytathatják!

Egy adott objektumhoz való kikerkezés után a kapcsolatot mindenekelőtt a párt- és állami vezetőkkel /:párttitkár, nemzeti-bizottság elnöke, stb....:/ kell felvenni, közölve az odaérkezők célját és a tevékenység várható módját. A megyei és járási vezetőkkel történt tárgyalás és a követelmények gyakorlati érvényesítése után biztosítani kell a helyőrségben a rend és a normális élet feltételeit és a közellátást, a munka zavartalanságát, a kijárási és gyülekezési tilalom bevezetése mellett. A velünk együttműködésre hajlandó munkás milíciákat elsősorban a belső rend biztosítására és a karhatalmi feladatok ellátására vegyék igénybe. Ennek során biztosítsák állandó jelleggel a járőrszolgálat ellátását. A lakott területek elfoglalását első sorban biztosító erők /:Fcs., harcfelderítő járőr, EVED.:/ alkalmazásával hajtsák végre és csak nagy erejű ellenállás esetén kerüljön sor a főerők, valamint a második lépcsők és a T-ok alkalmazására.

Az egyes objektumok elfoglalása során a szomszédokkal való megbízható és szoros kapcsolat fenntartása és az állandó kölcsönös tájékoztatást biztosítása céljából jelöljenek ki találkozási pontokat és időpontokat.

IV. Vezetés:

1.) A parancsnokok különös figyelmet fordítsanak a híradó eszközök megbízhatóságára, a parancsnoki állomány és a rádió-távbeszélő kezelők pontos kioktatására és begyakoroltatására. Az egyes mozzanatokban és időpontokban alkalmazott jelzések, jelszavak és az emű.-i jelzések megbízható ismeretére, az elrendelés és az alkalmazás módjára, a vezetési és az összeköttetés sajátosságaira. Ennek érdekében 1968.07.29.-én, a – rádióállomások bekapcsolása nélkül – tartssanak gyakorló foglalkozásokat a híradó eszközökön.

2.) Az előrevonás és határátlépés vezetésére a ho. Op. csoport /:Eh.:/ előre települ NÓGRÁDKÖVESD D.-i kijáratához, a vezetési pont áttelepítésének iránya: HRKOVEC – STARI – RADOK – KÁLN – VRABLE – NITRA.

A helyiségekben a vezetési pontok csak azok megbízható elfoglalása után települhetnek be. A támogató légi operatív csoportjai közvetlenül a vezetési pontokon települjenek.

3.) A harc dinamikájában a jelentéseket rádióon 20 percenként, összefoglaló jelentéseket 3 óránként, a napi összefoglaló jelentést a 18.00-i helyzetnek megfelelően 20.00-ra terjesszék fel.

A harcparancs tartalmában egy különleges katonai okmány, amely jogi tartalommal is bír. Háborús helyzetre készült. Itt valós tartalmat kapott a katonai esküben az életre és a halálra vonatkozó hivatkozás.

Fontos eleme volt továbbá az a körülmény, hogy a Magyar Néphadsereg történetében először készült harcparancs háborús feladatok végrehajtására – szövetségesi kötelékben, a haza határain túlra.

A 8. gl. ho. parancsnok 001. sz. harcparancsa,
68.07.29. 06,00-kor. Harcálláspont: Isaszeg É.
1 km. erdő. Térkép: 1:200 000 1966. évi 1. kiadás

1.) Csehszlovákia ellenforradalmi erői az USA. és az NSZK. erőinek segítségével felforgatták az államrendet az országban.

Kihaszználva a kialakult körülményeket a NATO csapatok Csehszlovákiát elfoglalással fenyegetik, meg akarják dönteni a néphatalmat és részükre kedvező államrendet akarnak kialakítani.

2.) A Szovjetunió a Magyar Nk-ság és más szocialista országok, akik hűek internacionalista köteleltségeikhez és a „VARSÓI SZERZŐDÉS”-hez bevonják Csehszlovákiába saját csapataikat azzal a céllal, hogy segítséget nyújtsanak a csehszlovák népköztársaság testvéri népének a kialakult veszély elhárítására.

3.) A 8. gl. ho. a DHDSCS. állományában NOVI-MESTO, SERED, HUR-BANOVO, Kamenica, Veliki-Ksritis, Sása, TRENČIN D. 5 km. körletben;

- segítséget nyújt a néphatalom szerveinek az ellenforradalmi erők leverésében és az ország területén az államrend visszaállításában;
- ellenőrzése alá veszi a fontosabb állami intézményeket, rádióadókat, televízióadókat, postákat, távíróhivatalokat, pártszerveket és sajtószerveket.

A 8. gl. ho. Kisterenye (kizárva) Gyöngyös, Isaszeg, Érszentmiklós körletben eléri a teljes harckészültséget a harcfeladat végrehajtásához 68. 07.29.03,00-ig „3939” jelzésre a ho. csapatai végrehajtják a feladat lejuttatását a teljes személyi állomány részére a rájuk vonatkozó mértékben, majd kiosztják a személyi állománynak a lőszert és az általam meghatározott menetrendi felépítésben az oszlopok élével elfoglalják a megindulási pontokat az alábbi helyeket:

1. sz. menetvonal: SZÜGY
2. sz. menetvonal: Nagyoroszi
3. sz. menetvonal: Szob-nál

A ho. az előrevonást az elfoglalandó körletbe az alábbi három menetvonalon hajtja végre:

1. sz. menetvonal: Jobbágyi, Alsótold, Herencsény, Szűgy, Cebovce, Senolad, Ladzány, Yiribnik, Clicráv, Nitra, Topocány, Piestany, Novi-Mesto

2. sz. menetvonal: Vanyarc, Romhány, Nagyoroszi, Hont, Semandica, Nevice, Nitra D., Hlohovec;z

2/a. sz. menetvonal: Levice, Kálna, Surány, Trnovec, Soporna, Sered, illetve Hlohovec;

3. sz. menetvonal: Gödöllő, Őrszentmiklós, Vác, Szob, Letkés, Kámenica, Gbelce, Nove-Zámky.

A ho. csapatai „7171” jelzésre gyors ütemben átlépik Cshszlovákia államhatárát és elfoglalják a meghatározott körleteket.

4.) Szomszédok:

- jobbról: a kárpátaljai katonai körzet 128. gl.ho. ténykedik.
- balról: a 254. gl.ho. tevékenykedik.

5.) „MEGPARANCSOLOM”

a.) a 14. gl.e. a meghatározott jelzésre a MTSZ-ről az 1. sz. menetvonalon nyomoljon előre és vegye birtokba: egy gl.z. és egy hk.sz.d. erővel Novi-Mesto, egy gl.z. és egy hk.sz.d. erővel Piestány, a megmaradt erőkkel Topolcány településeket CS+12 órára.

b.) a 33. gl.e. a MTSZ-ről nyomuljon előre a 2. sz. és a 2/a.sz. menetvonalakon a 31. hk.e. mögött- és vegye birtokba egy gl.z. és egy hk.sz.d. erővel Nitra, egy gl.z. és egy hk.sz.d. erővel Hlohovec, a megmaradt többi erővel Sered településeket.

c.) A 63. gl.e. a MTSZ-ről nyomuljon előre a 3. sz. menetvonalon és vegye birtokba Nove-Zámky várost. A határ átlépése után egy z.-al és egy hk. szd-al vegye birtokba Sturovo települést, majd ezt a z.-at vonja előre Nove-Zámky-ba. Nove-Zámky birtokbavétele után egy gl.z. és egy hk.sz.d.-ot a ho. mozgó tartalékba vonjon Nitra K. területére.

d.) A 31. hk.e. megerősítve a 93. pct.tü.o.-al és egy mű.sz.-al a MTSZ-ről a 2. sz. menetvonalon elsőnek nyomuljon előre és vegye birtokába Levice-t, majd nyomuljon előre egy hk.z.-al és foglalja el Modri-Kamen települést.

Amennyiben a csehszlovák néphadsereg katonái és csapatai egyetértően fogadják saját csapataink Csehszlovákiába történő bevonulását, úgy szervezzék meg azokkal az együttműködést és együttesen hajtsák végre a kapott feladatot.

Abban az esetben, ha a csehszlovák néphadsereg egyes egységei vagy alegységei az ellenforradalmat támogatják, szigeteljék el őket, amennyiben ez lehetetlen, fegyverezzék le.

A feladat végrehajtása érdekében az alábbi támogatást kapják:

- a 31. hk.e. harcát támogatja a 22. tü.e.,
- a 33. gl.e. harcát támogatja – LEVICE elfoglalása után a 22. tü.e.,
- a 63. gl.e. feladatának végrehajtása érdekében a 18. mü. z. az Ipoly folyón LETKES körzetében egy 50 tonnás hidat épít.

e.) A 22. tü. e. a meghatározott jelre a MP-ről nyomuljon előre a pct.o. után a 2. sz. menetvonalon és támogassa a 31.hk.e. harcát LEVICE elfoglalásában. Közvetlen irányzású tűzcsapásokkal semmisítse meg – külön parancsra – a meghatározott célokat, szükség esetén közvetlen irányzású tűzzé semmisítse meg az ellenálló harckocsikat és páncélozott szállító járműveket.

LEVICE elfoglalása aztán alárendelem a 33.gl.e.-nek feladatát külön intézkedés és az EPK. parancsa alapján hajtsa végre.

A hadosztály feladatának teljesítéséig legyen kész – külön parancsra – bármelyik csapat támogatására.

f.) A 93.pct.tü.o. alárendelem a 31. hk.e.-nek.- A meghatározott jelre nyomuljon előre a 2. sz. menetvonalon és a drégelypalánki átkelőhelyen közvetlenül zárkózzon fel a hk.e.-re és mögötte menetelve jusson ki Levice körzetébe és vegyen részt – külön intézkedés szerint – az ellenséges góccok, csoportok felszámolásában. Mint a ho. operatív T-éka legyen kész bármely egység támogatására – külön parancs szerint.

g.) A 14. lé.tü.o. jelenlegi körletéből az előrevonás megkezdése után a MTSZ-on, soroljon be a 22. tü.e. menetoszlopa mögé és a 2. sz. menetvonalon a lehetőségeknek megfelelően lépcsőzetes állásváltoztatással oltalmazza a csapatokat és vezetési pontok menetoszlopait, majd foglaljon tüzelőállást Nitra DK. területén és oltalmazza a ho. H. és ho közv-ek gyülekezési körletét.

Készüljön fel aeg.-eivel gyors átcsoportosításra és földi célok /:élőerők, és hk.-ik:/ megsemmisítésére.

h.) A 36. mű.z.-a megerősítve adott aeg.-ek kivételével a ho. mű.T-át képezi. A meghatározott jelre a MP.-ről nyomuljon előre a 2. sz. menetvonalon a Ho. törzs után és legyen kész átkelőhelyek felderítésére és berendezésére az Ipoly, Garam, Zsiva és a Nyitra folyókon. Legyen kész mű.zárasi, megerősítési feladatok végrehajtására. Készüljön fel ellenséges góccok, objektumok blokkírozására illetve azok felszámolásában és biztosításában való részvételre. Legyen kész /:MBO:/ mozgásbiztosítási feladatok végrehajtására.

A 18. mű. z. részére a meghatározott jelre vonuljon előre a 3. sz. menetvonalon a 53. gl.e. EVÉD z. után és legyen kész az Ipoly folyón LETKÉS körzetében 50 t-ás híd építésére.

6.) A ho. biztosítási körletében az alábbi helyőrség körzeteket hozom létre a meghatározott települések elfoglalása után:

- 1. sz. körzet: Nove-Mesto, Jozefov mjr., Kamanova, Csijany. Székhelye: Topolcsány, PK.-a a 14. gl.e. PJ., Pol.h.-se az e.pol.h.-es. a pk.z. heget szervezzen NOVI-MESTO és Piestan-ba.
- 2. sz. körzet: Jozefov mjr., Sered, Surán, NITRA /kizárva/ Kamanova. Székhelye: Sered, Pk.-a a 33. gl.e. PK-, pol.h.-e az e. pol.h.-es. A pk.z.heget szervezzen Hlhohovec településbe.
- 3. sz. körzet: Csijan, az 1-2-es számú körzet határ, Kálna, Behotka. Székhelyet: VRABLE. Pk-oka a ho. HTP.H-ese, pol.h.-e a száll.z.pol.h.-es.
- 4. sz. körzet: Palárikovó, Vojnice, Kamenica, Plontov, Kálna. Székhelye: NOVI-ZAMKY. Pk-a a 63. gl. EPK., pol.h.-ese az e. pol.h.-ese.
- 5. sz. körzet: a 3., 4., körzet határa. Székhelye: LEVICE. Pk-oka a 31. hk. e. PK., pol.h-ese az e.pol.h-ese. A PK z.heg-et szervezzen MODRI-KAMEN-be.

A ho. körzet Pk-a a 8. gl. HOPK., pol.h-ese a HO.POL.H-ese. Székhelye: NITRA. NITRA heg. központban a 33. gl.e. és a 63. gl.e. egy-egy gl.z. és 1 hk.sz.d. erőt állomásoztasson biztosítási feladattal.

A heg. pk-ok feladatait – később – írásban fogom meghatározni. A heg-ek pk-ait és pol.h-eit a heg.pk-ok jelölik ki és jelenség nekem távbeszélőn.

7.) A csapatok és fontosabb objektumok légi oltalmazását a DHDSCS és a MNK légvédelmi csapatai biztosítják. Az egységek közvetlen légvédelmét saját erőikkel szervezzék meg.

8.) Az anyagellátás rendje:

- Valamennyi anyag nemet központilag a ho. raktárakból biztosítok.
- A helyi anyagok beszerzését – az eü. intézmények és javító bázisok szükségszerű felhasználásán kívül – szigorúan megtiltok.

9.) Fegyverhasználat csak a szemben álló fél fegyver használata esetén.

10.) Vezetési pontok:

- ho. vezetési pont:
- a megindulási körletben – Isaszeg É. erdő területén
- a határátlépésre a H1. települ. Nagyoroszi lőtér E. területén,
- a továbbiakban a H1., H2. előretelepülési tengelye a 2. sz. menetvonalon.

11.) Jelek, jelzések:

- „Saját repülő vagyok” – „az érvényben lévő”.
- „Saját csapatok vagyunk”
- rakéta: zöld rakéta felfelé,
- rád., távíró „555”
- szóban: „ROCSKA” a koord. meghatározásával.

- Tűzkiváltás:
  - rakéta: fehér rakéta
  - rád.távíró: Ű”(%/”
  - szóban: „SODOR” a cél koord. meghatározásával.
  - Tűzbeszüntetés: „vagy tüzet szüntess”
  - rádió, távíró: „333”
  - rakéta: piros rakéták felfelé
  - szóban: „OSZOLJ”
  - A HTSZ elfoglalása: „3939”
  - HTSZ-ről az államhatár felé mozgás: „7171”
  - a határ átlépése: csak a „CS” időpontjában.
- Harcálláspont, 1968. 07.29-én.

Az esetleges harctevékenység légi biztosítási és támogatási feladatainak teljesítésére 29-én reggelre felkészült 4 MiG 15-ös és 5 MiG-21 F-13-as vadász és felderítő repülőszázad (44, illetve 55 géppel).

A politikai események – az 1968.07.29-i ágcsernyői és 08.02-i utolsó politikai rendezési kísérletek – következményeként *a hadosztály három hét nem várt lélegzetvételnyi szünethez jutott*. Ezt az időt nagyon kemény és céltudatos kiképzéssel a tartalékosok felkészítésére, lögyakorlataira és a civil életből bevonultatott gépjárművek technikai állapotának rendbetételére használták fel. Így vált a hadosztály valóban összekovácsolt, ütőképes magasabb egységgé.

Kádár János 1968.08.12-15. között tárgyalt a Krímben Brezs-nyevvel, Kosziginnal és Podgornijjal a csehszlovák helyzetről. Kitartott korábbi álláspontja, a politikai rendezés szükségessége mellett, de hangsúlyozta, hogy szükség esetén élünk a katonai segítségnyújtás eszközével.

A végső döntésre 1968. augusztus 18-án került sor Moszkvában.

Kádár János augusztus 20-án tájékoztatta a tárgyalásról az MSZMP Politikai Bizottságát. A PB jóváhagyta a moszkvai megegyezést és Czinege Lajos intézkedéseit.

A moszkvai értekezlettel párhuzamosan Grecsko marsall intézkedett mind az Északi, mind a Déli hadseregcsoporthoz ismételt teljes harckészültségbe helyezésére. Augusztus 18-án délután Provalov vezérezredes tájékoztatta Czinege Lajos honvédelmi minisztert a kapott feladatokról, amelyek értelmében a csapatoknak 19-én estig fel kell készülniük az akció azonnali végrehajtására.

A magyar honvédelmi miniszter elrendelte a légierők és a légvédelem kijelölt alakulatainak teljes készenlétbe helyezését.

A hadosztály ezredei, a Határőrség közreműködésével, augusztus 21-én, közép-európai időszámítás szerint pontosan nulla órakor lépték át a csehszlovák határt.

A Déli Hadseregcsoporthoz harcálláspontja Pozsonyba települt – állományában a magyar hadműveleti csoporttal.

Az akció fedőneve „Rózsafa” volt.

A csehszlovák passzív ellenállás azonban hatásosabbnak bizonyult, mint egy esetleges fegyveres felkelés.

A megnövekedett feladatok jelentősen meghaladták a hadosztály teljesítő-képességét. Ezért a vezérkari főnök első ütemben egy karhatalmi zászlóaljjal, majd az egeri 6. gépkocsizó lövészezreddel (*Eger*) erősítette meg. Az ezred augusztus 25-én mozgósított, majd hosszú menet után érkezett meg Érsekújvár térségébe. A várost és környékét 27-én vette át a 63. gépkocsizó lövészezredtől. A hadosztály belső átcsoportosítás után kialakult új helyzete a továbbiakban egészen október végéig, a magyar erők hazatéréséig nem változott.

A vezérkari főnök a megszállás egész időtartama alatt napi összefoglaló jelentésekben tájékoztatta a honvédelmi minisztert – és rajta keresztül az MSZMP Politikai Bizottságát - a csehszlovákiai eseményekről, illetve a magyar haderőhelyzetéről.

A ZALA feladat operatív biztosításának megszervezése

Az Állambiztonsági iratok Történeti levéltárában rendezetlen állapotban található a korszak iratanyaga. Levéltárosi segítséggel az alábbi fontos dokumentumokat találtuk meg. Minősítésük a felülvizsgálattal megszűnt, így az akkori operatív helyzet általuk bemutatható.

A katonai elhárítás tevékenysége szervezetten kapcsolódott a katonai (politikai) helyzethez. A tevékenység szabályozott volt. Az alábbi dokumentumok részletes utasításokat tartalmaztak a katonai elhárítás számára.

A Katonai Elhárítás vezetése – igazodva a hadsereghez Direktívát adott ki az elhárítási feladatok végrehajtására, melyet Intézkedési Tervben és katonai munkatérképen rögzítettek. (a munkatérképet nem sikerült megtalálni. Gyaníthatóan az egyetlen munkatérkép, amely a Katonai Elhárítás történetében készült.)

A BELÜGYMINISZTERIUM III/IV. CSOPORTFŐNÖKÉNEK

1. számú

D I R E K T Í V Á J A

a „Zala” fedőnevű gyakorlat operatív biztosítására

A „Zala” fedőnevű gyakorlattal összefüggésben, a gyakorlaton résztvevő csapatok, valamint a gyakorlattal kapcsolatban létrehozott operatív törzset és operatív csoportokat az alábbi feladatok végrehajtására

U T A S Í T O M :

- a. A gyakorlaton résztvevő csapatok elhárító szervei és operatív tisztjei a gyakorlatok idejére a korábbi utasításaimban meghatározott, szokásos feladatokat hajtsák végre. *(A „szokásos” feladatok azt jelentették, hogy a katonai elhárításnak a hadsereg mozgósítási rendszeréhez igazodva ki volt dolgozva „M” esetére a tevékenység rendje. A terveket az operatív tisztiek folyamatosan pontosították, napra készen tartották. Így nem okozott gondot a gyakorlat operatív biztosításának a megszervezése.)*
- b. A 8. gl. ho. operatív tisztjei a hadosztályhoz behívásra került, biztonsági hányadban lévő hálózati személyekkel az összpontosítási körlet elfoglalásáig vegyék fel a

kapcsolatot. A hálózati személyek számának és elhelyezkedésének megfelelően szervezzék újra a rezidentúrákat. A hálózat szervezését úgy irányítsák, hogy már a gyakorlat ideje alatt biztosítva legyen a széleskörű informáltság.

- c. Amennyiben a 8. gl. ho. éles feladatok végrehajtását kezdi meg, a gyakorlaton résztvevő vezetői és operatív állomány az alábbi feladatokat hajtsa végre.

I.

A csapat elhárító osztály, és a csapatoknál működő elhárító állomány feladata:

- 1) Az általános részben megjelölt feladatokat, éles helyzet esetén is, folyamatosan hajtsák végre. Az információszerzés kiszélesítése érdekében szervezzék meg, hogy a lakosság körében kialakult hangulatról is folyamatosan kapjanak adatokat.
- 2) Fordítsanak nagy gondot a lakossággal történő atrocitások, a polgári személyek részéről jelentkező provokációk, ellenséges hangulatkeltés megelőzésére, ezek felderítésére. A szükséges intézkedéseket ilyen esetekben haladéktalanul tegyék meg.
- 3) Amennyiben a katonai erők és a polgári lakosság között atrocitásra, vagy az utóbbiak részéről provokációra kerül sor, úgy az operatív tisztiek a parancsnoki és politikai szervekkel értékeljék a helyzetet, tegyék meg a legfontosabb intézkedéseket, s ha szükséges, foganatosítsanak őrizetbe vételt. Erről tájékoztassák a hadosztály elhárító osztály vezetőjét, aki intézkedjen a vizsgáló tisztek kiküldetésére és a rendkívüli esemény haladéktalan jelentésére.
- 4) Ha a működési területen ellenséges propagandát sugárzó rádiókat észlelnek, tegyenek intézkedést a rádióadók helyének felderítésére és az ellenséges rádió tevékenységének megszüntetésére.
- 5) A hadosztály elhárító osztály vezetője és az operatív tisztiek tekintsék fontos feladatuknak a hadosztály, valamint az egységparancsnokok által a fegyellemmel, a harc-készültséggel, technikai eszközök hadrafoghatóságával – általában a morális állapottal – összefüggésben kiadott parancsnok, utasítások maradéktalan végrehajtásának ellenőrzését.
Tapasztalataikról tájékoztassák az illetékes parancsnokokat. Súlyos, halasztást nem tűrő, s felsőbb szinten foganatosítandó intézkedést igénylő esetben nekem tegyenek jelentést.
- 6) Tegyenek hathatós intézkedéseket a szökések, a fegyelemsértések megakadályozására, kísérik figyelemmel a létszámmellenőrzések, valamint az őrzés- és biztosítás-kapcsolatban kiadott utasítások feszes végrehajtását.
- 7) Fordítsanak gondot a „T”, valamint a hadműveleti okmányok készítésével, kezelésével, őrzésével és továbbításával kapcsolatos rendszabályok betartására.
- 8) Szervezzék meg az ellenőrző, áteresztő pontokon szolgálatot teljesítők ellenőrzését és az udvarias, kultúrált intézkedésre történő kioktatásukat.
- 9) Súlyosabb rendkívüli események bekövetkezése esetére engedélyezem, hogy a szükségessé váló kapcsolatfelvételt, vagy beszervezést mind a katonai, mind a polgári személyek köréből végrehajtsák.

II.

Az operatív csoportok feladata:

A felállítandó helyőrségekben megalakításra kerülő operatív csoportok szervezésével, irányításával, a részükre szükséges anyagi és technikai eszközök biztosításával a csoportfőnök-helyettest bízom meg, s az alábbiak végrehajtására utasítom.

- 1) Az operatív csoportok a katonai vezetés által létrehozott helyőrségekben a helyőrség-parancsnokságokkal és a harcoló, hadosztály mellé rendelt, nem katonai feladatokat ellátó közigazgatási törzsszel, valamint a helyőrségben és környékén működő csapatok elhárító tisztjeivel együttműködve oldják meg feladatukat.

A csoportok összetétele:

- katonai elhárító tiszt;
- kémelhárító tiszt;
- belső reakcióval foglalkozó tiszt;
- közrendvédelmi tiszt.

A csoport vezetője a katonai elhárítás részéről kiküldött operatív tiszt.

- 2) A csoportok a II/1. pontban felsorolt szervekkel szorosán együttműködve derítsék fel az ellenforradalmi szervezeteket, csoportokat és ezek vezetőit. Külön utasításomra hajtsák végre azok őrizetbe vételét, szükség szerint ezek köréből hajtsák végre a beszervezést.
- 3) Az operatív csoportok fogadják a hadműveleti terület lakosai köréből jelentkező párt- és állambiztonsági szervek, a munkásmilícia, a hadsereg, továbbá egyéb, velünk szemben lojális, valamint az újonnan létrehozott szervek tagjait és képviselőit, akik segítségüket felajánlják. A jelentkezőket kérdezzék ki az ellenforradalmi beállítottságú szervekre és személyekre vonatkozóan, azok felderítéséhez segítségüket vegyék igénybe.
- 4) A működési területekhez tartozó helyőrségekben szervezzék meg a hálózati munkát. Hálózatként mind az ellenséges kategóriába, mind a lojális kategóriába tartozó személyeket a szükségnek, illetve az operatív helyzetnek megfelelően felhasználhatják.
- 5) Hálózati és egyéb úton szerzett értesüléseikről tegyenek jelentést a helyőrség parancsnokságoknak és a hadosztály elhárító osztály irányítására vezényelt központi osztályvezetőnek. A felderített adatokat a fenti központi osztályvezető folyamatosan jelentse egyrészt a nem katonai feladatokat végrehajtó törzs vezetőjének, másrészt a Déli Hadseregcsoport mellett létesített magyar vezérkari törzshöz összekötő tisztként vezényelt központi osztályvezetőnek.
- 6) Az operatív csoportok fordítsanak nagy figyelmet a lakosság közötti hangulat felderítésére. Az arra illetékes szerveknek, lehetőségeikhez képest nyújtsanak segítséget a lakosság körében végzendő propagandamunkában.
- 7) A csoportokba tartozó közrendvédelmi tisztek segítsék a helyőrség-parancsnokságokat a közrendvédelmi feladatok megszervezésében.

III.

Egyéb intézkedések:

- 1) Az elhárító szervek, illetve az operatív csoportok a jelentések, utasítások továbbítására az elhárítási területük parancsnokságain lévő híradó eszközöket használják fel.
- 2) A 8. gl. ho. elhárító osztály az éles helyzet kialakulásáig a hadosztály hangulatáról, operatív helyzetéről naponta két alkalommal: reggel 08.00 óráig, este 18.00 óráig terjesszen fel tájékoztató jelentést.
- 3) A hadosztály harcba lépés utáni helyzetéről folyamatosan, rendkívüli esemény bekövetkezése esetén azonnal terjesszenek fel jelentést a Déli Hadseregcsoporthoz vezényelt központi osztályvezetőn keresztül.

- 4) Éles helyzet bekövetkezése esetén, vagy ha az operatív helyzet megköveteli, a csoportfőnök-helyettes utazzon a helyszínre és a harcfeladatokat végrehajtó operatív csoportok irányítását személyesen vegye át.
- 5) A Déli Hadseregcsoporthoz mellett működő magyar vezérkari törzshöz vezényelt központi osztályvezetőt felhatalmazom, hogy szükség esetén nevemben közvetlen utasításokat, parancsokat adjon a hadosztály elhárító osztályvezetőnek, illetve a megerősítésére vezényelt központi osztályvezetőnek.
- 6) Az operatív állomány éles feladatokról történő tájékoztatásának időpontjára és mértékére később intézkedem.

Elvárom, hogy a harcfeladat szervezésében, irányításában és végrehajtásában részt vevő operatív állomány feladatit a legnagyobb odaadással, példamutató fegyelmezettséggel hajtsa végre.

B u d a p e s t , 1968. július 28.

/Kucsera László r. vörgey./
csoportfőnök

K.L./E.Iné

6 példány

6 lap

Nytsz: 305-273/1968.

Felterjesztve: 1. sz. pld. Benkei miniszter Elvtárs!

2. sz. pld. Rácz miniszterhelyettes Elvtárs!

3. sz. pld. III/IV. Csf.

A csoportfőnöki direktíva után az Intézkedési Tervben részletesen szabályozták a végrehajtó állomány feladatát. Fontos eleme volt ennek a vezetés és az összeköttetés rendjének a meghatározása abban az értelemben is, hogy harci helyzetben kellett biztosítani az operatív értékű információk továbbítását. Mindezt eddig valós körülmények között nem volt mód kipróbálni.

Természetesen a katonai elhárításnál is ki volt dolgozva – a hds. rendszerének megfelelően – a mozgósítás terve. Ennek megfelelően a tartalékos állományban voltak tartalékos elhárító tisztek ill. hírforrások. A tartalékos elhárító tisztekkel a kapcsolat élő volt a hírforrásokkal azonban nem. Velük a kapcsolatot csak a behívás után vették fel.

BELÜGYMINISZTERIUM

_____
III/IV Csf.-ség.

„SZIGORÚAN TITKOS!”

1. sz. példány

I N T É Z K E D É S I T E R V , a „Zala” fedőnevű gyakorlat operatív biztosítására

A központi utasításnak megfelelően, a 8. gl. ho. – teljes harckészültségbe helyezés után – a Déli Hadseregcsoporthoz alárendeltségében gyakorlat végrehajtását kezdte meg. A 8. gl. ho. és alárendeltjei 1968. július 27-én 22.00 h-kor és 1968. július 28-án 05.00 h-kor béke helyőrségét elhagyja és két menetvonalon; kerékkal történő előrevonással,

valamint vasúti szállítással 1968. július 29-én 03.00 h-kor Balassagyarmat, Rétság, Pécel összpontosítási körletet foglalja el.

A gyakorlat időtartamára a 8. gl. ho. alárendeltségébe került a 22. tü.e. és a 31. hk. ezred.

A „Zala” fedőnevű gyakorlat operatív biztosítására az alábbiak szerint intézkedtünk:

1. A gyakorlat közvetlen operatív biztosítását a 8. gl. ho. elhárító osztálya szervezi meg. Feladatai eredményes végrehajtása érdekében az osztályt megerősítettük: 1 központi osztályvezetővel, 6 operatív tiszttel (közülük 2 tolmács) és a BM III/1. Osztály vizsgálati alosztályától 2 fő vizsgáló tiszttel.

A 8. gl. ho. Elhárító Osztály állománya összesen:

Központi osztályvezető	1 fő
Ho. elhárító osztályvezető	1 fő
Főoperatív tiszt	21 fő
Vizsgáló tiszt	2 fő

A megerősítésre vezényelt osztályvezető felelős a hadosztály elhárító osztály közvetlen irányításáért, valamint a katonai elhárítást képviseli a hadosztály törzsön belül alakult közigazgatási törzsben.

2. A Déli Hadsereg Csoport elhárító osztályával a kapcsolatot felvettük, terveinket folyamatosan egyeztetjük.
3. A Déli Hadsereg Csoport mellett működő magyar vezérkari törzshöz egy központi osztályvezetőt vezényeltünk.
4. Éles helyzet esetére 10 helyőrségben történő alkalmazásra szerveztünk operatív csoportot. Egy-egy operatív csoport egy katonai elhárító, egy kémelhárító és egy belső reakcióval foglalkozó operatív tisztből áll. A fenti operatív erők a polgári területen jelentkező esetleges feladatokat hajtják végre.
A megalakításra kerülő helyőrségekben egy-egy, összesen 10 közrendvédelmi tiszt beosztása is szükséges. Ennek biztosítására kérjük Miniszter Elvtárs intézkedését. A kijelölt közrendvédelmi tiszteknek 1968. július 29-én 07.30-kor kell jelentkezniük a BM III/IV. CsF.-ség. Bp., V. Néphadsereg u. 9-11. III. emelet 301. sz. alatt.
A helyőrségekben megalakításra kerülő operatív csoportok munkáját a hadosztály elhárító osztály irányítására vezényelt központi osztályvezető fogja össze.
5. A Csoportfőnökség központi állományából a gyakorlat operatív biztosítási feladatainak végrehajtására és a feladatok koordinálására a csoportfőnök-helyettes vezetésével 15 fő operatív törzset hoztunk létre. Ezek egy része tartalékot képez.
6. A gyakorlat területének karhatalmi zárására intézkedés történt. A záróalakulatokkal egy együttműködést a Csoportfőnökségen alakult operatív csoport szervezi meg.
7. A 8. gl. ho. elhárító osztály vezetőjét utasítottuk a gyakorlat részletes operatív biztosítási tervének elkészítésére.
8. A gyakorlat operatív biztosításával kapcsolatban felmerülő anyagi- és technikai eszközökre intézkedtünk.
9. A gyakorlatról folyamatosan terjesztünk fel tájékoztató jelentést.

B u d a p e s t , 1968. július 28.

/Kucsera László r. vörögy./
csoportfőnök

K.L./E.Iné

3 példány/2 lap

Felterjesztve: 1. sz. pld. Belügyminiszter Elvtárs!

2. sz. pld. Rácz miniszterhelyettes Elvtárs!

3. sz. pld. Irattár.

Nytsz: 305-271/1968.

A katonai tevékenységet támogató társ fegyveres szervek intézkedései:

A HATÁRŐRSÉG

A BM Határőrségének Országos Parancsnokságának intézkedési terve: A Magyar Néphadsereg és a Szovjet Hadsereg által tervezett gyakorlattal kapcsolatos párhuzamosan végrehajtandó feladatokról.

- Az északi határszakaszt a 9. és a 10. határőrkerület állományából mintegy 800 fővel erősítik meg, elsősorban a határon lévő őrsöket.
- A déli határszakaszt a az 5. és a 6. kerület állományát a karhatalmi zászlóaljok állományából 200 fővel. Elrendelik a kerületeknél lévő tisztes iskolák állományának tartalékkénti felhasználását.
- A nyugati határszakaszon lévő erők a határszakasz őrzésére elegendőek.
- A magyar – csehszlovák határszakaszon megtiltanak minden helyi – civil – kapcsolat felvételi kezdeményezést a túlolddallal. Ugyanezen a határszakaszon vissza kell toloncolni mindenkit – aki politikai menedékjogot akar kérni, mondván erre nincs okuk. Aki ezt megtagadja, elrendelik a letartóztatását.
- A feladatokat azonnal bevezetik, ennek végrehajtásáról kettőóránként kell jelenteni.
- Megtiltják, hogy a kapott feladatról a külső szerveket tájékoztassák.
- A parancsot a szabadságon lévő országos parancsnok helyett a Törzsfőnök írja alá 1968.07.28-án. *(ebből arra lehet következtetni, hogy a felsőbb szinteken sem volt mindenki beavatva a készülő akció valamennyi részletébe.)*

A KARHATALOM

A BM Karhatalom Országos Parancsnokságának Törzsfőnöke 002166/1968. számú intézkedési terve 1968.07.27-én került kiadásra. Az intézkedési terv a szovjet és magyar hadsereggyakorlat csapatgyakorlatának biztosítására készült.

- A gyakorlat biztosítására a karhatalom 6569 fős állományából 3110 fő vehető igénybe. A többiek a hátszági feladatokra kerültek beosztásra.
- A biztonsági őrizetbe vett személyek őrzéséhez 114 főt különítenek el.
- Az intézkedés rögzíti, hogy a hadsereggel koordináltak a határőrséggel a feladatok pedig „*össze vannak hangolva*”.
- A két oldalas terv nem részletezi a feladatokat. *(ebből arra lehet következtetni, hogy a karhatalom vagy nem volt tájékoztatva a feladat horderejéről, vagy nem volt hozzászokva ilyen tervek-feladatok végrehajtásához.)*

A RENDŐRSÉG

A BM II/III-2 Osztály illetékes alosztályvezetőjétől 1968.07.27-én a HM VKF. 1. csoportfőnökség hadműveleti tisztje azt kérte, hogy aznap 21 órától a Dunántúlról csapatokat vonnak előre Hatvan és Aszód térségébe. A menetoszlopok Böhönye térségéből indulnak

- A katonai oszlopokat rendőri felvezetéssel és zárással kell felvezetni
- A nagyforgalmú útkereszteződéseket, hidakat és lakott területeket megfelelő létszámú rendőri erővel kell biztosítani
- A katonaság rövid és hosszú pihenő körleteit rendőri erővel kell őrizni.
- A rendőri intézkedéseket a BM.II/II és II/III. csoportfőnöksége folyamatosan ellenőrzi.

A fenti szervezetek ellenőrzésére, – irányukba utasítás kiadásra – a BM.III/IV csoportfőnöknek felhatalmazása volt.

A III/IV. Csoportfőnök direktívája és az intézkedési terv utasítása alapján megalakult a kikülönített operatív csoport, amelynek vezetését értelemszerűen a **Zala** feladat fő erejét képező 8.g. hadosztály elhárító osztályának osztályvezetője látta el.

A katonai elhárítás csoportfőnök helyettesi szinten – összekötő csoporttal – képviseltette magát a szövetségesi parancsnokságon, amely Pozsonyban települt.

A direktíva értelmében a kikülönített op.csoport is elkészítette a saját intézkedési tervét, amely a részletes operatív munkát volt hivatott rögzíteni . elhárító tisztekre lebontva. A tevékenység rendjét munkatérképen is rögzítette. (A kutatás során ezen intézkedési terv, illetve munkatérkép nem került elő.)

Fenn maradt viszont az op. csoport parancsnokának egyik dokumentuma, amely azon szempontokat tartalmazta, melyek alapján minden operatív tisztnek, naponta jelentést kellett készíteni és felterjeszteni.

A szempontokat olvasva ez nem kis terhet rótt az állományra. Könnyítésként megengedték, hogy a jelentések kézírással készüljenek.

A szempontrendszer alapján megállapítható, hogy milyen feszes operatív helyzetismeret és stabil hírforrásrendszer kellett ahhoz, hogy a napi jelentések elkészüljenek.

Érzékeltetni szeretném, hogy a békelétszám alapján meglévő hírforrás rendszert – nem egészen egy hónap alatt – a mozgósítást követően a hadilétszámra feltöltött hadosztálynál és az alárendelt csapatoknál ki kellett egészíteni. A beszerzéseken túl végre kellett hajtani a hírforrások felkészítését, kiképzését. Ez a feladat rendkívül nehéz volt, mivel háborús körülmények között végrehajtandó felderítő munkára, kapcsolattartásra kellett a hírforrásokat felkészíteni. A problémát nehezítette, hogy maga az operatív ht. állomány sem végzett még hasonló gyakorlati munkát, így szinte együtt tanulták és gyakorolták azt a hírforrásokkal.

Mindezek figyelembevételével ajánlom az alábbi szempontokat olvasni és értelmezni. A későbbiekben bemutatásra kerülnek a fennmaradt jelentések közül mindazok, amelyek ez alapján készültek. *(tartalmukban visszatükröződik az a stresszhelyzet, melyet a fenti tapasztalatlanág okozott.)*

Szemponatok
a tájékoztató jelentések elkészítéséhez

A következőkben a napi tájékoztató jelentést minden op. tiszt az alábbi felépítés szerint készítse el:

I.

A terület általános helyzete

E jelentés részen belül kell jelenteni a fegyveres összetűzés, rendzavarás, tüntetés, tömeges röplapszórás, felirat, vagy olyan más körülményekről, ami a terület általános helyzetét lényegesen befolyásolja. Itt kell megjegyezni, ha csapatkivonás, átcsoportosítás történt, vagy nagyobb szabású saját akciót hajtottunk végre. Amennyiben lényeges változás nincs, azt is közölni kell!

II.

Konzolidálódást elősegítő körülmények, ezzel kapcsolatos pozitív tapasztalatok

Ezen belül ki kell térni a Csehszlovák – illetve a Szlovák Kommunista Pártok Központi Bizottságának döntéseire, azok eredményeire, és hatására.

- Jelenteni kell a Varsói Szerződés csapataihoz történő közeledést, mind az állambiztonsági szervek, mind a csendőrség, honvédség és a lakosság vonatkozásában. Ki kell térni, hogy milyen céllal, milyen nemzetiségű személyek, milyen érdekből stb. közlednek felénk, a terület kommunista párttagjai mit tesznek.*
- Sajtó- rádió- tv. pozitív tevékenysége*
- Pozitív plakát felirat megjelenése (ki adta ki, ki tervezi, hol található, stb.)*
- Magyar szervek propaganda tevékenységének hatása (sajtó, film, röplap, sportrendezvény, egyéb)*

III.

Konzolidálódást akadályozó körülmények

- Kifejezetten ellenséges tevékenység (rombolás, terror, szervezkedés, fegyverrobbanóanyag szerzés, ellenséges propaganda és sajtótermék)*
- A szövetséges egységeket lejárató tevékenység, (munkájukat akadályozó körülmények, esetek)*
- Rémhírek, (politikai, gazdasági, a csaptok ittlétével kapcsolatosan, valamint babonák, vallásossággal összefüggő hírek)*

Megjegyzés: Az ellenséges tevékenység módszerét (uszítás, gúny, hamisítás) formáját (irodalmi, vicc, tájékoztatás, stb.) kitől származik, (hivatalos szervek, magánklub, ifjúsági szervezet) mindig fel kell tüntetni.

- Ellenséges tevékenységre utaló körülmények, kisebb provokációk*
- Együttműködés durva visszautasítása, szövetséges katonákat megkülönböztető bánásmód (vízadás megtagadása, közlekedési rend megsértésével forgalmi akadály)*

- *Köpködés, fenyegetés stb.*
- *Sajtó, röplap útján elkövetett, a tisztánlátást zavaró megnyilvánulások, tendenciózus cikkek stb.*
- *Gyanús csoportosulások*
- *Nagyobb tömegek mozgása*
- *Események, ellenséges tevékenységre utaló gyanús összefüggések.*

IV.

A csehszlovák fegyverek erők tevékenysége

- *Állambiztonsági szervek magatartása (változás, új rendelkezések, általuk lefolytatott nagyobb akció, op. munkával összefüggő értekezletek, új intézkedések érvényesülése, állambiztonsági munkájukat akadályozó körülmények)*
- *A csehszlovák néphadsereg magatartása, parancsnokok intézkedései, tevékenységük, katonáik, növendékeik hangulata, laktanyában beállott változások.*
- *Rendőri és csendőri szervek tevékenysége, Közigazgatás, közbiztonság vonalán tapasztalható változások, konkrét együttműködés példái, őrizetbe vételek, katonai szervek kérésére végzett ügyek kivizsgálása, annak módja stb.*
- *Milícia tevékenysége (minden tevékenységükkel kapcsolatos anyagot).*

V.

A hadosztály csapatainak eseményei

- *Általános helyzet (romlott, javult, formálódott, milyen okból, minek a hatására)*
- *Politikai kérdésekkel kapcsolatos helyzet (mi foglalkoztatja az állományt, tisztázódnak-e a kérdések).*
- *Morális állapotot, harckészültséget negatívan befolyásoló események.*
- *Rendkívüli események (fegyverhasználat, szökés, önkényes eltávozás, öncsonkítás, részegség, botrányokozás, nagyobb arányú üzletelés, stb.)*

VI.

A Magyarországról kapott hírek alapján az otthoni helyőrségek hangulata, eseményei. (rémhírek, fecsegések, egyéb körülmények)

VII.

A korábban történt, de csak most felderített politikai jellegű események leírása. Folyamatos ellenséges tevékenységről szóló jelentések. Intézkedéseink hatása, visszhangja

Megjegyzés: Minden jelentésbe kerülő tény, eseményt, vagy körülményt úgy kell közölni, hogy a hírforrás, a történés helye, (szlovák helységnév) annak ideje, a körülmény, a kár, megállapítható legyen. A feliratok és röpcédulák fordítását, illetve rövid tartalmát, jellegét kell közölni (pl.: polgártársak, szlovákok! Harcoljatok.....) Dátum, találási hely, szerkesztés módja szerint. A jelentés alapján a személyek azonosíthatóak legyenek, előkereshetőek legyenek. Lakcím, beosztás, személyi adatok szükségesek. A jelentésben szereplő üzem jellege, fontossága, kimutatható legyen. (Pl.: tízezer fős hadiüzem, elektromos berendezéseket gyárt)

Az üzemek nevében és más helyen előforduló szlovák rövidítések, magyar fordítását (Pld: CSAD = Csehszlovák Autóközlekedési Vállalat)

A tett, és javasolt intézkedéseket, minden esetben fel kell tüntetni! (A parancsnok, az elhárító osztály, a csehszlovák szervek intézkedéseit is!)

A jelentéseket hadrendi számmal, a körzet rendes szlovák nevének feltüntetésével kell elkészíteni. A jelentések tájékoztató céllal, a teljesség igényével készüljenek.

Elytársak! Pártunk- és Kormányunk operatív igénnyel csak ezen az úton értesül a Csehszlovák helyzetről. Ezt a jelentéskészítésnél mindenki tartsa szem előtt.

Harcálláspont 1968 08.19.

Ho. Ov. sk.

Az alábbiakban közreadom – időrendi sorrendben – azokat a jelentéseket, amelyek a fenti szempontok alapján készültek. Formáján és tartalmán nem változtattam.

MN 5532 Elh. ti.

Tárgy: Hangulat.....

J e l e n t é s
1968. augusztus 22-én.

Jelentem, hogy a határátlépéstől kezdve a lakosság környezetében az alábbi ellenséges megnyilvánulásokat tapasztaltuk:

- az előrevonulás útvonalán azt kérdezték, hogy miért jöttünk ide, nem hívott senki, ők Dubcsekkal meg vannak elégedve, most érkezett el az „igazi szabadság” miért akarjuk Novotnit visszatenni a nyakukra.
- föderatív módon akarják a függetlenségüket biztosítani, nem akarják a szocialista rendszert megváltoztatni és miért avatkozunk be az ő ügyeikbe.
- az önálló gazdasági irányítást Jugoszláv mintára akarják megvalósítani, nem akarnak a Szovjetuniótól függő gazdaságot.

Magyar Néphadsereg
8486

„Szigorúan Titkos!”

Elhárító Osztály.

J e l e n t é s
Táborhely, 1968. augusztus 23-án

Jelentem, hogy a HVP személyi állományának hangulata jó. Az állomány teljes mértékben hadrafogható.

Jelentem, 1968. augusztus 22-én 22.00 h-kor akciót hajtottunk végre Vrebl város területén. Az akció során beszélgetést folytattunk a város vezetőivel, akik ígéretet tettek arra, hogy a tömegek hangulatát kedvezően befolyásolják. Az akció során tettenértünk egy aszfaltfestő csoportos. akik ellenséges tartalmú jelmondatokat festettek a betonra, és a falakra.

A háromfős csoport további tevékenységét megakadályoztuk és „rábeszélésünkre” letettek további tevékenységükről. A nevezettek személyi igazolványait átadtuk a helyi csendőr parancsnokságnak.

Tettenértünk és lelepleztünk egy illegális röplapokat készítő nyomdát és fotólaboratóriumot. Az elkészített röplapokat és fotóanyagokat elkoboztuk, a felszerelési tárgyakat lefoglaltuk.

Az akcióban résztvevő személyi állomány helytállása és aktivitása kifogástalan volt, magas fokú harckészültségről tettek tanúbizonyságot.

elh. ti.

Magyar Néphadsereg
5532 Elh. ti.

„Szigorúan Titkos!”

Tárgy: tájékoztató

J e l e n t é s
1968. augusztus 25-én.

Jelentem, hogy „Bánvölgyi” fn. inf. a nyitrai vízműtelepen járt vízért. A töltés ideje alatt beszélgetést kezdeményezett az ott lévő, magát művezetőnek nevező idős emberrel, aki azt állította, hogy 30 éve párttag, valamint egy szakállas fiatalabb mérnökkel, aki milicának a tagja. A beszélgetés során az alábbi nézeteket fejtették ki:

- Dubcek jót akart, csak nagyon korán kezdte, nem hagytak időt arra, hogy rendezze a hibákat.
- Egyedül az oroszok műve, hogy betolakodtunk az országba. A biztonsági tanácsban az amerikai küldött azt mondta a szovjet küldöttnek, hogy több piszkos dolgot csináltak, de még ilyen aljasat még nem. Dicsérte Amerikát, a több államból álló összhang miatt és ők is ilyen módon akarják megoldani helyzetüket. Föderatív államot akarnak létrehozni.
- Ne olvassuk a Népszabadságot, mert az hazudik, olvassuk a Rudeprávót. Ne hallgassuk a Kossuth rádiót, hanem a prágai adót az mond igazat.

Magyar Néphadsereg
2131 Elh. tiszt

„Szigorúan Titkos!”

Tárgy: tájékoztató

J e l e n t é s
Nyitra, 1968. augusztus 27-én.

Jelentem, hogy az elhárítási területemről az alábbi értesülések jutottak tudomásomra:

Az ügynökségen keresztül beérkezett jelentések alapján a személyi állomány hangulata jónak mondható, ugyan úgy, mint eddig az érdeklődésük középpontjában, a Csehszlovákiában kialakult ellenforradalmi események történetéről közölt rádióhírek és sajtóban megjelent cikkek tartalma foglalkoztatja. Részükről különböző megnyilvánulások, vélemények és ezzel kapcsolatos értékelések hangzanak el.

„Bodnár Péter” fn. inf. 1968. augusztus 26-án jelentette, hogy V.T. honvéd II. üteg beo. informátorunknak azt mondta, hogy nagyon szomorú az, hogy mi Magyarok ebben az egész Csehszlovák ellenforradalom leverésében beavatkoztak, mert az 1968. nov-re esedékes leszerelésre kerülő sorállományt nem fogják leszereltetni.

Belügyminisztérium
III/V-3 Osztály
BM. III/IV-1 Osztály
MN 4891
Elhárító Osztály

„Szigorúan Titkos!”

„Szigorúan Titkos!”

Tárgy: tájékoztató

J e l e n t é s

Nyitra, 1968. augusztus 30-án.

Jelentem, hogy a 8.gl.ho. parancsnokság és törzs tisztjeinek és sorállományú katonáinak erkölcsi-, politikai állapota jó. A fentiek ellenére azonban tapasztalható, hogy egyes körülmények az állomány hangulatát negatív irányban befolyásolják, pl. az alábbiak:

- elégedetlenek a tisztek és többen felvetik, hogy milyen alapon és jögon avatkozik be a Pénzügyi Csf-ség fizetésüket illetően. Ugyanis a tisztek e hó 30-i illetményéből 200 Ft-ot levontak „zsebpénznek” amit mindenkinek kifizetnek. Ez a tisztek beleegyezése nélkül történt meg. Hálózati jelentések bizonyítják, hogy e miatt sokan drasztikus kijelentésekre ragadtatták magukat. Egyesek felvetették azt is, hogy hadikötelesség van, jog az nincs.
- Ugyancsak sokan felvetik a tábori postával kapcsolatosan azt a tényt, hogy az rosszul működik, nem képes megoldani a levelek rendszeres szállítását. Van olyan tiszt is, hogy még levelet nem kapott. A levelek összekeverednek az alakulatok között, s ennek következtében nem a rendeltetési helyükre érkeznek.
- Tapasztalható olyan hang is egyesek részéről, hogy ittlétünket nem tartja szükségesnek.

Belügyminisztérium
II/IV Csf.
MN 4891 Elh. Osztály

„Szigorúan Titkos!”

Tárgy: Tranava helyőrségből származó katonai adatokról

J e l e n t é s

Nyitra, 1968. augusztus 31.

A 8. gl. ho. felderítő alakulata Tranava helyőrséggel kapcsolatosan az alábbi adatokkal rendelkezik:

A tranavai alakulat Brno-tól az alábbi parancsot kapta:

1. Kötelesek a szövetséges csapatokkal a fegyveres összetűzést elkerülni.
2. A rendet fenn kell tartani, az előljárótól kapott parancsokat végre kell hajtani.
3. Mindennemű honvédségi anyagot egybe kell tartani (polgári lakosoknak kiadni nem lehet).
4. Technikai anyag mozgatása tilos. Csak javítás alkalmával, de arra is engedélyt kell kérni az előljárótól.
5. A szövetséges csapatokkal keressék az együttműködés lehetőségét.
6. Ügyeletes alegységet kell szervezni a rend fenntartása érdekében.
7. A milícia, csendőrség, honvédség közösen biztosítsa a rendet. Ha azt nem tudják fenntartani, kötelesek segítséget kérni a szövetségesektől.

A csehszlovák alakulat által foganatosított rendszabályok:

- az őrséget megerősítették
- a laktanyába való ki és bejárást megszigorították
- a kimaradást 6-8 %-ra csökkentették.

J e l e n t é s
1968. szeptember 1-én

Jelentem, hogy alakulatunk egész személyi állományának erkölcsi, politikai állapota megfelel a követelményeknek. Fel vannak készülve arra, hogy még sok nehéz nap vár rájuk addig, amíg a csehszlovák belső helyzetében a szocializmushoz hű erők győzelmet aratnak a jobboldal fölött. A politikai felvilágosító munka eredményeként megértik, hogy a csehszlovák vezetők sem képesek máról holnapra rendet teremteni az országban. Vannak azonban olyan megnyilvánulások is, melyek bizonyos türelmetlenségre utalnak, úgy a hivatásos, mint a sorállomány körében, ezek a következők:

- „Grosics” fn. inf. jelentette, hogy csoportos beszélgetést folytattak az ütegnél. V.P. honv. megjegyezte, hogy eddig nem volt komolyabb előre haladás, Dubcek nem határozta el magát a párton belül létrejött két központi bizottságtól, ez nem segíti elő a helyzet gyors normalizálását. Először itt kellene rendet csinálni.
Ettől függetlenül az eddig megtett intézkedések biztatóak és remélhető, hogyha lassan is rendet tudnak csinálni.
- „Rokko” fn. inf. jelentette, hogy N Zs. honv. törzs üteg beosztottja beszélgetést folytatott a rajjal, értékelték a helyzetet. N. honv. megjegyezte, hogy a csehek nem sokat tesznek annak érdekében, hogy rendet csináljanak, itt főleg az erőszakszervek aktívabb tevékenységét hiányolja.
B.F. t. örv. a csehek nagyon lassan és átütő erő nélkül dolgoznak, az eddigi eredményeket is a szövetséges csapatok jelenlétének köszönhetik.

T á j é k o z t a t ó
Nyitra, 1968. szeptember 6-án

1968. szeptember 6-án 14.10 órakor a 60.8 Mc/s-on az alábbi szabálytalanul dolgozó magyar katonai forgalmat rögzítettük:

- olyan furcsa megszokni, még nagyon sokszor mondjuk neki, ...
- mi! lófasz, nem lehet most mer, tudod olyan, olyan problémák jöttek közbe, mer amit még nem tudtuk, érted? hogy semmiféle érintkezés..... hallottál róla?
- nem tudom, lehet, hogy nem fogják izére vágni őket, tudod, viszont lehet, hogy ott odakerülnek. Aztán mostan annyi, hát tudod, hogy nem majréből, hanem nagyon meg kell gondolni, hogy olyasmit csináljon az ember, hogy. Hát tudod, hogy mi volt már izé
- mit?
- nem, nem
- á lófasz..... csak izé állomásparancsnok érted?
- hogy ki mondta?
- ..... hát az meg honnét szedte?
- te biztos onnét gondolta, hogy úgy jelentkezik mint 10-es, mer ő az állomásparancsnok és ő jelentkezik úgy be mint 10-es aztán azt hiszi, hogy az mindjárt magával hozza azt, hogy örvezető érted? biztos az lehet.

- Na jól van futárok jöttek.
- Halló, mi van, mit akartál még mondani?
- Ezután tánczenei ritmusban zörgés és zaj vehető.

Tárgy: T á j é k o z t a t ó

J e l e n t é s

Harcálláspont, 1968. szeptember 17-én

Jelentem, hogy az elhárítási területemről az alábbi információk érkeztek be.

„Barna Kálmán” fn. rezidens 1968. szeptember 16-án szóban jelentette, hogy a 93. pct. osztály személyi állományának hangulata jónak mondható. Az Osztály parancsnokság mindent megtesz annak érdekében, hogy a Ho. parancsnokságtól érkezett parancsok és utasítások maradéktalanul végre legyenek hajtva.

A fegyverzeti anyag feltöltöttsége és hadrafoghatósága 100 %-os, lőszer vagy egyéb vonatkozású dolog felhasználva nem volt, úgyszintén a gépjármű állomány feltöltöttsége és hadrafoghatósága 100 %-os. Az összeköttetés az előljáró parancsnoksággal és az alárendeltekkel távbeszélőn és rádióon keresztül van biztosítva és ez a követelményeknek megfelelő. Az ágfőnökök minden tevékenységükkel azon vannak, hogy ezt biztosítsák. Az osztály fegyelmi helyzete kielégítő fegyelmezetlenség nem fordult elő még ez ideig.

Rezidensünk jelentése alapján a személyi állomány hangulata jó, értik, hogy milyen feladatok megoldása előtt állunk és mik azok a feladatok amiket adott helyzetben meg kell oldanunk. Azonban az nem világos és érthető számukra, hogy ha már egyszer itt vagyunk, akkor miért nem cselekszünk?

A dokumentumok között az alábbi jelentés felelt meg leginkább a kiadott szempontoknak.

MN 3535. Elh.ti.

„SZIGORÚAN TITKOS!”

Nagyatád

Tárgy: TÁJÉKOZTATÓ J E L E N T É S

Tapolcsány, 1968. október 03-án

I.

A TERÜLET ÁLTALÁNOS HELYZETE

A legutóbbi jelentésünk óta a területünk általános jellemzését befolyásoló tényezők nem változtak.

II.

KONSZOLIDÁLÓDÁST ELŐSEGÍTŐ KÖRÜLMÉNYEK:

A csehszlovák tisztekkel és polgári személyekkel folytatott személyes beszélgetés során eredményesen tudtuk felhasználni a „MAGYAR NEMZET”-ben megjelent folytatásos cikksorozat egyes részleteit – a szovjet „FEHÉR KÖNYV” nyomán.

Tényszerűen tudjuk bizonyítani a csehszlovák személyek megnevezésével azt, hogy itt augusztus 21-e előtt komoly ellenforradalmi veszély volt.

III. **KONSZOLIDÁLÓDÁST AKADÁLYOZÓ KÖRÜLMÉNYEK**

Zavarólag hatnak a magyarul beszélő polgári lakosság és csehszlovák katonák körében az „ÚJ SZÓ” című napilap egyes cikkei. Pld: az okt. 2.-án megjelenő számban egy horogkereszttel díszített fejrovatban a „NAGY ÁRULÁS” címszó alatt alcímként szerepel, hogy „A PRÁGAI KORMÁNY ENGED SZÖVETSÉGESEINEK ÉS HITLER-nek”.

Igaz az, hogy a cikksorozat tartalma történelmi tényeket tükröz, de maga a cím a jelen időszakban félreértésre adhat okot.

Ellenséges cselekményre utal és a magyar alakulatok elleni izgatásra alkalmas az a körülmény, hogy csapataink bevonulása előtt a Tapolcsány – Pöstyén útszakaszon Bojna, valamint Nitrianska Blatnica községek közötti utakat javították, ami túlságosan rossz állapotban volt és van. Erről az útszakaszcsoportosították a CHRABRANY és TOPOLCSÁNY közötti útszakasz javítására. Ezt azzal indokolják, hogy ott a magyarok járnak, és annyira megrongálták az utat, hogy annak a javítása sokkal fontosabb, mint a fent említett út.

Az útjavítók munkája abból áll, hogy a teljesen sima és sértetlen burkolatú úttestre a fent említett útszakaszon kb. 10 cm vastagságban egy plusz bitumin réteget raknak le. E munkának a szükségtelenségét illetve feleslegességét K. O. t.szk. építész technikus szakvéleménye támassza alá.

IV. **A CSEHSZLOVÁK FEGYVERÉS ERŐK TEVÉKENYSÉGE**

A topolcsányi laktanyában a már korábban jelentett alakulat beköltözése tovább folyik. Az alakulat tisztjei közül BLOHA őrgy-al sikerült eléggé jó kapcsolatot kialakítani, nevezett személyét tovább tanulmányozzuk, miközben vele a baráti kapcsolat elmélyítését szorgalmazzuk.

A fent nevezett csehszlovák őrgy. az egyik beszélgetés alkalmával megkérdezte, hogy a mi újságunk Huszák beszédét teljes egészében közölte-e, vagy csak kivonatban. Arról beszélt, hogy az ő újságuk csak kivonatban közölte a beszédet, ezzel kapcsolatban olyan érzése van, hogy az újságban lényeges részeit a beszédnek elhallgatták. Kíváncsi lenne arra, hogy vajon a mi újságjaink mit közölnek ezekből a beszédekből. Kért arra, hogy amennyiben lehetőségünk van fordítsuk le a részére a mi újságunkban írt beszéd szövegét, vagy kivonatát.

Bloha őrgy. önmagáról elmondta, hogy katonai akadémiát végzett, nőtlen, eddig szüleinél lakott a korábbi szolgálati helyén, jelenleg a laktanyában lévő nőtlen szálláson van elhelyezve. 1947. óta párttag.

V. **ALAKULATUNK ESEMÉNYEI**

H. J. ideiglenes jelleggel megbízott kapcsolatunk arról tájékoztatott bennünket, hogy M.J. tart. őrv. felesége férjének levélben panaszodik, öngyilkosságra utaló kijelen-

téseket tesz. a fenti körülményekről a parancsnokságot tájékoztattuk, akik a nevezettel elbeszélgettek.

„Both” fn. inf. jelentette, hogy F. F. t. honv. a 2. z. ello. sz. beosztottja nagyon el van keseredve, öngyilkossági szándékkal foglalkozik, mivel több személytől, azt a hírt kapta felesége felől, hogy azt Nagyatádon az italboltban látta italozni két férfi társaságában. Felesége vele nem törődik, elhanyagolja őt, ez nagyon bántja és szeretné lerendezni családi problémáját, mert így nem tud élni bizonytalanságban, idegei teljesen kimerültek.

A parancsnokot tájékoztattuk.

„Szigetvári” fn. rezidens jelentette, hogy H.J. tart. honvéd nagyon el van keseredve, mert keresztanyja levelében arról írt, hogy felesége megcsalja. A rezidens jelentése szerint a nevezett gyenge akaraterejű, magatartása arra utal, hogy öngyilkossági szándékai vannak. Figyelését megszerveztük.

„Technikus” fn. inf. jelentette, hogy T.P. tart. hdgy. állandóan levert hangulatban van, arról beszélt, hogy felesége idegbeteg, kisleánya ápolja. Problémáját a parancsnokság ismeri, segíteni azonban lehetőség nincs.

K.J. t. honv. 75 %-os süket. Orvosi vélemény szerint katonai szolgálatra alkalmatlan. Otthon 3 gyermeke van. Problémáját csak leszerelésével lehet megoldani.

„Szigetvári” rez. jelentette, hogy T.J. tart. honvéd jobb lábának egyik ujjá egy korábbi balesete folytán eltörött és rosszul forrt össze, otthon speciális cipőben tudott csak járni. Menés közben sír a nagy fájdalomtól, ilyen körülmények között feladatot végrehajtani nem tud. Ez ideig erről a betegségről nem tett említést.

1968. okt. 2.-án a HTP. vezetési ponton a HT-3038 frsz. Cs-344 típusú lőszerszállító kocsit kigyulladt. A kigyulladás oka a helytelen karbantartásból ered. Benzinnel mosta le a gk. vezető a motort, az ecsetet összeszorító fém gyűrű valamelyik vezetékhez ért a dinamónál, majd szikra következtében a benzines motort lánggra lobbant. A tüzet sikerült eloltani, személyi sérülés nem történt, anyagi kár nem keletkezett. Szándékoságot az eseményben nem tapasztaltunk.

Hálózati úton, valamint személyes tapasztalatunk alapján megállapítottuk, hogy alakulatunknál a táborban, annak területén az erdőt a katonák vandál módon irtották. Sok fát derék magasságban fűrészelték ki. Parancsnokot tájékoztattuk, a szükséges intézkedéseket megtette.

V. M. ideiglenesen megbízott kapcsolatunk arról tájékoztatott bennünket, hogy a hk. z.-tól 6 fő sorkatona engedély nélkül a tábor melletti falukba távozott.

A parancsnokot tájékoztattuk.

H.F. szds. a tapolcsányi csehszlovák alakulat elhárító tisztje arról tájékoztatott bennünket, hogy katonáink az italboltokban „Éljen Dubcek” köszönéssel mennek be, hogy nekik italt fizessenek. Érdeklődésünkre személyeket, időpontot, helyet, személyleírást nem tudott megadni. Az adatok nem ellenőrzöttek.

„Virág” fn. ügynök jelentette, hogy szept. 29-én a hk. z.-nél a szolgálatban lévő 19 fő részére nem adták ki szolgálatba lépésük előtt a részükre járó sört. Ezt szolgálatuk leteltével sem kapták meg. A vizsgálat során megállapítást nyert, hogy azt részben néhány törzstiszt, részben pedig a hadtáp munkások fogyasztották el. A körülményről a parancsnokot tájékoztattuk.

VI. „Szigetvári” rez. jelentette, hogy beosztottai arról beszéltek, hogy B. hdgy. Tüfe. beosztottja elmondta, hogy Nagyatádra nem megy vissza alakulatunk, különleges járművekkel lesz ellátva, páncélozott járművekkel, valószínű deszant alakulat leszünk.

Valamelyik Dunántúli városba leszünk elhelyezve. Nagyatádon a laktanyában a HM-ből egy bizottság rovincsol.

„Both” fn. inf. jelentette, hogy az állomány körében olyan hír van elterjedve, mely valószínűleg Nagyatádról eredhet, hogy nem megyünk vissza Nagyatádra, Győrbe lett alakulatunk elhelyezve. A hírforrást nem ismeri. N.B. tart. alhdgy. arról beszélt, hogy október 15-20. között fogunk visszamenni Magyarországra.

L. F. társadalmi kapcsolatunk arról tájékoztatott bennünket, hogy 1968. szept. 17-én Segesd községben egy ismeretlen férfi felkereste V.I. szk. családját, arra hivatkozott, hogy eltávozáson van és megy vissza Csehszlovákiába, ha akarnak a fiuknak csomagot küldeni ő szívesen elviszi. Több tisztet nevezett meg akik alakulatunknál teljesítenek szolgálatot, majd 200 Ft készpénzt, 1 l pálinkát, 5 l bort és ruhaneműt vitt el csomagyanánt. Ezt a csomagot V. szk. nem kapta meg.

Ugyancsak elmondták, hogy Lábod községben egy férfi aki T. szds.-nak adja ki magát ugyancsak hasonló módon igyekszik családok bizalmába férkőzni, és különböző anyagokat megszerezni. Feltehetően két személy azonos, valaha az alakulatnál szolgálhatott, mivel az alakulat eseményeit, állományát ismeri, kellő képen tájékozott a jelenlegi csehszlovák helyzetről, katonák helyzetéről is. Az illető személyről személyleírást ezideig nem tudtak adni.

Eddig tartott a jelentésekből összeállított operatív helyzetismertetés, konkrétabb, szakmaibb jellegű információkra a kutatás során nem bukkantam. Ennek oka abban rejlik, hogy az információk alapvetően a hálózatok munkadossziójában került elhelyezésre, majd irattározásra, illetve a felülvizsgálatok során megsemmisítésre.

A kivonás rendje

A Zala feladat befejező szakasza

A magyar katonai vezetés a harcászati helyzetet folyamatosan értékelte – az ezzel kapcsolatos jelentések alapján – szeptember 3-án többek közt enyhítette az itthon maradt alakulatoknál a harckészültséget. Ez azt jelentette, hogy az ügyeletes parancsnoki állomány munkaidő után a lakásán tartózkodhatott, a laktanyákban lévő csapatok pedig folytathatták a kiképzésüket laktanyán és helyőrségen kívül is.

Fontos találkozó zajlott 1968.09.04-én Moszkvában a szovjet és a magyar honvédelmi miniszter között. A protokolláris egyetértő hangulatba a magyar fél becsempészte azon szándékát, hogy rendezni kéne a szövetséges csapatok jogi státuszát. Ezzel azt a szovjet szándékot szerette volna kipuhatolni, hogy meddig maradnak a szövetséges csapatok Csehszlovákiában.

A forrásközleményekből ismert, hogy a beavatkozás jelentős anyagi terhet rótt az adott országokra, ennél fogva nem mellékes, hogy meddig tart az akció. A kivonulás gondolata elindult.

A lengyelországi Legnicében 1968.09. 12-én megtartott 5 ország honvédelmi minisztereinek a találkozásán már konkrét formában került a csapatok csökkentése napirendre.

A szovjetek körmönfontan, de belegyeztek abba, hogy 1-2 héten belül három hadosztályt kivonjanak. A csehek kedvező reagálása esetén egy hónap múlva az összes csapatot kivonják.

A folyamatos politikai és katonaegyeztetések után a szovjet honvédelmi miniszter 1968.10.17-én a DHSCS ot Csehszlovákiából a békehelyőrségeibe helyezi vissza. Ennek a kötelékébe tartozott a 8. gl. hadosztály is.

Ennek megfelelően a magyar honvédelmi miniszter a hadosztályt 1968.10.21-én 00.00-tól az 5.HDS állományába helyezi vissza. Egyben utasítja a ho. Parancsnokot, hogy 1968.10.21 és 25. között kombinált menetben térjen vissza a békehelyőrségeibe.

Ennek a parancsnak megfelelően a katonai elhárítás erői is kivonásra kerültek .A kivonás terve kortörténeti dokumentumként maradt fenn.

BM. III/IV. Csfség.

„Szigorúan Titkos!”

1. oszt.

MN 4891.Elh.Oszt.

.... sz. pld.

T E R V

a 8. gl. ho. elhárító osztály és operatív csoportjainak kivonására

ÁLTALÁNOS INTÉZKEDÉSEK:

- a.) A határátlépése után a 8. gl. ho. elhárító osztály a BM III/IV. Csoportfőnök és helyettesének közvetlen alárendeltségében marad a békehelyőrségbe érkezésig.
- b.) Az alakulat elhárító tisztjei részt vesznek a táborhelyek végellenőrző csoportjának munkájában.
- c.) A határátlépés után az operatív csoportok vezetői (ahol operatív csoport nincs az alakulat elhárító tisztje) a csoportfőnökségre nemleges jelentés esetében is bejelentkeznek. (BM 50-58, HM 13-12)
- d.) A 14. létü. osztály vasúti szállítással kerül kivonásra. Az elhárító tiszt rendkívüli esemény esetén saját hatáskörében intézkedik. Az eseményről legrövidebb időn belül a csoportfőnökség ügyeletére (BM 50-58 HM 13-12) jelentést tesz. Békehelyőrségbe történő beérkezés után a 8. gl. ho. elhárító osztályra bejelentkezik.

Az operatív állomány feladata a kivonási előkészület és kivonási időszakban:

Operatív csoportok:

1. A velünk együttműködő operatív és társadalmi kapcsolatokkal a kapcsolat megszakítása úgy, hogy adott vagy szükséges esetben a kapcsolat soronkívüli megteremtésére lehetőség legyen.
2. Minden rendelkezésre állóeszköz és lehetőség felhasználásával biztosítani, hogy az operatív csoport működési területén időben felszínre jöjjön:

- b.) Az egységeink, vagy egységeink egyes tagjai ellen készülődő ellenséges cselekmény, provokáció. A kivonással összefüggő ellenséges tömegmozdulás.
- c.) A konszolidáció ellen, vagy a konszolidáció érdekében tevékenykedő személyek ellen kivonásunk utáni időszakra tervezett ellenséges tevékenység, vagy más ellenséges cselekmény.

A csapatelhárító tisztek:

1.) A rendelkezésre álló eszközök felhasználásával biztosítani hogy:

- A Magyar Néphadsereget, vagy annak egyes tagjait kompromittáló anyag, eszköz ne maradjon hátra. Az egységek részéről provokáció, vagy elle-nünk propagandaként felhasználható cselekmény ne kerüljön elkövetésre.
- Fegyver, lőszer, robbanóanyag, T okmány, térkép ne maradjon le.
- Szökés, hátra maradás, ellenséges személyekkel való kapcsolattartás ne forduljon elő.
- Az éberség titoktartás magas fokú legyen és megakadályozni minden a kivonuló egységek irányába megnyilvánuló ellenséges tevékenységet.
- Állandó szoros kapcsolatot tartsanak az egység parancsnokaival. Rendkívüli esemény megelőzésére intézkedjenek, bekövetkezése esetén a meghatározott módon járjanak el, az eseményt a kivonás megkezdése utáni időpontban a BM III/IV. Csfség ügyeletére jelentsék.
- A békehelyőrségbe történő beérkezés után N+5 14.00-ig a BM III/IV Csoportfőnökségre, N+5 14.00 után a 8. gl. ho. elhárító osztályra távbeszélőn jelentsék.

Jelenec, 1968. október 19-én

osztályvezető

Készült: 2 pld-ban
9 lap

BM. III/IV. Csfség.
1. oszt.

„Szigorúan Titkos!”

MN 4891.Elh.Oszt.

.... sz. pld.

Tárgy: Tájékoztató.....

J E L E N T É S **Zalaegerszeg, 1968. október 24.**

Jelentem, hogy a 8. gl. ho. egységei /: 8.gl.ho. tö. és közvetlenek, 33. gl.e., 42. feld. z.:/ 23-án a tervben meghatározott időben 15.00-ig átlépték a csehszlovák – magyar határt. Fenti egységek a határ átlépése után megadott útvonalakon az éjjelezési körletekbe távoztak.

Október 24-én Zalaegerszegre bevonuló alakulatokat ünnepélyes fogadtatásban részesítik. Hasonlóképpen a többi békehelyőrségbe bevonuló alakulatot is ünnepélyesen fogadják.

A csapatok kivonása ideje alatt rendkívüli esemény nem történt. Eddigi adatok szerint a kivont alakulatok állományából senki nem maradt Csehszlovákia területén. A menet végrehajtása során, illetve a táborhelyeken fegyver, robbanóanyag, lőszer, technikai

eszköz nem maradt, illetve nem vészett el. A titkos okmányok és térképek hiánytalanul meg vannak.

1968. október 22-én a 9. gl.ho. tö. parancsnokait Nyitrán a csehszlovák helyi vezetők ünnepélyesen búcsúztatták. Hasonlóan ünnepi búcsúztatások voltak a többi helyőrségben is. Tapasztalható volt, hogy a csehszlovák helyi párt- és állami vezetők pozitívan értékelték és nyilatkoztak alakulatainkról. Elmondották, hogy a magyar katonák tevékenységükkel nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy Csehszlovákiában a helyzet gyorsan konszolidálódjon. Elismeréssel nyilatkoztak katonáinkról és parancsnokaink tevékenységéről. Az ünnepségek valamennyi helyen rendben, baráti hangulatban, provokációk nélkül folytak le.

Hazatérő alakulataink személyi állományának hangulata már a csehszlovák területen rendkívül pozitív volt. Ezt bizonyította, hogy a kivonás előtti napon valamennyi gépjárművet és harcjárművet feldíszítették. A díszítésre főleg piros anyagokat és vörös zászlókat használtak fel.

Ugyancsak bizonyította a pozitív hangulatot, hogy ellenséges jellegű kijelentésről és megnyilvánulásról nem szereztünk tudomást.

Az egységek kivonásának ideje alatt a csehszlovák lakosság az útvonalakon végig integetéssel üdvözölte csapatainkat. Egy-két esetben azonban tapasztalható volt, hogy katonáinkat drasztikus kijelentésekkel illették és ököllel fenyegették. Pld. a Nove-Zamki-Komarno között lévő „Paprika Csárda” mellett települt rádiónál szolgálatot teljesítő katonáinkat egy ott elhaladó csehszlovák gépkocsi utasai drasztikus kijelentésekkel illették. Ugyancsak hasonló volt tapasztalható a határt 17,10-kor átlépő kutatóbiztosító csoport katonái irányában is. Komárom belterületén gépkocsival haladó katonáink felé fiatal huligán elemek köpködtek.

Jelentem, hogy a kivonuló egységek táborhelyét a kutató csoport Jelenecen, Trnaván és Cifare-ban átfésülte. A táborhely valamennyi helyen a kiadott parancs szerint lett hátrahagyva.

A békehelyőrségekbe beérkezett egységeinknél a „T” okmányok, térképek, fegyverrobbanóanyag- lőszer meglétének ellenőrzését tovább folytatjuk. Amennyiben olyan jelzés jut tudomásunkra, hogy e vonatkozásban hiány mutatkozik, a szükséges intézkedéseket azonnal megteesszük.

Azon tartalékos hálózati személyeinkkel, akik leszerelnek, a találkozókat október 31-ig végrehajtjuk. A találkozók során hálózatainkkal részletes, írásos jelentést készítetünk.

Ugyancsak folyamatosan találkozókat folytatunk le minden hálózati személyünkkel. Ha operatív szempontból használható és értékelhető adatról szerzünk tudomást, arról feljegyzéseket, illetve jelentéseket készítünk.

osztályvezető

K: 2 pld

2 lap

1.sz.pld. Felt!

2.sz.pld. Saját!

A „ZALA” feladatnak volt egy rendkívüli sajátossága, melyről sem az alkotmány, sem pedig más jogszabályok nem rendelkeztek. A hadműveleti területen katonai bíróságot kellett felállítani.

Az Elnöki Tanács 1968.08.02-án kelt határozatával elrendelte az MN. 4891 Katonai Bíróság felállítását. Az Igazságügy Minisztérium Katonai Főosztályának vezetője kinevezte a bíróság elnökét és egy hadbíró.

A bíróság felállításának és az ítélkezési feltételek tábori körülmények közötti megteremtésének nem volt” járható útja” A bíróság előtt olyan speciális követelmények álltak melyek igényelték a rugalmas körültekintő megoldásokat. Így a bíróság 1968. szeptember közepére készen állt az ítélkezés megkezdésére. Fennállása alatt 1968. október 03-ig 15 bűnügyet tárgyalt.

Az egyes ügyek tárgyalására minden esetben a vádlottak katonai egységénél került sor – nyilvános – tárgyaláson. A Bíróság minden esetben figyelembe vette a magasabbegység speciális helyzetét, ennek megfelelően azonnal és gyorsan reagált minden fegyvelemsértésre. Ugyanakkor szükségesnek tartotta, hogy folyamatosan a megelőzést szolgáló előadásokat tartson. Fontos kiemelni, hogy a bírósági ítéletek nem mentesítették az érintetteket a katonai feladatok végrehajtása alól, mivel a bíróság a büntetés végrehajtására halasztást adott. (így a katonák nem bújhattak ki a feladat végrehajtása alól.)

Befejezések

Az előkészítő munka és a feladat-végrehajtás során keletkezett dokumentumok közül, nagyon kevés maradt fenn a végrehajtásban részt vevő alakulatok tevékenységét illetően. Ugyancsak töredékek maradtak az operatív biztosítást, illetve a konkrét elhárító munkát végrehajtást érintő dokumentumok közül. A kutatás során erre az alábbi válaszokat kaptam.:

- Az operatív anyagok ezen időszakból tartalmuk felülvizsgálata után selejtezésre kerültek, még a rendszerváltozás előtt. A keletkezett anyagok egyébként sem egy helyen, hanem a jellegüknek megfelelően több dosz-sziéban voltak tárolva (lásd munka dossziék).
- A ZALA feladatban résztvevő idősebb kollégák közül érdemben nem emlékeztek az eseményekre. A sztorikat nem lehetet rendszerezni. (... „a várjál csak, hogy is volt az” ...kategóriába tartoztak).
- A megkérdezett személyek közül többen állították, hogy 1969-ben a részt vevő alakulatoknál 1968.08.20 és 10.04. közötti időszakról minden anyagot meg kellett semmisíteni.

Visszaemlékezések

A véletlen összehozott egy ismerőssel, akiről csak akkor derült ki, hogy részt vett a csehszlovákiai bevonulásban, amikor a társaságban szóba került 1968.

G.I. viszonylag nyomdakész állapotba összefoglalta élményeit:

(A bevonulás egy sorkatona szemével).

- 1968 nyara számomra különleges „hosszú forró nyár” volt.
- 1966-ban soroztak be a Zalaegerszegi Petőfi Laktanyába, '68-ban az egyik tüzéregység felderítő-rajparancsnokaként számláltam a leszerelésig még hátralévő napokat. Tizedesi rendfokozat, állandó kimaradási engedély, szóval, ahogy mondani szokás a szolgálat nehezén túl voltam, azt a 150-160 napot, ami akkor még hátra volt úgy gondoltam, sokadmagammal, hogy már játszva kibírjuk.
- Mint utóbb kiderült, játékról szó sem volt, a bajok június 12-én kezdődtek, ekkor ugyanis az egész üteget elvezényelték Székesfehérvárra őrséget ellátni. Ez akkori-ban több volt, mint szokatlan, egy „elsőlépcsős” alakulatból egy komplett üteget elvinni, hetekre őrségbe,- persze a katonának nem érteni, hanem végrehajtani kell a parancsot-. Fehérváron, a laktanyaudvaron rajsátrakban lettünk elszállásolva, az állandó kimaradási engedély ide nem volt érvényes stb. Csak hátrányunk származott a „kiküldetésből”, akkoriban itt volt a Hadsereg-parancsnokság, nagyon éssen kellett lenni, egy-egy felvezetés alkalmával, 2-3 tábornokkal biztosan találkoztunk, nem győztük a vigyázz-t veretni, és még fárasztó is volt. Ugyanis 24 óras szolgálat, 24 óra szabad, váltásban jártunk. Így aztán nem csoda, hogy mennyire örültünk, amikor végre, július 27-én reggel, szombati nap volt, indultunk vissza Zalaegerszegre. A gépkocsin, amin utaztunk, már tervezgettük, hogy délután a kimenőn, majd hová megyünk, meglepjük a barátnőket, moziba megyünk stb.
- Akkor persze még nem sejtettük, hogy bár még több mint három hónapunk volt hátra a katonaidőnkéből, mi már sem szabadságra, sem eltávra, de még kimaradásra sem fogunk többet menni.
- Lássuk sorban az eseményeket, megérkezés az egerszegi laktanyába, mi örültünk, hogy visszaértünk, de örömünk nem tartott sokáig, mindenki ideges, szombat délután van, mégis szokatlanul nagy a sürgés-forgás. Lepakolunk, valaki hozza a hírt, hogy a raktárból az összes kimenőruhát elvitték, nincs idő meglepődni, öt perc múlva tisztes eligazítás, az ütegpáncsnok tartja.
Az eligazítás lényege, hogy ebéd után az üteg egyik felét a telephelyre, a másik felét a lőszerraktárba osztották be málházásra.
- Reggel 8-kor adtuk le az őrséget Fehérvárott, azután a tehergépjármű platóján zötykölődtünk Egerszegig, mondanom sem kell, holt fáradtak voltunk, és most málházás, de még nem volt vége. Alighogy a málházással végeztünk, ezredriadó.
- Ez a riadó is más volt, mint a többi, akkor tűnt fel, hogy milyen sokan vagyunk, és sok „idős” 30-40 éves katona is van közöttünk, vagyis az ezred személyi állománya harchelyzethez fel lett töltve. Még egy dolog feltűnő volt, most nem kellett kapkodni, még sietni sem, mint más riadók alkalmával, sőt még a tisztek nyugtatgattak bennünket, hogy mindent pakoljunk el, itt ne maradjon semmi, a személyes

holmiin-kat is hozzuk magunkkal, (riadó alkalmával a személyes tárgyakat nem szokás magunkkal vinni). Felpakoltunk, szokatlanul sok ételkonzervet, és kenyeret osztot-tak ki, ebből is lehetett tudni, hogy egyhamar nem jövünk vissza.

- A minket szállító garant este háromnegyed nyolckor gördült ki a laktanya kapuján, a városban sétálók is rácsodálkoztak a végtelenül kígyózó kocsisorra, mi pedig szomorúan vettük tudomásul, a mögöttünk elmaradó városközpont láttán, hogy kimenő helyett, egy hosszú út áll előttünk, melynek végét akkor még nem tudhattuk.
- Huszonkét órai utazás után július 28-án este hat órakor érkeztünk meg Verseg térségébe.

Azt mondanom sem kell mennyire csalódottak, és kimerültek voltunk, mire végre jött a vezényszó: gépjárműről.

- Egy erdős ligetes helyre érkeztünk, nem messzire Versegtől, de azért jól elrejtve a kíváncsi tekintetek elől. (Verseg: Pest megyei község, Hatvantól cirka 20 km-re, a Csehszlovák határtól, (akkor még egy ország volt) kb. 30 km-re. A későestébe nyúlt mikorra századonként, ütegenként felvertük sátrainkat, és nyugovóra tétünk. Senkit nem kellett ringatni, mi akkor már vagy hatvan órája talpon voltunk.
- Másnap aztán kürtszóra ébredtünk, mint a laktanyában, és a szokásos napirend reggeli torna, utána a tisztálkodással némi probléma akadt, mivel nem volt víz, ezzel később is mindig baj volt. Egy két nap alatt berendezkedtünk, látszott, hogy hosszabb ideig maradunk, csak nem tudtuk, hogy miért. Ha a tisztektől kérdeztük, ingerülten elutasítottak, mondván majd megtudjuk időben, amint az utóbb kiderült akkor még ők sem tudták pontosan. Az ilyen irányú kérdezősködést aztán egyszerűen megtiltották, a kis zsebrádiókat le kellett adni, így aztán teljesen elszeparáltak a külvilágtól. Még híreket sem hallgathattunk, újságot nem kaptunk. Levelet sem lehetett írni, csak a politikai tiszték által kiosztott rózsaszínű levelezőlapot lehetett használni, amit cenzúrázni fognak, ezt be is jelentették. Azt is közölték, hogy mit írhatunk, csak általánosságokat, azt, hogy hol vagyunk semmiképpen, a címünk, pedig megmaradt az eredeti zalaegerszegi, a postát onnan hozták naponta helikopterrel. A nagy titkolózás ellenére mégis kiderült, hogy mivégre vagyunk itt, leszerelés után tudtam meg, hogy a Szabad Európa Rádió még aznap bemondta, amikor Versegre érkeztünk, hogy a Magyar Néphadsereg jelentős csapatösszevonást hajtott végre a Csehszlovák határ mentén, és napirenden van az ország megszállása a Varsói Szerződés által.
- Ez még odébb volt, még csak július végén vagyunk, és rendezzük a tábort, az arra kijelöltek, wc-ket, fogdát építenek, illetve ásnak, aztán akinek még kétsége lenne, hogy ez az egész nem vicc, az augusztus 2-án megbizonyosodhat róla. Ugyanis aug. 2-án mindenkivel aláíratják, hogy felvette a hat tár éleslőszert, és két darab éles kézigránátot, ezt ugyan még nem osztják ki, de az adminisztrációja már rendben van. Ettől olyan „háborús hangulatba” kerültünk, már tudtuk, hogy majd menni kell, de nem tudtuk, hogy mikor, és hogy ott mi vár ránk, mindenesetre arra készültünk, hogy lehetséges az is, hogy harcolnunk kell. Ahogy ma mondanánk, ez is benne volt a pakliban.
- A tábori élet elég unalmas, kiképzés is ritkán van, hiszen erdőben felderítő-kiképzést nem nagyon lehet tartani. Néha kaptunk, úgynevezett politikai képzést, a cseh, és szlovák elvtársak internacionalista megsegítésének szükségességéről, az imperialista hatalmak galád mesterkedéseiről stb. Így azután több a szabadidőnk, rákapunk a kártyázásra, nagy ulticsatákat vívunk 10-20 filléres alapon. Közben van egy nagy „ünnepünk”, a másodéves állomány (akkor 24 hónap volt a katonaidő) aug.

- 8-án „robbantotta a 100-at”, ez azt jelentette, hogy száz napunk van hátra, és a centink már rövidebb, mint egy méter. Gondolják csak meg, amikor bevonultunk 730 napunk volt, és most 99, persze, hogy megünnepeltük a magunk módján. Botrány is lett belőle, akkor hangzott el először, hogy nem is biztos, hogy időben leszerelünk. Ez azután szíven ütött mindenkit, és tudtuk, hogy nagyon is lehetséges.
- Érdekes, és szokatlan dolgok is történtek a táborban, kettő ezek közül.
  - Aug.15-én, ügyészi előadáson kellett részt venni az egész zászlóaljnak, ami abból állt, hogy egy katonai ügyész (alezredesi rendfokozattal) hosszan ecsetelte, hogy milyen büntetés jár annak, aki harchelyzetben cserbenhagyja bajtársait, dezertál stb., végezetül bejelentette, hogy ez külföldön még nagyobb bűn, de hozzátette, hogy ez a tábori tartózkodás is harchelyzetnek számít. Így lassan hozzászoktunk a harchelyzethez, és kezdtünk beletörődni abba, hogy hamarosan irány Csehszlovákia.
  - A másik merőben szokatlan dolog aug. 17-én történt. Meleg nyári nap, ebéd után az ütegparancsnokunk sorakozót rendelt el, majd utasított, hogy az egyik gépkocsi álljon elő. Felszálltunk az autóra, és kb. 20-30 perces kocsikázás után Erdőtarcsán a faluban megálltunk, gépkocsiról, vezényelte a századosunk, majd így folytatta – fiúk, van 45 percük, bemehetnek szemben a kocsmába, fejenként két korsó sört engedélyezek, háromnegyed óra múlva a kocsin van mindenki.- Nos az óta eltelt 39 év, de ilyen jól talán az óta sem esett sör, mint akkor Erdőtarcsán.
  - Eljött augusztus 20-a, egész nap feszült volt a hangulat, senki sem találta a helyét, ebéd után sorakozó. Kiosztották a lőszert, és a kézigránátokat, betáraztunk. Utána táborbontás, minden szerelvényt felpakolni, a táborozás, és tárazás nyomait eltüntetni, lőszeresládákat, és dobozokat elégetni. Ebből aztán lett olyan tűzijáték, hogy csuda, a ládákban, dobozokban maradt lőszer a tűzben sorra felrobbantak, tényleg harci hangulatot teremtve, persze ennek senki nem örült, csuda, hogy nem sérült meg senki. Későbbre járt az idő, amikor elindultunk, lehetett úgy 22 óra, lassan nagyon lassan haladtunk.
  - Augusztus 21-én hajnal 2 órakor léptük át a határt. Ekkor egy megindító dolog történt a garant utasfülkéjében. Az ütegparancsnokunk az ülése alól egy hosszú-nyakú üveg bort húzott elő, és hátra adta, hogy nyissam ki. Amíg a bontással bíbelődtem, azt mesélte, hogy ezt a bort, és még egy másikat is akkor vette Erdőtarcsán a kocsmában, amikor kivitt bennünket, és megfogadta, hogy ez egyiket akkor bontja fel, ha baj nélkül jutunk át a határon, a másikat meg akkor, ha majd sértetlenül, veszteség nélkül hazahozza az üteget. Azzal idenyújtotta, hogy „igyon Feri, egészségére”, majd adja tovább Pistának, a hírrajparancsnoknak, ő ivott utoljára, a gépkocsivezetőknek pedig azt mondta, elnézést, bambit meg elfelejtettem venni.
  - Tudni kell róla, hogy kemény, katonás, szigorú ember volt, soha nem ivott, és soha senkit nem szólított a keresztnévén. Ez akkor nagyon jól esett, de azt is látni engedte, hogy nagy a bizonytalanság. Ilyen kétségek között virradt ránk, továbbra is meglehetősen lassan haladtunk. Az első falu, ahol megálltunk egy idős házaspár jött a kocsinkhoz, és azt mondta, hogy nagyon régen vártak már bennünket, és remélik, visszacsatoljuk őket az anyaországához. Ilyen is volt, a többség közömbösen fogadott bennünket, azt tudni kell, hogy ezek magyarul területek, de voltak, és nem kevesen, akik köpködtek felénk, és durva sértéseket kiabáltak, persze semmire nem volt szabad reagálnunk. Délelőtt tíz óra tájban érünk Seredre, az üteg egyik felét a postára vezénylik, ezek között vagyok én is és a rajom, másik felét

- a tanácsházára. A helyzet normális, vagy tízen sorban állnak a postán, igencsak furán néznek ránk, amikor talpig fegyverben beállítunk, aztán két fegyveres bennmarad, mi többiek a posta udvarán rendezkedünk be, a bentieket óránként váltjuk, a kocsis is beáll az udvarba, majd éjszaka a platóján alszunk.
- Másnap a bátrabb helyiek közül néhányan bemerészkednek az udvarba, nekünk kedvesnek, de ébernek kell lennünk, érdeklődnek, barátságosak, később néhány üvegsört is hoznak, persze ezt nem szabad elfogadni, de mi elfogadjuk, konzervet adunk érte. Mi így építettük a magyar-magyar, illetve a magyar-szlovák barátságot, mindenestre mi tettük jobban, mert jól megvoltunk a helyiekkel, nem úgy, mint a politikusok Prágában. Onnan rossz hírek érkeztek, harcokról, halottakról stb.
  - Néhány nap múlva (aug.26-án) el is vezényeltek bennünket Seredről, Nagyszombatra (Trnava), itt a repülőtérre mentünk, és itt vertünk tábort. Ez egy sportreptér volt, nagy füves pusztaság, nappal olyan meleg volt, mint a sivatagban. Nyugodt viszonyok, de messze a várostól, a Sereden cserélt seregység is lassan elfogy, szóval ott sokkal jobb volt.
  - Pusztaság, és hőség, mindezek tetejébe foglalkozásokat kell tartani, aki valaha alakított fűvön, az tudja, miről beszélek, de a katonát valamivel le kell foglalni, még táborszemlét is tartottak.
  - A helyzet közben normalizálódni látszik szept.5-én, leszedik a lőszert, és a kézigránátokat, ennek mindenki örül, már kezdünk reménykedni, hogy hamarosan mehetünk haza, de az még odébb lesz. Unalmasan telnek a napok, a hetek a nagyszombati reptéren, sokszor vagyunk őrségben, és belszolgálatban.
  - Aztán szeptember 27-én téli táborba vonulunk, gyönyörű erdőbe érkezünk az Alacsony Tátra alján. Új duplafalú kórházszátrakat állítunk fel, amelyek fűthetőek, és rendes vaságyakkal rendezzük be. Hihetetlen, de igaz, hogy három és fél hónapja nem aludtunk ágyban.
  - A télre való itteni készülődés szomorúsággal tölt el bennünket, ideges a hangulat, hiszen nekünk november elején le kéne szerelni, és ez most nem úgy néz ki. Egy kőbányából teherkocsival kavicsot hordunk, és a táborba utakat építünk, hogyha majd esősre fordul az idő, ne kelljen a sarat dagasztani. Közben a leszerelésről hivatalosan szó sem esik, persze mi egymás között másról sem beszélünk. Ismét sokat járunk őrségbe. Mindenféle rossz hír elért bennünket, olyan is, hogy az idén már haza sem megyünk. Képzeltetik milyen hangulatban voltunk, a bizonytalanság a lehető legrosszabb érzés, és nekünk ebből most kijutott.
  - Aztán október 17-én, ütegyűlésen kihirdetik, hogy a jövő héten hazamegyünk Zalaegerszegre, és időben leszerelünk. Az utóbbi három hónap összes feszültsége most jön ki rajtunk, van, aki könnyezik, van, aki örömeiben őrjöng, egymás nyakába ugrálunk, boldogok vagyunk. Az itt hátralévő néhány nap őrséggel, és készülődéssel telik, a nap is szebben süt, egyébiránt, szép nyárutó, és gyönyörű őszi van.
  - Október 23-án reggel 6 órakor elindulunk haza, 13 óra 45 perckor lépjük át a határt, a parancsnokunk közli, hogy az erre, ez alkalomra félretett üveg bor időközben eltörött, huncut mosolya sejtetni engedi, hogy más történt a borral, de ki bánja, itthon vagyunk Magyarországon. Pápara megyünk, ott töltjük az éjszakát.
  - Október 24-én 15 órakor Zalaegerszeg főterén, ünnepélyes fogadtatás, tömeg, TV, díszmenet. A hátralévő időnkét karbantartással, belszolgálattal töltöttük, és vártuk, hogy megérkezzen a civil ruhánk.

- *Történt még egy szokatlan dolog, az elsőéves állományt a (kopaszokat), november 1-én elvezényelték, szanaszét az ország különböző laktanyáiba, utóbb megtudtam, hogy a hivatásos állományt is szétszórták az országban, ide pedig máshonnan vezényelték egységeket.*

Epilógus: minket 1968 november 9-én leszereltek. Arról nem mi, sorkatonák tehattünk, hogy ismét nem a jó oldalon vitézkedtünk.

Zárszó

A hadosztálytörzset és a helyőrségben állomásozó csapatokat meglátogatta 1968. október 25-én Csémi Károly altbgy., a HM Elvtárs első helyettese a Vezérkar Főnöke.

..... „A „ZALA” feladat megoldásáért, valamint a harci-politikai kiképzés terén elért eredményekért 8-án kaptak Vörös Csillag Érdemrendet, különböző más kitüntetések pedig a ho. törzs állományából, 62-en a hadosztály alárendelt alakulataitól összesen 728-an”. ..... (fnyt:193 számú csapattörténeti könyv.)

A kitüntetések kiosztása után – köszöntő helyett – Csémi altábornagy a következőket mondta: ....”Jó munkát végeztek Elvtársak! De ne higgyék azt, hogy egy győztes hadjáratban vettek rész .” .... (feljegyezte Pataky Iván ny.ezds.)....

Felhasznált irodalom:

1. Pinczési Pál: A Csehszlovákiai eseményekről. Kossuth, 1968.
2. Kun Miklós: Prágai tavasz – Prágai ősz 1968 fehér foltjai. Akadémia, 1998.
3. „A dolgozó népet szolgálom”
Forráskiadvány a Hadtörténelmi levéltárban őrzött – Magyar Néphadsereg iratairól 1957–1972. Hadtörténelmi levéltári kiadványok.
4. Hadtörténelmi Levéltár: MN. „Zala” 1-23 dobozok
5. Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára: 900/9 –900/11-900/13 nyilvántartási számú dosszié
6. Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára: KBH 436/2/26 számú összefoglaló jelentés, valamint a 10-569/69 és a 61-994/69. számú jelentés.
7. Pataky Iván: A Magyar Néphadsereg közreműködés Csehszlovákia 1968-évi megszállásában. Akadémiai. 1998.
8. A.M.Majorov vezérőrnagy visszaemlékezései. Kapu c.folyóirat 1998.
9. HM. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum: A magyar alakulatok az 1968-as csehszlovák krízisben című konferenciája 2008.06.18.

BUDAPEST KRIMINÁLGEOGRFIÁJA 1960-1985. KÖZÖTT

Bevezető

A rendszerváltozás óta a rendvédelmi szervek, ezek közül is elsősorban a rendőrség átalakítása, átszervezése, szinte folyamatosan zajlik. Az elmúlt időszak aktuális szakmapolitikai eseményei azt jelzik, hogy a szervezeti változások során elkövetett hibák, a rendvédelmi tradíciók, és más rendészettudományi tapasztalatok figyelmen kívül hagyása mindig visszaütnek a szakmai végrehajtás színvonalára. Véleményem szerint ma a rendészeti szakértelmiség, az egymást váltó generációk áthagyományozott tudását és tapasztalatait magáénak tudva, **felkészülten és hatékonyan lehet képes kezelni a bűnözés problémáját.**

Külföldi tanulmányútjainkon tapasztaltuk, hogy a nagyvárosok közrendjéért felelős rendőr felügyelőségek helyének, struktúrájának kiválasztásában nagy szerepet játszik az adott térség bűnügyi, statisztikai helyzet elemzése, és már ott tartanak, hogy a térinformatika eszközével bármely időszakra vonatkozó kriminál földrajzi térképet tudják prezentálni.

A fentiek motiváltak abban, hogy a rendszerváltás előtti időszakból kiválasztva 25 évet, azaz egy negyedszázadot megvizsgáljunk a bűnözés alakulását egy földrajzi térben, azaz Budapesten.

A kutatás idejének kezdetéül, azért 1960-ot választottuk, mert a Fővárosi Levéltárban leadott BRFK anyagok ettől teszik lehetővé a kutatást. A záró időpont a magyar társadalomátalakulás kezdete, amivel egy viszonylagos homogen társadalmi időszakot tudtam átfogni. 1985 után a társadalomba bekövetkezett változások, a Szovjetunióban elindult peresztrojka hatása miatt a bűncselekmények minőségében, struktúrájában is jelentős változás állt be. Ki emlékszik már a jegyzérekre, a 10 \$ limitre és a valutaüzérre... stb.

A kutatást megkönnyítette volna, ha a statisztikai adatok, összhangban a főváros és a kerületek által szolgáltatott adatokkal rendelkezésre álltak volna. E helyett a Fővárosi Levéltárban csak néhány év értékelő jelentése, míg a Budapesti Statisztikai Évkönyvben csak 1969-től nyílik lehetőség tanulmányozásra. A helyzetet tovább nehezítette, hogy a hiányzó jelentések, statisztikai adatok a BRFK irattárában valószínűleg megvannak, de a kutatás időszakában még államtitok tárgyát képezték. Így már a nyitó év az 1960-s is hiányzik. Azóta

elkezdődött a minősítés feloldása, de még ez idáig nem kaptam lehetőséget a betekintésre.

A vizsgált időszakban a főváros rendőrsége a következő főbb változásokon ment keresztül:

Az 1950-ben létrehozott „*Nagy Budapest*” rendőrségének döntő átalakítása az '56-os forradalom után következett be. 1956. december elejére megszületett az Országos Rendőr-főkapitányság, melynek alárendeltségében működtek a budapesti és megyei rendőr-főkapitányságok, helyi szervként a (kerületi) rendőrkapitányságok. Az egységes rendőrség végezte ettől kezdve az állambiztonsági, a bűnüldöző és a többi rendőri tevékenységet. 1973-ban megszűnt a BM karhatalom és létrejött a Rendőri Ezred. Megalakultak az országos, majd a területi és helyi közlekedésbiztonsági tanácsok. 1974-ben megjelent a 17. számú törvényerejű rendelet, az állam- és közbiztonságról, majd ennek alapján kormányrendelet a rendőrségről. 1977-ben visszaállították – az 1963-ban létrehozott BM II. Főcsoportfőnökség helyett – az Országos Rendőr-főkapitányságot. Az ország életében Budapest, a közbiztonságában a BRFK mindig meghatározó volt. Többek között ezért is választottuk a kriminálgeográfia kutatás területének.

A kriminálgeográfiáról általában

A kriminalisztikával foglalkozó szakemberek már a múlt század végén rájöttek arra, hogy a bekövetkezett bűncselekmény ideje és helye (klíma, föld, táj, történelem stb.)¹ között valamilyen összefüggés van. Ebből indult ki a kriminál földrajz, amely a földrajzi térhez kapcsolódó bűncselekmények elemzésével, vizsgálatával foglalkozik. Fontos, hogy a kriminál földrajzi elemzés a bűncselekmények felderítéséhez adatot szolgáltasson, továbbá segítséget nyújtson a célszerű, helyes rendőri, rendészeti beavatkozás kiválasztásához.

A kriminál földrajz sajátosságai a következők:

„A bűnügyi földrajz azt a kapcsolatot igyekszik kimutatni, ami a bűnözés és a földrajzi hely között áll fenn.”²

A kiindulási pont tehát a földrajzi hely, mely tanulmányunkban a téma specifikuma miatt nem más mint a főváros, azaz Budapest³ területe.

„A bűnügyi földrajz a földrajzi helynek nemcsak statikus szempontú megközelítése kíván lenni, hanem azt a maga funkcióiban, funkcionális megjelenésében is

¹ Horst Herold: Földrajz és bűnözés - Belügyi Szemle 1973. 17. Sz.81. p.

² Horst Herold: Földrajz és bűnözés - Belügyi Szemle 1973. 17. Sz.81. p.

³ 949. évi XXVI. Törvény „Budapest főváros területének új megállapításáról” szóló törvény alakította ki döntően Budapest jelenlegi területét. 1950 óta az anyagi javak, közigazgatási centrumok ide koncentráálódtak, ezért a népesség növekedése is itt jelentkezett. Ezzel párhuzamosan a főváros bűnözési számadatai is emelkedést jeleztek.

vizsgálja, vagyis abból a szempontból, hogy az élet itt hogyan zajlik, milyen a közlekedés sűrűsége, gyorsasága, milyen az éjszakai élet. stb.”⁴

A fentiek a bűnözés vizsgálata szempontjából azt jelentik számunkra, hogy a földrajzi helyen túl az idő faktora is meghatározó. Jelen esetben 1960-85.

„A bűnügyi földrajz arra törekszik, hogy megállapítsa a földrajzi hely azon szerkezeti elemeit és idő faktorait, amelyek arra készítetik a bűnözőt, hogy lakhelyét megválassa.”

A bűncselekményeket elkövetők a felelősségre vonás elkerülése miatt lakhelyüket igyekeznek változtatni. A kriminál földrajz egyik feladata, hogy összefüggéseket és konstansokat (állandó elemeket) találjon a helyváltoztatással kapcsolatos magatartásra.

„A bűnügyi földrajz igyekszik feltárni és magyarázatot adni arra, hogy az egyes földrajzi helyek között mi okozza a bűnözés helyváltoztatását.”

A főváros szempontjából nézve, a „mozgó” bűnözők feltalálási helye nagyon fontos, mert a bűnöző korábbi lakhelyén megszerzett tapasztalatait, jól tudja hasznosítani az ország bármely területén.

„A bűnügyi földrajz nem elégszik meg a földrajzi hely és a bűnözés statisztikájának összehasonlításával, hanem a következő kérdést teszi fel: mik azok a leíró indikátorok, amelyek meghatározzák a bűnözés növekedését, és amelyek magyarázzák az adott földrajzi hely vonzó hatását a bűnözésre.”

Összegezve: A bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek térbeli struktúráját, területi intenzitását, tendenciáját és dinamikáját; társadalmi hátterét, a lezajló társadalmi folyamatok ismeretében várható térbeli elmozdulásait vizsgálja a szociálgeográfia egyik viszonylag új, de egyre jelentősebbé váló irányzata a *bűnözésföldrajz* (*bűnügyi földrajz, kriminál földrajz, kriminálgeográfia*), amely a kriminológia és a társadalomföldrajz között álló interdiszciplináris tudomány.

A kriminál földrajz illusztrációja a bűnözési térkép⁵. A bűnözési térképet fel lehet használni bűnmegelőzésre, tájékoztatásra, vezetési okmányként. A kutatásaim során a vizsgált időszakban csak egy darab bűnözési térképet találtam az 1975-ös esztendőből, ami viszont nagyon kevés információt tartalmazott, így felhasználni nem tudtam.

⁴ Horst Herold: Földrajz és bűnözés - Belügyi Szemle 1973. 17. Sz.81.-82. p.

⁵ Szűkebb értelemben a térképen kartogramot értünk, vagyis egy olyan térbeli (síkbeli) reprezentációt, amelyben az egyes elemek térbeli elrendezése az ábrázolt tárgy vagy jelenség elemeinek földrajzi elrendeződését modellezi, meghatározott szabályrendszer szerint. Az izomorfia szabályai az égtájak, a méretarányok azonosságára és az ábrázolás részletességére vonatkoznak. Itt kell megemlíteni még a tematikus térkép fogalmát, amin egy (vagy több) nem földrajzi jellemző térbeli eloszlásának ábrázolását értjük. Bűnözési térkép is egy tematikus térkép.

Az 1960-es évek kriminálgeográfiája

Az 1956-os forradalom után az ismert események miatt a főváros és az ország életében meghatározó volt a közbiztonság, köznyugalom helyreállítása. Ennek érdekében szakítottak a forradalom előtti struktúrával, újjászervezték a főváros rendőrségét, és élére Soós Györgyöt⁶ nevezték ki főkapitánynak.

Az 1960-as év értékeléséből megtudhatjuk, hogy a Főkapitányság vezetési szervei sokat fejlődtek az elmúlt időben, tevékenységükre a jobb munkaszervezés volt a jellemző. Az 1960-a év statisztikai adatai jelenleg nem elérhetők, ezért a vizsgált év elemzése elmaradt. Közvetett forrásként rendelkezésre álló Sziki Lajos munkájából⁷ megtudhatjuk, hogy az 1965 január előtti időszakra vonatkozó bűnözési statisztikai adatok felettébb hiányosak. Ezekre az évekre így csak a jelentésekből és különböző utalásokból következtethetünk.

Az 1961-es évre vonatkozólag a társadalmi tulajdon ellen elkövetett sikkasztások és csalások mértéke az előző évhez képest alig emelkedett, ám értéke a 18 millió forintot meghaladta. A korszak jellemezője, hogy az elkövetői kör a kisiparosok közül került ki. Ezen kívül bér és adócsalások, valamint újíti csalások fordultak elő nagy számban. Az áruhiányos szocializmusban, a kereskedelemben jelentős számban fordultak elő súlycsonkításos esetek, valamint árulopások. Szintén a társadalom gyermekbetegsége okozta az üzérkedési bűncselekményeket, amelyek főleg a használt gépkocsi adásvételénél, arany, valuta stb. hiánycikkek esetén fordultak elő. Az évi jelentésből megtudhatjuk, „*A bűnügyi statisztikai adatok azt igazolják, hogy a szokásos bűnözők, illetve büntetett előéletűek részvétele a bűncselekmények elkövetésében ugyanaz. Számuk az összterheltekhez viszonyítva – vádemelési javaslattal befejezett ügyekben – 42 % körül mozog*” Természetesen a jelentés nem említi az előző év adatait, így azt nem tudhatjuk, mennyi a 100 %. A közbiztonság javítása érdekében született az 1961. évi 0017. sz. miniszteri parancs, amelyből adódóan Budapesten is mindent megtettek a bűnözők felderítése érdekében, de azt mint a jelentés is írja teljesen nem sikerült. Ez év statisztikáját illusztrálja a gyilkosságokra vonatkozó adatok is, amely 7 esetet említ. (?) E hét esetből 3 indító oka anyagi haszonszerzés volt. 1961-ben 26 578 ügyben rendelték el, és 27 386 ügyben fejeztek be nyomozást. Ez év újdonsága volt a vizsgálati munkában bevezetett „értésítő-lap”, amely a munka tartalmának ellenőrzését is javította.⁸

1962-ben az elmúlt 2 évhez viszonyítva a lakosság 185 ezer fővel emelkedett, amely a bűnügyi helyzet vonatkozásában is emelkedést hozott. Ennek hozadéka, hogy sok olyan személy került a fővárosba, aki nem rendelkezett munkahellyel, megfelelő lakás és életkörülménnyel, így bűncselekményekből tartotta fenn magát. A fővárosban bűncselekmény elkövetők 42 % vidéki volt.

---

⁶ Sas F (2006) p. 47.

⁷ Sziki L (1985) p. 9.

⁸ 1961 évi jelentés

A közbiztonsági helyzetet befolyásolta, hogy új jogszabályok születtek, továbbá szervezeti változások foglalkoztatták, az amúgy is hiányos bűn-ügyi állományt. A BRFK szerveinél ez évben 27 700 ügyben rendeltek el, és 29045 ügyben fejeztek be nyomozást. Ez az előző évhez képest egy kisebb emelkedést mutat. A társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények száma 22 %-kal csökkent. Ugyanakkor a személyi tulajdon kárára elkövetette lopások az 1961 évi: 9613-ról 1962-ben 11379-re emelkedtek. Tovább csökkent a vagyoni érdekek miatt elkövetett bűncselekmények száma. Az 1962. évi jelentés tárgyilagosan illusztrálja az operatív úton kialakult helyzetet és eredményeket. E szerint:

„Az ügynöki munka jelentős módosítása ellenére is sikerült idejében megakadályozni az ügynökök tömeges leépítését. A BRFK bűnügyi szervei jelenleg 804 ügynökkel és 138 T és K lakással⁹ rendelkeznek. Bűnügyi szerveink 128 ügynök és 37 lakásgazda szervezését hajtották végre. 297 esetben került sor operatív feldolgozásra 476 esetben pedig befejeztük az operatív feldolgozást, melyek közül 345 eredményes 131 eredménytelen volt. Az ügynöki munka tartalmi színvonalának eredményességét jelzi, hogy a nagyarányú módosítás ellenére is emelkedett az olyan híryananyagok száma, amelyek alapján nyomozás elrendelésére kerülhetett sor. Ügynöki jelentések alapján 1131 esetben vált lehetségessé nyomozás elrendelése, 506 esetben pedig megelőző intézkedések kidolgozására került sor. Az összes beérkezett híryananyagok száma 1962 évben 22288 volt. A fogdaügynöki munka helyzetét értékelve megállapítható, hogy e téren sikerült jelentős eredményeket elérni. Az év folyamán 8 rendes, 19 alkalmi és 7 börtönügynököt foglalkoztattunk. Összesen 705 híryananyag érkezett, ebből 423 értékes a többi tájékoztató jellegű volt. Ezzel párhuzamosan az operatív technikát igénybe vettük, a lehallgatások száma 2436 volt. Kombinációs lehallgatás 16 esetben fordult elő.”¹⁰

A nagyszámú bűncselekmények miatt gondot fordítottak a bűnmegelőzésre is, amelyet jelez a nagyszámú szignalizációs és operatív tájékoztató levél, valamint a 398 fő operatív ellenőrzése.

1963-ban az előző évek adataira visszavetítve a BRFK éves jelentésének „Bűnüldözési munka helyzete” c. fejezetrésztében megállapították, hogy „a közrendre és közbiztonságra nagyobb veszélyt jelentő, illetve nagyobb társadalmi veszélyességű bűncselekmények vonatkozásában emelkedés nem volt. Növekedés a kis kárértékű bűncselekmények területén jelentkezett.” Csökkent az emberi élet elleni bűncselekmények, és a betöréses lopások száma is. Földrajzi környezetet vizsgálva megállapítható, hogy a rablások esetén a bűncselekmények helyszíne a főváros egész területén szétszórva jelentkezett. Ugyanakkor az 1962-es évhez viszonyítva emelkedett a személyi tulajdon kárára elkövetett lopások száma a főváros területén. A korszak egyik új problémája a fiatalok által elkövetett bűncselekmények, csoportok szerveződése. Jelentős számban (350) kellett intézetből megszökött fiatalokat visszajuttatni.¹¹

⁹ 1961 év végén 918 fő ügynök és 179 T és K lakás szerepelt nyilvántartásban.

¹⁰ 1962. évi jelentés p. 11.

¹¹ 1963. évi jelentés pp. 9-11.

1964-ben ismét változtak a jogszabályok, így kormányhatározat alapján már a korábbi 300 forint helyett 200 forint károkozás esetén is feljelentést kellett tenni az állami vállalatok vezetőinek, illetve szigorították az eljárás alóli „elterelés” lehetőségét. Valószínűleg ez is közrejátszott az elrendelt nyomozások előző évihez képest 3 %-os emelkedéséhez. A főváros területének közbiztonságát nagyban befolyásoló veszélyes rablások nem változtak, illetve az elkövetett rablások, és betöréses lopások száma 25 %-kal csökkent, míg az emberölés 14 %-kal, ennek kísérlete 2 %-kal, erőszakos nemi közönség 12 %-kal, valamint a személyi tulajdon kárára elkövetett lopások 1 %-kal emelkedtek. A fiatalok az időjárásnak és évszaknak megfelelően különböző zárt, vagy szabad helységeken mozogtak, ahol különböző garázda elemek voltak a hangadók. A jelentés szerint: „Sokan közülnk egyes felkapott ifjúsági öntevékeny zenekarok köré csoportosultak. (Metró, Illés, Omega)” ...” A nyári hónapokban a budapesti fiatalok bűnözők leutaztak a Balatonhoz, Velencei tóhoz, valamint Csehszlovákiába és Lengyelországba. A Budapesten maradtak főleg gépkocsi lopásokat, strandlopásokat követtek el. Már 1964-ben is fogalmozni kellett az FTC szurkolóival, akik közül a fiatalok aktivitása növekedett. Ezt illusztrálják az őszi fordulóban lezajlott FTC-Győr mérkőzésen történekről készült jelentések: „Itt a hangadók hatására a többnyire fiatalokból álló nagyobb csoportok rendbontó garázda magatartásukat azzal tetézték, hogy az intézkedő rendőröket követ dobálták és velük szemben támadólag léptek fel.” A népgazdaság és a társadalmi tulajdon ellen elkövetett bűntettek száma 11 %-kal növekedett, ami továbbra is a nagyfokú bűnügyi veszélyeztetettségre utalt.¹²

Az 1965-ös évben a közhangulatra hatással voltak a nemzetközi élet háborús eseményei (Algéria, Vietnám) és a hazai „bér és árrendezési” intézkedések. Ennek hatására növekedett a főváros területén az izgatások száma (191)¹³ valamint a röplapterjesztés, amely ebben az évben¹⁴ 70 esetben 581 volt. A turista forgalom egyik célpontja már ekkor is Budapest volt, amely folyamatos idegenforgalmi növekedést mutatott. Valószínűleg ez vezetett a vám- és devizabűntettek számának emelkedéséhez, ami az előző évi 232-ről 555-re növekedett. A szocializmus egyik szimbolizáló jelenségének a „disszidálás” nevezhető, amely a korabeli szóhasználat szerint a gyors meggazdagodás reményében Magyarországot illegálisan elhagyó cselekmény jelentette. A szakmai nyelven illegális határátlépést megkísérlő budapesti állampolgárok száma 1965-ben 215 fő volt, amely 28 fővel több az előző évihez képest. A bűncselekmények elkövetése miatt elrendelt nyomozások száma mintegy 4 %-os csökkenést mutatott, míg a befejezett nyomozások száma az előző évi 65 %-ról 69-re emelkedett. A bűncselekmények számszerű csökkenésében az éves jelentés szerint nagy szerepe volt az „Őszi Téli”, illetve „Tavaszi Nyári” akció terveknek,

¹² A főváros közrendjének és közbiztonsági helyzetének alakulása a bűnügyi és közrendvédelmi szervek munkájának értékelése. 1964 pp. 1-6.

¹³ 1964-ben 157 volt.

¹⁴ 1964-ben 23 esetben 162 db

valamint az „Orkán” intézkedési tervnek. A bűncselekmények alakulása 1965-ben, részleteiben a következő képet mutatják:

- Az erőszakos bűncselekmények elkövetésének száma általában 5 %-kal csökkent.
- Az emberölési bűntettek¹⁵ csökkentek, míg a kísérletek száma növekedett.
- Rablás bűntettek miatt elrendelt nyomozások száma némileg emelkedett, főleg az OTP, Posta fiókok voltak a rablási célpontok.
- 13 %-kal csökkentek a betöréses lopások miatt elrendelt nyomozások száma.
- A veszélyes bűnözők száma emelkedett és 1965 évvégére a nyilván-tartás szerint elérte a 3 072 főt.
- A fiatalok tekintetében, előtérbe kerültek a főváros területén szerveződött galerik. A fiatalok terheltek esetén a tiltott határátlépés kísérlete, garázdaság, testi sértés, erőszakos nemi közöszlész, lopás bűntettek domináltak.¹⁶

Az 1966-os év az '56-os forradalom, (akkori minősítés szerint ellenforradalom) 10. évfordulója volt, ami a rendvédelmi szervek számára kiemelt feladatokat hozott. *„az év második felében az imperialista hírszerző- és propaganda szervek, valamint egyes belső reakciós erők tevékenysége mindinkább arra irányult, hogy az ellenforradalom évfordulójára megemlékezési hangulatot keltsen.”*¹⁷ Mindezek hatásai az izgatás büntetett elkövetési számainak 93 %-os emelkedést okozták. Ez az első évi jelentés, ahol a főváros egész területéből kiemelik a kerületi helyszíneket, amely gócpontoknak számítottak a röpcédulázás esetén. Ezek a következők voltak: I. II. III. V. VI. VIII. X. XI. XIII. XVIII. és a XIX. kerületek. Az izgatás ellen a BM 0014/1966-os intézkedése szellemében szigorúan lépett fel rendőrség. Az 1966-os évben csökkenő tendenciát mutatott a testi épséget és vagyonbiztonságot veszélyeztető bűntettek szám, valamint a közlekedési balesetek száma. Az elrendelt nyomozások mennyisége 10.5 %-kal emelkedett, ami általában a népgazdasági tulajdon ellen irányuló bűntettek elkövetésnek növekedéséből adódott. A társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények száma 5 %-kal emelkedett, míg az értéke 47 %-kal csökkent. Az 1966-os évet értékelő összegző megállapítás szerint: *„A főváros közrendjét, közbiztonságát befolyásoló és meghatározó bűncselekmények számában a korábbi évekhez viszonyítva jelentős változás nem történt.”*¹⁸

Az idegenforgalom növekedését jelzi, hogy 1967-ben már több mint 2 millió turista látogatott Budapestre., amely kétszerese az előző évben (1966-ban) Budapestre érkezett turista létszámnak. A bűnözés az előző évhez képest lényegesen nem változott, egy kismértékben – 3 %-kal – csökkent az elrendelt nyomozások száma. A főváros közrendje, utcáinak biztonsága nyugodt volt, ettől csak a sport és kulturális rendezvényeken voltak eltérő, rendezavaró események.

¹⁵ 1964: 24, 1965 18 eset,

¹⁶ 1965. évi jelentés pp. 1-6. A jelentés érdekessége, hogy a már gépelt adatok több helyen valószínűleg utólag tollal átjavításra kerültek.

¹⁷ 1966 jelentés. P. 1.

¹⁸ Uo. p. 6.

A már jelzett nagyszámú turista forgalomból adódóan növekedett a külföldiek sérelmére elkövetet bűntettek száma, ezek közül is kiemelkednek az autólopások. Továbbá növekedett a vám- és deviza bűncselekmények, a bélyeg manipulációk száma, és megnőtt a kereslet az értékes antik tárgyak, festmények, ezüst, porcelán iránt. Ebben az időszakban jelennek meg a lengyelek hazánkban és válnak ismertté Budapesten is a „*lengyel*”¹⁹ piacok. A nagyszámú turizmus és a hiányzó hotelszobák eredményeként jöttek létre az IBUSZ szobák, ahol az *egyéni igények kielégítése* érdekében egyre több tulajdonos foglalkozott üzletszerű kéjteljeséssel. A társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények száma csökkenést mutatott, míg az egyes bűncselekmény fajták között a számadatok hullámzó jelleget illusztrálnak. A népgazdaság ellen elkövetett bűncselekmények közül kiemelkedik a vesztegetés, gyakoriak az autóipar, javítás, építőipar területén a visszaélések. Növekedett a külföldön maradt „*disszidált*”²⁰ budapesti lakosú magyar állampolgárok száma, amelyek közül 50 % fiatalok. Továbbá ebben az időszakban növekedett a fiatalok és gyermekbűnözés. 1967-ben 51 galériát derítettek fel a főváros területén, amelynek 875 tagja volt. A főváros területén különböző galériák által fertőzött „*gócponatok*” a következők voltak: Déli, Nyugati pályaudvarok, Vidám park, EMKE aluljáró.

1968-as év a csehszlovák esemény kapcsán került a világ és a magyar belpolitika középpontjába. Ugyanakkor a főváros területén ebben az esztendőben a politikai jellegű bűncselekmények száma nem emelkedett. Az izgatások és fegyverrejtegetések száma stagnált, a tiltott határátlépések és a hazatérés megtagadások száma jelentősen csökkent. Folytatódott a fővárosi bűnözés struktúrájának átalakulása, a fiatalok aktivizálódása. Az emberölések száma lényegesen magasabb volt, mint a fentebb vizsgált időszakokban bármikor és az elrendelt 36 nyomozás²¹ közül 16 esetben az emberölést újszülött sérelmére követték el (csecsemőgyilkosság). További negatív képet mutat a szexuális bűnözés, amelynél a magas látencia miatt nem kapunk teljes képet. Az előbbiekkel összefüggésben van a nemi betegség folyamatos elterjedése, amely közül a szifilisz fertőzés²² évről évre nő. A társadalmi fejlődés velejárójaként jelentkező motorizáció a bűnözés területén is éreztette hatását. Így Budapesten 1968-ban a gépkocsi és motorlopások száma 41 %-kal, valamint a közúti balesetek száma 16.5 %, míg a személyi sérülésekkel járóké 25 %-kal emelkedett. A rablások száma ugyan csökkent, de a lakosság körében néhány (Pl. Attila u. OTP fiók) rablás élénk érdeklődést váltott ki. Az új gazdasági mechanizmus bevezetése kedvezően befolyásolta a bűncselekmények alakulását és csökkenés-

¹⁹ A csempészést nagyban elősegítik a lengyel turisták, akik nagy összegeket váltanak át zlotyról forintra, a főváros területén, amiből ruhaneműt vásárolnak, majd hazautaznak Lengyelországba. Ezeken a piacokon a jugoszláv turisták is megjelennek, mivel nem kapnak valutát, ezért csempészárúval üzletelnek.

²⁰ 1967-ben 257 fő maradt külföldön. Jelentős számban Jugoszlávia felé hagyták el az országot, illetve Bulgáriából, Romániából jutottak Jugoszláviába, majd „nyugatra”.

²¹ Az elkövetés eszköze 60 %-ban kés volt.

²² 1965: 113, 1966: 340, 1967: 392, 1968: 444 eset.

hez vezetett. Az 1968-as évben is sok fejtörést okoztak a rendvédelmi állománynak a fiatakorúak által elkövetett bűncselekmények, és általuk tanúsított magatartás. Hasonlóan az előző évihez, nagy számban (47) számoltak fel galériát, amelynek jelentős (993) tagsága volt. A kép még szomorúbb, ha az összetételt nézzük. E szerint a tagok 7.5 %-a gyermekkorú, 49.5 %-a fiatakorú, a többi felnőtt korú volt. A galéri tagok 40 %-a már büntetett előéletet tudhatott maga mögött. A fiatakorúakkal kapcsolatos képet tovább rontja, hogy ez évben politikai bűncselekmények és a bűnözés egész területén részvételük emelkedett.

A bevezetőben jelzettek szerint 1969-től áll rendelkezésünkre nyílt bűnügyi statisztika a főváros egészére vonatkozólag. Ettől adott részidőszakokra levéltári forrásokban találtam kerületekre lebontva kimutatást, de az nem volt összhangban a hivatalos adatszolgáltatással.

Bűncselekmény²³	Eljárás megszűnt	Vádemelés történt	Összesen
Hivatalos személy elleni erőszak	52	357	409
Garázdaság	270	1013	1283
Üzérkedés, árdragítás	45	105	150
Emberölés	4	29	33
Súlyos testi sértés	240	903	1143
Könnyű testi sértés	58	132	190
Foglakozás körében elkövetet veszélyeztetés	555	1666	2221
Rágalmazás, becsületsértés	29	49	78
Ifjúság elleni büntett	54	89	143
Tartási kötelezettség elmulasztása	163	317	480
Erőszakos nemi közösülés	45	304	349
Társadalom tulajdon elleni lopás	235	1103	1338
Társadalom tulajdon elleni sikkasztás	149	711	860
Társadalom tulajdon elleni csalás	89	358	447
Társadalom tulajdon elleni rablás	-	3	3
Személyek javai elleni lopás	279	1474	1753
Személyek javai elleni sikkasztás	36	114	150
Személyek javai elleni csalás	40	154	194
Személyek javai elleni rablás	10	107	117
Egyéb büntettek	2018	6407	8425
Összesen	4371	15395	19766

A fenti statisztikai adatokból is jól kivehető, hogy ebben az évben emelkedett a bűnözés, amely a nyomozást elrendelés tekintetében az elmúlt 10 évhez viszonyítva meghaladta az átlagot. Ezen belül is növekedett az erőszakos bűncselekmények száma, megélnékült csoportos bűnözés, mellyel szoros összefüggést vélek felfedezni az ifjúsági bűnözés (galérik) tekintetében. Bár ez évben még a hivatalos statisztika nem jelzi külön, az éves értékelő jelentés már emlí-

²³ KSH adatbázis

tést tesz az emelkedő közlekedési balesetekről, valamint bűnesetekről.²⁴ Tovább változott a bűnözés struktúrája, amelyben egyre előkelőbb helyet foglaltak el a szexuális és életelleni bűncselekmények. További erősödő tendencia figyelhető meg a házastársak és a közeli hozzátartozók sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén. Egyre több alkalommal kellett kihívni családi botrányhoz az URH szolgálatot. Már ekkor jelezték, hogy az ittas emberek, és a fiatalok kiszolgálásának tilalma csak felszínesen tartható.

A közrend, közbiztonság iránti fokozott igényt jelezte, hogy az MSZMP KB. 1969 november 28-án hozott határozatában felhívta a figyelmet „*a közrend, közbiztonság helyzetét erőteljesen befolyásoló, a köznyugalmat zavaró, garázda jellegű jogsértések kiemelkedő társadalmi veszélyességére, utalva a megelőző és felderítő munka hatékonyabbá tételének igényére.*”²⁵

A következő táblázat adatai jól szemléltetik, hogy az ismertté vált bűncselekmények csökkenő tendenciát mutatnak, de a rablások száma állandóan nő. A fővárosban bekövetkezett bűncselekmények több mint felét nyílt területen követik el. Ebben az évben romlott a felderítés eredményessége.

Az 1971-es év statisztikai adatait összehasonlítva az elmúlt évvel megállapítható, hogy nagy eltérés trendekben nem található. A vizsgált időszakban rendelkezésre álló jelentés szerint: „*A főváros kerületei – sajátosságaiknak megfelelően – a fertőzöttséget is tükrözik. Kitűnik, hogy a VII, VIII, X, XIII, XIV, és XVIII, kerületekben fordultak elő legnagyobb számmal erőszakos bűncselekmények. Az elmúlt évben az utca rendjét sértő bűnестek több, mint 40 %-a a felsorolt kerületekben történt.*”²⁶

1972-ben a bűnözés terén csekély változás történt az elmúlt évhez viszonyítva. A bűncselekmények számának igen alacsony 1 %-ot sem kitevő csökkenése pozitív eredményként értékelhető a bűnüldöző szervek szempontjából.

Az össz-bűnözés mellett a bűnözés struktúrájában sem volt változás. Az erőszakos bűncselekmények közül a garázdaság, súlyos testi sértés, erőszakos nemi közönség, rablás csökkent, emellett a emberölés kísérlete emelkedett. Az eredményességhez valószínűleg hozzájárult, hogy a kerületi kapitányok éltek, az előző időszakban megkapott nagyobb jogkörrel, hatáskörrel, továbbá egyes bűnözői csoporttal szemben koncentráltan lépett fel a rendőrség.²⁷

---

²⁴ Éves jelentés 1969

²⁵ Jelentés a fővárosban elkövetett erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények elemzéséről 1970-74-ben Fővárosi Levéltár, III/-025/5-975. sz. p. 1.

²⁶ Jelentés a fővárosban elkövetett erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények elemzéséről 1970-74-ben Fővárosi Levéltár, III/-025/5-975. sz. p. 11.

²⁷ 1972 évi jelentés

1970-75. között a bűncselekmények számadatai²⁸ a következők:

Bűncselekmény²⁹	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Hivatalos személy elleni erőszak	420	456	365	291	284	267
Közveszélyes munkakerülés	174	199	151	152	139	111
Garázdaság	1457	1308	1040	805	724	692
Üzérkedés, árdrágítás	85	181	170	229	150	173
Emberölés	30	30	31	26	50	63
Súlyos testi sértés	753	819	768	835	703	722
Könnyű testi sértés	111	125	94	101	85	87
Foglakozás körében elkövetet veszélyeztetés	2106	2330	87	80	70	29
Rágalmazás, becsületsértés	158	39	26	19	13	19
Ifjúság elleni büntett	55	59	56	47	44	51
Tartási kötelezettség elmulasztása	328	322	327	430	401	363
Erőszakos nemi közösülés	249	162	122	158	109	58
Társadalom tulajdon elleni lopás	1026	1600	3424	2862	1855	1977
Társadalom tulajdon elleni sikkasztás	644	734	888	897	692	736
Társadalom tulajdon elleni csalás	214	325	391	529	427	360
Társadalom tulajdon elleni rablás	7	9	13	4	3	-
Személyek javai elleni lopás	1360	1554	2573	2539	2370	2339
Személyek javai elleni sikkasztás	95	100	119	150	132	145
Személyek javai elleni csalás	180	161	231	204	157	159
Személyek javai elleni rablás	120	146	98	114	127	126
Egyéb büntettek	5515	6209	5399	5505	4569	4602
Összesen	15087	16868	16373	15977	13114	13079

²⁸ Az 1969-85 évi statisztikai adatok **forrása**: KSH Bp-i évkönyvei 1969-85.

²⁹ KSH adatbázis

1973-ban tovább csökkent a bűncselekmények száma. Az előző évek tapasztalatai azt igazolták, hogy a bűncselekmények jelentős része szabadszombatot megelőző, vagy fizetésnapokon következik be, ezért a rendőrség ezekre a napokra koncentrált. A fővárosi rendőrség munkáját értékelő jelentés szerint: „a fővárosban éjjel kevés az álló mozgó járőr, illetve portyaszolgálatot ellátó polgári és egyenruhás járőr”¹. Ez a megállapítás azóta is helytálló, és folyamatosan előveszik más-más környezetbe ágyazva.

1974-ben ugrásszerű bűncselekményszám csökkenés következett be. Ettől csak az emberölések száma tért el lényegesen és majdnem megduplázódott. A táblázatban szereplő statisztikai adatok jól illusztrálják, hogy nemcsak csökkent a bűncselekmények száma, hanem összetételében is változások következtek be. Az egyre több külföldi állampolgár beutazása negatív hozadékkal is járt. A külföldiek által bünszövetségben végrehajtott bűncselekmények száma folyamatosan emelkedett. (hamis csekkek forgalmazása, valutaüzérkedés, vám).

1975-ös év az előző évhez hasonló alacsony bűnügyi statisztikai mutatókat hozott. A rendőrség számára a fenti statisztikai javulás nem okozott teljes elégedettséget, mert értékelő munkájukban több kritikát felvetettek az előző időszakra vonatkozólag. Így a főváros területének bűnügyi fertőzöttsége és a hálózat, rendőri erő alkalmazása között nem találtak teljes lefedettséget². Itt jelezték először, hogy az elkövetők között sok a cigány elkövető. Ugyanakkor erre kevés cigány ügynök áll rendelkezésre.³

1976-ban ez előző évek bűncselekmények számaihoz viszonyítva lényeges emelkedés következett be. A növekedés főleg a társadalmi és személyi tulajdont károsító csalás, a személyi tulajdon sérelmére elkövetett rablás, sikasztás, a gazdasági vesztegetés és a közlekedési bűncselekményeknél következett be.

A 90 emberölés már magában is riasztó, hisz a hetvenes évek előtt ez általában 30 alatt maradt. Ma már megmosolyogtató a '70-es években virágzó forintkijánlás, amely azt jelentette, hogy nyugatról behozott és hivatalosan beváltott „szocialista valuta” ellenértékét illegálisan kivitték. Ezt lehetővé tette, hogy a szocialista valuták hazánkban jobb árfolyamon volt váltható, míg a forint feketén, nyugaton beváltható volt. Ennek a tevékenységnek a központja Budapest látogatott helyei, pl. Keleti pályaudvar, Váci utca voltak.

1977-ben a bűncselekmények száma kisebb mértékben ugyan, de emelkedett.

---

¹ Jelentés a fővárosban elkövetett erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények elemzéséről 1970-74-ben Fővárosi Levéltár, III/-025/5-975. sz. p 13.

² Jelentés a fővárosban elkövetett erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények elemzéséről 1970-74-ben Fővárosi Levéltár, III/-025/5-975. sz. p 22.

³ Uo.

Bűncselekmény	1976	1977	1978
Hivatalos személy elleni erőszak	308	196	306
Halálos közúti baleset okozása	153	147	147
Közlekedési vétségek	2866	3186	3403
Ittas vezetés	1862	2212	2316
Közveszélyes munkakerülés	232	211	194
Garázdaság	873	868	794
Emberölés	90	65	79
Gondatlanságból elkövetet emberölés	14	4	2
Súlyos testi sértés	821	793	749
Tartási kötelezettség elmulasztása	692	688	649
Erőszakos nemi közösülés	172	115	95
Társ tud károsító vagyon elleni bűncselekmény	5041	4908	5511
Ebből Társadalom tulajdon elleni lopás	2762	2728	2728
Ebből Társadalom tulajdon elleni sikkasztás	966	940	942
Ebből Társadalom tulajdon elleni csalás	588	547	595
Ebből Társadalom tulajdon elleni rablás	4	3	5
Személyek javát károsító vagyon elleni bcs.	4601	4579	4365
Ebből Személyek javai elleni lopás	3490	3482	2946
Ebből Személyek javai elleni sikkasztás	199	179	152
Ebből Személyek javai elleni csalás	303	283	239
Személyek javai elleni rablás	251	208	240
Egyéb büntettek	3840	4195	3491
Összesen	19703	19 955	29 948

Az ismertté vált bűncselekmények számainak növekedése elsősorban köz- és magánokirat-hamisítás, és közlekedési bűncselekmények számainak növekedéséből adódott. A bűnözés fő irányjaiban, összetételében lényeges elmozdulás nem történt ebben az évben. 1978-ban egy kissé mérséklődött a napvilágot látott bűncselekmények száma, amely elsősorban az államigazgatás és igazságszolgáltatás-, a közbiztonság és közrend-, a személyek-, valamint a család, az ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél jelentkezett. Ugyanakkor nőtt a korrupciós bűncselekmények száma, amik főleg a hivatalok környékén következtek be. A pénzhamisításnál bevezetett jelzőrendszer hatása érzékelődött, és mérséklődött a valutahamisítás, ahol elsősorban a NSZK márkát és olasz lírát hamisították.⁴

1979-ben egy jelentős csökkenés következett be a fővárosi bűnügyi statisztikában. Az elkövetkezendő évek értékelésénél nehezítette a munkámat, hogy a Fővárosi levéltárhoz még nem jutott el a BRFK által nyilvánossá vált irattári anyag. Ezért a következőkben a KSH kiadványaiban közzétett fővárosra vonatkozó bűnügyi statisztikai adatok illusztrálására szorítkozom.

⁴ 1978 évi jelentés p. 21.

Budapest 1979-85. évi bűnügyi statisztikai adatai

Bűncselekmény⁵	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Hivatalos személy elleni erőszak	156	176	155	145	117	130	146
Közlekedési bűncselekmény	3062	3267	2815	2632	2739	2998	2783
Ittas vezetés	2202	2318	2127	1977	2083	2294	2186
Közveszélyes munkakerülés	144	301	228	343	274	352	435
Garázdaság	459	722	536	533	639	900	922
Emberölés	40	56	58	42	46	68	66
Gondatlanságból elkövetet emberölés	4	3	2	-	3	1	1
Szándékos testi sértés	473	993	604	649	719	859	828
Tartási kötelezettség elmulasztása	399	796	517	458	481	602	575
Erőszakos nemi közösülés	44	115	84	59	114	80	83
Társ tud károsító vagyon elleni bűncselekmény	3513	4946	3650	3699	3584	3790	3448
Ebből Társadalom tulajdon elleni lopás	1965	3091	2367	2385	2277	2501	2397
Ebből Társadalom tulajdon elleni sikkasztás	503	724	491	495	466	501	435
Ebből Társadalom tulajdon elleni csalás	342	429	386	394	337	377	259
Ebből Társadalom tulajdon elleni rablás	19	13	13	12	10	4	16
Jármű önkényes elvétel	-	84	76	73	56	63	56
Személyek javát károsító vagyon elleni bcs.	2649	4690	2953	3011	2984	3636	3459
Ebből Személyek javai elleni lopás	1558	3210	1987	2052	1964	2376	2306
Ebből Személyek javai elleni sikkasztás	111	188	112	137	128	137	128
Ebből Személyek javai elleni csalás	178	233	147	178	169	165	185
Személyek javai elleni rablás	155	303	238	222	216	384	281
Jármű önkényes elvétel	-	357	250	229	245	322	314
Egyéb büntettek	1691	2762	1640	1637	1789	2154	1721
Összesen	12 634	18 827	13 242	13 208	13 489	15 570	14 467

⁵ KSH adatbázis

Általános megállapítás, hogy a '80-as évek első felében a fővárosban a bűncselekmények száma egy alacsonyabb szinten stagnált, illetve hullámzott, mint az előző '70-es években.

Következtetések

- A kriminálgeográfia módszerét az 1960-85-ös időszakra csak a főváros területére lehet alkalmazni, mivel statisztikai adatok csak ilyen bontásban állnak rendelkezésre.
- A statisztikai elemzésnél nehézséget jelentett, hogy a rendőrség (BRFK) és a KSH statisztikai adatai azonos évekre vonatkozólag eltérő adatokat rögzítettek.
- A vizsgált időszakban megállapítható, hogy az idegenforgalom növekedésével párhuzamosan az ide kapcsolható bűncselekmények száma arányosan növekedett.
- A bűncselekmények elkövetésének helyszíne több, mint 50 % a nyílt, szabad terület. Ezért a rendőri erők alkalmazásánál ezt figyelembe kellene venni.
- Az erőszakos futballrajongók már 1964 óta a BRFK látókörében vannak, ám a kezelésük mai napig nem megoldott.
- A tömegrendezvények hatása, biztosítás a '60-as évek elejétől a BRFK által ismert probléma, hatásuk a fiatalokra a bűnözés számának emelkedésével igazolható.
- A vizsgált időszakra vonatkozólag megállapítható, hogy az elkövetőkkel szemben a BRFK végrehajtó állomány egyre szervezettebben, határozottabban lépett fel.
- Az éves jelentések tapasztalatit felhasználva a BRFK saját erőire támaszkodva célirányos akciókat kezdeményezett, amelyek hatására csökkent a bűncselekmények száma.
- Hiányolom ugyanakkor a látencia kutatást, amelyről jelentésekben szinte csak elvétve olvastam.
- Az eltelt évek során a bűnözők is tapasztaltabbakká, szervezettebbekké váltak, amit a felderítési mutatók romló szintje is alátámaszt.
- Kriminálisztikatörténeti tény, hogy Magyarországon az európai környezethez képest mindig is magas volt az emberölések száma, és a budapesti viszonylatba a vizsgált időben is érzékelhető.
- 1960-85 bűnözésének egyik legfontosabb jellemzője a vagyon elleni bűncselekmények rendkívül magas száma, amely alapvetően meghatározta az össz-bűnözés alakulását.

- **A szervezett bűnözés** kialakulásának társadalmi, gazdasági feltételei **Budapest** is az 1970-es évek végén, a '80-as évek elején – a piacgazdaság hatókörének szélesedésével is összefüggésben – jelentek meg. A gazdaság átalakulása ugrásszerűen megnövelte a szervezett bűnözés profitszerző tevékenységének lehetőségeit.
- A fővárosban, a bűncselekmények elkövetőinek jellemzői szinte egészében azonosak a fejlett világ elkövetői körét jellemző ismérvekkel. A bűncselekmények döntő többségét férfiak követik el, és az elkövetésben aránytalanul felülreprezentált a 15-25 éves korosztály.
- A vizsgált időszak bűnügyi térképét nem lehet elkészíteni a feltételek hiánya miatt. (Bűncselekmény, pontos helyszín, időpont). Erre a ROBOT-ZSARU program teremtette meg a feltételt, amelynek egy térképét a melléklet tartalmazza.

Források:

1. 1956 első félév ért. Fővárosi Levéltár db. 2 szs. 20/222-200/1956.
2. Auer György (1944) A bűnözés megoszlása az 1919-38 évtizedekben, Statisztikai Szemle 1944. évi 9-12. sz.
3. Bodor Endre (1979) A BRFK 25 éve
4. Borsi Zoltán (1968) Gondolatok a bűnözés statisztikai méréséhez. Statisztikai Szemle. 1968. évi 12. sz.
5. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 27 Ssz. 4 111-036/1-1969.
6. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 27. Ssz. 2. 111-029/1-1968.
7. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 27. Ssz. 6. 111-035/1/-1970.
8. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 28 Ssz. 5. 111-029/1/1974.
9. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 28. Ssz. 18. 111-027/1/-1976.
10. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 28. Ssz. 22. 111-027/1/-1979.
11. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 33. Ssz 5. 111-026/1/-1975.
12. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 39. Ssz. 10. 111-030/1/-1967.
13. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 39. Ssz. 4. 111-035/1/-1965.
14. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 39. Ssz. 7. 111-032/ 1/-1966.
15. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 42. Ssz. 1. 111-026/1/1969.
16. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 42. Ssz. 3. 111-025/1/1962.
17. BRFK jelentés Fővárosi Levéltár db. 42. Ssz. 7. 111-257/7/1963.
18. Bűnügyi munka értékelése Fővárosi Levéltár Db.1 Ssz.1/222-1/3/51955.
19. Csonka József – Vavró István Megjegyzések a bűnügyi statisztika felhasználásának lehetőségéről és módszereiről. In: Belügyi Szemle 1966. évi 8. szám.
20. Feljegyzés a bűnözési térképről.
<http://www.police.hu/elemzesek/bunuldozes/bunterkep.html?pagenum=5>
21. Folkman Miklós (1969) megjegyzések a bűnözés statisztikai méréséhez. Statisztikai Szemle 1969. évi. 5. sz.
22. Földes Béla: Bűnügyi Statisztika és bűnügyi szociológia. Statisztikai Szemle. 2934. évi 2. sz.
23. Hacker Ervin: Budapest hatása a kriminalitásra. Statisztikai Közlemények 62. kötet. 2. sz. Budapest 1931.

24. Heller Farkas Tamás (1963) A bűnözés földrajz elvi és módszertani problémái. Jogtudományi Közlöny. 1963. évi 10. sz.
25. Hellmer, J. 1981: Kriminalgeographie und Verbrechensbekämpfung – In: Hellmer, J.: Beiträge zur Kriminalgeographie. Kriminologische Forschungen Bd. 12. Duncker & Humblot, Berlin, pp. 9-23.
26. HEROLD, H. 1973: Földrajz és bűnözés – In: Belügyi Szemle 17. sz. pp. 79-85.
27. Jelentés a Főkapitányságnak 1960. évi munkájáról Budapest 1961.
28. Jelentés a fővárosban elkövetett erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények elemzéséről 1970-74-ben Fővárosi Levéltár, III/-025/5975. sz.
29. Kacziba Antal (2006) Magyarország bűnügyi helyzete a század végén
30. Kobilka István (2006) Bűnügyi földrajz.
<http://rs1.szif.hu/~pmark/publikacio/Net/kobilka.doc>
31. Kovács Z. 1990: A bűnözésföldrajz szerepe a városi környezetminősítésben. Műhely 6. MTA FKI, Budapest, 13 p..
32. Központi Statisztikai Hivatal évkönyvei (Budapest) 1969-85.
33. Lázár Bertalan (1964) Az egységes új rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika. In: Belügyi szemle 1964. 1. sz.
34. Michalkó G. 1996: A nemzetközi turizmus bűnözésföldrajzi aspektusai Budapesten – In: Belügyi Szemle 11. pp. 12-30.
35. Miltényi Károly – Vavró István (1964) A fővárosi vagyon elleni bűnözés kriminálétológiai vizsgálata. In: Belügyi Szemle. 1964. évi 6. sz.
36. Salgó László (2002) a bűnözési térkép és a bűnügyi statisztikát kiváltó új értékelési módszerek koncepciója a bűnmegelőzés szolgálatában
37. Sas Ferenc (2006) 125 éves a fővárosi rendőrség MRTT Budapest
38. Schwind, H.-D. 1998 és 2000: Kriminologie: Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. 8., neubearbeitete und erweiterte Auflage, Kriminalistik Verlag, Heidelberg, pp. 607-628.
39. Szabó Béla (1926) Néhány adat az 1921. és 1922. év bűnügyi statisztikájáról. Statisztikai Szemle 1926. évi 7. pp. 425-426.
40. Sziki Lajos (1985) Budapest és kerületeiben a bűnözés és bűnüldözés néhány fontosabb kriminálmorfológiai jellemzői (1954-1983) Budapest
41. Tiba István (1968) A hivatalos magyar bűnügyi statisztika történetének áttekintése a reformkortól. In: A Magyar Hivatalos Statisztika történetéből Budapest 1968.
42. Vavró István (1976) A bűnözés kriminálstatisztikai jellemzői 1951-1971. Budapest Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó pp. 272.

KOPCSÓ ISTVÁN

A (NATO) KATONA-EGÉSZSÉGÜGYI KIVÁLÓSÁGI KÖZPONT SZEREPE A SZÖVETSÉG EGÉSZSÉGÜGYI TRANSZFORMÁCIÓJÁBAN

Szakmai körökben nem ismeretlen az a tény, hogy Magyarország egy NATO által akkreditált Katona-egészségügyi Kiválósági Központ felállítására törekszik. Ezen túlmenően azonban csak nagyon kevés információ látott napvilágot a Kiválósági Központokról (továbbiakban: Központ) beleértve a fent említett magyar kezdeményezést is. Központ A következőkben először általánosságban szeretném bemutatni a Központok koncepcióját, majd sor kerül a megvalósítás alatt álló Katona-egészségügyi Központ részletes ismertetésére, beleértve az előzményeket, az idáig megtett és az előttünk álló utat, valamint az ezidáig leszűrhető tapasztalatokat.

A Központok helye a NATO struktúrában

A bipoláris világrend felbomlása, majd a 2001. szeptember 11-i terrortámadás paradigmaváltást tett szükségessé a NATO szervezetében, amihez szükség volt a célok, a vezetési struktúra, illetve a meglévő erők és képességek átalakítására. Az ehhez szükséges döntést 2002. novemberében a NATO prágai csúcsertekezleten hozták meg az ott összegyűlt állam-és kormányfők⁶.

Ez ügyben talán a legfontosabb előrelépés, hogy a stratégiai tervezéssel egyenrangú feladatként napirendre került a NATO átalakításának felügyelete, melynek egyik alapeleme a parancsnoki struktúra átalakítása és megreformálása lett. Ennek eredményeként a stratégiai parancsnokságok esetében a földrajzi elhelyezkedés helyett azok feladatrendszerre került előtérbe, melynek során az Európai Stratégiai Parancsnokság (Strategic Command Europe, SCE) nyomdokain létrejött a Szövetségi Műveleti Parancsnokság (Allied Command Operation, ACO), mely, – ahogy arra a neve is utal – döntően a műveletek tervezésére és irányítására koncentrál. Az Atlanti Stratégiai Parancsnokság (Strategic Command Atlantic, SAC) jogutódja a Szövetségi Transzformációs Parancsnok-

⁶ * a „NATO” jelző hivatalosan csak az akkreditáció után használható

Juhász György–Gáspár Tamás: A NATO Transzformációs Parancsnoksága – a folyamatos változás irányítója. Magyar Honvéd, 2006. 06. 16. http://www.honvedelem.hu/hirek/kiadvanyok/magyar_honved/a_nato_transzformacios_parancsnoksaga_8211_a_folyamatos_valtozas_iranyitoja

ság (Allied Command Transformation, ACT) lett, mely a NATO megújításának motorjaként annak irányítását és folyamatos felügyeletét kapta feladatául. Feladatrendszere négy fő terület köré csoportosítható, melyek:

- Stratégiai koncepciók, irányelvek, követelmények meghatározása;
- Összhaderőnemi koncepciófejlesztés;
- Jövőbeni képességek, kutatás és fejlesztés;
- Kiképzés és felkészítés.

A cél tehát a már meglévő kutatási-fejlesztési képességek egységes elvek és irányítás alá történő rendezése, valamint ilyen jellegű új képességek megteremtése volt. Lényegében ez vezetett oda, hogy az átalakítás során felmerülő problémák tematikus kezelésére létrejöhettek az ún. *kiválósági Központok*.⁷

A Központok az így létrehozott új struktúrában – más NATO által finanszírozott szervezetekkel együtt – az ACT alárendeltségébe kerültek.⁸ Azonban ez az alárendeltség nem egy katonai, hanem egy szakmai jellegű irányítást takar, ami esetünkben a szövetség érdekeinek megjelenítését, képviselését és érvényesítését jelenti. Az ACT szoros szakmai felügyelete gyakorlatilag lefedi a Központok teljes életciklusát és működési területét, kezdve azok megalakulásában, akkreditációjában és aktiválásában játszott szerepével, egészen az éves munkaterv kialakításáig. Az ACT ilyenétén szerepét tanácsos nagyon komolyan venni és respektálni, mivel az új Központok akkreditációja mellett ők végzik a már meglévő intézetek működésének rendszeres ellenőrzését és a kétévente kötelező, az akkreditáció megőrzéséhez elengedhetetlen felülvizsgálatát is.⁹

A Központokról általában

A hazai szakirodalom sajnos mindezidáig meglehetősen érdektelenséget mutatott e tárgyban, kutatásaim során mindösszesen három ilyen jellegű írásra bukkantam.¹⁰ Ahogy az új definíciók és jelenségek esetében az gyakorta megessik, jelen esetben is elég nagy a zűrzavar, ami alól még a szűkebb szakmai közönség sem kivétel. Az már világos hogy Központok az ACT szakmai fennhatósága alá tartoznak, de tulajdonképpen mi is az a Központ, illetve mi nem? A hivatalos definíció szerint a Központ egy *olyan nemzeti vagy többnemzeti szervezet, mely magas szintű és elismert szakértelmével és tapasztalatával szolgálja a Szövetség átalakulását, transzformációját. Működésével lehetőséget biztosít a katonai képzés és kiképzés színvonalának emelésére, a tagországok közötti*

⁷ MCM-236-03: MC Concept for Centres of Excellence, 4 Dec 03;

<http://transnet.act.nato.int/WISE/TNCC/CentresofE/Documents/MCM236MCCO>

⁸ MC 324/1.

⁹ Alexander Schott: Centres Of Excellence, Development and Timeline, NATO ACT, 7-10.o

¹⁰ A következő három forrásról van szó: Siposné Kecskeméthy Klára: A NATO kiválósági Központjai, Új Honvédségi Szemle, LXI. évf. 11. szám, 2007 nov.

Keszthelyi Gyula–Adonyi Róbert–Tóth Máté: A magyarországi NATO Logisztikai Kiválósági Központ megalakításának vizsgálata (tanulmány), Budapest, 2007.

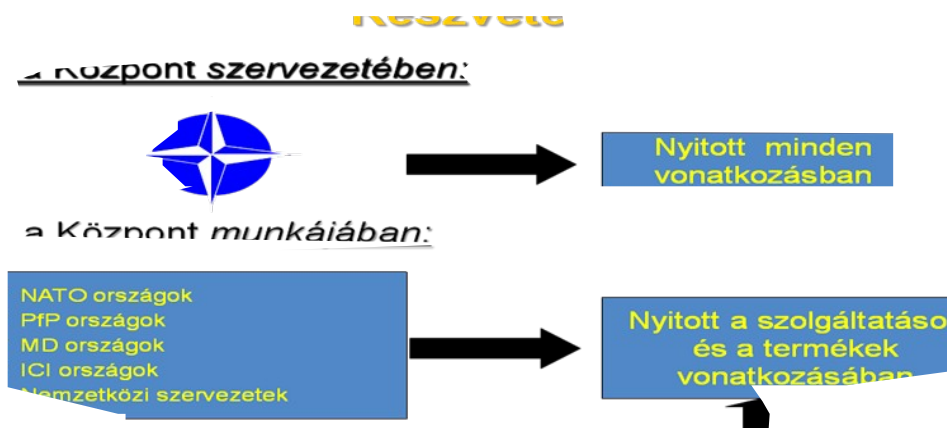
Tóth Máté: A NATO kiválósági Központjai és a magyar Központok (Szakdolgozat), 2008. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

interoperabilitási készség növelésére, képességeik fejlesztésére valamint részt vállal a doktrínák kidolgozásában és azok validálásában¹¹.

A Központok működésének alapvető **célja** szervesen illeszkedik az ACT küldetésébe és profiljába, miszerint azok a tagállamok szintjén megvalósított kétirányú tudástranszfert¹² bonyolítanak, ezzel is elősegítve az átalakulás, a fejlődés tehát a transzformáció folyamatát.

Fentiek alapján megállapítható, hogy a Központ egy viszonylag szűk szakmai területtel foglalkozó olyan nemzetközi intézmény, amely működésével egy *jól szervezett környezetet* kínál a részt vevő országok szakembereinek a munkatervben meghatározott *témák és feladatok kutatására, a szerzett tapasztalatok megosztására, a kidolgozott doktrínák, eljárások vagy bármely egyéb más szellemi termék tesztelésére és validálására, valamint az ezek alapján történő kiképzésre.*

Részvétel –Amint azt a következő ábra is mutatja, a NATO országok felé a Központ minden vonatkozásban nyitott, tehát azok részt vehetnek annak mind szervezetében, mind pedig tevékenységében. Ennek két formája létezik, az ún. *szponzoráló*, illetve a *hozzájáruló* nemzetként történő részvétel. A *szponzoráló* nemzet teljes jogú tagságot jelent, ami alapján a nemzet tagot delegál a Központ Irányító Bizottságába (Steering Committee, SC) és így vétójoggal rendelkezik a Központ döntéshozási rendszerében. Ezért cserébe, ahogy arra a neve is utal, egy speciális számítási formula alapján részt vállal a Központ működési költségeinek biztosításában. Ezzel szemben a *hozzájáruló* nemzet részt vesz ugyan a Központ szervezetében és szakmai tevékenységében, viszont semmilyen anyagi terhet nem vállal magára, ami kizárja az Irányító Bizottsági tagságot és értelemszerűen a Központ döntéseiben való részvételt is.

1. ábra. A Kiválósági Központ tevékenységében történő részvétel formái
A *partner (PfP, MD, ICI, esetleg kontakt)* országok valamint a különböző hazai és nemzetközi szervezetek nem lehetnek részei magának a szervezetnek,

¹¹ MCM 236-03: MC Concept for Centres of Excellence, 4 Dec 03

¹² A szponzoráló/a Központ programjaiban résztvevő országok és a Szövetség között.

viszont jelentős szerepet játszhatnak annak tevékenységében, melynek preferált formája a projektorientált ún. *aktív összekötői részvétel*.

A Központ személyi állománya lehet tisztán nemzeti vagy többnemzeti összetételű. Az eddigi tapasztalatok alapján a Központ tevékenysége sikerének egyértelmű kulcsa a többnemzeti részvétel.

Hozzáadott érték – a Központ nem kettőzhet meg a NATO-ban már meglévő képességeket, illetve nem lehet azok versenytársa. Ezen belül a Központ az ún. *kiegészítő szerepében* olyan területekkel foglalkozik és/vagy olyan képességeket generál, melyek még nincsenek jelen a NATO struktúrájában, *gyűjtő szerepében* pedig olyan képességekre és tudásanyagra koncentrálnak, amelyek – ha szétszórva is – de már fellelhetők valahol a Szövetségen belül.

Erőforrások – Lehetnek tisztán nemzeti, vagy többnemzeti jellegűek. Ezt a kérdéskört részletesen a keretnemzet és a szponzoráló országok között létrejövő Egyetértési Nyilatkozatok (Memorandum of Understanding, MOU) rögzítik. Fontos kitétel, hogy a Központok személyi állományának feltöltése ne a NATO parancsnoki struktúrájának rovására történjen, azaz az ne vonjon el humán erőforrást a Szövetségen belül, valamint hogy a Központok állománya nem NATO forrásból kapja illetményét.¹³ A Központok nem termelhetnek nyereséget, termékeikért csak fenntartásuk finanszírozása érdekében és *csak* ennek megfelelő mértékben kérhetnek utólagos anyagi ellenszolgáltatást. A NATO megrendeléseit *mindig*, a szponzoráló nemzetekét pedig – az MOU alapján – általában térítés nélkül kötelesek teljesíteni.

NATO szabványok és alapelvek szerinti működés – a Központok működésének összhangban kell lennie a Szövetség doktrínáival, szabályaival és alapelveivel, egyúttal – amennyiben szükséges – javaslatot téve azok továbbfejlesztésére.

Világos kapcsolatrendszer – Átlátható és egyértelmű kapcsolatrendszert kell kialakítani a támogató államok között, valamint ez utóbbiak és a Stratégiai Parancsnokságok (ACT, ACO) között is, mely a gyakorlatban a fentiekben már említett MOU-kon és Technikai Megállapodásokon (Technical Agreement, TA) keresztül történik.

Az előzőeken túl kötelező akkreditációs feltételként a Központoknak további előírásoknak¹⁴ is meg kell megfelelniük az alábbiak szerint:

Képességek vonatkozásában kiemelten fontos, hogy a Központok nem dolgozhatnak kizárólag nemzeti érdekeltségű képességek kifejlesztésén, azoknak mindig a többnemzeti és összhaderőnemi jelleggel kell bírniuk. Az természetesen nem várható el minden Központtól – már csak a rendelkezésre álló

¹³ Értsd: A Központ állománya nem NATO alkalmazott.

¹⁴ IMSM-0416-04: NATO Centres of Excellence Accreditation Criteria, 11 Jun 04

személyi állomány és források szűkössége miatt sem –, hogy mind műveleti (az ACO-t segítő) mind pedig transzformációs vonatkozásban (az ACT felé) egyenlő súlyú tevékenységet végezzen. A Központ által lefedett képességek spektruma általában a koncepció kialakítása során rögzítésre kerül, de a szponzoráló nemzetek belépésével az éves munkaterv alapján ezek természetesen változhatnak és általában változnak is.

Szakértelem terén megemlítendő, hogy a Központoknak megfelelő végzettséggel, elismert tudással és tapasztalattal rendelkező hiteles szakembereket kell alkalmazniuk. Mivel a hivatalos munkanyelv az angol, a tisztai (szakértői) beosztások esetében annak (szakmai) felsőfokú szinten való művelése elengedhetetlen. Nevükből adódóan a Központok adott szakterületük vonatkozásában a „kiválóságot” képviselik, ezért a fenti magas mérce teljesen indokolt, viszont a gyakorlatban sokszor nem könnyen érvényesíthető elv. Ez fokozottan igaz a külföldi szakemberek vonatkozásában, hiszen hogy egy adott ország kit delegál az teljesen a saját belügye, arra fogadó országnak a beosztásra való szakmai követelmények ismertetésén kívül semmilyen ráhatása sincs.

Oktatási, képzési és kiképzési tevékenység esetében a NATO szervezetek által megrendelt képzést az ACT koordinálja, így annak értelemszerűen meg kell felelniük a NATO oktatási alapelveinek, azok minőségi és tartalmi kritériumainak.

A Központ **biztonságára és védelmére** vonatkozó követelményekről elmondható, hogy a személyi állomány, az ideiglenesen ott tartózkodó személyek, valamint a minősített adatok védelmét és biztonságát a NATO alapelveinek és szabályainak megfelelően kell szavatolni. A Központ felel a megfelelő biztonsági eljárások valamint az ehhez szükséges technikai feltételek és eszközök meglétéért, karbantartásáért és üzemeltetéséért.

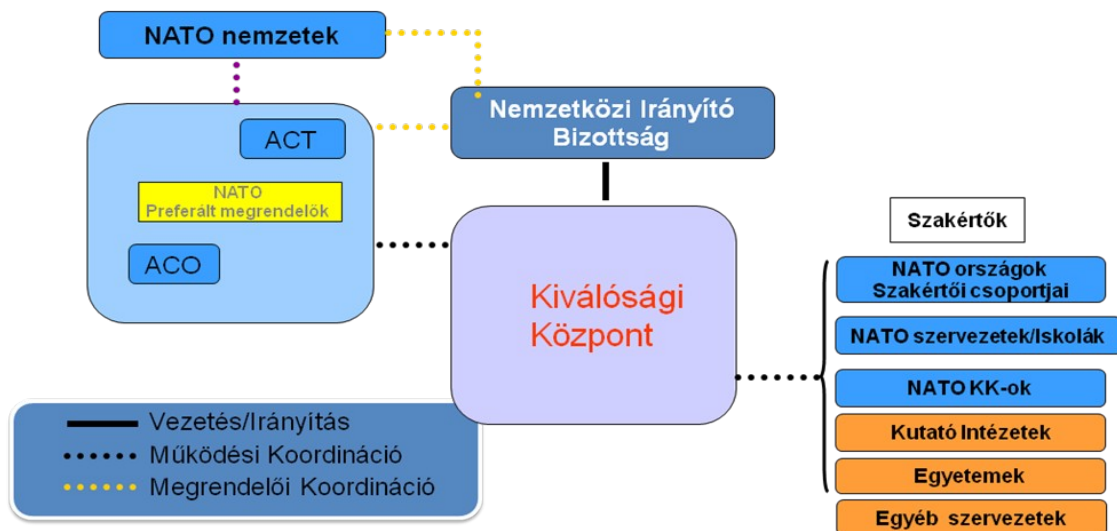
Minden NATO tagország és szervezet számára automatikusan biztosítani kell a **szabad hozzáférést** a Központ szolgáltatásaihoz és termékeihez. A Központ végezhet Szövetségen kívüli országok vagy szervezetek által igényelt tevékenységet is, de az nem akadályozhatja vagy lassíthatja le a NATO megrendelések teljesítését. Az ügyfelek kiszolgálásának prioritása a következő sorrend szerint alakul:

ACT közvetlen megrendelése – *NATO* szervezetek megrendelése – *NATO tagországok* megrendelése – *egyéb* megrendelések (partner országok, nemzetközi szervezetek)

Kommunikáció: Működése során alapvetően minden Központ nyílt rendszerű kommunikációt folytat a támogató országokkal, viszont a napi gyakorlati munka során nem nélkülözhető a kellő számú CRONOS/MINERVA munkaállomások és rendszerek megléte. A nyílt VTC megléte akkreditációs kritérium,

a védett VTC képesség nem kötelező, de nagyban javítja az akkreditációs esélyeket.

Egyéb elvárások: A fentiekén túl a Központok működésére rendkívül sok előírás vonatkozik, melyek részletesen lefektetésre kerülnek a működési koncepcióban, a működésre vonatkozó, valamint a funkcionális MOUk-ban. Hogy még bonyolultabb legyen a kép, fentiekén túl a támogató és a résztvevő országok az egyéb általuk fontosnak ítélt kérdéseket és feltételeket külön bilaterális egyezményekben is rögzíthetik. Az egyik legfontosabb ilyen szabály, hogy a Központ irányítását és felügyeletét a támogató országok képviselőiből álló Irányító Bizottság (Steering Committee, SC) látja el, amely jóváhagyja a munkatervet, a költségvetést és Központ igazgatóján keresztül dönt a működésre vonatkozó legfontosabb kérdésekben. *A Központ működési környezetét az alábbi ábra foglalja össze:*

2. ábra: a Kiválósági Központok működési környezete

A Központok megalakítása a gyakorlatban

Klasszikus esetben egy kiválósági Központ úgy születik, hogy egy nemzet rendelkezik valamilyen egyedülálló és világszínvonalú képességgel és azt valamilyen megfontolásból részben vagy teljesen felajánlja a NATO-nak. Ezután már „csak” a koncepció elfogadtatása (ACT), a nemzetek meggyőzése, részvételük részleteinek és feltételeinek kidolgozása (MOUk, TA) van hátra, melyet az akkreditációs folyamat (ACT, NAC) követ. Annak elnyerése és kellő számú nemzet (minimum 3) esetén megkezdődhet a Központ Nemzetközi Katonai Szervezetként történő aktiválása (ACT, NAC). Általánosságban elmondható, hogy ez a megalakulási forma a régebbi NATO tagállamok területén működő szervezetekre igaz.

Az új tagállamok esetében a megalakulás és a felajánlás története általában az alábbiak szerint történik: az illető ország informális tárgyalásokat folytat valamilyen magas szintű NATO szakbizottsággal (ezek az esetek nagy

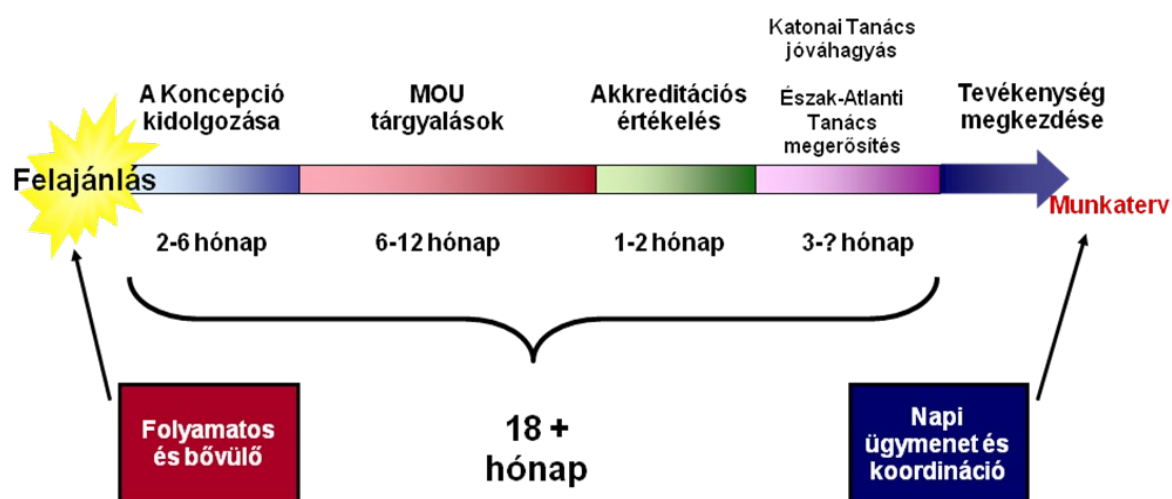

részében ún. NATO Feladatszabó Hatóságok, vagy Delegált Feladatszabó Hatóságok-jegyzet). Ezen tárgyalások alapján egyeztetésre kerül a kiválasztott szakterület, ezen belül is a kialakítandó képesség, amelyre egyrészt reális igény mutatkozik a NATO részéről, másrészt az adott ország képes ezt megvalósítani. Ezután nem marad más hátra, mint ennek a magas szintű szakbizottságnak az ajánló levelével, valamint a működési koncepció tervezetével megkeresni az ACT-t. Az ACT erre szakosodott részlege (Transformation Network Coordination Cell, TNCC) a koncepciót tüzetes vizsgálat alá veti és végrehajtja annak „reality check-jét. Ennek során alapvetően két dolgot vizsgálnak:

- szüksége van-e a NATO-nak a felajánlott képességre?
- ha igen, vajon a felajánló nemzet a legmegfelelőbb-e az adott képesség kialakítására?

Ha sikerül az ACT-t az ügy mellé állítani, az már egy fél siker és innentől kezdve már „csak” a fentiekben leírt eljárási rendet kell követni. Ahogy az a későbbiekben részletes ismertetésre kerül, ez volt a helyzet a Katona-egészségügyi kiválósági Központ esetében is. Ez a módszer egy nagyon alapos és időigényes szakmai egyeztetést igényelt a NATO legmagasabb szintű egészségügyi fórumával a NATO Egészségügyi Szolgálatfőnökeinek Tanácsával (Committee of the Chiefs of Military Medical Services in NATO, COMEDS), de a későbbiek során a befektetett idő és energia bőségesen megtérülni látszik. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a NATO soha nem utasít el nyíltan egyetlen kezdeményezést sem, hiszen az életképtelen koncepciók többnemzeti támogatás hiányában általában elhalnak még az akkreditációt megelőzően vagy annak hosszas folyamata során.

Összefoglalásként a következő ábra egy kiválósági Központ megalakításának mérföldköveit és az ACT tapasztalatán alapuló várható időigényét mutatja

3. ábra. A kiválósági Központok megalakításának fázisai és időigénye (ACT nyomán)

Eddigi tapasztalataink szerint ez egy rendkívül ambiciózus ütemterv, amely csak egy nagyon összehangolt nemzeti és nemzetközi koordináció valamint váratlan negatív tényezőktől mentes lefolyás esetén tartható.

Az általános rész lezárásaként az alábbi táblázat bemutatja a jelenleg már működő vagy felállítás alatt álló Központokat:¹⁵

Megnevezés	Akkreditált
A légi hadműveletek előkészítésnek elemző és szimulációs Központja Center for Analysis & Simulation for the Preparation of Air Operations (CASPOA)	Igen
Polgári-katonai együttműködés Civilian Military Cooperation (CIMIC) COE (Germany & the Netherlands)	Igen
Hideg időjárásban folytatott műveletek Cold Weather Operations (CWO) COE (Norway)	Igen
Tengerfelszíni Többnemzeti Összhaderőnemi Műveletek Combined Joint Operations from the Sea (CJOS) COE (U.S.)	Igen
Vezetés és Irányítás Command & Control (C2) COE (The Netherlands)	Igen
Határ és Sekély Vizek Confined and Shallow Waters (CSW) COE (Germany)	Nem
Egyesített Kibernetikai Védelem Cooperative Cyber Defense (CCD) COE (Estonia)	Nem
Improvizált Robbanószerkezetek Elleni Védelem Counter Improvised Explosive Devices (CIED) COE (Spain)	Nem
A Terrorizmus Elleni Védelem Defense Against Terrorism (DAT) COE (Turkey)	Igen
Robbanóanyagok és Szerkezetek Megsemmisítése Explosive Ordinance Disposal (EOD) COE (Slovakia)	Nem
Humán Felderítés Human Intelligence (HUMINT) COE (Romania)	Nem
Humanitárius Aknamentesítés Humanitarian Demining (HD) COE (Spain)	Nem
Összhaderőnemi Légierő Alkalmassági Központ Joint Air Power Competence Center (JAPCC) COE (Germany)	Igen
Összhaderőnemi Vegyi, Biológiai, Radioaktív és Nukleáris Védelem Joint Chemical, Biological, Radiation, & Nuclear Defence (JCBRN Defence) COE (Cz)	Igen
Katona-egészségügyi COE for Military Medicine (MED) COE (Hungary)	Nem
Katonai Műszaki Military Engineering (MILENG) COE (Germany)	Nem
Hegyi Hadműveletek Mountain Warfare (MW) COE (Slovenia)	Nem
Tengeri Aknák Alkalmazása Naval Mine Warfare (EGUERMIN) COE (Belgium & the Netherlands)	Igen

A magyarországi NATO Katona-egészségügyi Kiválósági Központ

¹⁵ Centres of Excellence, <http://transnet.act.nato.int/WISE/TNCC/CentresofE>, 2008-09-10

Hogyan született az ötlet és az elgondolás?

Az egész előzmény tulajdonképpen négy alábbi tényező egyidejű és szerencsés meglétével magyarázható:

1. a NATO részéről a *szükséglet*
2. az egészségügyi szolgálat részéről az *akarat és determináltság* valamint
3. a *képesség és a hitelesség*
4. a katonai és a politikai vezetés részéről pedig a *támogatás* voltak.

A szükséglet: az MH egészségügyi szolgálatából szerencsére sokunknak volt és van lehetősége missziókban és különböző szintű NATO beosztásokban szolgálni, melyek során sikerült alapos rálátásra szert tennünk a NATO egészségügyének egészére, sőt annak alakításában aktív részt is módunkban volt vállalni. Erre a legjobb példa és már-már kuriózum a COMEDS 2006. évi tavaszi plenáris ülése, ahol négy teljes jogú magyar képviselő vehetett részt. Az ülést a COMEDS elnökeként dr. Svéd László o. vörge. vezette, rajta kívül részt vett dr. Németh András o. ddtbk. mint az ACO egészségügyi főnöke, Frigyer László mk. ddtbk., a Nemzetközi Katonai Törzs (IMS) Logisztikai és Erőforrás Divíziójának helyettes vezetője és szerény személyem, mint az IMS Egészségügyi Osztályának vezetője. Ily módon az adott időszakban a Magyar Honvédség a magas NATO beosztást betöltő reprezentánsain keresztül meghatározó szerepet játszott a NATO egészségügyi politikájának és irányvonalának kialakításában, mely egy hazánkhoz hasonló méretű ország esetében meglehetősen ritkán fordul elő.

Fentieknél fogva tisztában voltunk a NATO egészségügyének erős és gyenge oldalaival, hiányosságaival és a rendszer fejlesztésének lehetséges módozataival. Mindezeket összevetve a lehetőségeinkkel, sikerült behatárolnunk azokat a területet, amelyre a NATO-nak égetően szüksége van, másrésről pedig képesek vagyunk azt magas szinten megvalósítani.

Az akarat és determináltság: részben ismét a szerencse, de talán ennél is lényegesebb módon a szolgálatunknál hosszú idő óta folyó szisztematikus humán erőforrás gazdálkodás, vagy általam nem ismert egyéb tényező(k) miatt úgy alakult, hogy az egészségügyi szolgálatnál összejött egy olyan elszánt csapat, akik eddigi pályafutásuk alatt összegyűlt tudásanyagot és tapasztalatot úgy szeretnék a köz javára hasznosítani, hogy valami újat, egyedit, minőségit és maradandót hoznak létre.

A képesség és hitelesség: mire alapozzuk, hogy képesek vagyunk egy Kiválósági Központ felállítására és működtetésére?

Az előző tényezőkön túl az alábbiakban felsorolom azokat a további képességeinket és jellemzőinket, amelyek hitelessé teszik a projektet a nemzetközi és a hazai porondon egyaránt:

- a magyar egészségügy (ideértve a katonaegészségügyet is) elismert szakmai színvonala;
- rendelkezésünk áll egy elhivatott, nemzetközileg is elismert, NATO és műveleti tapasztalattal rendelkező állomány;
- nagyon erős szakmai és szakértői háttérrel (MH HEK, HM ÁEK) rendelkezünk;
- az MH HEK bázisán történő megalakulás lehetővé teszi a koncentrált erőforrás felhasználást és a hatékony működést
- biztosított a jó infrastruktúra és helyszín;
- nyitottak vagyunk az új elvek és módszerek irányába partner nemzetek (PfP, MD, ICI) valamint civil szakértők és szervezetek bevonását is tervezzük a NATO műveletekben való növekvő szerepvállalásuk és súlyuk miatt.

A támogatás: A katonai és a politikai vezetés rövid időn belül megértette a Központ létrehozásának jelentőségét és súlyát és teljes melesszéességgel mellé állt, amiről az ACT elő akkreditációs bizottsága is elismerően nyilatkozott. A felmerülő problémák nagy része a projekt abszolút újszerűségéből adódott, idő kellett míg minden szakág megértette a szerepét és feladatait, de ez egy teljesen természetes dolog, amin viszonylag rövid idő alatt sikerült túllépnünk.

Szükséglet és lehetőség. Egészségügyi tapasztalat–hasznosítás (lessons learned)

Az egyik legfontosabb hozadéka és levonható tapasztalata a korábbi többnemzeti műveletekben történő magyar egészségügyi részvételnek (I. Öbölháború, AFOR, KFOR MEL Laboratórium, Mobil Biológiai Laboratórium) hogy egy ilyen méretű és a „nagyokhoz” képest behatárolt forrásokkal rendelkező országnak nem a mennyiségre hanem a minőségre kell elsősorban helyezni a hangsúlyt. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy olyan ún. részképességekre kiépítésére tanácsos koncentrálnia amivel a „nagyoknak” nem igazán éri meg foglalkozni, vagy a dolog már csak a volumenénél fogva sem kerül a látóterükbe. Fontos kritérium még, hogy ennek a képességnek relatíve nagy fontossággal kell bírnia az adott művelet biztosításának láncolatában, egy olyan képességnek, melynek hiánya nagyban megnehezítené vagy megbonyolítaná (lelassítaná és megdrágítaná) az adott művelet esetünkben egészségügyi biztosításának végrehajtását, illetve jelentősen megemelné a műveletben részt vevő állomány egészségügyi kockázatát. Ha ezt a képességet sikerül világszínvonalra emelni, akkor – amint azt a gyakorlat is mutatja – a NATO tervezők és a nemzetek nagyon gyorsan rászoknak ennek igénybevételére, jelentősen megemelve ezzel az adott ország ázsióját. Példaként megemlíthetem a Mobil Biológiai

Laboratórium NRF-be történő rendszeressé váló felajánlását, valamint az athéni olimpiára és a tallini NATO csúcsra történő „megigénylését” a szervezők által.

Összességében tehát megállapítható, hogy egy világszínvonalú részképesség kifejlesztése, működtetése és felajánlása = nagy haszon viszonylag kis befektetéssel.

Úgy érzem, hogy a fenti gondolatmenetbe logikailag teljesen beleillik a Kiválósági Központ létrehozásának ötlete, annak ellenére, hogy a dolog természeténél fogva az a fenti példákkal egy az egyben nyilván nem hasonlítható össze, bár ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk a Központ minden egyes tevékenységi területe a műveletek egészségügyi biztosítása tökéletesítésére irányul, illetve azzal valamilyen formában összefügg.

Hogy miért éri meg Magyarországnak létrehozni egy ilyen Központot, azt már láttuk. *De miért lehet a nemzetek számára kecsegtető dolog egy ilyen vállalkozásban részt venni?* Véleményünk szerint ennek több ésszerű oka is van:

- kitűnő lehetőség arra, hogy az adott nemzet a NATO egészségügyének élvonalába kerüljön, mivel ezáltal jelentős hatással lehet a doktrínák és koncepciók alakítására;
- jó – és költséghatékony – lehetőséget biztosít szakembereik nemzetközi és összhaderőnemi környezetben történő képzésére;
- a partner országok részére egy valós lehetőség, hogy részt vegyenek az NATO egészségügyi politikájának alakításában;
- az úttörő szerepet vállalása mindig egy izgalmas, figyelemfelkeltő és presztízs-növelő feladat;
- hozzájárul a nemzetközi elismertség megszerzéséhez és növeléséhez, ami különösen a kisebb vagy a csatlakozni vágyó nemzetek esetében lehet fontos.

Fentiek mellett egy ilyen Központ a NATO számára is jelentős előnyöket biztosít, mert:

- kiszélesíti az ACT, mint az egészségügy fejlesztéséért (is) felelős NATO szervezet mozgásterét;
- megnöveli az ACO szakmai spektrumát és lehetőségeit;
- támogatja a COMEDS és a Stratégiai Parancsnokságok döntéshozói munkáját;
- NATO források nem kerülnek bevonásra;
- biztosított a szakértői fókusz és orientáltság;
- kitűnően alkalmas a NATO egészségügyi állományának virtuális megerősítésére;
- áthidalja a megnövekedett munkatempóból és az egyre szűkösebben rendelkezésre álló nemzetközi egészségügyi állomány teljesítőképességéből származó szakadékokot;
- tevékenységének többnemzeti és összhaderőnemi jelleget ad;
- megerősíti a NATO egészségügyi szabványosítási és ezen keresztül az interoperabilitás elérésének lehetőségét;
- flexibilis és szükséglet –vezérelt munkaprogramja van.

Kezdeti lépések

Azt rögtön az elején tisztáztuk, hogy csak abban az esetben állunk elő a Központra vonatkozó elképzelésünkkel, ha arra a NATO egészségügyi közösségének egyértelműen szüksége van és ezt írásos formában ki is hajlandó fejteni. Összeállítottunk tehát egy kezdeti koncepciót, amelyet többször előadtunk a különböző egészségügyi munkacsoportokon és fórumokon (MMSOP, MMSG, JMC, COMEDS). Ahogy a koncepció finomodott, úgy sikerült fokozatosan legyőznünk egynéhány nemzetben a kezdetekben kétségtelenül meglévő hitetlenséget, féltékenységet és kétkedést. A közösség tagjait két dologról kellett meggyőznünk: legfontosabb, hogy egyáltalán szükség van egy Egészségügyi Kiválósági Központ létrehozására, másodsor, hogy Magyarország képes ezt megvalósítani. Miután mindkét kérdésre pozitív válasz kaptunk (a legutolsó, a 28. COMEDS Plenáris ülés határozatban gratulált az eddigi munkához, kifejezte egyértelmű támogatását, és szorgalmazta a nemzetek csatlakozását, amint azt a COMEDS soros elnöke az ACT parancsnokhoz e témában írt levelében is kifejezte.¹⁶⁾ már egy viszonylag egy letisztult koncepcióval, de még mindig informálisan megkerestük az ACT-nek a Kiválósági Központokért felelős elemét a Transzformációs Hálózatot Koordináló Részleget (Transformation Network Coordination Cell, TNCC). A legnehezebb rész ott és akkor következett: nem azt kellett bizonyítanunk, hogy Magyarország *képes* a Központot létrehozni, hanem azt, hogy Magyarország *legkiválóbb* helyszín és a magyar katonai egészségügy pedig NATO mércével mérve is *kiváló* teljesítményre képes. Mindkét akadályt sikerrel vettük. Most érkeztem el arra a pontra, amikor köszönetet kell mondanom, és ki kell fejeznem hálámat az összes olyan katonarvosnak és egészségügyi személyzetnek, akik valamilyen misszióban, többnemzeti vagy NATO törzsben szolgálatot teljesítettek, rendkívüli elismertséget szerezve és jó hírtelve a magyar katonaegészségügynek.

Szilárd meggyőződésem, hogy egy Magyarországon létrehozandó Egészségügyi Kiválósági Központ gondolatának és koncepciójának a COMEDS és az ACT által történő elfogadása és támogatása az eddigi magyar katonai egészségügyi tevékenység elismerése, sűrítője és csúcsa.

A működési Koncepció

Az alábbiakban részletesen ismertetésre kerül a Központ megalakításának, tevékenységének lelke és legfontosabb eleme, a működési Koncepció. A Koncepció megalkotása a fentiekben már vázolt *egészségügyi szükséglet – lehetőség – képesség-hitelesség* tengelyre felfűzött vázlat (draft) kidolgozásával kezdődött, amely a szintén már említett módon, a NATO szakmai fórumain lefolytatott viták során edződött és finomodott. A projekt illetően történő szakmai vonalon történő indítása abból a szempontból is előnyösnek bizonyult, hogy a viták során a nemzetek fokozatosan „hozzászoktak” a Központ Magyarországon történő

---

¹⁶⁾ Minutes of the 29th COMEDS Plenary

megalakításához és ez egy idő után természetessé is vált, a különböző munkacsoportok saját éves munkatervük megalkotása során a Központtal már mint egy szakmai szervezettel számoltak.

A Konceptió a partner országok számára is hozzáférhetően, nyílt formában került megírásra (NATO Unclassified Releasable to PFP).

A Konceptió felépítése

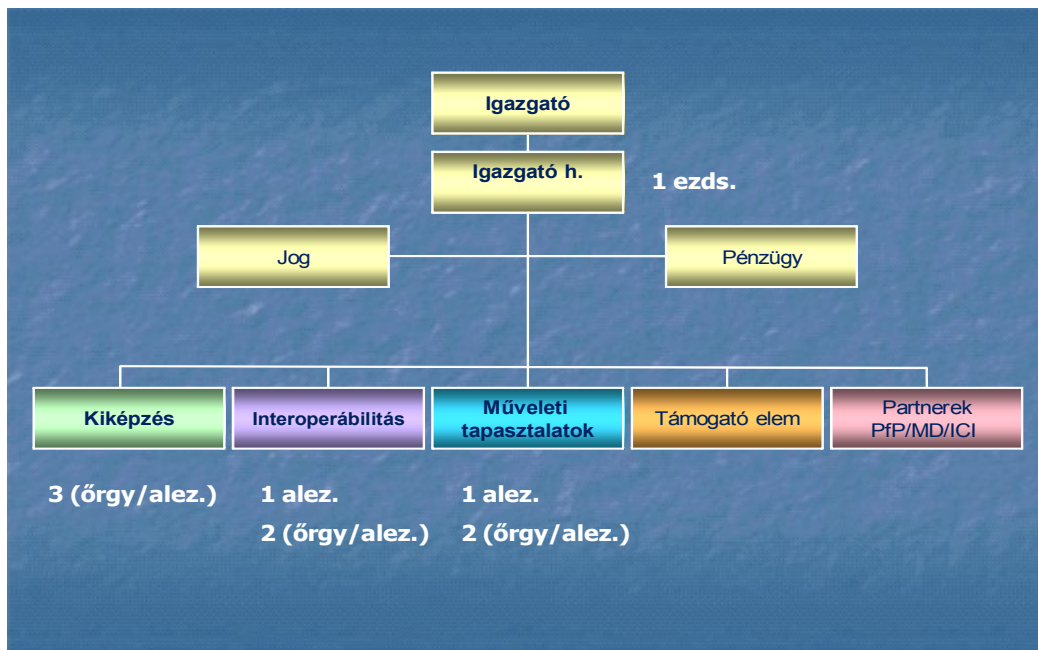
- a) Előzmény-háttér
- b) Alapelvek
- c) Műveleti követelmények
- d) Hatókör
- e) Küldetés
- f) Funkciók, aktivitás és alkalmazhatóság
- g) Elhelyezés
- h) Szervezet
- i) Alárendeltség
- j) Kapcsolatrendszer
- k) Jogi háttér, Források

A rendelkezésemre álló behatárolt terjedelemben okán a fentiekből önkényesen csak az általam leglényegesebbnek és legizgalmasabbnak tartott területeket ismertetem részleteiben, ezek *a tervezett funkciók és a szervezeti felépítés*.

A NATO és legfőbb egészségügyi tanácsadó testülete a COMEDS által meghatározott ambíciószintek, feladatok, alapelvek és műveleti követelmények, valamint a kiválósági Központokkal kapcsolatos általános rendelkezések alapján meghatározásra került a Központ szakmai *tevékenységi területe* mely az alábbiakra terjed ki:

- egészségügyi képzés- kiképzés és tanúsítás
- harcászati szintű klinikai tapasztalatok hasznosítása
- interoperabilitás (szabványfejlesztés és gondozás), valamint
- az Egészségügyi Haderővédelem néhány területe

A Központ felépítését a következő ábrán látjuk. A szervezeti felépítésnél a tervezett funkciókból indultunk ki. A Központ tervezett összlétszáma 33 fő, az ábrán fehérrel kiemelték a külföldieknek felajánlott helyek számát és rendfokozatát jelentik az adott szervezeti egységen belül.

4. ábra: A Kiválósági Központ szervezeti felépítése

A fejezet lezárásaként mindenképpen meg kell említeni, hogy a Konceptió nem egy köbevésett dogma, hanem egy flexibilis és a tárgyalások során folyamatosan alakuló dokumentum. Nagy valószínűséggel az előttünk álló MOU konferenciák azt tovább fogják finomítani és módosítani.

Az előttünk álló feladatok

Ahhoz, hogy a 3. ábrán ismertetett rendkívül szoros határidőket tartani tudjuk az első, ún. műveleti és funkcionális Együtműködési Megállapodási Konferenciát (Memorandum of Understanding, MOU) október elején rendezzük meg, amelyet valamikor november végén, december elején követni fog egy második ilyen konferencia, amely a konferencia nevében is szereplő Együtműködési Megállapodás ünnepélyes aláírásához fog vezetni. A műveleti MOU-ról tudni kell, hogy az egy alapvetően jogi kérdéseket és viszonyokat megtárgyaló dokumentum, mely a házigazda, vagy keretnemzet és az ún. szponzori minőségben részt vevő nemzetek között köttetik abból a célból, hogy teljes részletességgel lefektesse az együtműködés és az országok részvételének feltételeit a Központ tevékenységében. A Funkcionális MOU a Központban részt vevő országok és az ACT között köttetik, célja, hogy biztosítsa és érvényesítse a NATO elveket, prioritásokat és módszereket. A fentiek következtében mindkét dokumentum terjedelme körülbelül 15 oldalra tehető, mely még 6 további melléklettel is kiegészül, melynek kellő színvonalú és angol nyelven történő összeállítása nem kis feladatot jelentett. Reményeink szerint jövő év elején sor kerülhet a Funkcionális MOU ünnepélyes aláírására, amelynek az eddig gyakorlat szerint az ACT norfolki parancsnoksága biztosít helyszínt. Az MOU ünnepélyes aláírását követően a Kiválósági Központ a NATO felé, az ACT-n keresztül benyújtja az akkreditáció iránti kérelmét. A kérelem elbírálása és az

akkreditáció feltételeinek ellenőrzése a TNCC feladata, mely egy nagyon szigorú és részletes, mindenre kiterjedő lista alapján, részben helyszíni ellenőrzésre, részben az előírt dokumentáció megléte és minősége alapján tesz támogató, vagy elutasító javaslatot az ACT parancsnoka felé, aki ez alapján az akkreditációs kérelmet továbbítja, vagy nem továbbítja a végleges döntést meghozó Észak-Atlanti Tanács (North Atlantic Council, NAC) felé. Reményeink és előzetes terveink szerint jövő év júniusában már az akkreditáció tényét tudjuk ünnepelni, amelyet valamikor a nyár közepén a Központ Nemzetközi Katonai Szervezetként (International Military Organization, IMO) történő aktiválási kérelmének benyújtása követ. Ez kellő számú nemzetközi résztvevő esetén gyakorlatilag csak egy formalitás, melyet az ACT javaslata alapján szintén a NAC hagy jóvá.

Felhasznált irodalom

1. Juhász György–Gáspár Tamás: A NATO Transzformációs Parancsnoksága – a folyamatos változás irányítója. Magyar Honvéd, 2006. 06. 16.
http://www.honvedelem.hu/hirek/kiadvanyok/magyar_honved/a_nato_transzformacios_parancsnoksaga_8211_a_folyamatos_valtozas_iranyitoja
2. NAC-S(99)69: Defense Capabilities Initiative, NATO, 1999. április 25.
<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>
3. MC 324/1 (Military Decision), The NATO Military Command Structure, NATO 2003. május 13. http://www.davi.ws/nato/ajp/NATO_mc324-1.pdf
4. MCM-236-03: MC Concept for Centres of Excellence, 4 Dec 03;
<http://transnet.act.nato.int/WISE/TNCC/CentresofE/Documents/MCM236MCCO>
5. Alexander Schott: Centres Of Excellence, Development and Timeline, NATO ACT
6. Siposné Kecskeméthy Klára: A NATO kiválósági Központjai, Új Honvédségi Szemle, LXI. évf. 11. szám, 2007 nov.
7. Keszthelyi Gyula–Adonyi Róbert–Tóth Máté: A magyarországi NATO Logisztikai Kiválósági Központ megalakításának vizsgálata (tanulmány), Budapest, 2007.
8. Tóth Máté: A NATO kiválósági Központjai és a magyar Központok (Szakdolgozat), 2008. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
9. IMSM-0416-04: NATO Centres of Excellence Accreditation Criteria, 11 Jun 04
10. Centres of Excellence, <http://transnet.act.nato.int/WISE/TNCC/CentresofE,2008-08-25>
11. Minutes of the 29th COMEDS Plenary

KONZULTÁCIÓ

DEVECSERI GÁBOR

2. rész

AZ ÖNKÉNTES ALAPKIKÉPZÉSI RENDSZER VÁZLATA*

Bevezető

Az „önkéntes” szó a Magyar Honvédség életében mondhatni szokatlan és új keletű fogalom. 2004-ben, az utolsó sorállományú katona leszerelésével elkezdődött egy visszafordíthatatlan folyamat, ami nem csak a szerződéses legénységi, de a tartalékos állományt tekintetében is nagy változást hozott. Az önkéntes haderőre történő áttérés folyamata elsősorban a polgári életben, de a Magyar Honvédségen belül is okozott fogalmi zavarokat. Egy ilyen zavarforrás az önkéntes tartalékos katona léte és nemléte körüli bizonytalanság is. Sokan sokféleképpen definiálják, ezért jogosan vetődhet fel kérdésként, hogy ma, 2008-ban kit is nevezünk tartalékosnak.

A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló törvény szerint „Az önkéntes tartalékos állomány tagja: az a honvéd (rendfokozat nélküli), tisztési, tiszthelyettesi, tiszt rendfokozatú katona, aki meghatározott ideig – szerződés alapján – önként vállalja a katonai szolgálatra rendelkezésre állást és a tényleges katonai szolgálatot.”¹⁷ A tartalékos katona létezését a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvény is megerősíti, miszerint a törvény alkalmazásában a tényleges katonai állományba tartoznak „a) a hivatásos katonák, b) a szerződéses katonák, c) a szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékos katonák, d) a katonai felsőoktatási intézmény honvédségi ösztöndíjas, valamint szakképzésben részt vevő hallgatói, e) a katonai közép-fokú oktatási intézmény hallgatói, f) megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején – a hadkötelezettség bevezetése után – a hadköteles katonák.”¹⁸

A tartalékképzés kapcsán két, egymással szorosan összefüggő fogalom ragadhatott meg a köztudatban az utóbbi években. A rendelkezésre állás és a tényleges tartalékos szolgálat teljesítése a XXI. század munkaerő piaci politi-

---

* Előzmény: (I. rész) A szerződéses legénységi állomány kiáramlási mutatóinak konszolidációja

Folytatás: (III. rész) Kompetencia alapú alternatív előmenetel

¹⁷2001. évi XCV. Törvény (a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról) 2. § (38)

¹⁸2004. évi CV. Törvény (a honvédelemről és a Magyar Honvédségről) 80. §, (1)

kájába nehezen illeszthető bele. A munkáltatók többsége egyre kevésbé tudja elfogadni az egyéni, az osztályos, esetleg a honvédelmi érdekeket. Többnyire a „teljes értékű” munkavállalókhoz ragaszkodnak, ami a jelen piacgazdasági viszonyokat figyelembe véve érthető is. Ezzel párhuzamosan a munkavállalói oldalról is megfigyelhető egyfajta tartózkodás ezen státusszal szemben. A munkavállalók többsége igyekszik megfelelni minden elvárásnak, ami megfogalmazódik vele szemben. A megfelelni akarás folyamatában igazodik a munkaadóhoz, a családjához, a közvetlen és közvetett környezetéhez miközben egyre többet add fel önmagából. Sajnos ebben a folyamatban a honvédelemmel kapcsolatos tetteknek és érzéseknek egyre kevesebb szerep jut.

Ez a probléma kiegészül a Magyar Honvédség részéről az önkéntes tartalékos helyek feltöltésének, vagyis a tényleges szolgálatteljesítés lehetőségének a blokkolásával. Mivel ennek okai elsősorban gazdasági és jogi eredetűek, nem tisztán szakmai hatásmechanizmusok működtetik, ezért ok-okozati összefüggéseit ezen írás keretein belül nincs értelme feszegetnem. Az azonban nyilvánvaló, hogy előbb, vagy utóbb valamilyen formában – ahogy azt más országok tapasztalatai is mutatják – a tartalékos rendszert a gyakorlatban is ki kell építeni.

Az utóbbi időben a Magyar Honvédség felső vezetésének és a honvédelmi kötődésű civil szervezetek a szándékai is egybevágóak, vagy legalábbis komoly lépéseket tesznek a megoldás érdekében. A honvédelmi tárca első embere, dr. Szekeres Imre honvédelmi miniszter több alkalommal is nyilatkozott a kérdéskört illetően. „Több különféle területről érkezett kezdeményezés, olyan honvédelmi feladatokat ellátó, a haderő részeként működő szervezet létrehozására, ami tartalékos erőként adott esetben katonai szolgálatot is el tudna látni. A Honvédelmi Minisztérium egyértelmű álláspontja szerint szükség van ilyen, hangsúlyozottan a rendszerbe illeszkedő önkéntes tartalékos erőre.... Minden olyan kezdeményezést üdvözölnek, amely növelné a hadsereg tartalékosainak létszámát és adott esetben kiegészítené a Magyar Honvédség alakulatait, mivel erre minden haderőnek szüksége van.... Tárgyalunk arról, hogy az önkéntes tartalékosok számát miként lehetne növelni.”¹⁹ Urbán Lajos és Szigeti Lajos is hasonlóképpen fogalmaz: „Az nyilvánvaló követelmény, hogy egy kis létszámú „békehaderő” esetében, amilyen a magyar haderő is, még a szűkebben értelmezett országvédelem komplex rendszeréből levezetett feladatok önmagukban is igénylik a kiképzett tartalékos haderő csoportosítását. Ismételten hangsúlyozva, nem a békehaderőből hiányoznak a sorkatonák, hanem a honvédelem rendszeréből hiányoznak a korosztályos folytonossággal kiképzett tartalékosok.”²⁰ „Nem gondolom, hogy nekünk, magyaroknak a néhány hónapja önkéntesnek deklarált haderőnkkel okosabbnak kellene lennünk az ebben minket jó harminc évvel megelőző országoknál! Ezzel csupán azt akarom mondani, hogy az

¹⁹http://www.hm.gov.hu/hirek/hazai_hirek/szukseg_van_onkentes_tartalekosokra

²⁰[http://www.matasz.uni.hu/Urbán Lajos–Szigeti Lajos: A magyar haderő és a tartalékos katonák](http://www.matasz.uni.hu/Urbán_Lajos-Szigeti_Lajos:_A_magyar_haderő_és_a_tartalékos_katonák)

országnak és a Magyar Honvédségnek (de ismerve a szakemberek véleményét, nyugodtan leírhatom, a többi rendvédelmi szervezetnek is) szüksége van tartalékosokra. Persze nem a hadkötelezettség, hanem az önkéntesség talaján, hiszen önkéntes haderőnek csak önkéntes lehet a tartalékos állománya is.”²¹ Az tehát teljesen nyilvánvaló, hogy a szándék minden oldalról megvan az önkéntes tartalékos rendszer tényleges kiépítésére.

Az alapproblémán felül azonban generálódott egy másik problémahalmaz is, ami a tartalékállományba vonható személyek csökkenő számának tudható be. Ez elsősorban megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején – a hadkötelezettség bevezetése után – jelentkezik, hiszen a kiképzett hadköteleseket érinti. Úgy szoktam fogalmazni, hogy a satu két „pofája” folyamatosan közeledik egymáshoz, vagyis a tartalékállományba vonható személyek száma évről évre csökken, míg az utánpótlás – ami a leszerelt szerződéses és hivatásos állományú katonákból képződik nem elégséges.

Mi tehát a megoldás?

Az önkéntes tartalékos rendszer kiépítése és fenntartása több pilléren nyugszik. Ezeket a pilléreket szisztematikusan szét kell választani és a feladatköröket, a meglévő szervezeti egységek rendszerelemeként kell célzottan a meghatározni. Ennek a rendszernek egy kiemelt eleme az alapkiképzés, aminek alternatív elgondolását a következő oldalakon részletesen ki fogom fejteni.

Rendszerelemek:

1. Toborzás

Az igények megfogalmazása

Az igény, az elvárás megfogalmazása - akárcsak a szerződéses legénységi állományú katonák, vagy a katonai tanintézetbe jelentkezők esetében – rendkívül fontos. Különbség csupán abban mutatkozik, hogy az elképzelések – munkavállalói és a munkaadói oldalról is – sokkal nehezebben találkoznak. A felvételi eljárás menete hasonlít a polgári életből tiszthelyettesi beosztásba tervezett személyekéhez, ami jelenleg a bőven meghaladja a hat hónapot, vagyis kijelenthetjük, hogy aránytalanul körülményes és lassú folyamat. Azzal azért tisztában kell lenni, hogy az önkéntes tartalékosok száma jelenleg a MH ÖHP alárendeltségében lévő alakulatok tekintetében a 20 főt sem éri el. Ez az alacsony szám részben indokolt, hiszen az önkéntes tartalékos katonára valójában megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején van szükség, felkészítése viszont békeállapotban történik, ami az aktív állomány – amúgy is nagy leterheltségét – még tovább növelné. Mondhatnánk azt is, hogy ha békeállapotban az önkéntes tartalékos száma a kívánt szintre emelkedne, az – a feladat speciális jellegéből adódóan – minden érintett katonai szervezet feladatát

²¹<http://www.matasz.uni.hu/Borszéki> Tivadar: Tartalékban a tartalékosok?

megnehezítené. Sajnos a befektetett munka a kérdéses időszakban meg sem térülhet, hiszen az önkéntes tartalékosokkal nem lehet kiváltani a leterhelt állományt, vagy feladatát külföldön végző katonákat. Éppen ezért a kiképzésbe fektetett munka értelmé sokak által megkérdőjelezett, aminek az oka az alkalmazás gyakorlati hasznának hiányában rejlik. Addig, amíg ezt a gátat nem sikerül lebontani, a nemzetközi tapasztalatokat, a gazdaságosság, finanszírozhatóság, vagy akár szakmai szempontokat a hazai helyzettel összevetni nem tanácsos, hiszen az éles különbségek rendkívül lehangoló képet mutathatnak.

Az igényekhez kapcsolódóan még egy fontos dologra ki kell térni. A 10/2002. (III. 5.) HM rendelet szerint „az egyéb feltételek megléte esetén önkéntes tartalékos állományba felvehető, aki **a tervezett beosztásához előírt szintű végzettséggel rendelkezik**. Az önkéntes tartalékos katonák által betölthető beosztásokat a HM Honvéd Vezérkar főnöke (a továbbiakban: HVKF) által jóváhagyott állománytáblák tartalmazzák”²². Az iskolai végzettséggel kapcsolatos kívánalmak további 2 részre oszthatóak. Egyfelől állománykategóriánkénti bontásban alap, közép illetve felsőfokú végzettség szükséges, aminek ki kell egészülnie némely esetben speciális szakmai végzettséggel is. Vagyis a megszerzett képességekre, a kialakított kompetencia tartalomra kell építeni azokat az ismereteket, amelyek egy-egy beosztás betöltéséhez feltétlenül szükségesek.

Jelenlegi forrás

Az előző gondolatmenetből kiindulva jelenleg a jóváhagyott állománytáblák konkrét beosztásaihoz kell a jelentkezőt hozzárendelni. A forrás tehát azon személyek köréből biztosítható, akik megfelelő iskolai végzettséggel, szakmai ismerettel és a szükséges képességekkel rendelkeznek. Itt is igaz az, amit a szerződéses legénységi állomány kiáramlási mutatóinak konszolidációjánál az előző írásomban megjegyeztem, miszerint a munkaerőpiacon bármely végzettséggel rendelkező álláskereső, akit a Magyar Honvédség is keres, jelenleg jobb áron tudja a civil szférában értékesíteni a munkáját. Ennek következtében a „lefölözés elvéből” szépen lassan áttértünk a „maradékely” kényszerű alkalmazására.

Az önkéntes tartalékos szolgálat vállalásának alap motivációja kismértékben eltér a klasszikus munkavállalásától. Elméletem szerint az alapmotivációkból *a lakóhely és a munkahely közötti távolság*, valamint *a kényszer* teljes egészében kizárható. Marad *a jövedelem iránti igény és a szakma iránti kötődés*, ami tulajdonképpen össze is köthető. Aki egy kicsit utánajár annak, hogy a tartalékos szolgálattal milyen mértékű jövedelem szerezhető, az rádöbben arra, hogy rendkívül szűk az a réteg, akinek az életszínvonalát jelentősen befolyásolná az itt megkeresett pénz. Ezzel természetesen nem azt akarom mondani,

---

²²10/2002. (III. 5.) HM rendelet a hivatásos és szerződéses katonai szolgálat létesítéséről, módosításáról, megszüntetéséről, tartalmáról, valamint az integrált személyügyi igazgatás és egységek nyilvántartás rendjéről

hogy irracionálisak azok a jövedelmek, amit ehhez a tevékenységhez rendeltek, csupán erősíteni szándékozom a szakma iránti elkötelezettség tényét, ami a jelentkezők oldaláról megfigyelhető. A forrásokhoz köthető kritériumrendszer tehát kiegészül a munkavállaló oldaláról azzal a szakma iránti kötődéssel, elkötelezettséggel, ami nagymértékben hozzájárul a feladat-végrehajtás sikeréhez.

Az sem szabad elfelejteni, hogy a kiválasztás menetében nem mellékes a megszerzett katonai tapasztalat, a korábban végrehajtott alap, esetleg a szakki-képzés sem. Ez nem csak jelentős költség-, de időmegtakarítást is eredményezhet, ami részben eloszlatja a megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején végrehajtásra kerülő „gyorskiképzés” körüli aggályokat is.

Az ilyen típusú munkavégzésbe vonható erőforrások humántartalékának keresztmetszete évről évre szűkül. Míg korábban – egyfajta automatizmusnak köszönhetően – a tartalékrendszer utánpótlását a soron behívott, majd kiképzett katonák biztosították, addig ma – a teljes önkéntesség talaján – ez a folyamat megszakadni látszik.

2. Önkéntes alapkiképzés

Az önkéntes alapkiképzési rendszer kiépítését az alakulatok humánerőforrás igényének gyors kielégítése és az önkéntes tartalékos rendszer hosszú távú gyakorlati alkalmazhatósága érdekében kell létrehozni!

Toborzó irodavezetőként lehetőségem nyílik olyan civil kapcsolatok kialakítására és fenntartására, amelyekben hasznos és őszinte információk képződnek az általunk végzett tevékenységekről vagy azok hiányáról. A visszacsatolás ezen formája komoly segítséget jelenthet és megteremtheti a helyes irány kijelölését, mikor a tartalékképzés jövőjéről beszélünk. Rendezvények, előadások alkalmával számtalan aggódó szülővel, pedagógussal, vagy fiatal felnőttel találkozom, akik hiányolják a mai rendszerből a gyermekek rendszeres és tervszerű honvédelmi nevelését, esetleges önkéntes alapon működő alapkiképzését. Erre az igényre próbál megoldást találni a Magyar Honvédség Hadkiegészítő Parancsnokságainak toborzó rendszere is, amikor a pályára irányító előadásokon, vagy a katonai tanintézetekbe történő konkrét toborzó tevékenység alkalmával információval látja el az érdeklődő diákokat. Ebben az elképzelésben és tevékenységében a Magyar Honvédség természetesen nincs egyedül. Több társadalmi szervezet, köztük a Magyar Tartalékosok Szövetsége – ismertebb nevén a MATASZ – is megalkotta a saját elképzelését a tartalékos rendszer átalakítására (<http://matasz.blog.extra.hu/>). A cseh és svájci mintára megalakult aktív tartalékos állomány kétségkívül számtalan előnyt és rengeteg tapasztalatot hordoz magába, véleményem szerint tartalmát és céljait tekintve még sem adaptálható teljes mértékben. A magyar viszonyokat figyelembe véve, sokkal inkább van racionalitása az önkéntes alapkiképzési rendszer kialakításának, mint a tartalékképzés ilyen formájának. Idővel természetesen ez a helyzet változhat, aminek alapfeltétele az aktív állomány fluktuációs mutatóinak konszolidációja.

Tartósan és minden állománykategóriában a 95 % körüli feltöltöttség már megfelelő alapot teremt a tartalékképzés újragondolására, vagy egy esetleges alternatív rendszer bevezetésére.

Az tudvalévő, hogy jelenleg az aktív és a tartalékos szolgálat is a katonák alapkiképzésével kezdődik, ezt követi a szakkiképzés, majd szerződéses állománynál a beosztásnak megfelelő munkakör betöltése, tartalékosnál pedig a rendelkezésre állás, vagy adott esetben a konkrét feladat-végrehajtás. A közös elemek kiemelése után rá kell jöjjünk arra, hogy bizonyos feladatok összevonhatóak. Amióta az alapkiképzést központi szinten hajtják végre, az alakulatoknak „nyűg” a korai szerződéskötés.

Az alapkiképzés sok mindenre rávilágíthatja a jelentkezőket. A legtöbben ott tudatosulnak azzal, hogy valójában milyen a katonaelet. Természetesen rendkívül hasznos a jelentkezést megelőző tájékoztatás, de fel sem ér a gyakorlattal, amit a MH Központi Kiképző Bázis szakemberei nyújtanak a jelöltek számára. Az ott eltöltött közel három hónap alatt könnyen elképzelhető, hogy megváltozik az eredeti elképzelésük. Cserélődnek az információk, kikristályosodnak az elképzelések, kecsegtetővé válhatnak a jobb kondíciókkal rendelkező alakulatok nyújtotta plusz lehetőségek, amik teljesen más irányba vihetik a jelentkezőket. A teljes szervezetre kiterjedő humánstratégia azt kívánná, hogy ezeket a katonákat minden áron a rendszerben tartsuk. Abban az esetben, ha a katona szolgálati jogviszonyát fenn kívánja tartani, de más beosztásban vagy helyőrségben szeretne szolgálatot teljesíteni, akkor meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy ezt valóra tudja váltani. Ennek a fajta lokális kiáramlásnak a szervezet egészére nézve nincs negatív hatása. Ha a legénységi állományú katona ilyen irányú elképzelései nem valósulnak meg, csökkenhet a munkája hatékonysága, a motiválhatósági szintje, kihatással lehet az „egészségi állapota”, sőt a lemondás kényszerű lehetősége is fennállhat.

Tisztában vagyok azzal, hogy az alakulat parancsnokainak ezt a lépés közvetlenül nem áll érdekében megtenni, hiszen az alakulat feltöltöttségi mutatói ezáltal romlanak. Sokan a végsőig elmennek, és inkább engedik leszerelni a katonát, mint sem támogatni az elképzeléseit. Bizonyos szempontból érhető ez a fajta reakció is, hiszen munkát fektettek a jelentkezőbe, bíztak benne, vártak rá (nem ritkán fél évet, vagy még többet is), miközben egy másik alakulat kész katonát kapott „zéró” befektetéssel.

POOL kialakítása

Jó néhány évvel ezelőtt, mikor Magyarországnak viszonylag nagy számban kellett a NATO számára tartós külszolgálatra katonákat biztosítani, a Honvédelmi Minisztérium létrehozott egyfajta elit humánerőforrás bázist, amelyből – alapvetően szakmai szempontok figyelembevételével – sikerült kiválasztani a legmegfelelőbb szakembereket a külföldi munkavégzésre. A POOL-ba való bekerülést meghatározott kompetencia szintek megléte, a bennmaradást

pedig a hiányzó készségek, képességek, végzettségek megszerzése biztosította. A cél az volt, hogy a kiválasztás pillanatában a POOL-ba tartozó, minden képzési blokkon átesett és jól teljesítő katonák közül a legalkalmasabb kerüljön kiválasztásra. A POOL több éven keresztül biztosította a NATO beosztások feltöltését, de a megszűnését követően is kerültek ebből a csoportból katonák külföldre. Azokat sem érte hátrány, akik nem kerültek kiválasztásra, hiszen a POOL-ban tartózkodás ideje alatt olyan ismereteket sajátítottak el, melynek eredményeképpen kompetencia repertoárjuk nőtt, lehetőségeik a katonai és a polgári életben is bővültek.

Abban az esetben, ha a POOL-t az aktív állomány és a tartalékképzés biztosítására használnánk, a csoporton belüli elvárás az alapkészségek elsajátítása, vagyis az alapkiképzés végrehajtása lenne. A legfőbb cél azonban az alkalmas jelöltek munkalehetőségének megteremtése, ami hosszú távon is biztosítaná a minőségi mennyiségi elvárások teljesülését.

A POOL ebben az esetben természetesen külső humánerőforrás bázisból táplálkozik, ugyanakkor a belső igények kielégítését szolgálja. Ez a státusz már megközelíti a rendelkezésre állást, de a szerződés időtartama csak a konkrét feladat végrehajtására, vagyis az alapkiképzésre korlátozódik.

A POOL kiterjesztésre – tartalékosoknál – adott esetben a rendelkezésre állást is helyettesítheti, ami azt jelenti, hogy minden kiképzés, ami a tartalékállományba vonható személy szinten tartását szolgálja konkrét szerződéssel is megvalósítható. Feleslegessé teszi a rendelkezésre állás után járó juttatások kifizetését és megelőző védelmi helyzet, valamint rendkívüli állapot idején ugyanúgy garantálja a kiképzett állományt.

Ahhoz, hogy lássuk a különbséget a meglévő és a javasolt rendszer között, annak folyamatával is célszerű tisztában lenni.

Meglévő rendszer		
1.	A toborzó iroda felkeresése, tájékoztatás	

2.	Regisztráció, további tájékoztatás	2-3 nap- 2 hónap	A katonai alakulat igénye a regisztrált állományból kerül kielégítésre. Ideális esetben az igénytől számított 8-10 hónapon belül megkezdheti a katonai a szolgálatát. (akár több év is lehet)
3.	Regisztrált ügyfélnek beosztás felajánlása (jelentkeztetés)+AVI időpontigénylés	1-2 hét-1év	
4.	Az AVI-hoz szükséges okmányok és igazolások beszerzése	2 hét-2 hónap	
5.	Részvétel a pályaalakalmassági vizsgálaton/ katonai alkalmasság eredményéről értesítés	2 nap/ 4 hét-4 hónap	
6.	Bevonulás, állományba vétel (szerződés- kötés), katonai alap-és szakkiképzés	1 hónap-1év	
7.	Tényleges katonai szolgálat megkezdése az alakulatnál	3-6 hónap	

A szerződéses legénységi és tartalékállományba vétel folyamata hosszadalmas és körülményes eljárás. Előfordulhat az is, hogy az alakulat, a KGIR a rendszeren keresztül leadott munkaerő igényléstől számítva 1-1,5 év múlva kap kiképzett katonát. A folyamat során gyakran előfordul, hogy az ügyfél vagy a Magyar Honvédség (objektív okok miatt pl.: katonai alkalmatlanság, biztonsági vizsgálat eredménye, humánpolitikai irányelvek stb.) úgy dönt, hogy nem kívánja folytatni az eljárást. Minél előrébb jár az ügyfél annál több időt és pénzt áldoz a Magyar Honvédség arra, hogy a rendszerében tudhassa.

Láthatjuk tehát, hogy a bevonulást egy hosszas procedúra előzi meg, amiben a MH Hadkiegészítő Parancsnokságoknak, az Alkalmasság-vizsgáló Intézetnek, a MH Központi Kiképző Bázisnak és a munkaerőigénnyel fellépő katonai szervezeteknek is meghatározott feladatokat kell ellátniuk. Előfordulhat, hogy bizonyos feladatok feleslegesen terhelik az alakulatokat és koránt sem kívánatosak a munkaerő-felvétel korai fázisában. Jelenleg a személyügy a felvétel első fázisától, vagyis a kiválasztástól egészen addig a pillanatig, amíg kiképzett katonát nem kap az alakulat, kénytelen az eljárásnak minden fázisát nyomon követni. Kérdésként merülhet fel az, hogy – ha nem a kezdetektől, akkor – mikortól lenne célszerű a katonai alakulatnak becsatlakozni ebbe a folyamatba. A következő táblázatban javasolt rendszer erre is megadja a választ.

Javasolt rendszer

Önkéntes alapkiképzés időszaka		A toborzó iroda felkeresése, tájékoztatás
	2-3 nap	Tájékoztatás, regisztráció
	1-2 hét-1év	Önkéntes katonai kiképzés felajánlása, elfogadása esetén jelentkeztetés
	2 hét-2 hónap	A jelentkezéshez szükséges okmányok és igazolások beszerzése
	1 nap/ 2 hét-4 hét	Részvétel a pályaalakalmassági vizsgálaton/minimális/
	3 hónap-1év	Bevonulás önkéntes katonai alapkiképzésre (fizikai felméréssel a kiképzés végén)
A katonai alakulat igényét a regisztrált és önkéntes kiképzésen részt vett állományból elégítjük ki. Ideális esetben az igénytől számított 1 hónapon belül megkezdheti a katona a szolgálatát.	1-2 hét-1év	Szerződéses és tartalékos katonai beosztások felajánlása, elfogadása esetén jelentkeztetés
	1 nap	Részvétel a pályaalakalmassági vizsgálaton / csak pszicho, eü. speciális esetben ROB
	2-5 hónap	Bevonulás szakkiképzésre
	néhány nap	Katonai szolgálat

A toborzó iroda felkeresése és egy általános tájékoztatás a katonai szolgálattal kapcsolatban megkerülhetetlen. A legfőbb különbség azonban abban mutatkozik, hogy a jelentkező nem konkrét beosztásra, helyőrségbe és katonai alakulathoz, hanem alapkiképzésre jelentkezik. A kiképzést megelőző általános orvosi vizsgálat szintén szükséges, de csak azt hivatott kideríteni, hogy katonai szolgálatra alkalmas-e a jelentkező, vagy sem.

Az alapkiképzés megkezdésekor nem az alakulat, hanem a HM Személyzeti Főosztály köt szerződést a jelentkezőkkel egy olyan állománytáblában, ahol a MH Központi Kiképző Bázis maximális áteresztőképességének megfelelő számú beosztás áll rendelkezésre. A kiképzés alatt a katonákban kialakul egy kép a jövőjükkel illetően, amit a kiképzőik – megismerve személyes tulajdonságaikat, képességeiket – kiegészítenek az ajánlásaikkal. Az alapkiképzés befejezése előtt 2 héttel a MH Központi Kiképző Bázis területén, a HM Személyzeti Főosztály szervezésében „belső állásbörze” kerül megrendezésre, ahol „elkelnek” a katonák. Ez a helyszín és ez az idő az, amikor a katonai alakulatnak találkoznia kell a leendő munkavállalókkal. A katonák ebben a fázisban már a KGIR rendszerben rögzítve vannak, személyügyi gyűjtő került róluk felfektetésre, adataikkal, okmányaikkal a HM SZF rendelkezik. Az alakulatok megteszik a felajánlásaikat, a jelentkezők pedig választanak a lehetőségek közül.

Ebben a stádiumban a következő esetekkel számolhatunk:

1. A katona és a katonai alakulat szándékai találkoznak, van felajánlható beosztás:

A HM SZF kezdeményezi az elfogadott beosztásra az Alkalmasság-vizsgáló Intézetnél a vizsgálatot. A katonai alakulat előkészíti a szerződést,

megkapja a jelölt személyügyi anyagát, átadásra kerül a KGIR rendszeren és kiképzés befejeztével rendelkezésére áll a munkaerő. A szakmai képzést a katonai alakulat koordinálja. A legnagyobb számban ez az eset valószínűsíthető.

2. *A katona és a katonai alakulat szándékai találkoznak, nincs felajánlható beosztás:*

a) *A katona szerződése megszűnik:* A kiképzés befejeztével a katona leszerel. A katonai alakulat a kérdéses beosztás felszabadulásával értesíti a jelöltet és a toborzó irodát. Az illetékes toborzó iroda kezdeményezi az elfogadott beosztásra az Alkalmasság-vizsgáló Intézetnél a vizsgálatot. A katonai alakulat előkészíti a szerződést, megkapja a jelölt személyügyi anyagát, átadásra kerül a KGIR rendszeren és rendelkezésére áll a munkaerő. A szakmai képzést a katonai alakulat koordinálja. Az alakulat természetesen itt is időt nyer, hiszen alapki-képzés alóli mentesítéssel – köthet szerződést a katonával. Ez a megoldás az 1. pontban foglaltakhoz képest lassabb ügymenetet feltételez, de elképzelhetőnek tartom, hogy vannak olyan jelentkezők – még ha kevesen is –, akik nem téríthetők el az eredeti szándékuktól. Abban az esetben, ha lehetőség nyílik rá, számukra biztosítani kell a rendszerbe való bekerülés lehetőségét.

b) *A katona kompromisszuma:* A katona nem abban a helyőrségben, nem annál a katonai alakulatnál, vagy nem azt a beosztást fogadja el, ami az eredeti elképzelésében szerepelt, de a szolgálatvállalási szándéka erősebb az eredeti elképzeléséhez való ragaszkodásánál. A HM SZF kezdeményezi az elfogadott beosztásra az Alkalmasság-vizsgáló Intézetnél a vizsgálatot. A katonai alakulat előkészíti a szerződést, megkapja a jelölt személyügyi anyagát, átadásra kerül a KGIR rendszeren és kiképzés befejeztével rendelkezésére áll a munkaerő. A szakmai képzést a katonai alakulat koordinálja.

Ez a megoldás akkor szerencsés, ha a jelölt eredeti szándékának figyelembevételével történik meg a felvétel. Előnye az ügymenet folytonossága, relatív gyorsasága és a munkavégzés lehetősége. Hátránya a kompromisszumalapú döntés, aminek a hatása a jövőre nézve megjósolhatatlan, kiszámíthatatlan.

c) *A katonai alakulat kompromisszuma:*

A katonai alakulat olyan beosztást kínál, ami a jelentkező rendszerbemaradását biztosítja. Tisztában van a szervezet vezetője azzal, hogy a munkavállaló ingatag, aki jobb lehetőség reményében – átmenetileg – vállalta az felkínált beosztást. Ehhez a megoldáshoz az alakulatok parancsnokai még nem szoktak hozzá. Kényszerű alkalmazása azonban – a Magyar Honvédség egészére kiterjedő fluktuációs nehézségek miatt – elkerülhetetlen.

A HM SZF kezdeményezi az elfogadott beosztásra az Alkalmasságvizsgáló Intézetnél a vizsgálatot. A katonai alakulat előkészíti a szerződést, megkapja a jelölt személyügyi anyagát, átadásra kerül a KGIR rendszeren és kiképzés befejeztével rendelkezésére áll a munkaerő. A szakmai képzést a katonai alakulat koordinálja.

Ez a megoldás akkor szerencsés, ha a szervezet vezetője elég rugalmas a személyi állomány belső mozgását érintően. Alkalmazhatósága korlátozott, hiszen adott szervezet cél és feladatrendszerrel stabil munkavállalói körhöz kötött. Előnye az ügymenet folytonossága, relatív gyorsasága és a munkaerő rendelkezésre állása. Hátránya a kompromisszumalapú döntés, aminek a hatása a jövőre nézve megjósolhatatlan, kiszámíthatatlan.

3. *A katona és a katonai alakulat szándékai nem találkoznak, van felajánlható beosztás:*

A Magyar Honvédség több évtizedes racionalizációja során a szervezeti elemek és a humán erőforrások mennyisége és minősége is átalakult. Ez az átalakulás olyan viszonyokat és elvárásokat teremtett, ami hosszú időre meghatározta és meghatározza a jövőben is a szervezet sorsát.

Az Európai Unió határainak megnyitásával a munkavállalók lehetőségei megnöttek. A piac hatásai beszűrődtek az állami szféra minden területére. Itt ugyanolyan harcot kell folytatni a humán erőforrásért, mint a szabadpiacon.

Mindannyian tudjuk, hogy a legnagyobb veszteség a kiképzett és jól képzett munkaerő elvesztése. A vele való rossz gazdálkodás nem feltétlenül az alakulatok személyügyének, vagy a parancsnokainak a hibája. A felső vezetés, vagy a szakszervezetek érdekérvényesítő képességét komolyan kell venni, a felmerülő problémákra a lehető leggyorsabban kell reagálni.

A munkaerő biztosítása a Magyar Honvédségen belül számtalan tényező az egymásra hatásának függvénye, egymáshoz fűződő viszonyukat külső és belső körülmények egyaránt alakítják. Manapság ez az irány a kompetencia és tudásalapon szerveződő kiválasztást célozza meg. Ez minden szervezet elemi érdeke és fennmaradásának záloga, ennek rendel alá mindent, ami befolyással lehet rá. Ebben a folyamatban könnyen előfordulhat, hogy a munkavállaló és a munkaadó szándéka nem találkozik. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy 2 hét, 1 hónap, vagy akár néhány év elteltével ezek a körülmények ne változnának. A változás pedig új feltételeket, új lehetőségeket teremt, amiben az alap-kiképzésen átesett munkavállalóknak helye és szerepe vitathatatlan.

4. *A katona és a katonai alakulat szándékai nem találkoznak, nincs felajánlható beosztás:*

Nincs annál rosszabb, ha egy szervezet ki és beáramlása blokkolva van. Ennek számtalan oka lehet, amire most nem fogok kitérni. Azt azonban fontosnak tartom megjegyezni, hogy az utóbbi évtizedekben, amikor erre sajnálatos állapotra sor került, az kivétel nélkül mindig kisebb nagyobb zavarokat okozott a szervezet életében.

A beáramlásban érintett szervezetek feladat végrehajtásához stabil és kiszámítható alapot kell teremteni, ami részben a fluktuáció tág intervallumon belüli tervezésének és alternatív tartalékképzési stratégiának a meglétét feltételezi.

Az érintett szervezetek tehát ebben a folyamatban az áteresztőképességüknek megfelelő létszámot biztosítják, **függetlenül attól, hogy a pillanatnyi, vagy a rövid távú érdekeik mit kívánnak**. A rendszert több ponton lehet szabályozni, amit ki kell használni. Ilyen szabályozó mechanizmus a minőségi elvek érvényesítése, rugalmas előmenetel és bérpolitika kialakítása, gyors és hatékony reakció a munkaerő-piac kedvezőtlen hatásainak kiküszöbölésére stb.

Abban az esetben, ha szerződéskötés nem jön létre, az alapkiképzésbe fektetett munka akkor sem hiábavaló. Egyfelől a tartalékállományba vonható személyek száma nő, vagyis a satu elv megdől. Másfelől, ha a POOL-ban a kiképzett források rendelkezésre állnak, az aktív állomány utánpótlásának ideje is lerövidíthető.

Alternatív forrás

A hagyományos források köre szépen lassan stabilizálódik, lecsökken arra a szintre és arra a korosztályra, amivel a Magyar Honvédség hosszú távon számolni kénytelen. Az a forrás, amiből ez idáig meríteni lehetett egyre kevesebb tényleges munkavállalót képes kitermelni.

Az új feltételek és lehetőségek azonban új forrásokat képeznek. A szabadabb és kötelezettségvállalás nélküli alapkiképzés léte egy önálló lépcsőfokot jelentene a védelmi stratégiában.

A kétkedők, akiknek nem elég a tájékoztatófüzet, az Internet, vagy a toborzó személye ahhoz, hogy dönteni tudjanak. Bizonyos élethelyzetekben azok a munkavállalók, vállalkozók, akik szezonális munkákból tartják fenn magukat. Olyan álláskeresők, akik a munkaerőpiacon a kedvező lehetőségre várnak, de addig értelmesen szeretnék eltölteni az idejüket. A középiskolát befejező, de még technikumban továbbtanulni szándékozók, szakmát tanulók, esetleg főiskolások, egyetemisták a nyári szünidejük alkalmával mind-mind bekapcsolódhatnak a programban.

Koránt sem mellékes az ok, a cél, vagy az erő, ami a jelentkezőt honvédelem irányába tereli, de nem végleges és korai stádiumban nem is lehet meghatározó. A döntés pillanatában nem láthatunk bele a leendő munkavállaló fejébe, nem egyértelmű a motiváció, de azt tisztán kell lássuk, hogy esélyt adott önmagának és egyben a Magyar Honvédségnek is. Ahhoz, hogy az esélyből – első sorban a saját – érdekeink érvényesítése felé elmozdulhassunk elképzelhető, hogy pályára irányító szakemberek bevonására lesz szükség. Ők azok, akik folyamatos kapcsolatot tartanak fenn az alakulatok személyügyeseivel és a kiképzendőkkal, részletes információval rendelkeznek a feltölthető beosztásokkal kapcsolatban, koordinálják a belső állásbörzét, előrejelzik a várható jelentkezők számát, összetételét, a program hatékonyságát.

Juttatások

A juttatások rendszere arra kell, hogy ösztönözze a jelentkezőt, hogy az alapkiképzést végigcsinálja, ugyanakkor motiválja a későbbi munkavégzéshez köthető tevékenységgel járó esetleges magasabb jövedelem. Véleményem szerint, ami a szerződéses legénységi állományú katonáknak a kiképzés idejére jár, az minden tekintetben elégséges.

A javasolt rendszer – összefoglalva - az alábbi problémákra jelent megoldást:

- A katonai alakulatok igénye az alapkiképzésen átesett állományból kerül kielégítésre, így gyorsabban jutnak munkaerőhöz.
- A jelentkező és kiképzésben résztvevő az alakulat állománytábláján a konkrét beosztást nem foglalja feleslegesen, ezért a felvételi folyamat kezdeti szakaszában képződő kiáramlással együtt járó többletmunka nem jelent plusz leterheltséget a személyügynek.
- Konszolidált fluktuáció mellett évente több száz kiképzett tartalékállományba vonható személy képződne.
- A POOL létrehozásával olyan munkaerőbázis hozható létre, amivel rugalmasan kezelhető és alapkiképzés alóli mentesítéssel kielégíthető a váratlanul jelentkező létszámhiány.
- Az alapkiképzésre történő toborzás, alkalmasság-vizsgálat, és kiképzés stabil, tervezhető és kiszámítható szakmai munkát eredményezne, ami nem lenne kiszolgáltatva a kedvezőtlen – humánerőforrás gazdálkodással kapcsolatos – hatásmechanizmusoknak.

3. Rendelkezésre állás

A rendelkezésre állás már tulajdonképpen szerződéshez kötött státusz, amely tevékenység a tényleges szolgálatteljesítéstől függetlenül – a hatályos jogszabályoknak megfelelően – anyagi juttatással jár.

A korábban már említett POOL kialakítása is egyfajta rendelkezésre állás, ami nem jár anyagi ráfordítással, csak abban az esetben, ha a kiképzés ténye megvalósul. Végeredményét tekintve azonban előnyösebb, mint a ma használt rendszer és tényleges szolgálat esetén ugyanúgy kiképzett állomány áll a Magyar Honvédség rendelkezésére *Ebben az értelmezésben a rendelkezésre állás 2 részből áll:*

a) POOL-ba tartozás

A POOL a tartalékképzés biztosításában jelentős szerepet játszik. Az alapkiképzés, a szükséges időszakos és a szakkiképzés *szervezési időszakát*, valamint a felkészült és kiképzésen átesett személyek *rendelkezésre állási idejét* foglalja magába. Közvetlen anyagi ráfordítással nem jár, azonban a szervezéssel, tervezéssel, adminisztrációval kapcsolatos feladatok végrehajtása közvetett költségeket eredményezhet.

b) Kiképzés

Minden POOL kiképzés, ami a tartalékállományba vonható személy szinten tartását szolgálja konkrét szerződéssel is megvalósítható. A szerződés időtartama tehát a kiképzés idejével megegyező időszak, ami már közvetlen anyagi ráfordítással jár. A javasolt rendszer feleslegessé teszi a rendelkezésre állás után járó juttatások kifizetését és megelőző védelmi helyzet, valamint rendkívüli állapot idején ugyanúgy garantálja a kiképzett állományt.

4, Tényleges (önkéntes tartalékos) katonai szolgálat

Hagyományos értelmezésben megelőző védelmi helyzet, valamint rendkívüli állapot idejétől eltérő időszakban a tartalékosok tényleges katonai szolgálata egyet jelent a kiképzéssel. Már említettem azt, hogy az egyik legnagyobb probléma pont ebből eredeztethető. Éppen ezért a változás lehetséges iránya is kétpólusú. Az egyik pólus az önkéntes kiképzés (POOL rendszer) szükség esetén hadkötelezettség alapú behívással, a másik pólus pedig a tartalékos katonák felduzzasztása, szükség esetén jogfolytonos alkalmazással.

A helyes irány meghatározása rendkívül nehéz feladat. A külföldi országok tapasztalataiból táplálkozó állandó integrálódási és adaptációs kényszer, jellegtelenné és működésképtelenné teheti a tartalékképzés kialakításra váró rendszerét. A legtöbb ország védelmi politikája, gazdasági helyzete, a társadalom és a honvédelem viszonya együttesen alakítja a tartalékképzéshez fűződő elképzeléseket. Egy ország sem bújhat ki a „bőréből”, nem veheti figyelmen kívül azokat a speciális adottságokat, esetleges hiányosságokat, amelyek alapjaiban határozzák meg a védelmi politikát. A racionalítások talaján, kellő körültekintéssel hozott és hasznos tapasztalatokat felhasználó döntések hosszú távon is garantálják a tartalékképzés jövőjét.

OLAJOS GYÖRGY

ÚJ KIHÍVÁSOK ELŐTT A NEMZETBIZTONSÁGI SZERVEZETRENDSZER

Napjainkban egyre többet hallunk arról, hogy az emberiség rövidesen olyan döntések meghozatalára kényszerül, melyek az emberi faj jövőbeni létét fogják meghatározni. A gyors népességnövekedés és az azt – egyes nézetek szerint – követni képtelen élelmiszertermelő képesség, valamint a fenntartható fejlődés szintjét meghaladó termelés és az annak következtében kialakuló környezeti szűkösség, továbbá a káros környezeti hatások nyomán bekövetkező

kedvezőtlen változások következtében olyan társadalmi, gazdasági és politikai feszültségek kialakulása vagy felerősödése várható, melyek egész országok, régiók vagy akár az egész világ biztonsági helyzetének átrendeződését eredményezhetik.

Egyáltalán nem mindegy, hogy az egyes országok milyen stratégiával próbálják meg elejét venni a nagyobb bajnak és hogyan készítik fel állampolgáraikat és intézményrendszerüket a változások elviselésére. Ezekben a területeken a stratégiai döntések meghozatala nem tartozik a politikusok kedvenc időtöltései közé. Ez a világ összes országára elmondható. A legnagyobb hiba viszont kétségtelenül az lenne, ha stratégia és ezek hatékony végrehajtása nélkül vágnánk neki az elkövetkező évtizedeknek és pusztán a sorsra bízánk magunkat.

A probléma összetettsége teljes társadalmi és nemzetközi összefogást igényelne. Az egyes országokon belül csak komplex módon előkészített és hosszútávra kimunkált döntések meghozatalától és a feladatok következetes végrehajtásától várható eredmény.

Ma már jól érzékelhető, hogy a civilizáció jövőbeni nagy problémái a környezet védelme, az energiatülszórás és a demográfiai változásokra adandó válaszokhoz kapcsolódóan jelentkeznek majd. A helyes döntések meghozatalához azonban új alapokra helyezett stratégiai elemzésekre van szükség. Sajnos mindhárom részterületre jellemző, hogy az egyes területekre vonatkozóan nem ismerjük a teljes igazságot. Kevés olyan területe van a tudományoknak, ahol annyira sokféle és ellentmondó elmélet létezne, mint például a globális felmelegedés és klímaváltozás vonatkozásában. A tudományos elméletek, felfedezések egy része az állami élet egyes szereplői vagy akár az átlagember által különösebb nehézségek nélkül megismerhetők és beszerezhetők, a szükséges információk egy másik része azonban csak leplezett tevékenységgel titkos forrásból biztosítható. Az ilyen jellegű információk megszerzésének és szakszerű feldolgozásának a feladata a nemzetbiztonsági szolgálatokra hárul. A fő kérdés az, hogy képes lesz-e a jelenlegi magyar nemzetbiztonsági struktúra a jelzett új, stratégiai jellegű kihívások kezelésére, a szükséges szaktudás megszerzésére és működőképes struktúra kialakítására.

A válasz nem egyszerű, ehhez elengedhetetlen a folyamatok, összefüggések, kihívások, kockázatok és az ezekhez kapcsolódó újszerű és hagyományos nemzetbiztonsági feladatok áttekintése.

Induljunk ki abból, hogy a jövő nagy stratégiai döntéseinek olyan globális problémákhoz kapcsolódva kell megszületniük, mint a környezet tágabb értelemben vett védelme, a tágabb értelemben vett energiatülszórás és a demográfiai változások.

A környezet tágabb értelemben vett védelme nagyon széles területet ölel fel. Ide tartozik az emberi tevékenység következtében a környezetben, illetve a

klímában bekövetkezett, vagy a jövőben várhatóan bekövetkező hatások, a fenntartható fejlődést meghaladó mértékű termelés következtében a megújuló erőforrások kizsákmányolása miatt kialakuló „környezeti szűkösség” kérdésköre és természetesen a szűkebb értelemben vett környezetvédelem is. Az energiafüggetlenségnek vannak globális, regionális és helyi (ezen most az egyes államokat értem) dimenziói. A demográfiai változásokat szintén szükséges globális, regionális és helyi szinten vizsgálnunk.

A három terület sajátossága, hogy annak egyes elemei és folyamatai egymásra egyértelmű vagy egyelőre kevésbé ismert kölcsönhatást gyakorolnak. Erősíthetik is és/vagy tompíthatják egymás hatását.

A változásokat sem a klíma, sem a demográfiai változások, sem az energiahordozók vonatkozásában nincs módunk megakadályozni. Az egyetlen dolog, amit tehetünk: az alkalmazkodás és a „fenntartható fejlődés” alapelve szerinti tevékenység folytatása. Ez megköveteli, hogy a döntéshozók ne halogassák a szükséges döntések meghozatalát a klímaváltozás mértékének csökkentése, a környezeti szűkösség kialakulásának megakadályozása és az energiafogyasztás szerkezeti átalakítása érdekében.

Az alkalmazkodás csak nemzetközi összefogás esetén lehet igazán eredményes. Ehhez jó keretül szolgálnak az ENSZ szervezésében zajló konferenciák, melyek az antropogén hatások csökkentésére és a fenntartható fejlődés szintjének fenntartásával foglalkoznak. Fontos dolog a fejlődő országok segítése, az alkalmazkodási stratégiák és az azt elősegítő technológiák bevezetése.

A döntések meghozatalához sok olyan információ szükséges, melynek a megszerzésére elsősorban a nemzetbiztonsági szolgálatok képesek. Mivel a fent említett problémák jelentik a valódi okát sok olyan biztonsági kockázatnak, mely a nemzetbiztonsági szolgálatok kiemelt feladatait képezik²³, úgy vélem, hogy a jövő nagy nemzetbiztonsági feladatai is ehhez a három területhez kapcsolódva jelennek majd meg, illetve a mainál sokkal nagyobb jelentőséget nyernek, a prioritások közé emelődnek.

A nemzet biztonsága sok alapvető pillér megléte és stabilitása mellett biztosítható. Amennyiben az ezekhez szükséges társadalmi és gazdasági feltételek és az állam irányítására képes politikai erők akarata is megvan, akkor tudunk előrelépni a nemzetbiztonsági szolgálatok új feladatokra történő felkészítése terein. Magyarországon ehhez jó alapnak tekinthető a nemzetbiztonsági szolgálatok rendszerváltozás után kialakított struktúrája és az azok tevékenységét szabályozó 1995. évi CXXV. törvény. Be kell azonban látnunk, hogy az eddigi és a várható változások és kihívások miatt mindkettő felülvizsgálata szükséges.

A nemzetbiztonsági szolgálatok átszervezésével kapcsolatban számos elképzelés és vélemény megismerésére volt lehetőségünk az utóbbi években. Állandóan visszatérő téma, hogy melyik szolgálatot melyikkel lehetne összevonni és ezáltal a vezetői és kiszolgáló kapacitás egy részét „megspórolni”. Természetesen minden oldalon sok vitathatatlan vagy figyelemreméltó érv áll csatasorba. A „párhuzamosságok kiiktatása”, a „konspiráció védelme”, az „eltérő szervezeti kultúra miatti esetleges feszültség kialakulása” vagy a vezetői szintek csökkentése, egyaránt mérlegelendő a döntés meghozatalánál. Sajnos a jelenlegi belpolitikai helyzet és a kialakult politikai „kultúra” nem kedvez sem az át gondolásnak sem a döntés esélyének²⁴. A másik akadályozó tényező a pénzügyi finanszírozás szűkössége, mely a „redukcionista szemléletmód” megtartásának kedvez, ami a romló technikai és személyi feltételek mellett az eredményesség rovására megy²⁵.

Talán a leginkább járható útnak az tekinthető, ha a nemzetbiztonsági struktúra²⁶ átalakítása előtt „megszületik” a szakmai körökben régóta hiányolt nemzetbiztonsági ágazati stratégia és az ebből fakadó teendők, feladatok és szer-

²³ Gondoljunk csak a tömeges migráció, az erőszak terjedése és a terrorizmus problémáira.

²⁴ Lásd bővebben: TÜTTŐ Szabolcs: A nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszer az új kihívások tükrében. Hadtudomány, XVII.évf. 3.szám., 2007 szeptember
On: http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/3/2007_3_3.html (2007.04.16.)

²⁵ Lásd bővebben: Lénárt Ferenc Változó világ – fejlődő hírszerzés és elhárítás. Hadtudomány XVII.évf. 3.szám., 2007 szeptember
On: http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/3/2007_3_12.html (2007.04.16.)

vezeti átalakulások ez alapján kerülnek meghatározásra²⁷. Ezzel a véleménnyel teljes mértékben egyetértek és remélem, hogy a nemzetbiztonsági ágazati stratégia a kiemelt biztonsági problémák közzé sorolja majd a dolgozatomban eddig vizsgált három területet is. Ennél bővebben nem szeretnék ezekkel a kérdésekkel foglalkozni. Amivel azonban mindenképpen foglalkoznom kell az három alapkérdésben fogalmazható meg:

1. Képes lesz-e a jelenlegi magyar nemzetbiztonsági struktúra a szükséges mennyiségű információ megszerzésére és szakszerű feldolgozására a témában szereplő három területen?
2. Milyen új struktúra biztosíthatná a kívánt információs igény kielégíthetőségét?
3. Milyen támogató kapacitás kell a szakszerű feldolgozáshoz és a döntéshozó segítségéhez?

Az első kérdésre azt kell mondanom, hogy a jelenlegi helyzet szerint – nem. Az előző fejezetekben leírt három terület annyira speciális és olyan bonyolult összefüggések kapcsolják össze őket, hogy több olyan kritikus tényező van, mely az eredményességet akadályozza. Véleményem szerint ezek a következők:

A hírigény megfogalmazása terén gondot jelent a fent említett problémakörök és az egyes elemek közötti összefüggések bonyolultsága. Az egyes kérdéskörök megértése és a döntésekhez szükséges hírigény meghatározása több tudományterületen is bizonyos jártasságot követel. Könnyen beláthatjuk, hogy a hírigény meghatározásához az adott területeken jártas szakemberek segítségére van szüksége az annak összeállítására és kiadására jogosult személynek. A jelenlegi gyakorlat szerint ez a szakmai segítség nem áll rendelkezésre.

A nemzetbiztonsági szolgálatok képességei alapvetően meghatározzák az ezen a területen meglévő információszerző kapacitást. Egyik legfontosabb tényező a munkát végző szakemberek felkészültsége. Várhalmi Miklós véleményével²⁸, miszerint „a nemzetbiztonsági szolgálatok munkájának legfontosabb eleme a megfelelően kiválasztott és képzett szakember”, nehéz lenne vitába szállni. Azonban fel kell tennünk a kérdést: A szolgálatok képzési rendszere megfelelő alapot nyújt-e a témában szereplő speciális területekre vonatkozó

---

²⁶ A fogalom alatt én a polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatokat, és a MEH Nemzetbiztonsági Irodáját értem. (A Nemzetbiztonsági Tanács és a Parlament Nemzetbiztonsági Bizottsága mint politikai irányító és felügyelő szervek nem képezik dolgozatom tárgyát.) Értelemszerűen a struktúra problémás elemeinek vizsgálatánál ez kiegészül a hírigény megalkotója illetve a döntéshozó szintjével.

²⁷ Lásd bővebben: Izsa Jenő: Javaslatok a nemzetbiztonsági / titkosszolgálati stratégia kidolgozásához. Hadtudomány, XVII.évf. 1.szám, 2007. március
On: http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_4.html (2007.04.14.)

²⁸ Várhalmi Miklós: A magyar Nemzetbiztonsági Szolgálatokról másként és mindenkinek (1990-2002) és a jövő A nemzetbiztonsági szolgálatok megváltozott szerepe, értékei Magyarország biztonságvédelmében / NOVISSIMA Kiadó, Budapest, 2002/ ISBN 963 9403 156, 23.o.

feladatok hatékony ellátásához a munkatársak részére? Ez persze újra felveti az örök dilemmát is: mi a hasznosabb a szolgálatok számára, egy bizonyos szakterületen magasan kvalifikált személy későbbi „szakkiképzése” vagy egy minden hájjal megkent „szaki” bizonyos részterületen történő továbbképzése? Ennek a kérdésnek az eldöntésére nem könnyű a válasz. Én sem kísérelném meg ennek boncolgatását, de azt hiszem, hogy a kérdés eldöntése eseti jelleggel kellene, hogy történjen. Annál is inkább, mivel az eseti elbírálás csak a konkrét szituáció és a feladat ismeretében tűnik lehetségesnek.

A képességeket alapvetően befolyásoló tényezőnek tekinthető a működéshez szükséges alapvető feltételek (jogi háttér, finanszírozás, gazdálkodási és fejlesztési feltételek) milyensége. Jogi háttér alatt az adott tevékenység végzéséhez szükséges felhatalmazást, feladatmegosztást és a hatályos és kapcsolódó jogszabályok „korszerűsítését” értem. Ez utóbbiba tartozik a büntető törvénykönyv egyes büntetési tételeinek az adott bűncselekmény növekvő társadalmi veszélyességéhez igazodó szigorítása is. A finanszírozási és gazdálkodási-fejlesztési kérdések vonatkozásában a döntéshozóknak mérlegelniük kell, hogy a hasznosabb és több információ megszerzése megéri-e a nagyobb anyagi ráfordítást?

A hírigény megfogalmazásánál említett szakértők iránti igény fokozottan jelentkezik a megszerzett információ szolgálatok általi feldolgozásánál és a kérdéses információ, illetve értékelés döntéshozó általi megértésénél és felhasználásánál. Ez a probléma már rögtön a megszerzett információk előértékelésénél jelentkezhet. Gondoljunk bele, hogy mennyi olyan információ kerülhet „selejtezésre”, aminek jelentőségét a szakértelem hiánya vagy a hírigény nem megfelelő összeállítása miatt veszíthetünk el? A mélyebb értékelés és az összefüggések felismerése ugyancsak igényli a szakértői támogatást. Ez a szakértői kapacitás az elemző-értékelő munkában sincs meg a megfelelő mértékben ezeken a területeken. De még ha el is készül egy szakmai szempontból jó jelentés, kérdéses, hogy a döntéshozó megérti-e és felhasználja-e azt döntései megalapozása érdekében? Többnyire a döntéshozót sem segíti olyan szakértői stáb, mely ehhez megfelelő támogatást adhatna. Másrészt a szakmai jellegű döntések (pl. az alkalmazkodási stratégiák) kimunkálása „csapatmunka” eredménye, ahol a különböző politikai és szakterületi szintek együttműködése és együtt gondolkodása szükséges. Nyilvánvaló, hogy a szolgálatok jelentései eredeti formájukban nem juthatnak el ezekhez a műhelyekhez. Megállapíthatjuk tehát, hogy kell valami olyan közvetítő elem, mely a szükségesség és a lehetőségesség határán manőverezve – a megfelelő szaktudás birtokában – képes a lényeges információk megosztására ezekkel a műhelyekkel. Persze a megfelelő titokvédelmi szabályok betartása mellett.

Támogató kapacitás vagy struktúraváltás

A következőkben a maradék két kérdésre keresem a választ. Vajon a fentiekben felsorolt hiányosságok lehetővé teszik-e a hiányok alapvető szervezeti változások nélküli pótlását? Esetleg egy új nemzetbiztonsági struktúra kialakítása válik szükségessé? Először is vizsgáljuk meg, hogy milyen lehetséges megoldások kínálkoznak a fentebb vázolt hiányosságok pótlására.

Az egyik lehetőség a hiányok pótlása az alapstruktúra érintetlenül hagyása mellett. A fentiekben megállapítottam, hogy a szakértői kapacitás hiánya jelentkezik a hírigény megalkotása, a megszerzett információk feldolgozása és a döntéshozóhoz eljuttatott jelentés által tartalmazott információk megértése és felhasználása terén. Elvileg lehetséges, hogy a jelzett területeken olyan szervezeti elemeket építünk be, melyek biztosítani képesek ezeket a kapacitásokat. Az alapvető kérdés az, hogy honnan, kiket és mennyiért tudunk bevonni ebbe a munkába. További kérdés, hogy ezek a szakértők kinek az állományába és milyen státuszba tartoznak majd? A logika szerint a hírigény összeállítását segítő és a döntéshozót segítő elem lehetne ugyanaz. Ez egyben hatékonyságnövelő tényező is lehetne, mivel fontos feladat a hírigény folyamatos felülvizsgálata és pontosítása. Ez az elem véleményem szerint a MEH Nemzetbiztonsági Irodájának a keretében működhetne is.

Kényesebb a kérdés a szolgálatok feldolgozó munkáját segítő elem esetében. A nemzetbiztonsági szolgálatok súlyos történelmi örökséget cipelnek. Sok ember számára a szolgálatok még mindig a „nem szalonképes” kategóriába tartoznak. Feltételezhető, hogy a szakértők toborzása erre a feladatra esetleg nem éri el a kívánt eredményt. További feladat mindkét új elem vonatkozásában a csatlakozó szakértők megfelelő szintű nemzetbiztonsági ellenőrzése és bizonyos mértékű – elsősorban is titokvédelmi – „kiképzése”. A feldolgozás terén felmerülhet persze a szolgálatok egyes tagjainak az adott szakterületre vonatkozó felkészítése is. Ez azonban, még ha intenzív formában történik is, lassú folyamat. (Itt meg kell jegyezni, hogy bizonyos szintű ilyen irányú felkészítés a hír- és az adatszerzés illetve az elhárítás területén is szükségessé válik majd.)

A nemzetbiztonsági struktúra megváltoztatása esetében a három témakörben érintett kulcsminisztériumok alá rendelve ágazati nemzetbiztonsági (vagy ilyen jellegű, de specializált feladattal ellátott) szolgálatokat hozhatnánk létre. Természetesen nem gondolom megvalósíthatónak azt, hogy mindegyik ágazati minisztérium mellett létrehozzanak egy ilyen szervezetet. Elég lenne akár egy is, a megfelelően kiválasztott és területfelelőssé tett minisztérium alárendeltségében. Az ezt támogató érvek közül a legerősebb az lehetne, hogy így helyben lenne a szakirányító (hírigényt megfogalmazó) és a feldolgozó/felhasználó kapacitás. Az új szolgálat a „hatáskörébe tartozó” nyers információkat az összes többi nemzetbiztonsági szolgálattól megkaphatná és zömében azok feldolgozását hajtaná végre. Saját információszerző tevékenységet csak kismértékben és speciális területeken végezne. Ez a koncepció beleillene a vegyes modellekre jellemző „hírszerző közösség” elméletbe, melynek lényege, hogy a közösség tag-

jain belül lehetséges az információk és elemzések szabad áramlása és a döntések előkészítésének információkkal történő közös segítése²⁹. Itt mindjárt felmerül az a kérdés, hogy ki fogja koordinálni ezt a munkát. Ebben az esetben joggal felvethető egy csúcsirányítói elem szükségessége is.

Az első és második változat mellett / ellen számos érvet és ellenérvet lehet felsorakoztatni. Ezeknél – a szakmai szempontokat is – korlátozó tényezőnek kell elismernünk azokat, melyek a jelenlegi politikai és társadalmi viszonyok között nyilvánvalóan megvalósíthatatlanok. Napjaink egyik ilyen korlátozó tényezője a rendelkezésre álló pénzügyi források szűkössége. Ennek tükrében a struktúra – második változat szerinti átalakítása nem látszik kivitelezhetőnek. A második változat esélyét szinte nullára redukálja, hogy ebben az esetben a kétharmados 1995. évi CXXV. törvény módosítása elengedhetetlen lenne. Ez pedig a jelenlegi belpolitikai helyzetben nem tűnik lehetségesnek, sőt néhány évre előre tekintve sem látom megvalósíthatónak.

Az első megoldás mellett szól, hogy annak megvalósítása törvénymódosítás nélkül is lehetséges. További előnye, hogy fokozatosan, kis lépésekben is bevezethető, mivel nem igényel alapvető szervezeti átalakítást.

A második változat esetében feltételezhető, hogy a már említett „súlyos történelmi örökség” következtében az állampolgárok és a média egy része úgy tekintene az új „szakszolgálatokra” mint a „civil szférát és a kormányzatot bekebelező” erőszakszervezetre. A szolgálatokkal szembeni előítéletek az első változat esetében is okozhatnak nehézségeket, de ezek szerintem kezelhetőek.

Ezek után úgy vélem, hogy az első változat szerinti módosítások végrehajtása tűnik megvalósíthatóbbnak.

A várható demográfiai változásokhoz kapcsolódó nemzetbiztonsági feladatok Magyarországon

A demográfiai változásokkal kapcsolatos nemzetbiztonsági feladatokat a következő három részterülethez kapcsolódóan lehet meghatározni:

- A társadalom előregedése következtében létrejövő új folyamatok;
- A nemzetiségi-etnikai változások várható alakulása;
- A társadalmi marginalizáció biztonsági kockázatai.

A társadalom előregedése következtében létrejövő új folyamatok

---

²⁹ Lénárt Ferenc: Változó világ - fejlődő hírszerzés és elhárítás. Hadtudomány XVII.évf. 3.szám, 2007 szeptember; On: http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/3/2007_3_12.html (2007.04.14.)

2008. január 1-én, az ország lakosságának lélekszáma 10 millió 45ezer fő volt, ami 21ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. Az ország lakosságának lélekszáma a természetes fogyás következtében 27 éve folyamatosan csökken. A halálozások száma 35 ezer fővel haladta meg a születéseket 2007-ben³⁰. Magyarország az előregedő lakosságú országok közzé sorolható. Az ország termékenységi rátája nem képes ellensúlyozni a halálozási rátát. Ennek következtében fokozatosan csökken az aktív korú lakosság aránya. Ha figyelembe vesszük a középkorúak (40-60 évesek) magas halálozási statisztikáit akkor nyilvánvaló, hogy a társadalom nagy ellátórendszereinek (TB, Nyugdíj) fenntartó képessége egyre csökken. Az aktív korú lakosság csökkenését súlyosbítja az egyes régiók közötti nagymértékű fejlettségbeli különbség is. A statisztikák szerint „a XXI. század elején Magyarországon igen nagyok a halandóság terén az esélyegyenlőtlenségek. Ezek leginkább az iskolai végzettség szintje szerint mutatkoznak meg, és elsősorban ez a tényező áll az igen markáns területi különbségek mögött is”³¹. A legtöbb fejlett országban, de kivétel nélkül minden Európai országban elmondható, hogy a születések száma nem éri el a halálozások számát. A probléma orvoslásának egyik, látszólag egyszerű módja a bevándorlás, illetve letelepedés engedélyezése ezen országokban. Ez azonban több komoly kockázattal jár.

Egyrészt a tömegesen letelepedő illetve bevándorló népesség bármilyen munka elvégzésére hajlandó a szokásosnál alacsonyabb áron. Ezáltal a bennszülött lakosságot, ezen belül is elsősorban az alacsonyan képzett rétegeket, kiszoríthatja a hazai munkaerőpiacról. Ez komoly társadalmi konfliktusokhoz és az idegengyűlölet terjedéséhez vezethet.

A másik gond, hogy a bevándorlók egy része a munka helyett inkább a bűnözést választja és mivel nincs sok vesztenivalója bármilyen tett elkövetésére hajlandó. Nem is beszélve a korábban is ilyen tevékenységet végző bevándoroltakról. A bevándorlás leple alatt akár aktív vagy leendő terroristák is beszivároghatnak az országba.

További problémát okoz ha évente nagyszámú bevándorló kér letelepedési engedélyt vagy különböző – a törvényekben meghatározott – státuszt³². Ez egyrészt megnehezíti a kérelmezők nemzetbiztonsági szempontú ellenőrzésének és a körültekintő elbírálásnak a lehetőségét. Másrészt a menekültek elhelyezése, logisztikai és egészségügyi ellátása egyre jobban próbára teszi a pénzügyi és egészségügyi ellátó rendszert.

---

³⁰ 6. Természetes és tényleges szaporodás, fogyás. Statisztikai Tükör, II.évf. 13. szám, 2008 március 18. On: <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz07.pdf>. 2008.03.30.

³¹ lásd bővebben (Klinger András: a halandóság társadalmi különbségei Magyarországon / Demográfia, 50.évf. 2007. 2-3. szám.)

³² A hatályos jogszabályok szerint megkülönböztetünk: menedék státuszt (menekült, oltalmazott és menedékes), letelepedést kérő, állampolgárságért folyamodó, vízumkérelmet benyújtó, tartózkodási engedélyért folyamodó, illetve hontalansági eljárási státuszkategoriákat.

A biztonsági kockázatokat növelő tényező, hogy a tömegesen bevándorló népesség a kutatások szerint eleinte megpróbál csendben meghúzódní az új környezetben, de később az azonos nemzetiségű vagy vallású személyek olyan közösségeket hoznak létre, melyek elősegítik identitásuk fennmaradását. Ez mindaddig nem jelent problémát, amíg nem nyilvánul meg a társadalomban visszatetszést kiváltó magatartásban, követelődésben vagy a korábbi anyaország felé ápoló olyan kapcsolatokban, melyek belső társadalmi konfliktusok vagy külpolitikai bonyodalmak forrásai lehetnek.

A statisztikák szerint jelenleg a hazánkban szabályosan letelepedők száma évente nem képes ellensúlyozni a természetes fogyás mértékét. A Magyarországon érvényes engedéllyel rendelkező, huzamosan itt tartózkodó külföldiek száma 2008.01.01-én 175 ezer fő volt. Ez 5,4 %-kal több mint egy évvel korábban. A külföldi állampolgárok jelenleg az ország népességének 1,7 %-át teszik ki. Döntő hányaduk Európából, ezen belül Romániából, Ukrajnából, Szerbiából és Németországból érkezett. A külföldiek 41 %-a Budapesten, 38 %-a a vidéki városokban, 21 %-a pedig községekben él. A bevándorlók 52 %-a a 20–39 éves korosztályhoz tartozik.³³

Demográfiai változások a nemzetiségek és etnikumok tekintetében

Egy adott társadalmon belül a biztonsági helyzet egyik alapvető eleme a nemzetiségek és etnikumok helyzete az adott országban. Magyarország soknemzetiségű ország. A 2001-es népszámlálás nemzetiségekre vonatkozó adatait a *XI. számú táblázat* tartalmazza. Az 1992. évi LXIII. (adatvédelmi) törvény a személyes adatok egy részét, így a nemzeti, etnikai hovatartozásra vonatkozókat is a különleges adatok körébe sorolta, fokozott védelemben részesítette. E kérdésre – összhangban a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvénnyel – a 2001. évi népszámlálás során nem volt kötelező a válaszadás. Ennek következtében az ábra adatai nem tekinthetők teljesen pontosnak. Néhány általános dolog azonban lesűrhető belőlük. A válaszadók a leg-nagyobb számban a roma, a német, a szlovák és a horvát nemzeti kisebbséghez tartozónak vallották magukat. Érdekes jelenség, hogy a roma és az ukrán nemzeti és kulturális értékekhez tartozónak kevesebben vallották magukat, mint ahányan a nemzetiségi odatartozást vállalták.

A társadalom létszámban legdinamikusabban növekvő csoportját a romák adják. Népe sségen belüli valódi arányuk az 1990-es évek 4 %-áról, – a különböző módszerekkel végzett meghatározások szerint – 2006-ra 6 %-ra nőtt. Ennek elsődleges okát a magyar lakosságot több mint kétszeresen meghaladó születésszámmal és némi bevándorlással magyarázhatjuk. Korösszetételük – főként a magas termékenység folytán – igen fiatal. „Ezek az ismérvek még inkább kiemelik azt a tényt, hogy a roma népesség a demográfiai fejlődés más szaka-

³³ Belföldi és nemzetközi vándorlás. Statisztikai Tükör, II.évf. 13. szám, 2008.03.18. 5.old. On: <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz07.pdf> (03. 30.)

szában van, mint a nem roma népesség. Az előbbi – az első demográfiai átmenet elméletének terminológiáját használva – az ún. átmeneti fázis elején halad. *Még fiatal a korösszetétele, még magas a termékenysége, még viszonylag magas a halandósága*³⁴ Ha ezeket a jellemzőket figyelembe vesszük akkor a kutatások szerint valószínűsíthető, hogy 2021-re a romák aránya az országban a 8 %-ot is meghaladhatja majd. Tudjuk, hogy társadalmon belüli megítélésük nem túl jó. Ezen a téren az utóbbi időben a korábbi sztereotípiák erősödése figyelhető meg. A romák társadalmi megítélésének nem kedvez az országos és helyi cigány önkormányzatokban zajló, a külső szemlélő számára, érthetetlen hatalmi harc sem. Egyre többet hallunk a fiatal roma értelmiség részéről olyan követeléseket, hogy teremődjenek tiszta viszonyok a roma önkormányzatokon belül és adjanak nekik lehetőséget szakértelmük bizonyítására³⁵. Kétségtelen, hogy a roma lakosság halmozottan hátrányos helyzetben van. Ugyanakkor erős rétegződés figyelhető meg a romákon belül. Az elitréteg körébe a képzett zenész családok és a tradicionális vajda családok tartoznak. Az általában alacsony képzettségű és amúgy is hátrányos helyzetű régiókban élő romák egyre inkább marginalizálódnak. Ha az adatokra tekintünk, körükben ugyan nagy lenne az aktív korúak aránya, de képzettségük alacsony foka miatt ez társadalmilag nem hasznosul. A hátrányos helyzet generációról generációra öröklődik. Ennek megszüntetése hatalmas társadalmi feladatot jelentene, melynek megvalósulására jelenleg esély sincs. Nem meglepő tehát, ha sokan közülük a bűnözés vagy a feketemunka útjára lépnek. Sajnos az utóbbi időben a társadalomban egyre több radikális és cigányellenes csoportosulás jelent meg.

Már említettem, hogy közöttük nagy a fiatalok aránya. Ez egyben azt is jelenti, hogy a roma gyerekek száma az általános iskolákban egyre nagyobb lesz a népesség többi részének egyre rosszabb termékenységi mutatói miatt. Egyáltalán nem mindegy, hogy a szocializációt épphogy elkezdő korosztályokra milyen hatást gyakorolnak majd az ebből fakadó konfliktusok és nehézségek. Ezen a területen az állam, de összességében az egész társadalom felelőssége felvetődik. Véleményem szerint az elkövetkező évtizedek egyik alapvető meghatározója az lesz, hogy miként tudjuk segíteni a romák társadalmi beilleszkedését, részvételüket az oktatás és szakképzés rendszerébe. Kulcskérdés az is, hogy miként tudja a társadalom kezelni az egyre gyakoribb cigányellenes jelenségeket.

A társadalmi marginalizáció

A társadalmi marginalizáció a magyar lakosság alacsonyan képzett és az ország gazdasági élete szempontjából periférián élő lakosságát sújtja elsősorban. A hátrányos helyzet itt is öröklődik. Sajnos általános jelenséggé kezd válni, hogy a lecsúszott, szerencsétlen sorsú embereket a lakosság többi része a roma kisebbséghez tartozónak véli/sorolja. A marginalizáció egyik forrása a szenved-

³⁴ Habcsek László: Kísérlet számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére. In: Demográfia 50.évf. 2007 1.szám.,(Összefoglalás)

³⁵ Roma értelmiségiek harca. In: Észak Magyarország LXIV. Évf. 81.sz. 2008.04.07. (2.o.)

délybetegségek – alkoholizmus, kábítószer, játékszenvedély – okozta lecsúszás is. Manapság azonban az árak és bérek közötti aránytalanság következtében egyre több társadalmi réteg tekinti magát „az átalakulás vesztesének”. A társadalmi marginalizáció jelensége hatalmas biztonsági – elsősorban belbiztonsági – kockázattal jár. Az elkeseredettség, reményvesztettség rossz tanácsadó. Egyre több olyan tényező jelenik meg, mely „elősegíti” ezen csoportok bűnözés irányába való elmozdulását, vagy használja fel őket tisztességtelen politikai játzmák megtévesztett résztvevőjeként.

A demográfiai változásokból adódó nemzetbiztonsági feladatok

A fentiekben számos olyan tényezőre hívtam fel a figyelmet, mely biztonsági kockázatot jelent hazánk vonatkozásában. A társadalom előregedése, a migráció fokozódása, a hátrányos helyzetű roma lakosság létszámának – ezen belül is a fiatalok arányának – növekedése, a legszegényebb rétegek marginalizálódása és az ezekhez csapódó negatív jelenségek komoly kihívást jelentenek az ország számára. Éppen ezért a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatainak bővülése is várható ezen tényezők miatt. Bár ezeken a területeken általában a klasszikus ellenőrző és elhárító feladatok a jellemzőek, ne feledkezzünk meg arról, hogy a demográfiai, környezeti és társadalmi változások komoly összefüggésben vannak egymással és az egyes területekről származó információk együttes értékelése elengedhetetlen. Most pedig a korábbi hármas tagolást követve tekintsük át a demográfiai változásokból várhatóan adódó feladatokat.

A társadalom előregedéséből és a fokozódó migrációból adódó feladatok

A társadalom előregedése komoly terhet jelent a hazai egészségügyi és nyugdíj rendszerre. Mivel az állam egyre kevésbé képes a rászorulóknak szociális támogatására a társadalmon belüli feszültségek növekedése várható. Több társadalmi mobilitást kutató szociológiai tanulmány arra a megállapításra jutott, hogy a nők esetében a társadalmi mobilitás 2000-re nagyon lelassult, a férfiak esetében pedig „teljesen záródott”. Ezen a jelenségen a diplomát szerzettek arányának javulása sem segített.³⁶ Ezek a hatások összegződése jó táptalaj lehet egyes szélsőséges eszmék terjedéséhez. A szolgálatoknak fel kell készülniük arra, hogy képesek legyenek jelezni az ennek kapcsán kialakuló, társadalomra veszélyes tendenciákat.

Hazánk a migráció terén kibocsátó országból egyre inkább tranzit, illetve célországgá válik. A letelepedők nemzetbiztonsági szempontból történő ellenőrzésének hatékonysága érdekében világosabb és körültekintőbb jogi szabályozást kell létrehozni az NBH feladatainak és az egyes eljárások során a nemzetbizton-

³⁶ Lásd bővebben: Németh Renáta: A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon a rendszerváltás folyamatában. Szociológiai Szemle, 2006/4., (19-35.old.)
On: <http://www.socio.mta.hu/mszt/20064/002.pdf>

sági ellenőrzésekre adott határidőknek a vonatkozásában. Támogatni kell az illegálisan hazánkba érkezett külföldiek belépését elősegítő bűnözői tevékenység elleni fellépést. Fokozni kell a külföldi társszervekkel a kapcsolatot a külföldről érkező személyek ellenőrzése terén. Olyan kapcsolati rendszert kell kiépíteni, mely alkalmas az azonos országból származó vagy azonos vallási csoporthoz tartozó betelepültek által létrehozott közösségek tevékenységének ellenőrzésére. Mivel Magyarország keleti és déli irányban az EU egyik „külső schengeni határa” teljesítenünk kell azokat a kötelezettségeket, amit a szövetség előírásai meghatároznak.

A nemzeti kisebbségek vonatkozásában érdekes jelenség, hogy a szomszédos országokból korábban érkezett magyar vagy más anyanyelvű bevándoroltak bizonyos fokú visszaáramlása tapasztalható. Ez a jelenség nem tömeges mértékű és oka feltehetőleg a romló gazdasági helyzetnek tudható be.

A nemzetiségek és etnikumok demográfiai változásával kapcsolatos nemzetbiztonsági feladatok

A tradicionális nemzeti kisebbségek számában nem várhatóak különösebb változások, mivel termékenységi rátájuk – a romák kivételével – nem térnek el az általános országos trendtől. Kulcskérdés, hogy az állam és politikai vezetés törekedjen a jó kapcsolatok kialakítására ezen kisebbségek anyaországaival. A szolgálatok fontos feladata, hogy jelezzék amennyiben valamilyen nemzetiségek ellen vagy a magyar nemzetiségi politika lejáratására irányuló külső vagy belső felforgató tevékenységet észlelnek.

A roma lakosság demográfiai mutatói szerint népességük körében magas a fiatalok és az aktív munkavállalói korban lévők aránya. Mivel többségük alacsony képzettségű és amúgy is hátrányos helyzetű térségekben lakik ezen rétegek marginalizációja figyelhető meg. A reménytelen gazdasági és társadalmi helyzet következtében körükben a bűnözési mutatók romlása prognosztizálható. Ennek következtében azonban tovább erősödhetnek a sztereotípiák és az egyre gyakoribb cigányellenes magatartás fokozódása várható. Megoldást a problémára csak széles társadalmi összefogás és kormányzati elkötelezettség hozhatna, de az is csak hosszú távon. A szolgálatoknak számolniuk kell ezekkel a kockázatokkal és minden eszközt fel kell használniuk a romák és a társadalom más rétegei közötti konfliktusok kockázatának csökkentése és a romákhoz kapcsolódó bűnözés kezelhető szinten tartása érdekében. Bizalomerősítő lehet, ha nő a roma származásúak aránya a rendvédelmi szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok állományában. Pozitív példával szolgálhatna a roma fiatalok számára, ha egyre több roma fiatal jutna el a közép és felsőbb iskolákba és később a munkaerő-piacon is bizonyíthatná képességeit. A szolgálatoknak olyan kapcsolati rendszert kell kiépíteniük a roma népességén belül, mely segítségével időben jelezni tudják a feszültségek növekedését és kiszűrhetik azokat a bűnözői szervezeteket, melyek komoly veszélyt jelentenek a roma fiatalokra. Ugyancsak szükséges a

romaellenes csoportosulások tevékenységének követése és szükség esetén a határozott és gyors beavatkozás.

A szolgálatok mozgásterét a nemzetiségek vonatkozásában meglehetősen leszűkíthetik a nemzetiségek jogait garantáló törvények. Mivel nyilvánvaló, hogy a fent említett feladatok végrehajtása egyértelműen a nemzetiségi kisebbségek védelmét szolgálja, megoldást kell találni, hogy a szolgálatoknak lehetősége legyen feladataik ellátására ezen a területen. Ne felejtsük el, hogy az ifjúság védelme, a társadalmi és regionális konfliktusok és a bűncselekmények megelőzése az ország létérdeke.

A társadalmi marginalizációból adódó feladatok

A társadalom egyik legkiszolgáltatottabb rétegét a teljesen elszegényedett, marginalizálódott emberek alkotják. Reménytelenségüket kihasználva szabályos bűnözői iparág telepedett rájuk, melynek üzletágai az „uzsora kölcsöntől” kezdve a koldulásból szerzett jövedelem „beszedésén” keresztül a „bűncselekményekre kényszerítésig” terjed. Felemelkedésük segítése társadalmi feladat. Védelmezésükben azonban a rendvédelmi szerveknek és a szolgálatoknak is vannak feladatai. Legfontosabb feladat a szerencsétlen embereken élősködő bűnözői csoportok felszámolása. Olyan kapcsolati rendszerek kiépítése szükséges, mely alkalmas a társadalomra veszélyes folyamatok előrejelzésére és a megfelelő intézkedések előkészítéséhez szükséges információk biztosítására. Ne feledjük el, hogy a gazdasági helyzet romlása vagy stagnálása esetén a lecsúszott emberek számának további emelkedése várható.

DOKTORANDUSZOK FÓRUMA

LENKEY LÁSZLÓ ZOLTÁN

A DROGFOGYASZTÁS BIZONYÍTHATÓSÁGA A VÉDELMI SZFÉRÁBAN

Katonai elhárítóként immár 30. esztendeje foglalkozom a fegyveres erők biztonsági helyzetével, a honvédséget érintő különböző nemzetbiztonsági kockázatok felderítésével, megelőzésével és kialakulásuk megakadályozásával. A három évtizedes titkosszolgálati munkám során számtalanszor találkoztam a hadseregben a drogproblémával és szinte valamennyi kísérőjelenségével. A Honvédelmi Minisztérium vezetésével, a katonai parancsnokokkal és a hadsereg egészségügyi szolgálatával együttműködve folyamatosan kutatjuk azokat a megoldásokat, amelyek a legalkalmasabbak a drogok által előidézett biztonsági kockázatok minimalizálására, ugyanakkor megfelelnek az aktuális jogszabályi háttérnek is. Éveken át vizsgáltam a Magyar Honvédség drogprevenciós gyakorlatát a kompromisszumelvű medikalizáló drogprevencióról a zero toleranciára történő áttérés feltételeinek kialakítása szempontjából. Az eddigi drogprevenciós tevékenységben feltárt ellentmondások megszüntetésével, új típusú eljárások kidolgozásával, olyan drogszűrő rendszert kell kialakítanunk, amelynek komplex módon alkalmazott elemei révén, a hadsereg sajátos viszonyai között jelentős mértékben visszaszorítható a drogok általi fenyegetettség.

A kábítószer-fogyasztás bizonyításának jelentősége a Magyar Honvédség kriminalizált drogprevenciója szempontjából egyre inkább nélkülözhetetlenné válik. A védelmi szférában csak garantáltan „drogmentes” katonák, láthatnak el bármilyen beosztást, így a jelöltek előzetes, illetve a már aktív állományban lévők rendszeres ellenőrzése során produkált negatív drogtestek alkalmazási feltétellé váltak. A továbbiakban, ennek jegyében vizsgáljuk meg, milyen lehetőségeink vannak a napjainkban végzett kábítószer-szűrések megbízhatóságának és eredményességi mutatóinak növelésére.

A kábítószer-fogyasztás bizonyításához szükséges biológiai minták

A kábítószer-fogyasztás bizonyításának egyik lehetősége a kábítószer, illetve annak szervezetben keletkező lebomlási termékének (metabolit) a drogfogyasztó katonák szervezetéből biztosított „biológiai eredetű mintában” való kimutatása és a kapott eredmény toxikológiai értelmezése. Fontos megjegyezni,

hogy a kábítószer, illetve azok metabolitjának szervezetben való jelenléte nem kizárólag kábítószer fogyasztását követően állhat elő. A gyógyszerek között több olyan készítmény is van, amely hatóanyagának lebomlási terméke kábítószernek minősül. Tapasztalatok azt bizonyítják, hogy például máktartalmú élelmiszerek fogyasztása után szintén megjelennek olyan vegyületek a vizeletben, amelyek heroin fogyasztása után is kimutathatók. Ilyen esetekben, a kellő körültekintés hiányában, kábítószer-fogyasztásra lehet következtetni. Mindezek alapján nagy jelentősége van az elemzési eredmények megfelelő értékelésének, amelyhez gyakorta a vizsgált személyek gyógyszer- és élelmiszerfogyasztási „előéletének” hitelt érdemlő ismerete is nélkülözhetetlen.

A kábítószer-fogyasztás bizonyításának legkézenfekvőbb megoldása a vizsgálat alá vont katonák szervezetéből minta biztosítása, és abban a kábítószer, illetve maradványának kimutatása. Természetesen csak olyan minták jöhetnek számításba, amelyek gyűjtése nem von maga után egészségkárosodást, és amelyek mind az érintett, mind a mintavevő szempontjából elfogadható módon elvégezhetők. Ezek alapján a következő humán eredetű minták biztosítása jöhet szóba: vizelet, verejték, nyál, vér, hajsza, szőrszál, köröm. A szakértők többsége vizeletminták vizsgálatát javasolja, mivel a vizelet a mintaszolgáltató együttműködése és megfelelő helyi feltételek biztosítása esetén viszonylag egyszerűen, sérülés okozása nélkül beszerezhető. A vizeletben szinte az összes kábítószer metabolitja megjelenik, és hosszabb ideig detektálható benne, mint a vérben. A vizelet kábítószer, illetve metabolit tartalma azonban nem ad információt a befolyásoltság mértékére, a bevett adagra és a bevétel időpontjára.

A kábítószer-maradványok a verejtékben is megjelennek és így az elemzéshez a bőrfelületről is vehető minta. Például a marihuána, a hasis, a hasis olaj szívása bizonyítható a fogyasztó száj környékéről, valamint ujjainak felületéről vett minták vizsgálata alapján is, hiszen az égő anyag füstjéből jelentős mennyiségű kábítószer-komponens lecsapódik a bőrfelületen. A verejtékminták a kábítószer-vegyületet többnyire változatlan formában tartalmazzák. A bőr felületén jóval később jelenik meg és hosszabb ideig van jelen az elfogyasztott narkotikum, mint pl. a nyálban. Ezen ismeretnek a bizonyítás szempontjából ugyancsak jelentősége lehet. A verejtékminták biztosítását főleg a hónalj és a mell felületének letörlésével szerzik be, majd az így biztosított mintákat műszeres elemzéssel vizsgálják. A nyál ugyancsak alkalmas a fogyasztott kábítószerek kimutatására. A nyál többnyire eredeti, formában tartalmazza a legtöbb kábítószert, azonban a fogyasztást követően rövidebb ideig van jelen, mint pl. a verejtékben. Nyálminta biztosításának egyik lehetséges módja a köptetés vagy a nyálkenet vétel. A vérminták vizsgálatának abból a szempontból van jelentősége, hogy a vér kábítószer-tartalma alapján esetenként következtetni lehet a kábítószer által okozott befolyásoltság mértékére. A vér kábítószer-, illetve metabolit koncentrációja azonban nem mindig van szoros összefüggésben a befolyásoltság mértékével. A vérminta vétele szakember által elvégezhető beavatkozást igényel.

Haj- és szőrszálak vizsgálata alapján a kábítószer-fogyasztási szokások is rekonstruálhatók. Az eredmények alapján választ kaphatunk arra, hogy az adott időszakban milyen kábítószereket, milyen időbeni sorrendben fogyasztott az illető. A metamfetamint szedők hajában és szakállában is megjelenik a metamfetamin, valamint metabolitja, az amfetamin. Az amfetamin a metamfetaminhoz képest annál több, minél régebben és rendszeresebben fogyasztott az illető. Az amfetamin kb. egyhetes fogyasztási periódust követően 10-14 nap múlva kimutatható a szakállszőrzetben. A haj akár több hónapon keresztül is hordozója az elfogyasztott kábítószerek maradékának. Az eddigi tapasztalatok szerint az opiátokat, a kokaint, az amfetaminokat, illetve azok lebomlási termékeit ki lehet mutatni a hajban. A kábítószer-fogyasztók kéz- és lábujjainak körmei például a kokainfogyasztás bizonyításához megfelelő mintahordozók. Azt tapasztalták, hogy a körömben a kokain nagyobb mennyiségben van jelen, mint lebomlási terméke. A körömbe beágyazódott vegyületek hosszabb ideig változatlanul maradnak, mint a vérben és vizeletben. Az utóbbiak csak a közelmúltban történt kábítószer-fogyasztást bizonyíthatják, míg a körömben kimutatott szer régebbi fogyasztás bizonyítéka lehet. Az eljárás, vizsgálat-közeli időpontban történt alkalmi fogyasztás bizonyításához, a haj- és szőrszálakhoz hasonlóan, nem alkalmas, mivel a köröm, illetve a hajszálak növekedését követően, csak hosszabb idő múlva biztosítható a vizsgálathoz szükséges minta.

Tekintettel arra, hogy a védelmi szférában, a kialakult gyakorlat szerint, a kábítószerrel és pszichotróp anyaggal való visszaélés bizonyítása vizeletminta elemzésével történik, a továbbiakban tekintsük át, mi-mindenre kell odafigyelni ahhoz, hogy az eljárás a lehető leghatékonyabban szolgálja a hadsereg drogmentesítését.

A vizelet kábítószermaradvány-tartalmának kimutatása

A kábítószerek, illetve metabolitjainak vizeletben való kimutathatósága függ a kábítószer fajtájától, a fogyasztott adagtól, a fogyasztás gyakoriságától, a folyadékfogyasztástól, az egyén szervezetének lebontási sajátosságaitól. Nagyobb dózis lebomlása hosszabb időt vesz igénybe, mint a kisebb adagé. A jelentős fizikai függőséget kiváltó kábítószerek többségénél (morfin, heroin, kokain) a hosszabb időn keresztüli ismételt fogyasztások során a kívánt hatás kiváltásához egyre nagyobb adagokat kell a fogyasztónak a szervezetébe juttatnia. Például a heroinhoz hozzá nem szokott fogyasztó hatásos adagja 10 milligramm körül van, ugyanakkor egy jelentősen hozzászokott fogyasztó esetében a hatásos adag elérheti az 500 milligrammot is. Ilyen esetekben a kábítószer-maradványok kimutatása egyszerűbb feladatot jelent. A nagyobb folyadékfogyasztás elősegíti a kábítószer-maradványok előbbi ürülését a szervezetből. A vizelet kémhatása ugyancsak jelentősen befolyásolja a kimutathatóságot, ugyanis savas kémhatású vizelet esetén a kábítószerek többsége kb. kétszer gyorsabban ürül, mint lúgos kémhatású esetén.

A vizeletvizsgálatok első szakaszában kiszűrik azokat a vizeletmintákat, amelyek tartalmazhatnak kábítószer, illetve metabolitot. Szűrővizsgálatokra leggyakrabban úgynevezett immunreakciók elvén működő tesztkészleteket alkalmaznak, amelyekkel néhány perc alatt eredmény kapható. Amennyiben valamely minta szűrővizsgálata pozitív, további műszeres vizsgálattal kell a kábítószer, illetve metabolit jelenlétét megerősíteni.

Mind a szűrővizsgálatoknak, mind a megerősítő vizsgálatoknak csak hiteles minták esetében van értelme. Vizeletvétele során ki kell zárni annak lehetőségét, hogy a szenvedő alany bármi módon – például csapvízzel való hígítással, szappannal való szennyezéssel, destruktív anyag mintához való adásával – megváltoztassa a vizelete összetételét. Meg kell akadályozni, hogy az érintett katona a vizelet elcserélésével hamis mintát szolgáltatson. Számítani kell arra, hogy vannak kábítószer-fogyasztók, akik például hónaljukba vagy egyéb helyre műanyag folyadéktartályt rejtenek, amelyhez megfelelő műanyag csövet csatlakoztattak, abból a célból, hogy hamis vizeletet tudjanak produkálni. A fentiekből kiindulva a mintavétel helyszínén biztosítani kell, hogy az ellenőrzött személynek ne legyen lehetősége a vizeletének megváltoztatására. Az erre alkalmas anyagokat, eszközöket el kell venni, a kézen lévő esetleges szennyeződéseket előzetesen mosással el kell távolítani. A mintaadás lehetőleg olyan végében történjen, ahol nincs a fülkében vízcsap, felületaktív anyag (például szappan). Előnyös, ha az öblítőtartály színezett vizet tartalmaz, amelynek hígításhoz való felhasználása a mintán látható. A mintavételezést lebonyolító hatóság ellenőrizzé a vizelet hőmérsékletét, kémhatását, színét. A vizelet hitelessége hőmérsékletméréssel ellenőrizhető. Csak az a vizelet fogadható el, amelynek hőmérséklete a 35,5-37,2 °C tartományba esik.

A találékonyság eredményeként, valamint az anyagi haszonszerzés reményében a kábítószer-fogyasztás bizonyításának megakadályozása céljából kifejlesztett különféle készülékek és anyagok is beszerezhetők a kereskedelmi forgalomban. Ezek között van olyan készítmény, amelynek hatására a levett vizelet THC metabolit-tartalma pillanatok alatt megsemmisül. Reklámoznak olyan sampont, amelynek használata után kb. 2-4 órán keresztül a hajban lévő kábítószer nem detektálható. Árulnak garantáltan kábítószermentes vizeletből készült bepárlási maradékot, amelynek vízben való feloldásával „tisztá” vizelet készíthető. Az urinator olyan készülék, amely drogmentes vizelet bepárlási maradékának feloldásával testhőmérsékletre melegített drogmentes vizeletet tud produkálni.

Ha a kábítószer-érintettség ellenőrzése a cél, meghatározó jelentősége van annak, hogy a vizsgálandó személy számára váratlan időpontban történjen a mintavétel, ugyanis általában pár nap alatt, bizonyos kábítószerek esetében néhány órán belül „kitisztulhat” a szervezet. Szállítás és tárolás során óvni kell a mintákat a fénytől és hőtől, lehetőleg hűtőtáskában kell szállítani, és hűtőszekrényben tárolni. Fontos, hogy a levett vizeletet az elemzésig hideg, sötét helyen tárolják. A laboratóriumokban célszerű csak az egyik mintát vizsgálni, a

másikat lefagyasztani az esetleges ellenőrző vizsgálatok lehetősége céljából. A cselekvőképességet hátrányosan befolyásoló anyagok (kábitószer, pszichotróp anyagok, gyógyszerek, egyéb vegyületek) azonosítása céljából a mérőhely számára – a vizeletmintán kívül – vérminta vétele is javasolt.

A kábítószer-maradványok kimutathatóságának időbeni korlátai

Az emberi szervezetbe került kábítószer-vegyületek többsége hosszabb-rövidebb idő alatt olyan jellegű változáson megy keresztül, amelynek nagyobb része a vizelettel, kisebb része a verejtékkel távozik a szervezetből. Kísérleti úton bebizonyították, hogy 2,5-15 mg amfetamin szájon át történő bevétele után 20 percen belül a lebomlási terméke megjelent a vizeletben és mintegy 2-18 óra múlva érte el a legnagyobb értéket. Extasi tabletták hatóanyagai, egyszeri adag (1 tableta) elfogyasztását követően kb. 24 órán keresztül detektálhatók a vérben és 2-4 napig a vizeletben. Egy szokásos adag heroin mintegy 30 perc alatt elbomlik a szervezetben, ami miatt kimutatásának kicsi az esélye. A heroinfogyasztás bizonyításának azonban megbízható módja a bomlástermékének kimutatása. A hadseregben is alkalmazott, immunreakciók elvén működő gyors tesztek nem specifikusak erre a metabolitra, így pozitív vizsgálati eredményt szolgáltatnak olyan esetekben is, amikor a vizsgált személy kodeintartalmú köhögés-csillapítót vagy csak egyszerűen mákos süteményt fogyasztott. Eseti kokain-fogyasztóknál a bizonyíthatóság 2-3 napon belül lehetséges. Krónikus kokainistánál 10-22 nap múlva is kimutatható a drog metabolitja. (A hajban a nem metabolizálódott kokain is megjelenik.)

A kábítószer-fogyasztásra utaló maradványok biológiai anyagokban való kimutathatóságával kapcsolatos néhány tájékoztató jellegű információ látható az alábbi táblázatban. A táblázat adataiból kitűnik, hogy a gyakoribb kábítószer esetében az utolsó fogyasztást követő néhány napon belül a vizelet megfelelő mintahordozó a fogyasztás bizonyításához.³⁷

<i>Néhány gyakori kábítószer, illetve pszichotróp anyag hatásának időtartama, valamint fogyasztására utaló maradványának kimutathatósága a fogyasztást követően</i>		
Kábítószer	Kimutathatósági időtartam	Hatás időtartama
amfetamin	2-4 nap vizeletben	2-10 óra
metamfetamin	1-3 nap vérben 3-5 nap vizeletben	2-6 esetleg 24 óra
extasy	24 óra vérben 2-4 nap vizeletben	4-6 óra

Kábítószer	Kimutathatósági időtartam	Hatás időtartama
-------------------	----------------------------------	-------------------------

³⁷ Dr. Veres Tibor: A kábítószer-fogyasztás bizonyításának lehetőségei Belügyi Szemle XLVIII/2, 2000. február

kokain	5-6 óra vérben 12 óra vizeletben 3 nap metabolit	20-40 mp szívás 60-90 mp szippantás
kodein	2-3 nap vizeletben	4-6 óra
morfin	3-4 nap vizeletben	4-6 óra
heroin	3-4 nap vizeletben (morfinként)	4-6 óra
PCP (angyalpor)	1-3 nap vérben 3-7 nap vagy több vizeletben	
LSD	2-4 nap vizeletben	6-12 óra
THC (marihuána)	3-4 vagy 4-8 óra a vérben a gyakoriságtól függően néhány nap 1-3 hónap vizeletben	3 óra

A hazai gyakorlat szerint a kábítószer-fogyasztás bizonyításához szükséges toxikológiai vizsgálatok elvégzésére az Országos Igazságügyi Toxikológiai Intézet illetékes. A Magyar Honvédség EVI Toxikológiai Kutatólaboratóriumának ugyancsak feladata biológiai eredetű minták kábítószermaradvány-tartalmának elemzése. A rendőrségen csak az immunreakciók elvén működő, gyors szűrővizsgálatok céljából kerül sor vizeletminták vizsgálatára, amelyek alapján a drog pozitív eredmények további, akkreditált egészségügyi intézményben végzett megerősítő műszeres vizsgálata kötelező.

A „másodlagos drogtestek” szükségessége a hadseregben

Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy a vizeletminták drogfogyasztás bizonyításához való felhasználása több szempontból előnyös, ugyanakkor az egyéb humán eredetű biológiai minták párhuzamos vizsgálatának gyakran pótolhatatlan, perdöntő jelentősége lehet. A kábítószer-maradványok verejték-, nyál-, haj- és körömmintákból való kimutatása lényegesen érzékenyebb analitikai műszereket igényel, és hatékonyabb minta-előkészítést követel, mint a vizeletvizsgálatok esetében. Mindezek kissé megnövelik az elemzési költségeket, ezért a kábítószer-maradványok említett mintákból való kimutatása nemzetközi viszonylatban is csak kevés helyen terjedt el. Az eredmények által azonban lényegesen gazdagabb ismeretek szerezhetők a vizsgált személy drogerintettségéről, mint a vizeletvizsgálat esetében.

A Katonai Biztonsági Hivatal, titkos információgyűjtő tevékenysége során, számos olyan esetről szerzett tudomást, amikor a drogfogyasztó katonák szakszerű tanácsokkal látták el egymást a kábítószer-ellenőrzések kijátszására. Egyes drogfogyasztással és terjesztéssel gyanúsítható személyek alaposan felkészítették társaikat arra, mit kell tenniük, ha váratlanul drogtestnek vetik alá őket. Pontosán ismerik a drogtestek alkalmazási technológiáját, nem egy esetben a drogpozitivitás „kivédésének” az előzőekben felsorolt manipulatív módzatait. Gyakran eredményesen hivatkoznak különböző, a drogtestet meg-

tévesztő gyógyszerek önkényes, orvosi rendelvény nélküli szedésére (például kodeintartalmú köhögés-csillapító), vagy az ópiát tartalmú mákostoszta fogyasztásra. Több esetben az érintettek azzal védekeztek, hogy a diszkóban, egy számkra ismeretlen személy csempészte az italukba a kábítószeret. A magyar büntetőjog egyik alapelve, hogy az elkövető tudatának át kell fognia az általa megvalósított cselekményt és annak valamennyi következményét. A példában a szándékos elkövetési magatartás nem bizonyítható. Viszont, ha egy hajszál szakértői vizsgálata hónapokra visszamenőleg kimutatja a huzamos időn át folytatott drogfogyasztást, merőben más lehet a helyzet büntetőjogi megítélése. A fentiek alapján, a honvédségi drogprevenció hatékonyságának fokozása érdekében, a szűrővizsgálatok részeként – eseti jelleggel, kiegészítő vizsgálatként – indokoltnak tartom megteremteni a Magyar Honvédségnél a kábítószeres metabolitjai kimutatásának feltételeit verejték, nyál, haj vagy körömmintákból.

Amennyiben az általam javasolt, „másodlagos drogteszt” egyidejű alkalmazásával az objektív kontroll lehetőségét ki tudjuk alakítani, úgy lényegesen hatékonyabbá tehetjük az eddig csak „egy lábon álló” drogszűrő rendszerünket. Az elgondolás lényege, hogy azokban az esetekben, amikor az ellenőrzött személy az immunkromatográfiás teszteredmény ismeretében a pozitivitását gyógyszeres használatra, vagy mák tartalmú ételek fogyasztására hivatkozva próbálja megmagyarázni, a „másodlagos drogteszt” típusától függően, azonnal intézkedni kell – megfelelően felkészített szakállomány közreműködésével – verejték, nyál, haj vagy körömminták beszerzésére. Az eljárást akkor is alkalmazni kell, ha a vizsgált katona szervezetében a narkotikumok jelenléte ugyan kimutatható, azonban a drogérintettség szintje nem éri el a büntethetőségi határértéket. Egyes kábítószer típusok esetében az eredmény – az alkalmazott drogteszttől függően – akár hónapokra visszamenőleg is kétséget kizáróan igazolhatja a kábítószerrel visszaélés tényét. Ugyanakkor, kedvező esetben megnyugtató módon ki is zárhatja a drogérintettség gyanúját. Az eljárás törvényességi háttérének megteremtése érdekében a védelmi szférában a drog-szűrések rendjét szabályozó hatályos jogszabályokat a „másodlagos drogteszt” alkalmazására ki kell terjeszteni.

A komplex, kriminalizált drogszűrővizsgálat

Az előző fejezetben bemutatott rendkívül hatékony megoldás, a most ismertetésre kerülő, komplex, kriminalizált drogszűrővizsgálat részeként alkalmasnak látszik, a napjainkban kizárólag vizeletvizsgálatra alapozott drogszűrések, és ezzel együtt a honvédségi drogstratégia hatékonyságának fokozására. A KBH által többször kipróbált, alapvetően kriminalisztikai eszközök és módszerek egyidejű, kombinatív alkalmazására alapozott algoritmus bevezetésére nemcsak az egyes ügyek realizálásakor látok lehetőséget. Az ismertetésre kerülő kábítószer-ellenőrzés lényege a parancsnoki állomány, a honvédség egészségügyi szolgálata és a Katonai Biztonsági hivatal összehangolt, koncentrált, egyidejű erő és eszköz felhasználásában áll. Meggyőződésem, hogy az eddigi gyakorlattól eltérő, komplex, kriminalizált intézkedési rendszeren alapuló

szűrővizsgálatok bevezetésével jelentősen növelhető a drogprevenció hatásfoka. Az eljárás létjogosultságát és bevezetésének célszerűségét a KBH által az elmúlt években realizált ügyek eredményességi mutatói igazolják.

A komplex, kriminalizált szűrővizsgálat rendje

A drogszűrővizsgálat az eddigi gyakorlatnak megfelelően – összhangban az 1/2008. (HK 13) MH HEK PK intézkedésben meghatározottakkal – a vizeletminta-vételből, a vizeletminta immunkromatográfiás gyorseszteszt alkalmazásával történő előszűrési vizsgálatából, továbbá a gyorseszteszt kábítószer-fogyasztásra utaló pozitív eredménye esetén, a minta szakintézeti laboratóriumi ellenőrző vizsgálatából állt. Az előző fejezetben ismertetett ügyekből azonban látható, hogy viszonylag magas az olyan drogfogyasztó katonák aránya, akik esetében a laboratóriumi vizsgálat csak a büntethetőségi határérték alatti szinten jelzi a drogérrintettséget. Így, ha más bizonyíték nem áll rendelkezésre, velük szemben kábítószerrel visszaélés alapján nem indulhat büntetőeljárás, és a drogteszt alapján szolgálati viszonyuk megszüntetése sem kezdeményezhető. A komplex, kriminalizált intézkedési rendszeren alapuló kábítószer ellenőrzés során már az immunkromatográfiás előszűréskor előforduló drogpozitivitás esetén, a vizeletminta szakintézeti laboratóriumi vizsgálatával párhuzamosan, további bizonyítékok felkutatása érdekében, az alábbi rendszabályokat kell automatikusan bevezetni,

- A vizeletmintán alapuló drog-pozitivitás megállapítását követően a „másodlagos drogteszthez” szükséges hajsza, vagy köröm mintavételt – a büntetőeljárásról szóló törvény³⁸ előírásainak megfelelően – a jogi és igazgatási tiszt, vagy nyomozótiszt közreműködésével haladéktalanul el kell végezni. Az eljárásnál ügyelni kell minden olyan körülményre, amely lehetővé tenné a minta meghamisítását. Haladéktalanul kezdeményezni kell a hajsza, vagy köröm-minta szakintézeti laboratóriumi ellenőrző vizsgálatát.
- A drogérrintett személy ruházatáról, a nála található, rendszeresen használt személyi tárgyairól (pl. pénztárca, mobiltelefon, igazolványok... stb.) a kriminalisztika szabályainak megfelelően, mikroméretű anyagmaradványokat kell begyűjteni.
- A pozitív drogtesztet produkáló katona szolgálati helyiségében, elhelyezési körletében az általa használt tárgyakról, eszközökről szintén anyag-maradványokat kell biztosítani. Az intézkedést a jogi és igazgatási tiszt, vagy a nyomozótiszt közreműködésével kell végrehajtani oly módon, hogy az a nyombiztosítás törvényi feltételeinek megfelelően. A mikroméretű anyagmaradványokat, az esetleges kábítószerektől származó szennyeződések azonosítása érdekében, speciális krimináltechnikai eszközök felhasználásával analízálni kell.

---

³⁸ **A büntetőeljárásról szóló** 1998. évi XIX. **törvény**

- Az érintett katona szolgálati helyét, elhelyezési körletét és azok környezetét drogok, illetve a drogfogyasztáshoz szükséges eszközök felkutatása érdekében át kell vizsgálni. A jelzett helyszíneket kábítószer-kereső kutyák-kal minden esetben le kell ellenőrizni. (A Rendőrség, az elmúlt években az ilyen típusú feladatok végrehajtásához szükséges szakállományt minden esetben biztosította.)
- A drogfogyasztással gyanúsíthatók meghallgatását a fenti intézkedések befejezését követően, egy erre a célra részletesen kidolgozott, a büntetőeljárás szempontrendszerének is megfelelő protokoll szerint végre kell hajtani. A meghallgatásról jegyzőkönyvet kell felvenni, illetve a kábítószer-fogyasztás-ról és a drog megszerzésének körülményeiről az érintettet írásban nyilatkoztatni kell.

Az intézkedési rendszer aktivizálására ezekben az esetekben az állományilletékes parancsnok kezdeményezésére kerülhet sor, a jogi és igazgatási tiszt és a nyomozótiszt bevonásával. Kizárólag a váratlanul elrendelt kábítószerellenőrzéseknek van értelme, csak a meglepetésszerűen alkalmazott intézkedésektől várható objektív eredmény. Az ellenőrzés helyszínén a drogszűrés végrehajtását úgy kell megszervezni, hogy az érintetteknek ne legyen lehetősége a vizsgálatra „felkészülni”, illetve az eredményt bármilyen módon manipulálni. Drogpozitivitás esetén, a másodlagos drogtesztek bevezetésével – pl. hajszál vagy köröm analizálásával – választ kaphatunk az esetleges korábbi kábítószerfogyasztás intenzitására és gyakoriságára. A módszer alkalmas arra is, hogy kontrolláljuk a legális, narkotikum tartalmú gyógyszerek, vagy mákostoszta fogyasztásra hivatkozás valós háttérét.

A drogtesztel egyidejűleg, speciális krimináltechnikai eszközök felhasználásával, a drogerintett katonák ruházatáról, személyi tárgyairól mikroméretű anyagmaradványokat kell begyűjteni, melyek kiértékelése órákon belül elvégezhető. Az immunkromatográfiás gyorseszteszt eredménye alapján a kábítószerfogyasztással gyanúsítható katonák szolgálati helyét, elhelyezési körletét és azok környezetét drogok, illetve a drogfogyasztáshoz szükséges eszközök felkutatása érdekében kábítószer-kereső kutyákkal is le kell ellenőrizni. A kábítószerfogyasztás feltételezett időpontjában viselt ruházat átvizsgálására kiemelt figyelmet kell fordítani. A kutatást a.../2008. (HK) MH HEK PK intézkedés „A drogfogyasztás gyanújelei” című melléklete alapján kell lefolytatni (3. számú melléklet). A drog-pozitivitást mutató személyek szisztematikus meghallgatását, a lebukás következtében előállt pszichikai előny maximális kihasználása érdekében, lehetőség szerint azonnal végre kell hajtani. Amennyiben a meghallgatott a drogfogyasztás tényét elismeri, az abban közreműködő személyeket megnevezi, arról – az érintett beleegyezésével – hangfelvételt lehet készíteni vagy írásban nyilatkoztatni kell.

Elzárkózás esetén a meghallgatás eredményét jegyzőkönyvben kell rögzíteni.

zíteni. Fontos megjegyezni, hogy a katonai alakulatok aktuális drogfertőzöttségére, a most vázolt nagy hatékonyságú eljárás alkalmazása esetén is, csak akkor kaphatunk hiteles választ, ha a drogteszteket az 1/2008. (HK13) MH HEK PK intézkedésben meghatározott számban és gyakorisággal hajtják végre.

„... a katonai szervezethez tartozó személyek között, létszámarányosan (az állomány létszáma: ha 100 fő alatt van az állomány 10 %-ánál, ha 100 és 500 fő között van az állomány 5-7 %-ánál, ha 500 fő felett van az állomány 5%-ánál), havonta legalább egy alkalommal kell, az erre jogosult személy elrendelése alapján, ellenőrzést kell tartani...”¹

Úgy gondolom, a hadseregben a drogfogyasztás felszámolásának egyik nélkülözhetetlen feltétele a kábítószer-használat erőteljesebb kriminalizálása – a zéró tolerancia jegyében. Az elrettentés alapvető célja, a már megtörtént bűncselekmények felderítésének hozadékán túl, a drogot kipróbálók, vagy kipróbálni szándékozók elbátortalanítása. A mai napig meg nem cáfolt kriminológiai tétel, hogy a legeredményesebb bűnmegelőzés a büntetés elkerülhetetlenségének tudata. A kínálat visszaszorítása érdekében a kábítószer-kereskedelemben érintett katonák, illetve vegyes összetételű drogterjesztő hálózatok (katonák és civilek) körében végzett eredményes felderítőmunkával el kell érni azt, hogy a drogkereskedők számára a védelmi szféra váljon veszélyes területté. Ez a kihívás a Magyar Honvédség teljes személyi állománya összefogását feltételezi, amelyben a Katonai Biztonsági Hivatalnak sajátos eszköztárát és speciális, titkosszolgálati lehetőségeit felhasználva a jövőben is mindent meg kell tennie a kábítószer bűnözés visszaszorításáért.

Felhasznált irodalom

1. 2073/2004 (III.31.) kormányhatározat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról
2. A Magyar Honvédség Drog stratégiája, 1999. (HK.23.)
3. 1987. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
4. 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
5. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
6. Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma visszaszorítására. A Kormány kábítószer-ellenes stratégiájának koncepcionális alapjai. 2000.
7. 4/2003. (I. 31.) HM rendelet a hivatásos és szerződéses katonák egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságának minősítéséről. (HK.6.)
8. Dr. Veres Tibor: A kábítószer-fogyasztás bizonyításának lehetőségei, Belügyi Szemle XLVIII/2, 2000. február
9. A HM HVKF 51/2005. számú parancsa a Magyar Honvédség fegyelmi helyzetének megszilárdításával kapcsolatos feladatokról. (HK 13.) 964. o
10. 66/2003. (HK 18.) HM utasítás a Magyar Honvédség személyi állománya kábítószer hatása alatti állapotának, illetve kábítószer fogyasztásának vagy tartásának ellenőrzéséről

---

¹ 1/2008. (HK13) MH HEK PK intézkedése a Magyar Honvédség személyi állománya kábítószer hatása alatti állapotának, illetve kábítószer fogyasztásának vagy tartásának ellenőrzésével kapcsolatos feladatok végrehajtásáról.

11. A Magyar Honvédség Drogprevenció Bizottsága létesítéséről és működéséről szóló 51/1998. (HK 15.) HM utasítás.
12. A Magyar Honvédség Drogprevenció Bizottságáról szóló 67/2005. (HK 14) számú HM utasítás
13. A Magyar Honvédség Drogprevenció Bizottsága létesítéséről és működéséről szóló 77/2003. (HK. 20) utasítás
14. 1/2008. (HK13) MH HEK PK intézkedése a Magyar Honvédség személyi állománya kábítószer hatása alatti állapotának, illetve kábítószer fogyasztásának vagy tartásának ellenőrzésével kapcsolatos feladatok végrehajtásáról.

TANAI KÁROLY

A VÁLSÁGKOMMUNIKÁCIÓS TERV SÚLYÁNAK ÉS JELENTŐSÉGÉNEK BEMUTATÁSA

(A 2008-as Nemzetközi Repülőnap és Haditechnikai Bemutató Válságkommunikációs Terve alapján)

Premissza

Az ember természetes tulajdonsága a konfliktuskerülés, a felmerült gondok és problémák minél gyorsabb megoldásának igénye. Különösen igaz ez olyan válságok esetében, amelyek méretét és megoldási módjait tekintve túlnőhet az egyén(ek) lehetőségein és „központi” beavatkozást igényel. Azért tettem a központit idézőjelbe, mert minden esetben a válság nagysága határozza meg, hogy a megoldására elegendő egy mikroközösség spontán szerveződése, vagy akár nemzetközi szervezeteket szükségesek. Az utóbbi évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a kisebb nagyobb válságok életünk szerves részei, amelyeket viszont ha teljesen elkerülni nem is lehet, de kedvezőtlen hatásait csillapítani lehetséges, amennyiben időben felkészülünk rá. Közhelyszerű igazság, hogy a válsággal nem csak az életünk elején vagy végén, hanem életünk bármely szakaszában találkozhatunk. A válság nélküli világ az egy álomvilág... Vannak, akik az egész emberi sorsot egy válságkommunikációs kihívásnak tekintik, mert az ember tudatában van annak, hogy élete minden egyes napja egy lépéssel közelebb viszi a fizikai megsemmisüléshez. Ennek a tudatnak a feldolgozása a legnagyobb válságkommunikációs kihívás, ki ebből a tudatból erőt, tartást, méltóságot, nyugalmat, békességet tud kovácsolni magának és környezetének az egy „profí” válságkommunikátor: pl.: Jézus, Buddha, Mohamed.

A válságmenedzselés, a válságkezelés az utóbbi évtizedekben egyre inkább önálló szakmává válik, mivel speciális körülmények között speciális intézkedéseket kíván meg. Érvényes ez a profit és non-profit (kölségvetési) szervezetekre egyaránt.

A hazai gazdasági, társadalmi és politikai válsághelyzetek száma talán nem szaporodott a rendszerváltozás óta oly drámai mértékben, a közvélemény mégis érzékenyebbé vált irántuk. Ennek több oka lehet, többek között az is, mert a sajtó már nem próbálja agyonhallgatni, a szőnyeg alá söpörni, esetenként kozmetikázni az ilyen híradásokat. Így több krízissel szembesül a közvélemény, mint korábban.

A konfliktusok, válságok – rosszabb esetben katasztrófák – teremtette helyzetben megnő az információ szerepe, illetve hiányának negatív hatása. A „második valóság”, azaz az eseményeknek a nyilvánosságban való tükröződése erőteljesen visszahat a válság lefolyására, kríziskezelés lehetőségeire és módjaira. Ezért alapvető fontosságú az írott és íratlan médiumokkal való kapcsolattartás, amelyben az eredményesség és siker alapvető feltétele a tervszerűség és szakszerűség, amely nem képzelhető el a válságkommunikációs terv nélkül.

Ennek plasztikus bemutatására kiváló lehetőséget biztosít 2008 augusztus 16-17-én Kecskeméten megtartott Nemzetközi Repülónap és Haditechnikai Bemutató válságkommunikációs tervének elemzése. Szeretném hangsúlyozni, hogy az alapvető célom nem az volt, hogy kritika alá vegyem a HM Kommunikációs és Toborzó Főosztály Médiaosztályának (továbbiakban HM KTF) produktumát, hanem az, hogy bemutassam a válságkommunikációs terv jelentőségét egy valós szituáció alapján.

1. A válság vagy kríziskommunikáció meghatározása és jellemzői

Mielőtt belemerülnénk a kecskeméti repülónap válságkommunikációs tervének elemzésébe, fontosnak tartom, hogy az egységes értelmezés érdekében néhány alapvető meghatározást ismertessek. Mindenekelőtt szeretném hangsúlyozni, hogy akár válság, krízis vagy katasztrófa kommunikációról beszélünk, ugyanazt értjük alatta. A hazai és nemzetközi szakirodalomban mindhárom kifejezést használják, annak ellenére, hogy a válságnak, katasztrófának illetve a krízisnek a fogalmi meghatározásában vannak különbségek, amelyek nem szignifikánsak.

Fontosnak tartom, hogy a kapcsolódó fogalmakra röviden utaljak:

- Válságtünet: válságra utaló jel;
- Válsággóc: ahol a válság jelei a legfeltűnőbbek;
- Válsághelyzet: a negatív kimenetelnek átlagosnál nagyobb a valószínűsége;
- Válságmenedzsmet: A válsághelyzet feletti tervezett eljárás, a kilábalás szisztematikus, célratörő művelete;

- Kockázatmenedzsment: Tervezett veszteség-megelőzés a negatív kihatások minimalizálása érdekében;
- Válságkommunikáció: A válságok megelőzésére, a bekövetkező negatív hatások mérsékelésére, a normális működési állapot mielőbbi elősegítésére és az imázs védelmére irányul.

A (válság)kríziskommunikáció (*crisis communication*) egy olyan kommunikációs szaktevékenység, amely válsághelyzetben a szervezet működési zavarainak leküzdését szolgálja, és melynek során hírek és információk továbbítása történik. A kríziskommunikáció szakértői szerint a szervezet reputációja sokszor a legfontosabb értéke. Ha tehát ezt a reputációt támadás éri, megvédése kell, hogy kapja a legfőbb prioritást. [1]

A krízis bármely olyan szituáció, mely veszélyezteti, vagy fenyegeti a szervezet reputációját vagy integritását. Ilyen szituáció lehet bármilyen jogi vita, lopás, baleset, tűz, árvíz és egyéb ember okozta károk, melyek a szervezet nevéhez köthetőek. Ugyanakkor krízishelyzetet idézhet elő az is, amikor a média vagy a környezete szemében a szervezet nem az elvárt, a helyes módon reagált a fent említett helyzetekre.

A krízisre vagy válságra egy másik meghatározás: „A válság az egyén, egy csoport vagy a társadalom életében megnyilvánuló súlyos zavar, nehéz helyzet, amelynek kimenetele jó is, rossz is lehet” [2] Ellentétben az általános köznapi szóhasználattal, végkifejletében a pozitív lehetőség is benne van.

A válságra jellemző:

- hirtelen is megjelenhet,
- időtartama véges,
- kezdete visszavezethető társadalmi (politikai, gazdasági), illetve természeti és technogén problémára,
- kimenetele lehet jó is (megnyugvás, siker), illetve rossz is (katasztrófa),
- intenzitása fokozatosan nő, majd csökkenhet, illetve pang,
- kezelése a válság egyes szakaszaiban más és más stratégiát követel meg,
- gyors reakciót követel,
- megbontja a szervezet rutinját és teljesítőképességét,
- bizonytalanságot, stresszt és aggodalmat okoz szervezetten belül és kívül,
- fenyegeti a szervezet reputációját,
- kihívja a szervezet humán, fizikai és anyagi erőforrásait,
- a média és a környezet figyelmét a szervezetre irányítja, fókuszálja,
- megnöveli a kormányzat és egyéb szabályozó szervek érdeklődését a szervezet iránt,
- időlegesen megrendíti a szervezetet,

2. A válság(krízis)kommunikációs terv

Egy hatásos kríziskommunikáció kulcsa, hogy a szervezet rendelkezik egy krízistervvel, vagyis fel van készülve a lehetséges krízishelyzetekre.

„A jó kríziskommunikáció egy eleve jól működő rendszeren alapszik. Ha krízis van, csak gördülékenyebbé és jobbá kell tenni. Ha rutinszerűen naponta tartanának sajtótájékoztatót, akkor most hatékonyabban dolgoznának és hármat szerveznének naponta. A krízis közben nem lehet egy új rendszert megformálni.” mondja Marlin Fitzwater, a Fehér Ház egykori sajtó titkára.

Akár egyéni, akár szervezeti jellegű a túlélés szükséglete, alapvető követelménye, hogy válsághelyzetekre gyorsan és profi módon reagáljon és megoldja azokat a problémákat, amelyek saját működését és környezetét veszélyeztetik.

A sikeres válságkommunikáció alapfeltétele a készenlét. Birtokunkban kell lenni egy olyan készenléti rendszernek mely a szakszerűség, a kiszámíthatóság, célját szolgálja, közös irányt szab, szabályokat tartalmaz és útmutatást ad arra, mit tegyünk, amikor szervezetünk válsághelyzetbe kerül. Az a szervezet amely nem rendelkezik egy készenléti rendszerrel, az saját magát és környezetét veszélyezteti.

Minden válság más, de bizonyos fokig mindegyikre érvényesek a következők:

- Meglepetés.
- Nincsen elég információ, amikor kell.
- Az események túlnőnek a szervezet reagálási képességein (valós vagy képzelt).
- Az események halmozódnak.
- Az irányítás kicsúszik a kezünkből (valós vagy képzelt).
- Fontos érdekek forognak kockán.
- Mélyreható külső beavatkozás a szervezet működésébe.
- Ostromhangulat.
- Pánik.
- A normális döntéshozatali folyamatok felbomlanak.
- Az érintett vezetők inkább a rövid távú cselekvésre koncentrálnak.

A Nemzetközi Repülónap és haditechnikai Bemutató Válságkommunikációs Tervének szerkezeti felépítése:

1. Háttéranalízis, helyzetelemzés
2. Célkitűzések
3. Célcsoportok
  - 3.1. rendezvény közreműködői
  - 3.2. A rendezvény látogatói
  - 3.3. Média (Közvélemény)
4. Kockázatok
  - 4.1. Természeti kockázatok
  - 4.2. Egészségügyi kockázatok
  - 4.3. Műszaki kockázatok
  - 4.4. Szervezési kockázatok
  - 4.5. Katasztrófák

- 4.6. Független kockázatok
5. Stratégiai alapelvek
6. A kommunikáció szereplői, szintjei
7. A kommunikációs kampány szakaszai
8. Proaktív kommunikáció
  - 8.1. Közvélemény, média
  - 8.2. Látogatók
  - 8.3. Közreműködők
9. Válságkezelő kommunikáció
  - 9.1. Problémák kommunikációja
  - 9.2. Zavarok kommunikációja
  - 9.3. Válságkommunikáció
  - 9.4. Katasztrófa kommunikáció
  - 9.5. Független kockázatok kommunikációja
10. Visszacsatolás, utómunkálatok

Vizsgáljuk meg, hogy a repülőnap válságkommunikációs tervének háttér-analízis és helyzetelemzésében, hogyan tükröződik az aktualitás sajátossága:

„A 2008. évi Nemzetközi Repülőnap és Haditechnikai Bemutató megszervezésével és végrehajtásával összefüggő feladatokról szóló 136/2007. (HK 1/2008) honvédelmi miniszteri utasítás 2. §-ban foglaltak alapján, a Magyar Honvédség 2008. évi egyik kiemelt programjaként 2008. augusztus 16-én és 17-én, Nemzetközi Repülőnap és Haditechnikai Bemutatót rendezünk Kecskeméten, az MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázison. Az idei Nemzetközi Repülőnap és Haditechnikai Bemutató (Repülőnap) jelentőségét növeli a tavalyi Repülőnaphoz képest az a tény, hogy a légiereő idén ünnepli fennállásának 70., a Magyar Honvédség pedig fennállásának 160. évfordulóját.

A Repülőnap ugyanakkor jelentős kockázatokat is magában hordoz, célkitűzéseinek megvalósítását ugyanis nem várt események is befolyásolhatják. A válsághelyzeteket általában mint kockázatokat szokás emlegetni, amelyek bekövetkezése kisebb vagy nagyobb valószínűséggel de várható. A válságterv, illetve a válságkommunikációs terv az ilyen kockázatok felmérésével, a nem várt eseményekre adandó reakciók feltárásával segíti a kommunikációs terv céljainak megvalósulását.”

Terjedelmi korlátok miatt jelenleg nincs lehetőségem kitérni a repülőnap kommunikációs tervére, de ahogy a HM KTF munkatársai jelezték, a válságkommunikációs terv szerves része a kommunikációs tervnek.

A válságkommunikációs terv egyik fontos fejezete a célkitűzések meghatározása, amelyet a következőképpen fogalmaztak meg:

1. *„A válságkommunikáció célja a válság kezelésének segítése. A kommunikációnak éppen ezért igazodnia kell a válságkezeléshez, támogatnia kell azt.*

2. *A rendezvény megítélésének javítását a válságkommunikáció részben szolgálja. Ez nem lehet azonban elsődleges szempont. A válság és a kedvező fogadtatás két egymással nehezen összeegyeztethető folyamat. A válságkommunikáció ezért leginkább a rendezvény megítélésén esett károkat csökkentheti, ám segíthet abban is, hogy a megfelelő válságkezelés pozitívumait kiemelve egy másik szintű elismerésre tegyenek szert a szervezők.”*

Mi lehet a pozitívum egy kirobbant válság esetében? A válság kezelésének profizmusa kapcsán megnyilvánuló szimpátia. Természetesen a hatékony és eredményes válságkezelés alatt nem csak a kommunikációt értem. A hatékony válságkezelés nagymértékben függ a szervezeten belüli és a külső érdekcsoportokkal történő kommunikációtól. A közönség támogatása és bizalma nélkül semmilyen szervezet – legyen az magán vagy állami intézmény – nem tartható fenn. Az első kommunikációs lépések döntőek mivel gyakran eldöntik a válság kimenetelét. Nagyon fontos, hogy milyen kommunikációs célcsoportokat határozzunk meg, mert a velük való kommunikáció eltérő módokat kíván.

Ez a repülőnap tervében az alábbiak szerint szerepel:

„A Repülőnap válságkommunikációjának szempontjából alapvetően három célcsoportot szükséges meghatározni. A nekik megfogalmazott üzenetek, az üzeneteket közvetítő csatornák ugyanis mind a kommunikáció proaktív szakaszában, mind pedig az aktív szakaszban eltérőek, hiszen a célcsoportoknak különböző információra van szükségük, és másképp kell azt eljuttatni hozzájuk.

1. *A rendezvény közreműködői*

Tekintettel a rendezvény nagyságára és a részt vevők számára, válságkommunikációs szempontból kulcsfontosságúak a rendezvény közreműködői. Krízishelyzetekben a látogatók, a nagyobb nyilvánosság – érthető módon – hozzájuk fordul információért, másrészt, valószínűleg az ő viselkedési mintájukat követik majd a látogatók is – e szempontból tulajdonképpen véleményvezéreként viselkednek. A közreműködőket ezért szükséges felkészíteni a krízishelyzetekre (proaktív szakasz), krízis esetén pedig a lehető leggyorsabban informálni kell őket a szükséges teendőkről.

2. *A rendezvény látogatói*

A rendezvény látogatóinak más információkra lehet szüksége, mint a Repülőnapot csak a média útján követő embereknek. A kisebb jelentőségű válságjelenségekről a közvélemény nem feltétlenül értesül, a látogatók azonban szembesülhetnek ilyen problémákkal. A kisebb jelentőségű probléma rossz kezelése esetén felnagyítva jelenhet meg a médiában, és így a közvélemény előtt is. A válságok kezelésében a látogatók együttműködésére kell számítani, ám ehhez szükség van arra, hogy megfelelő információkat kapjanak, tudják mi a teendő az egyes krízishelyzetekben. Ezért fontos a proaktív szakasz – tehát az információk előzetes eljuttatása –, ám természetesen ez nem annyira részletes, minden lehetséges esetre kiterjedő tájékoztatást jelent, mint a közreműködők esetében. Krízis esetén fontos a látogatók megnyugtatása, és a pánik elkerülése – ennek érdekében szükség lehet az információk szűrésére.

3. Média (közvélemény)

A közvélemény vélhetően csak a Repülőnap nagyobb krízishelyzeteiről értesül, hiszen a kisebb válságjelenségek (megfelelő kezelés esetén) elkerülik a média figyelmét. A kommunikáció proaktív szakaszába éppen ezért nem szükséges, vagy csak igen kis részben indokolt ezt a célcsoportot bevonni, legfeljebb a biztonsági intézkedésekről lehet tájékoztatást adni. Ugyanakkor a kríziskommunikáció esetén ennek a célcsoportnak a tájékoztatása igényli a legnagyobb előzetes felkészülést, hiszen olyan adatokra, információkra lehet szükség, amelyek a látogatóknak és a közreműködők számára semmitmondóak, ám a közvélemény hangulatát befolyásolhatják.”

Miért helyeztek különösen nagy hangsúlyt a terv készítői médiumokkal való kapcsolat fontosságára? Annak meghatározó súlya és jelentősége miatt, hiszen tőlük függ, hogy a cikkem elején jelzett „második valóság” mennyire adekvát az elsőhöz. Teszik ezt annak ellenére is, hogy számtalan érv szól a nyilvánosságnak szánt kommunikáció ellen:

- Még több tényt kell összegyűjteni.
- Nem szabad pánikszerű cselekvésre kényszeríteni minket.
- Nincs megfelelő szövegünk.
- Vannak bizonyos jogi kérdések, melyeket figyelembe kell vennünk.
- Vigyáznunk kell a szervezetről kialakított képre.
- Befolyásos érdekeket, fontos intézményeket kell védenünk.
- Nincs a kezünkben a probléma megoldása.
- Félő, hogy bizalmas információt hozunk nyilvánosságra.

Természetesen hangsúlyosabban „esik latba” a kommunikáció mellett szóló érvek:

- Az érintett csoportok gondjait meg kell oldani.
- Kezdeményezni kell a médiákkal a kapcsolatfelvételt, hogy ne ők határozzák meg a tematikát.
- Kézben kell tartani az események halmozódását, el kell tűrni a zűrzavart.
- Biztosítani kell, hogy láthatóak legyenek a cselekedeteink.
- Használható és időszerű információt kell nyújtani arról, mit teszünk az érintettek érdekében.

A hatásos és jól célzó kríziskommunikáció azt a benyomást fogja kelteni, hogy a szervezet kézben tarja az ügyeket, tudja és érti, hogy mi történik és megoldja a krízis szituációt.

Fő szabályok:

- a hatásos kríziskommunikáció kellő időben (sem túl hamar, de főleg nem túl későn) történik, igazat mond (mindig vállalja a felelősséget), konzisztens és koordinált;
- annak ellenére, hogy a szervezet a krízis menedzseri és szervezési tényezőit jól lebonyolítja, ha a belső és külső érintettek felé nem kommunikál hatásosan, akkor az egész krízishelyzet megoldása kudarcba fullad;

- hatásos üzenetek kidolgozása, tesztelése és gyakorlatba ültetése, valamint a média proaktív bevonása és felhasználása a sikeres kríziskommunikáció kulcsai;

A válságkommunikációs terv készítésének első fázisa az előtervezés (Pre Planning), amelyben ismertetni kell a szervezetet (rendezvényt) veszélyeztethető tényezőket, a rizikókat. Ez a repülőnap válságkommunikációs tervében kockázatok címszó alatt szerepel:

„Alapvetően a következő kockázat-típusokat különíthetjük el a rendezvénnyel kapcsolatban:

1. *természeti kockázatokat,*
2. *egészségügyi kockázatokat,*
3. *műszaki kockázatokat,*
4. *szervezési kockázatokat,*
5. *katasztrófák,*
6. *független kockázatok”*

Terjedelmi korlátok miatt eltekintek a kockázatok részletes ismertetésétől azokban az esetekben, amikor a megfogalmazásból következik a benne rejlő tartalom. A tervben a készítőik fontosnak tartották kiemelni a következőket:

„A katasztrófa jelenti az ötödik kockázat típusát. Ezt a négy alapkockázat valamilyen kombinációjaként határoztuk meg. Ez igen súlyos válságot feltételez, amelyben az egészségügyi, műszaki és szervezési kockázatok egyszerre lépnek fel.

A rendezvénytől független kockázatok jelentik a hatodik típusát. Olyan események tartoznak ide, amelyek kommunikációs szempontból választ igényelnek, de nincsenek semmilyen konkrét hatással a rendezvényre.

E két kockázat-típus azért különítendő el a korábban felsoroltaktól, mert kezelésük teljesen eltérő intézkedéseket kíván: az ötödik a lehető legsúlyosabb válság, amely akár kormányzati szintű intézkedéseket vonhat maga után, míg a hatodik igen enyhe probléma, amely szinte csak média-kommunikációs szinten jelentkezik.”

Az alábbiakban azokat a kockázatokat ismertetem a tervből, amelyeknek tartalmára nem egyszerű következtetni, illetve a Katonai Biztonsági Hivatalnak, mint a rendezvény biztonságáért felelős koordináló szervnek különösen fontos szerepe lehetett volna a bekövetkezés esetén:

„4. Szervezési kockázatok

Szervezési kockázat alatt értünk minden olyan eseményt, amely a Repülőnap meghatározott rendjétől, vagy a társadalmi normáktól eltérő viselkedés jellemző. Szervezési kockázat minden, a nézők közötti szóváltástól, a tömeg pánik-reakciójáig.

Szervezési problémák: Minden olyan rendezvény, amely a látogatók vagy a résztvevők kisebb csoportját érinti, és nem jár tettlegességgel, szervezési problémát jelent. Nem minősül viszont szervezési problémának, ha egy közreműködő a látogatót a Repülőnap rendjének betartására szólít fel.

Például:

- *Vita a jegyszedő és a látogató között.*
- *Hevesebb szóváltás két látogató között*

Szervezési zavarok: *Minden olyan rendzavarás, amely nagyobb csoportot érint (hat-nyolc főnél többet).*

- *A látogatók és/vagy résztvevők kisebb csoportját érintő tettelességgel járó vita.*
- *Beavatkozást szükségessé tevő nézeteltérések.*
- *A reptér rendjének látogatók számára is jól látható tudatos megsértése.*

Szervezési válság:

- *A rend tömeges megzavarása.*
- *Tettelességgel járó tömeges vita.*
- *Pánik-reakciók a tömegben.*
- *A reptér rendjének többszöri, vagy tömeges megszegése.*

5. Katasztrófák

A katasztrófa jellemzően olyan esemény, amelynek megoldásához más, külső erőforrások bevonására is szükség lehet, így például kormányzati intézkedésekre is. Katasztrófaként jellemezhetünk minden olyan eseményt, amely több kockázati tényező egyszerre jelentkező válsága. Például:

- *A személyi sérüléssel járó repülőgép szerencsétlenség. Ez egyszerre műszaki, és egészségügyi kockázat, miközben magával vonhat szervezési zavarokat, illetve szervezési válságot is, amennyiben a tömegben pánik-hangulat uralkodik el.*
- *Olyan pánik is katasztrófa, amelyben személyi sérülések történnek.*
- *A személyi sérülésekkel járó természeti válság, például a földrengés, óriási esőzuhatag, sérüléseket okozó jégeső.*
- *A terrorcselekmény is értelmezhető katasztrófaként.*

A katasztrófa azonban nem lehet problémák és zavarok összessége, hanem csakis válságoké. Vagyis: a nyári zápor villámcsapása miatt keletkező sérülés nem katasztrófa, hanem egészségügyi zavar.

6. Független kockázatok

Az eseménytől teljesen független olyan történéseket értjük független kockázat alatt, amelyek valamilyen kihatással mégis lehetnek az esemény lebonyolítására, illetve a Repülőnap megítélésére a látogatók, vagy a közvélemény körében. Az ilyen helyzetekre szinte lehetetlen felkészülni (az eseményre kiható döntés, külső beavatkozást igényel), a válságkezelésnek ezért leginkább a kommunikációs hatással járó független eseményekre kell koncentrálnia.

Ilyen lehet például:

- *Nemzeti tragédia (például a külföldön szolgálatot teljesítő katonák halála, súlyos egyéni vagy csoportos sérülése). Ez esetben elképzelhető, hogy el kell halasztani az esemény megrendezését.*
- *Távoli országban történt repülőgép-szerencsétlenség is befolyásolhatja a rendezvény megítélését.*
- *Egy hasonló rendezvényen történt időben közeli nagyobb baleset kelthet félelmet a közvéleményben.*

- *Egyéb, nem közvetlenül katonai vonatkozású, nagyobb szabású események*

Úgy ítélem meg, ha végigtekintek a kategorizáláson nem az a legfontosabb, hogy lehetett-e volna másképp csoportosítani, hanem az, hogy minden kockázati tényezőt felmérték-e. Ebből a szempontból vizsgálva, nyugodtan kijelenthetjük, hogy alapos munkát végeztek.

A stratégiai alapelvek fejezetben rögzítették a válságkommunikáció felépítését:

„A válságkommunikáció lépcsőzetesen épül fel, a proaktívtól az aktív szakaszig, illetve a problémától a katasztrófa elhárításáig.

A proaktív szakaszban a válság-jelenségek esetén szükséges intézkedésekről kell tájékoztatást adni, a legrészletesebben a közreműködőknek, ennél sokkal kevésbé intenzíven a látogatóknak, és nagyon is felületesen a médiának.

Az aktív szakaszban a válság-típusától függ annak kezelése: a problémák kezelésére vélhetően elegendő az ott lévő közreműködő, a zavarok elhárítására a közreműködők egy csoportja szükséges, és valószínűleg már igénybe kell venni a helyi kommunikációs csatornákat is, míg a válságok kezelésekor minden lehetséges kommunikációs csatornát használni kell, és minden célcsoporttal kötelező a kommunikáció.”

A kommunikációs kampány szakaszai

- 1. Kezdeti, proaktív szakasz: (2008. augusztus 16-ig)*
  - *a közreműködők felkészítése, feladatuk megismertetése*
  - *a közvélemény és a látogatók figyelmének felhívása az esetleges kockázatokra*
- 2. Aktív, válságkezelési szakasz: (2008. augusztus 16-17.)*
  - *a válságok megjelenése estén azok kezelése, tájékoztatás, aktív kommunikációs munka*
- 3. Levezető, inaktív szakasz: (2008. augusztus 18-tól)*
  - *a válságkommunikáció értékelése, elemzések, visszacsatolások készítése.*

A tervből számomra nem derült ki, hogy a proaktív szakaszban, hogyan akarják „intenzívebben” tájékoztatni a látogatókat az esetleges kockázatokról mint a médiumokat, amelyeket csak nagyon felületesen szándékoznak.

A kommunikáció szintjeinek szereplői esetében három szintet állítottak fel. Az első szint esetében, amikor a legsúlyosabb válság(katasztrófa) következik be, a honvédelmi miniszternek kizárólagosan határozták meg a válság(katasztrófa) kommunikációs feladatokat. Ennek kivitelezhetőségére – figyelembe véve a szubjektív és objektív elvárásokat- nem találtam utalást a tervben.

Külön fejezetben tértek ki a **közvélemény és médiumok** tájékoztatásának kérdéseire a proaktív kommunikációs időszakban:

„Kommunikációs célok:

- *Fel kell hívni a figyelmet a kockázatokra, illetve arra, hogy ezek elhárítására a szervezők felkészültek.*

- *El kell kerülni a riasztó hatás kialakulását, vagyis nem szükséges részletes tájékoztatást adni a lehetséges válságokról a közvélemény számára.*
- *Erősíteni kell a bizalmat a közreműködők iránt (felkészültséget sugározni), ami a válságkezelésben fontos tényező lehet.*

Kommunikációs üzenetek:

1. *A nagyobb rendezvények természetes velejárói a kockázatok, ezek elhárítására fel kell készülni.*
2. *A kockázatok csökkenthetők, amennyiben mindenki betartja a szabályokat. („Ha a kijelölt területen belül mozognak és betartják a rendet, akkor sokkal kisebb a valószínűsége a problémák előfordulásának.”)*
3. *A szervezők felkészültek a veszélyhelyzetek elhárítására és kezelésére. („Minden részletre kiterjedő tervek készülnek ilyenkor, a vészhelyzetek elhárítását a reptéri dolgozók folyamatosan gyakorolják is, meg van például határozva, hogy egy-két percen belül el kell elérni a reptér bármely pontját a mentő-egységeknek, és ezt a határidőt be is tudják tartani. Ugyanígy a felkészülés része, hogy a rendezvény több pontján lesz egészségügyi sátor, lesznek olyan gyűjtőhelyek, ahová az elkóborolt gyerekeket viszik, és ott őket meg lehet találni, de része a felkészülésnek az is, hogy a jegy egyben egy balesetbiztosítás is, amely a rendezvény idejére szól.”).*

Kommunikációs eszközök:

Az üzenetek eljuttatásának fő eszköze a média. Az üzeneteket a Repülőnapról szóló tájékoztatásba kell becsempészni, és a sajtótájékoztatókon, nyilatkozatokban megjeleníteni. (Fontos lenne, hogy indirekten, tehát kérdésre válaszolva jelenjenek meg ezek a témák, és a nyilatkozók ne maguk kezdjenek el beszélni a lehetséges gondokról). A téma tehát a következő eseményeken jelenhetne meg:

- *újságírói kérések teljesítése során, stúdióbeszélgetésekben*
- *tv és rádióriportokban, műsorokban, újságcikkekben a Nemzetközi Repülőnap és Haditechnikai Bemutató bemutatása alatt*
- *a Média, a társadalmi szervezetek, valamint a politikai véleményformálók kiemelt tájékoztatása során.*

Természetesen az itt rögzítettek szoros összhangban vannak a kommunikációs tervben leírtakkal, egymást kiegészítik és átfedik.

A proaktív kommunikációs szakasz második legfontosabb célcsoportja a **közreműködők**. A tervben leírtak végrehajtása kielégíti a belső kommunikációs elvárásokkal szemben támasztott követelmények maradéktalan végrehajtását.

Részleteiben:

Kommunikációs célok:

- *A közreműködőknek kell a legrészletesebb tájékoztatást kapniuk a válságtervről, illetve a válságkommunikációról.*
- *Alapvetően a közreműködőkön múlik, hogyan sikerül a válságokat kezelni, és ezt tudatosítani szükséges bennük is.*

- *A közreműködők ezen kívül viselkedési mintát is jelentenek a látogatók számára, így krízis-helyzetben véleményvezérré is válhatnak. Csak azokra a válság-jelenségekre kell koncentrálni, amelyek a helyszínen kezelendők – tehát a független kockázatokra legfeljebb fel lehet hívni a figyelmet, mint olyan veszélyre, amelynek kezelése nem a közre-működők feladata lesz.*

Kommunikációs üzenetek:

1. *Az esetleges válságok kezelése a közreműködők feladata, ők a kulcs-figurái a krízishelyzetek megoldásának. („Minden rendezvényen adódhatnak problémák, amelyeket azért kell megfelelően kezelni, hogy ne legyenek nagyobbak. A közreműködőknek (nekünk) azért szükséges felkészülni az ilyen helyzetekre, hogy megfelelően legyenek (legyünk) képesek kezelni ezeket a gondokat. Ez ugyanis az ő feladatuk lesz, a látogatók ezt elvárják majd tőlük (tőlünk)”)*
2. *A közreműködők viselkedési mintát jelentenek, ezért fontos, a magatartásuk is. („Az ahogyan a válságokat kezeljük kihat a látogatók viselkedésére is. Ez pedig hat arra is, hogy mekkora lesz a probléma. Éppen ezért fontos, milyen magatartást tanúsítunk ilyen helyzetekben. Van néhány alapvető szabály, amit be kell tartanunk. Mindig határozottnak, de nyugodtnak kell lenni, legyen bármekkora a baj. Ilyen helyzetben mindent lehetőleg gyorsan, pontosan, a terveknek megfelelően kell végrehajtani, különösen ügyelve arra, hogy viselkedésünkkel ne keltsünk pánikot.”)*
3. *Válság esetén különösen fontos a tervek pontos végrehajtása. („A felkészülés éppen azt szolgálja, hogy megfelelően kezeljük a kríziseket, és jól is reagáljunk. A jó reakció nem feltétlenül azt jelenti, hogy magunk próbáljuk kezelni az egész gondot – erre lehet, hogy nem leszünk képesek. Jó reakció az, hogy a probléma nagyságának és minőségének megfelelő választ adunk. Ez lehet az is, hogy segítséget kérünk a többiektől, és lehet az is, hogy magunk oldjuk meg a feladatot.)*

Kommunikációs csatornák:

Olyan megbeszélések szervezése is, amelyen a minden részletre kiterjedő tájékoztatást meg lehet adni, és egyben a válságtervet is meg lehet beszélni.

Végül a repülőnap legfontosabb célcsoportja a **látogatók**:

„Kommunikációs célok:

- *Tájékoztatni kell a látogatókat arról, hogy szükség esetén mit kell tenniük, hogyan kell reagálniuk a vészhelyzetekre.*
- *Fel kell hívni a figyelmet a kockázatokra, illetve arra, hogy ezek elhárítására a szervezők felkészültek.*
- *El kell kerülni a riasztó hatás kialakulását, csökkenteni szükséges a pánik kialakulásának veszélyét.*
- *Építeni kell a bizalmat a szervezők iránt, ezzel is segítve a válságok kezelését.*

Kommunikációs üzenetek:

Alapvetően a médiának szóló üzenetek jelentik a tájékoztatást, azonban ezekre nagyobb hangsúlyt kell helyezni, vagyis a látogatókkal folytatott kommunikációban ennek már nem mellékes a szerepe. Ugyanakkor az üzeneteknek tartalmazniuk kell a szükséges praktikus információkat is. A médiában megfogalmazott három üzeneten túl, alapvetően egy negyedikkel egészíthető ki a kommunikáció:

- 1. Fontos, hogy a látogatók együttműködjenek, mert ez garantálja mindenki biztonságát. („Kérjük az Önök segítségét is, hogy a rendezvény biztonságát még jobban garantálhassuk. Ezért, ha problémát észlelnek, kérjük jelezzék. Kérjük továbbá, hogy tartsák be a Repülőnap szabályait, mert ezek az Önök biztonságát szolgálják”.)*
- 2. A belépőjegy megvásárlásával a Repülőnap látogatói egyben biztosítottak is lesznek, hiszen a belépőjegyek ára tartalmazza a balesetbiztosítás költségét is.*

Kommunikációs csatornák:

A látogatóknak néhány, a helyszínen kihelyezett tábla adhat információt arról, hova kell fordulni baj esetén és ugyanezen a helyen lehet felkérni együttműködésre is őket.”

A tervben nem szerepel, de a látogatók számára fontos információt szolgáltatott még a belépőjegyen feltüntetett tájékoztató, amely alapján informálódhattak, hogy minden szektornak van felelőse, aki a rendező feliratú táblát visel, illetve kiemelve szerepel a belépőjegyen egy zöld szám, ahol bejelentéseket lehetett tenni a repülőnap biztonságát veszélyeztető információkról.

A terv kiemelt fejezete a második, az **aktív, válságkezelői szakasz**, ami gyakorlatilag a repülőnap végrehajtásának időszaka, 2008. augusztus 16-17.

„A válságkezelő kommunikációs szakaszban a célcsoportokról a válságok mélységére (típusaira) helyeződik át a hangsúly, hiszen a válságkezelés módja leginkább attól függ, mekkora a probléma, és a kommunikációs reakciókat is ugyanez határozza meg.

Természetesen a kommunikáció az egyes kockázat-típusok esetében is más, hiszen egy egészségügyi probléma esetén az üzenet eltér a műszaki probléma esetén adandótól. A kommunikációs eltérés azonban nagyobb a probléma és a zavar között: mások lehetnek a célcsoportok és más csatornákat kell használni a különböző mélységű válságok esetén.

A válságkommunikáció aktív szakaszának célcsoportjai közül majdnem eltűnnek a közreműködők: ők a válságkezelés végrehajtóivá lépnek elő, és egyben a kommunikációs terv megvalósítóivá is. A válságkezelő kommunikáció elsőként a látogatókra koncentrál, és csak másodsorban a közvéleményre: ezzel szolgálja leginkább a válságok kezelését.

A legfőbb kommunikációs csatornák mindig helyiek lesznek, a médiakommunikációs eszközök csak néhány esetben, a nagyobb válságoknál használandók. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne kellene média-üzenetet megfogalmazni minden egyes problémára is – a közvélemény reakciója ugyanis szintén fontos tényező.

A válságkezelő kommunikáció lépcsőzetes felépülését az jelenti, hogy a mélyebb válságok során alkalmazandóak a kisebb problémák kezelésekor ismertett csatornák, ám új üzenetek új csatornák és új szereplők is belépnek a kommunikációba.

Az egy nyilatkozó szabálya azonban minden egyes szint esetében érvényes: a katasztrófák kivételével a médiának Bocskai István, a Nemzetközi Repülőnap és Hadi-technikai Bemutató kommunikációs igazgatója nyilatkozhat bármilyen válságról. Katasztrófa esetén a kommunikációban szükség esetén a politikai és katonai vezetői szint lehet a segítségére.”

A terv készítői nem tartották szükségesnek, hogy a tervben nevesítsék azon szakértőket, akik a válság vagy katasztrófa fajtájától függően, szakmai hi-telessége révén segítheti a tárgyyszerűbb és meggyőzőbb kommunikációt. Nehéz elképzelni, hogy a repülőnap kommunikációs igazgatója, vagy katasztrófa esetén a honvédelmi miniszter a kérdések özönére adekvát választ tudott volna adni szakember(ek) segítségével nélkül.

Az aktív, válságkezelői szakasz két legfontosabb szegmensével, a **válság-kommunikációt** és a **katasztrófa kommunikációt** emeltem ki a tervből:

Válságkommunikáció

A válságot a közreműködő képtelen egyedül megoldani, azt csak külső segít-séggel, a többiekkel együttműködve teheti. A válságkommunikáció teljesen központi irányítású: a legfőbb kommunikációs csatorna a hangosbemondó (műsorvezető).

Kommunikációs célok:

- *A katasztrófa és a pánik kialakulásának elkerülése*
- *A válság kezelésének segítése.*

Célcsoportok:

- *Látogatók*
- *Média (közvélemény).*

Kommunikációs üzenetek:

1. *A probléma-kezelése megkezdődött.*
2. *A probléma elhárítására felkészültek a szakemberek.*
3. *A látogatók együttműködésére van szükség.*

- **Természeti válságok** esetén a kiürítési tervet kell ismertetni, a médiában ennek működését hangsúlyozni és így a felkészültségről szóló üzenetet közvetíteni.
- **Egészségügyi válság** esetén a tájékoztatás a segítség érkezését, annak mikéntjét tartalmazhatja, míg a médiában a megfelelően gyors intézkedés hangsúlyozásával kell közvetíteni a felkészülésről szóló üzenetet.
- **Műszaki válság** esetén ismertetni kell azokat az eljárásokat, amelyek elle-nére bekövetkezett a válság, illetve az elhárítást szolgáló intézkedéseket. Közölni kell, hogy vizsgálat indul az esetleges felelősség kiderítésére.
- **Szervezeti válság** esetén a kommunikációnak szintén a gyors reakcióképes-séget kell hangsúlyozni. Ugyanakkor szintén szükség lehet a vizsgálat(ok) megindítá-sára a további bizalom megőrzése, illetve a fegyelem megtartása miatt.

Kommunikációs eszközök:

- *Központi kommunikáció – műsorközlő.*
- *Médiakommunikáció – nyilatkozat, közlemény, sajtótájékoztató*

A közvetlen kommunikáció a látogatók és a közreműködők között majdnem megszűnik. Szerepét a központi kommunikáció veszi át. Alapvetően fontos a média folyamatos tájékoztatása, hiszen a hírekben azonnal megjelenhetnek az események, ez pedig befolyásolja a látogatók viselkedését, és így a válságkezelést is.

Katasztrófa kommunikáció

Kommunikációs célok:

- *A katasztrófa-elhárítás segítése.*
- *A katasztrófa minél kisebb negatív következményekkel járjon.*

Célcsoportok:

- *Látogatók*
- *Média (közvélemény).*

Kommunikációs üzenetek:

- 1. A probléma-kezelése megkezdődött.*
- 2. A probléma elhárítására felkészültek a szakemberek.*
- 3. A látogatók együttműködésére van szükség.*
- 4. Minden felkészülés ellenére néha bekövetkeznek ilyen események.*

Kommunikációs eszközök:

Katasztrófa esetén a válságkommunikációban leírt minden eszköz alkalmazandó azzal a megkötéssel, hogy a kommunikáció irányítását a rendezvény kommunikációs igazgatója veszi át, katasztrófa esetén egy kézbe kell kerülnön a válságkezelés, és a válságkommunikáció.

Szükség lehet külső kommunikációs segítség bevonására is (kormány, kormányzóvivő), ugyanúgy, mint maga a katasztrófa esetén a külső válságkezelő segísége.”

A terv szinte tömondatszerűen taglalja a válság és a katasztrófa kommunikációja során teendő intézkedéseket, melynek vélelmezhető oka a kommunikátorok szakmai rutinja, ami nem teszi szükségessé a részletesebb kifejtést.

A terv utolsó részében a médiapenetráció kérdéskörével foglalkozik a **visszacsatolás** és **utómunkálatok** címszó alatt:

„Visszacsatolás:

A kommunikáció folyamán célszerű kiemelt figyelmet fordítani a tevékenység mérésére, a munka kiértékelésére. A válságkezelés és a válságkommunikációs tevékenység javítása érdekében visszacsatolásokat kell végezni, fel kell mérni az elvégzett PR munka realizált eredményeit és egybe kell vetni az induló állapotban kitűzött célokkal, elvárásokkal. A mérések során megszerzett fontos információk és hasznos tanulságok fogják képezni az értékelés eredményeit. Ez a jövő válság-kommunikációs tervezésében lehet hasznos.

A mérések során megválaszolendő kérdések:

- *Az üzeneteink eljutottak-e a célcsoportokhoz, s ha igen, mikor, milyen terjedelemben, milyen csatornán keresztül, ki által és milyen kommentárokkal kiegészítve, milyen környezetben, milyen megjelenésben?*
- *Hogyan reagáltak a célcsoportok az üzenetekre és a döntésekre?*
- *A média reakciók, a sajtónyilvánosság mérése, médiaelemzés (Hol, milyen médiában és milyen tartalommal jelentek meg az információk az esetleges válságokról? Miként reagált a média a problémákra, hogyan fogadta, milyen véleményeket és kommentárokat váltott ki?)*
- *Mik voltak a válságkezelés és a válság-kommunikáció erősségei és melyek voltak a gyenge oldalai?*

Természetesen lehetne vitatni, hogy milyen mértékben felelne meg ez a válságkommunikációs terv az elvárásoknak, mennyire kell(ene) részletesen taglalni a feladatokat, elegendőnek bizonyulna-e a médiumok kiszolgálására. Szándékosan használtam a „kiszolgálás” kifejezést, mert az emberek biztonságának, illetve biztonságérzetének erősítése érdekében a médiumok elvárásainak meg kell felelnünk. Mire készülhetünk fel ha ilyen szituáció bekövetkezik? Csak a teljeség igénye nélkül szeretném felvillantani!

Mi az alapkövetelmény egy válság vagy katasztrófa kommunikáció esetén?

- **Készenlét:** mindenki tudja a dolgát
- **Fegyelmezettség:** Tervszerűen betartani a lépéseket
- **A tények birtoklása:** Akkor beszélünk, ha tudjuk, mi a helyzet
- **Egységesség:** Összehangolt, egységes kommunikáció
- **Központosság:** A válságot a válságstáb kezeli
- **Gyorsaság:** A körütekintést és a lépéseket gyorsan végezni
- **Segítőkészség:** Az érintettek felé figyelemmel közelíteni
- **Célratörés:** A válságot meg kell oldani
- **Megértés:** ne sértegezzünk senkit, ne mutogassunk

A válságkommunikáció irányítói szerepköre:

1. A válsággal kapcsolatos összes kommunikációs feladat irányítása.
2. Az összes külső megkeresés / információ-kérés koordinálása.
3. A külső kommunikációra szánt anyagok megfogalmazása, kibocsátása.
4. Kapcsolattartás a médiával.
5. A belső kommunikáció szervezése.
6. Kapcsolattartás az érintett hatóságokkal, társ minisztériumokkal.
7. A kommunikációs eszközök kiválasztása, működtetése.
8. Kapcsolattartás a külső szövetségesekkel.
9. Hatékonyságmérés, visszacsatolás.

A tervben nem találtam a konkrét teendők listáját, csak az általánosítás szintjén maradtak. Mire gondolok?

A válságstáb feladatai:

1. Helyzetelemzés
2. Kommunikációs stratégia kialakítása
3. A válságkommunikáció irányítása

Mit szabad vagy nem szabad tenni?

Kell!

1. Követni a szervezeti szabályokat és lépni.
2. Folyamatosan értékelni a helyzetet és a legrosszabb következményekkel számolni.
3. Birtokolni a tényeket, a válság hatásait, körülményeit.
4. Értékelni az érintettek érdekeit.
5. Tájékoztatni a belső célcsoportokat, megosztani az információt.
6. Tudni a választ a sajtó következő három kérdésére:
  - Mi történt?
  - Miért és hogyan?
  - Milyen lépéseket fogunk tenni?
7. Tervezni az üzeneteinket és mindig reagálni a sajtó megkeresésére.
8. Mutatni, hogy törődünk az érintettekkel.
9. Pontos jegyzőkönyvet tartani arról amit mondtunk.
10. Rendszeresen tájékoztatni a sajtót.

És mit nem szabad!

1. Hazudni, vagy rögtönözni.
2. Csak a médiára fókuszálni egy válság alatt.
3. Találgatásokba bocsátkozni, csak azt szabad mondani, amiben teljesen biztosak vagyunk.
4. Impulzusból reagálni.
5. Tagadni a válság létezését.
6. Másokra mutogatni, másokat felelőssé tenni.
7. Ígéreteket tenni melyeket nem tudunk betartani.
8. Technikai, vagy szakzsargont használni.
9. Elveszíteni a türelmünket, ellenségeskedni, vitákba bocsátkozni.
10. Azt mondani, hogy „no comment”, mert ez azt sugallja, hogy nem törődünk, vagy titkolózunk.
11. Olyan kérdésre válaszolni, amit nem értünk.
12. Megengedni, hogy mások összefoglalják a saját véleményünket.
13. Bizalmas, „off the record” információkat kiadni. [3]

A média kérdései válsághelyzetben:

- Mi történt?
- Miért?
- Ki a felelős?
- Lesz-e felelősségre vonás?
- Mi a megoldás?

CSAK EZEKRE KELL HITELES VÁLASZT ADNI!

Befejezésül felsorolom a médiakapcsolati munka tízparancsolatát, amelyet a válság vagy katasztrófa kommunikációs terv készítése során axiómaként kell kezelni!

1. Fogalmazzuk meg a válság lényegét egyszerű, közérthető nyelven a háttér megvilágításával.

2. Központosítsuk a média tájékoztatását.
3. Jelöljük ki egy szóvivőt, egy ember beszélhet.
4. Ne tagadjuk a válság létezését.
5. A tényállás ismertetésekor ügyeljünk a következetességre és a konzisztenciára.
6. Ne sértegezzük a médiát.
7. Igyekezzünk megérteni a média feladatát.
8. A médián keresztül igyekezzünk összes célközönségünk legfőbb kérdéseire választ adni.
9. Keressünk külső szövetségeseket.
10. Válasszuk ki a körülmények között a leginkább megfelelő médiakapcsolati formát.

Tehát mit kerüljünk!

- Ne tagadjuk a válság meglétét, ha az létezik.
- Ne hazudjunk.
- Ne tagadjuk meg a nyilatkozást („no comment”), mert ezáltal úgy tűnik, mintha nem foglalkoznánk a válsággal.
- Ne szűkítsük le a válságkommunikációt a médiára: tájékoztassuk összes célközönségünket közvetlenül is, mert náluk is érdeklődhet a média.
- Ne legyünk ellenségesek az újságíróval szemben.
- Ne bocsátkozzunk találgatásokba, és ne válaszoljunk hipotetikus kérdésekre.
- Ne veszekedjünk az újságíróval: igyekezzünk tényszerűen és nyugodtan kifejezni az álláspontunkat.
- Ne használjunk szaknyelvet, idegen kifejezéseket, vagy előképzettséget feltételező nyelvezetet.
- Ne akarjunk kitölteni a szüneteket, ha befejeztük a mondandónkat, várjuk meg a következő kérdést.
- Ne válaszoljunk olyan kérdésre, amelyet nem értünk.
- Ne hagyjuk kisarkítani álláspontunkat.
- Ne közöljünk semmit „bizalmasan” („ezt nem tőlem hallotta, de ...”), mert egy újságíró megteheti, hogy az „off the record” átadott információt is közli.
- Kerüljük a szarkasztikus és ironikus megjegyzéseket, és a frappáns fordulatainkat is tervezzük meg előre.

Konklúzió

A válságkommunikáció alapvető célja a tényleges helyzet és a közvélemény által észlelt látszat közötti eltérés, az úgynevezett „kritikus tér” szűkítése. A válságkommunikáció megvalósítása az a folyamat, amely a kommunikációs tervet aktuális cselekvési láncná alakítja, és biztosítja, hogy a tervben kitűzött célok a konkrét helyzetre vonatkozóan realizálódjanak. [4] Mennyiben felel meg ennek az elvárásnak ez a terv? Az olvasóra bízom ennek eldöntését! Szívesen bemutattam volna még a válságkommunikációs terv fontos mellékleteit, mint például a „Válságra történő reagálás ellenőrző listája”, a „Vezetők elérhetőségi adatbázisa”, illetve a „A válságfolyamatot rögzítő napló mintaíve”, de ezeket, vagy ezekhez hasonló funkciót betöltő mellékleteket nem találtam. Az alapvető

célt azonban elértem, hogy eklatánsan bizonyíthattam a „navigare necesse est” parafrázisára a „communicare necesse est” megkerülhetetlenségét.

Felhasznált irodalom:

1. Hajdú Gábor mk.ezds: Az információ (kommunikáció) funkciója a katonai szervezetek vezetési, irányítási rendszerében. ZMNE Záródolgozat. p.15.
2. Dr. Barlai Róbert és Kővágó György: Válság- (katasztrófa) kommunikáció. Petit Real Könyvkiadó. Budapest.1996. p.9
3. Göllner és Társa: Válságkommunikáció az állami szektorban. PTE válságprezentáció. Budapest. 2007. július 6-7.
4. Dr. Barlai Róbert és Kővágó György: Válság- (katasztrófa) kommunikáció. Petit Real Könyvkiadó. Budapest.1996. p.50

BARABÁS ANETT

**A NATO KELETI BŐVÍTÉSE – VÁLTOZÁSOK
AZ OROSZ BIZTONSÁGPOLITIKA
IRÁNYVONALÁBAN**

A jelen cikkben az Észak-atlanti Szerződés Szervezete és az Oroszországi Föderáció kapcsolatának alakulását szeretném bemutatni a Szovjetunió felbomlását követő időszakban. Elemzem, hogyan viszonyul Oroszország a Szervezet keleti bővítéséhez, elsősorban a balti államok NATO csatlakozásához, katonai bázisok létesítéséhez Bulgáriában és Romániában. Megvizsgálom, milyen válaszlépéseket tesz az orosz kormány arra vonatkozóan, hogy több, a NATO-hoz újonnan csatlakozott állam, nem ratifikálta a CFE és a Szerződés az adaptációról dokumen-tumokat. A cikk végén következtetéseket vonok le a NATO és Oroszország kapcsolatára vonatkozóan.

Lengyelország és a három balti állam az 1990-es években veszélyként értékelte a Kalinyingrádi Területet az ott állomásozó csapatok számának csökkenése ellenére is. Követelték a Kalinyingrádi Terület demilitarizálását. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a balti államoknak gyakorlatilag a semmiből kellett hadsereget létrehozni, s ez a hadsereg sokkal gyengébb volt, mint a Kalinyingrádi Területen állomásozó orosz csapatok. Lengyelország is érezte a veszélyt, mivel csapatai a Varsói Szerződés doktrínájával összhangban, az ország nyugati részén állomásoztak. A NATO csatlakozás egyik okaként Lengyelország és a három balti állam a fent vázolt veszélyérzetet hozta fel.²

---

² Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 96. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): Buduščeje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu. Moszkva, 2003

Oroszországot a NATO keleti bővítése aggasztotta és aggasztja ma is. Lengyelországot 1997. júliusban hívták meg a NATO-ba, s 1999 márciusában vált a Szervezet tagjává. A balti államok Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez való csatlakozásának szándéka még nagyobb ellenállást váltott ki Oroszországból, mint Lengyelországé. A balti államok közül elsőként Litvánia jelentette be csatlakozási szándékát a NATO-hoz, 1994-ben. Az 1980-as évek végén Észtország, Lettország és Litvánia még a Varsói Szerződés tagjai voltak. 2004-ben pedig már az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagállamai, s Oroszországnak NATO bázisok, infrastruktúra, esetleg atomfegyver elhelyezésével kell számolnia területükön.³ Oroszország könnyebbséget érzett, amikor 1997-ben a NATO nem hívta meg a csatlakozási tárgyalásokra a balti államokat, azonban ezt a lehetőséget nyitva hagyta. Az 1999-es jugoszláviai bombázások, a második csecsen háború (1999) miatt megromlott a kapcsolat Oroszország és a NATO között. A balti köztársaságok az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének humanitárius beavatkozását támogatták a koszovói albánok védelmében és elítélték a csecsenföldi háborút, mialatt az orosz kormány a területi integritás védelmének elvét képviselte mind saját területén, mind Szerbiában. A Koszovó elleni háború következtében az orosz kormány megszakította hivatalos kapcsolatait az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével. Az orosz felső vezetést nyugtalanította, hogy a Kalinyingrádi Területen aktivizálódott a nyugati titkosszolgálatok tevékenysége, elsősorban a légi felderítés területén.⁴

Oroszország és a NATO, valamint a balti régió államai erőfeszítéseinek köszönhetően sikerült javítani az Oroszországi Föderáció és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete között a kapcsolatokat és csökkenteni a feszültséget. 1997-ben a NATO és Oroszország képviselői aláírták az *Okirat az alapvető kapcsolatokról Oroszországgal* dokumentumot, melyben a NATO garanciát adott Oroszországnak arra, hogy nem tervezi az új tagállamok területén atomfegyver vagy katonai bázis elhelyezését. A NATO lengyelországi székhelyét a német határhoz közel helyezték el, ezzel is csökkentve a feszültséget Lengyelország és az Oroszországi Föderáció, illetve a NATO és az Oroszországi Föderáció között. A koszovói háború után az Észak-atlanti Szerződés Szervezete a hivatalos kapcsolatok javítására törekedett Oroszországgal, különösen azt követően, hogy 2000 januárjában Vlagyimir Putyin lett Oroszország ügyvezető elnöke, majd májustól elnöke. Putyin elnök kijelentette, hogy az orosz külpolitikának az orosz gazdaság érdekeit kell szolgálnia. Ezzel a kijelentésével határozottan megjelölte Oroszország nyugati orientációját. Annak ellenére, hogy Oroszország ellenezte a NATO beavatkozását a volt Jugoszláviában, az orosz csapatok észt, lengyel, lett, litván és NATO erőkkel közösen részt vettek Koszovóban a békefenntartó műveletekben. 2001-ben George W. Busht választották

³ Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 96. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): *Buduščeje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu*. Moszkva, 2003

⁴ Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 97. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): *Buduščeje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu*. Moszkva, 2003

az Amerikai Egyesült Államok 43. elnökének, aki javasolta a NATO második nagy bővítését, s az orosz vezetés belátta, hogy a bővítés elkerülhetetlen. Az orosz elnök 2001. szeptember 3-án, finnországi hivatalos látogatása során, kijelentette, hogy ugyan értelmetlennek tartja az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének bővítését, Oroszország tiszteletben tartja a meghozott döntést. 2001. szeptember 11-e, a New York-i World Trade Center ellen intézett terrortámadás után Vlagyimir Putyin elfogadta az amerikai vezetés ajánlatát, melyben kérték az orosz kormányt támogassa az Amerikai Egyesült Államokat a terrorizmus elleni harcban. Amikor a NATO javaslatot tett az új közös tanács felállítására, ahol mindkét fél egyenlő szavazati joggal rendelkezik, s a terrorizmus elleni harc és több más probléma megoldásáról döntenek, Oroszország ezt a kölcsönös megértés új szintjére való eljutásként üdvözölte. A NATO-Oroszország Tanács felállítása (Róma, 2002. május 28.) és az amerikai-orosz *Szerződés a hadászati fegyverek csökkentéséről* (Moszkva, 2002. május 24.) kompenzációnak tekinthető az Észak-atlanti Szerződés Szervezete keleti bővítéséért. Amikor a NATO 2002. november 22-én meghívta a balti államokat a csatlakozási tárgyalások megkezdésére, Oroszország sajnálkozását fejezte ki, de üdvözölte, hogy a bővítés nem ellene irányul.⁵

„A NATO a szovjet fenyegetésre való válaszként született. A Szovjetunió megszűnt, nincs, aki fenyegeessen. Helyesebb lenne egy egységes biztonsági rendszert teremteni Európában, mely nem létesít új választóvonalat. Napjainkban az emberiség számára a reális veszélyt a terrorizmus, a kábítószer elterjedése, a szervezett bűnözés és a fegyverkereskedelem jelenti. A NATO-bővítés nem oldja meg a fentebb felsorolt problémákat. Ezek ellen közös erővel kell harcolni” jelentette ki egy finn újságnak adott interjújában az orosz elnök.⁶

A lengyel vezetés, mivel Lengyelország határos a Kalinyingrádi Területtel, már régóta azon a véleményen van, hogy a NATO-tagság lehetőséget ad Lengyelországnak a kétoldalú kapcsolatok javítására Oroszországgal. Alekszandr Kwaśniewski lengyel elnök 2001-ben látogatást tett Moszkvában és meghívta Vlagyimir Putyin orosz elnököt Varsóba. Lengyelország üdvözölte Oroszország és a NATO közeledését, együttműködését 2001. szeptember 11-e után. 2002. januárban Putyin elnök hivatalos látogatásra Varsóba utazott és kijelentette, hogy az orosz-lengyel kapcsolatok mentesek a politikai problémáktól. Kifejtette, hogy mindkét állam hasonló nézeteket vall az európai biztonságról és az mellett foglalt állást, hogy működjenek együtt a terrorizmus elleni harcban.⁷

Litvánia is ugyanazt az utat választotta, mint Lengyelország. Észtországgal és Lettországgal ellentétben már az elejétől kezdve minden lakosának állampolgárságot adott és egyre intenzívebb kereskedelmi kapcsolatokra törekedett

⁵ Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 99-100. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): *Budušceje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu*. Moszkva, 2003

⁶ Interv'ju finskoj gazete «Hel'singen sanomat», 01.09.2001

⁷ Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 100. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): *Budušceje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu*. Moszkva, 2003

Oroszországgal. Az 1990-es évek elején litván vállalatok lakóépületeket építettek orosz tisztok számára a Kalinyingrádi Területen. Az 1998-as válságot követően a litván kormány humanitárius segílyeket juttatott el mind a városba, mind a bázisra, Baltijszkba. Az Oroszországi Föderáció egyfajta függőségbe került Litvániától, mivel a Kalinyingrádi Terület és az anyaország közötti tranzitútvonalon fekszik. Litvánia érdekelt volt a határ menti kereskedelemben és a közös projektekben, támogatta a NATO és Oroszország közeledését és a NATO-Oroszország Tanács felállítását. A Litván Köztársaság orosz megfigyelőket hívott meg az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével közösen tartott gyakorlatra. Annak ellenére, hogy Litvánia a NATO tagja szeretett volna lenni, nem látta szükségét annak, hogy a területén atomfegyvert vagy külföldi katonai egységet helyezzen el. Az együttműködésre való hajlandósága miatt Oroszország az 1990-es években intenzívebb politikai kapcsolatot tartott fenn Litvániával, mint Észtországgal vagy Lettországgal, annak ellenére, hogy a Litván Köztársaság a NATO felé orientálódott.⁸

1999 júliusában Jegorov tengernagy kifejtette, hogy a balti államok NATO csatlakozása csak egy belátható időre jelent potenciális veszélyt és Oroszország nem érdekelt a Kalinyingrádi Területen állomásozó fegyveres erők növelésében. 2001 márciusában, a Kalinyingrádi Terület kormányzójaként bejelentette, hogy az orosz exklávé területén 3 év alatt 25 000 főről 16 500 főre csökkentik a Kalinyingrádi Területen állomásozó katonák számát abban az esetben is, ha a balti államok csatlakoznak az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez. Több olyan intézkedést is támogatott, mely a bizalom erősítését hivatott szolgálni, mint például: értesítés a haditengerészeti mozgásokról, katasztrófák megelőzése, közvetlen összeköttetés a Balti-tenger parancsnokai között. 2001-ben a Balti Flotta ismét részt vett a NATO „Bal-top” elnevezésű gyakorlatán. A főparancsnok javasolta Oroszországnak, hogy szervezzenek további gyakorlatokat. 2002. szeptemberben az orosz flotta újra részt vett a gyakorlaton és első ízben tettek orosz hajók látogatást Litvániában.⁹

2001 elején az USA titkosszolgálati jelentéséből megtudta a világ, hogy az Oroszországi Föderáció nagy valószínűséggel 2000 júniusában harcászati atomeszközöket helyezett el a Kalinyingrádi Területen.¹⁰ A 2001-es amerikai jelentés minden valószínűség szerint ellentmond a fentebb leírtaknak. Oroszország hivatalosan cáfolta az amerikai jelentésben foglaltak valóságtartalmát. Lengyel-dán megfigyelő csoportot engedett be a területére, akik azt ellenőrizték, hogy az orosz kormány teljesíti-e a *CFE (Szerződés az Európai Hagyományos Fegyverzetek Csökkentéséről)* szerződésben vállalt kötelezettségeit. A megfigyelőknek nem volt lehetőségük atomfegyvereket keresni. Hangsúlyozták, lehet,

⁸ Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 100-101. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): *Buduščeje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu*. Moszkva, 2003

⁹ Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 101. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): *Buduščeje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu*. Moszkva, 2003

¹⁰ Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 98. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): *Buduščeje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu*. Moszkva, 2003

hogy az atomfegyvert még a szovjet időkben helyezték el a Kalinyingrádi Területen, amikor atom-tengeralattjárók gyakran beúsztak Baltijszka.¹¹

Lengyelország és a három balti állam NATO csatlakozást követően szürke zóna keletkezett az Oroszországi Föderáció keleti határán, ahol a NATO korlátlan mennyiségben helyezhet el fegyvereket, haditechnikai eszközöket. Ez veszélyt jelent Oroszország nemzetbiztonságára, s ezért szeretné az orosz kormány, ha az adaptációs szerződés a balti államokra is kiterjedne, ha minden NATO-hoz csatlakozni kívánó állam aláírná a *CFE szerződést* és a *Szerződés az adaptációról* dokumentumokat.¹²

Az orosz felső vezetés úgy véli, hogy egyoldalú fegyverzetcsökkentés és leszerelés folyik. A szerződés egyoldalú teljesítése, határa közelében haditechnikai eszközök korlátlan elhelyezése, amerikai katonai bázisok létesítése Bulgáriában és Romániában, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének keleti bővítése miatt Vlagyimir Putyin orosz elnök 2007. július 13-án aláírta az „*Oroszországi Föderáció kilépése a Szerződés az Európai Hagyományos Fegyverzetek Csökkentéséről és az ehhez kapcsolódó nemzetközi szerződésekből*” című rendeletet. Az elnöki dekrétum az aláírást követő 150 nap múlva lép életbe. 2007. november 7-én az Állami Duma támogatta az Oroszországi Föderáció elnöke által előterjesztett moratóriumot. Ez a döntés példa nélküli a legújabb kori orosz történelemben. Előestéjén az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának szóvivője kijelentette, hogy hajlandóak engedményeket tenni annak érdekében, hogy Oroszország ne bontsa fel a szerződést. Putyin elnök véleménye szerint Oroszország kivonulása a *CFE* szerződésből méltó válasz az Amerikai Egyesült Államoknak a rakétavédelmi rendszer Kelet-Európába telepítésére. Október 30-án amerikai diplomáciai források közölték, hogy az USA kész engedményekre a *CFE* szerződést illetően azzal a céllal, hogy elérje, Moszkva enyhítse pozícióját Koszovó és Irán irányába. Ezek az engedmények egy javaslatcsomag részét képezik, melyet Washington tett, hogy megpróbálja leküzdeni Moszkva ellenállását Koszovó függetlenségének kérdésében és megszerezni támogatását a Teherán elleni szankciókhoz, melyet korábban hirdetett meg a Bush adminisztráció. Az amerikaiakat és az európaiakat megrémíti, hogy Oroszország kivonul a *CFE* szerződésből, melyet az európai biztonság sarkkövének tartanak a hidegháború után. Oroszország nem a ratifikációt vonja vissza, csak egy időre felfüggeszti a szerződés hatályát, arra vár, hogy az adaptációs szerződést ratifikálják, illetve modernizálják a jelenleg hatályban lévő.¹³ Jurij Baluevszkij hadseregtábornok az Oroszország-NATO Tanács ülését követően (2007.11.14.) bejelentette, hogy a moratórium életbe lépése nem azt jelenti, hogy Oroszország azonnal áttelepíti csapatait európai határaihoz, azonban

¹¹ Old'berg, Ingmar: Kaliningrad v politike voennoj bezopasnosti Rossii. c. 101. In Zappera, M., Vajkselja, V. (red.): *Budušćeje Kaliningrada. Ot konfliktov k sotrudničestvu*. Moszkva, 2003

¹² Vystuplenie Ministra oborony RF S. B. Ivanova: «Rossija-NATO: Strategičeskie partnery pered licom novyh ugroz». *Meždunarodnyj institut strategičeskih issledovanij*. London, 13.07.2004

¹³ *Moratorij na učastije Rossii v DOVSE vveden: on vstupit v silu v noč' s 12 na 13 dekabrja*. www.newsru.com, 07.11. 2007

Oroszországnak joga van ahhoz, hogy csapatait a saját területén mozgassa.¹⁴

A *CFE* szerződést 1990. november 19-én írták alá az Észak-atlanti Szerződés Szervezete és a Varsói Szerződés tagállamainak képviselői. A szerződés célja, hogy a korábbinál alacsonyabb szinten teremtsék meg a hagyományos fegyveres erők biztonságos és szilárd egyensúlyát Európában, felszámolva a stabilitást és a biztonságot sértő egyenlőtlenégeket, a meglepetésszerű támadás indítására és a nagyarányú támadó hadműveletek kezdeményezésére alkalmas képességeket Európában.¹⁵ 1999. november 19-én Isztambulban 30 állam (Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagállamai, a Taskenti Szerződés tagállamai, Bulgária, Románia és Szlovákia) képviselői írták alá a *Szerződés adaptációjáról* dokumentumot. Nem katonai blokkokra, hanem nemzeti és területi egységekre szabták meg a kvótákat. Nem csatlakozott hozzá Észtország, Lettország, Litvánia és Szlovénia. Belorusszia, Kazahsztán, az Oroszországi Föderáció és Ukrajna ratifikálta. Nem lépett életbe. Grúzia és Moldávia visszautasította a szerződés ratifikálását addig, amíg Oroszország nem vonja ki csapatait grúz és moldvai területekről. Ezen az alapon tagadja meg az Észak-atlanti Szerződés Szervezete az isztambuli adaptációs szerződés törvényerőre emelését.

2007. június 12-15-én Bécsben tárgyalásokat folytattak a *CFE* szerződésről. Oroszország kezdeményezte, hogy Észtország, Lettország és Litvánia is csatlakozzon a *CFE* szerződéshez; az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagállamai csökkentsék a fegyverek és haditechnikai eszközök számát ezzel is kompenzálva a NATO bővítésből adódó növekedésüket; töröljék el Oroszország határ menti területein a korlátozásokat; legkésőbb 2008. július 1-én lépjen életbe az adaptációs szerződés. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagállamai elutasították, még záródokumentum aláírására sem került sor.

A NATO tagállamok növelik a fegyverek, a haditechnikai eszközök számát vagy megsértve a *CFE* szerződést vagy nem ratifikálva azt. Ebből kifolyólag az Oroszországi Föderáció fenntartja magának a jogot arra, hogy csapatait korlátozás nélkül növelje.¹⁶

2008. április 4-én Bukarestben megrendezett NATO-Oroszország csúcstalálkozón Vlagyimir Putyin orosz elnök beszédében hangsúlyozta, hogy a kapcsolatok javítása érdekében a NATO és az Oroszországi Föderáció között, nem kellene újabb és újabb volt szovjet tagállamokat meghívni a Szervezetbe, hanem magával Oroszországgal kellene javítani a kapcsolatokat, és talán akkor a NATO bővítésre Oroszország nem reagálna olyan élesen, mint most.¹⁷ Sem Grúzia, sem Ukrajna nem kapott meghívót a NATO-csatlakozási tárgyalások

¹⁴ Rosszija grozit otkazat'sja ot protivoraketnogo proekta s NATO. www.newsru.com, 14.11.2007

¹⁵ Hadtudományi Lexikon. M-ZS. Budapest, Hadtudományi Társaság, 1995

¹⁶ V otvet na amerikanskuju PRO Rosszija mozet razvernut' novye rakety. www.newsru.com, 08.11.2007

¹⁷ Putin i Buš na poslednih peregovorah zafiksirovali voennye raznoglasija. www.newsru.com, 04.04.2008

megkezdésére.

Következtetések

- Oroszország számára fokozott aggodalmat jelentett a NATO 2004-es keleti bővítése, elsősorban Észtország, Lettország és Litvánia csatlakozását nehezményezte. Az Oroszországi Föderáció nehezen tudja elfogadni, hogy volt érdekszférája az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének befolyási övezetévé vált.
- A fegyverzet-leszerelésről szóló szerződések többségét a hidegháború idején kötötte az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió. Az orosz kormány 2007. december 12-ről 13-ra virradóan kivonult a *CFE* szerződésből, mert az Oroszország és a balti államok határán keletkező szürke zóna veszélyezteti nemzeti biztonságát, hiszen ezen a területen az Amerikai Egyesült Államok korlátlan mennyiségben helyezhet el fegyvert, haditechnikai eszközöket. A Szovjetunió felbomlott, a katonapolitikai helyzet megváltozott, a szerződések nagy része felülvizsgálatra szorulna. A fegyverzet-leszerelésről szóló szerződések újra kellene tárgyalni más államok bevonásával, a haditechnika változásának tükrében.
- Ukrajna NATO tagsága az amerikai-orosz, NATO-Oroszország kapcsolatok romlását fogja eredményezni. Ukrajna belátható időn belül az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagállama lesz, bár az amerikai kormány nem fogja siettetni az Ukrán Köztársaság felvételét a Szervezetbe, mivel nem szeretné, ha Ukrajna NATO-csatlakozása negatívan hatna Oroszország kapcsolataira az Amerikai Egyesült Államokkal és az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével.
- Ukrajna NATO-csatlakozása nemcsak az amerikai-orosz, NATO-Oroszország kapcsolatokra fog negatív hatást gyakorolni, hanem Európa biztonságára is. Oroszország nemzeti biztonságának veszélyeztetését látja az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének határtalan bővítésében. Ennek következtében nagy valószínűséggel csapatai, haditechnikai eszközei egy részét az ország európai részére helyezze át.

TITKOSSZOLGÁLATOK TÖRTÉNETÉBŐL

IZSA JENŐ

KÖNYVEK, KÉMEK – LEGENDÁK, TÉNYEK (In memoriam Radó Sándor)

A könyvekről – az első csonka és az első teljes kiadásról

A jelenkori magyar könyvkiadás egyik szenzációja volt 2006-ban, hogy a Kossuth Kiadó¹⁸ megjelentette Radó Sándor: Dóra jelenti című könyvét. A szenzáció, mint minősítés egyáltalán nem túlzás. A könyv címlapján a szerző arcképe és rejtjelzett számoszlopok mellett feltűnően ott virít: „Az első teljes kiadás”. Mi ez? Marketingfogás? Ezek szerint az előző öt hazai kiadás csonka volt, netán cenzúrázott? Igen, valóban, csonka és cenzúrázott volt, de ennek megértéséhez vissza kell mennünk az időben legalább 35 évet.

A szocialista magyar könyvkiadás egyik szenzációja volt 1971-ben, hogy az abban az időben a legfontosabb kiadóként jegyzett Kossuth Könyvkiadó megjelentette Radó Sándor: Dóra jelenti című könyvét. A szenzáció, mint minősítés egyáltalán nem túlzás. A Radó könyv megjelenéséig Magyarországon kémekről, hírszerzésről, titkosszolgálatok harcáról szinte kizárólag Berkesi András és Mattyasovszky Jenő írtak, műveik széles olvasóközönség számára voltak hozzáférhetők, népszerűségüket – minden fenntartásunk ellenére – ma is elismerhetjük.¹⁹ A kém-történetek a bűnügyi irodalom és a szépirodalom körébe tartoztak, a tény- és a tudományos irodalom sokáig nélkülözte ezt a témát.

Radó Sándor, az íróként sikerkönyvvel debütáló nemzetközi hírű földrajztudós és a nem kevésbé híres „szuperkém” szükségesnek tartotta, hogy könyve előszavában indokolja a váratlan és szokatlan nyilvánosság elé lépést. Mint írja: elege van abból, hogy az utóbbi (az 1960-as!) években a nyugati világban

---

¹⁸ A Kiadó (1956-ig Szikra, majd 1957-től Kossuth néven működött) profiljába egészen a rendszer-változásig a marxizmus-leninizmus és a munkásmozgalom irodalmának gondozása, aktuális politikai kérdésekkel foglalkozó művek megjelentetése, pártoktatási anyagok kiadása tartozott. Napjainkban a Kossuth Kiadó a magyar könyv- és multimédia piac egyik vezető szereplője. A Kiadó profiljába tartozik a népszerű és tudományos ismeretterjesztés számos területe.

¹⁹ Néhány ezek közül: **Berkesi András**: Kopjások (Magvető kiadó, 1959); FB-86 (Zrínyi Katonai Könyv- és lapkiadó, 1960); Sellő a pecsétgyűrűn (Magvető kiadó, 1964); A 13. ügynök (Magvető kiadó, 1972); illetve **Mattyasovszky Jenő**: Hód bemutatkozik (Kossuth Könyvkiadó, 1967); A B112-es ügynök (Kossuth Könyvkiadó, 1969); Hód küldetése (BM Határőrség, Határőrök kiskönyvtára sorozat, 1969).

„ferditésekkel és hazugságokkal teli művek” számos esetben szenzációhajhász módon foglalkoztak Radó Sándor hírszerzői tevékenységével. Különösen bántotta Radót, hogy hírszerző csoportjának néhány egykori tagja is a közönség elé tárta emlékeit, és ezek az írások – noha a szerzők személyes hitele nem vonható kétségbe – nemegyszer távol álltak a tényektől, az igazi eseményektől.²⁰

A korra visszatekintve jól érzékelhető, hogy milyen dömpingje volt a II. világháborús személyes visszaemlékezéseknek, a politikusi és a katonai emlékiratoknak, a tudományos jellegű és a kevésbé igényes, de népszerű munkáknak. A háborús memoárirodalom első hulláma a nyugati féltekén már a negyvenes évek végén megjelent, és nem csak a főszereplők²¹, hanem sokféle motivációtól hajtva számtalan jelentéktelen epizodista vagy érthető okok miatt addig ismeretlen szereplő is készíttetést érzett emlékei közreadására. A háború, mint korábban is annyiszor, a csatazaj elültével múzsaként is felbukkant. A szépirodalomban olyan alkotások születtek, mint például a méltán világhíressé lett Oroszlánkölykök (Irwin Shaw, 1948, New York), vagy a másik oldalon az Emberi sors (Mihail Solohov, 1957, Moszkva).

A szocialista világban, így hazánkban is a hitleri Németország és szövetségesei felett aratott győzelem huszonötödik évfordulója táján, az 1960-as évek végén, az 1970-es évtized elején kezdtek megjelenni a szovjet hadvezérek memoárjai, majd néhány év múltán a politikusok és más részt vevők visszaemlékezései.²² A saját kémkedés, a hírszerzés a szovjet blokkban azonban sokáig tabu volt a 60-as évek végéig, alig találunk ebben a témakörben kiadványt. Aztán a 70-es évtized kezdetén mintha egy láthatatlan erő felnyitotta volna a titokban tartott információk zsilipét, hirtelen megtörtént az áttörés. Egymás után jelentek meg a titkos háborúról a könyvek, a memoárok, a publikációk, sőt filmek.²³

²⁰ Radó könyvében néhányat konkrétan említ ezek közül, például: A. Foote: A Handbook for Spies (A kémkedés kézikönyve); O. Pünter: Guerre secrète en pays neutre (Titkos háború egy semleges országban); O. Pünter: Der Anschluss fand nicht statt (Az Anschluss nem történt meg); W. F. Flicke: Agenten funken nach Moskau (Az ügynökök rádióon jelentenek Moszkvának); P. Accoce-P. Quet: La guerre a été gagnée en Suisse (A háborút Svájcban nyerték meg); P. Accoce-P. Quet: A Man called Lucy (A férfi, akit Lucynak hívtak); P. Accoce-P. Quet: Moskau wusste alles (Moszkva mindent tudott); D. Arsenijevic: Genève appelle Moscou (Genf hívja Moszkvát).

²¹ Többek között: D. D. Eisenhower: Crusade in Europe. Keresztesháború Európában. (W. Heinemann Ltd., London, 1948); W. S. Churchill: The Second World War I-VI. A második világháború I-VI. (Cassel & Co., London, 1950-53); Ch. De Gaulle: Memoires de guerre. Háborús emlékiratok. (Librairie Plon, Paris, 1954-59); The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein, K. G. (The World Publishing Co. Cleveland and New York, 1958); Walter Schellenberg: Memoiren (Verlag für Politik und Wirtschaft, 1959); H. Guderian: Erinnerungen eines Soldaten. Egy katona emlékei. (Neckargemünd, 1960); Ch. Wighton – G. Peis: Hitler's spies and saboteurs (1958); G. Perrault: The Red Orchestra (1969); Elliot R. Thorpe: East wind, rain (1969).

²² Például: G. K. Zsukov: Emlékek, gondolatok. (Moszkva, 1969, Budapest, 1970), majd Rokosszovszkij, Vasziljevskij, Konyev, Stemenko, Bugyonnij, Csujkov és sokan mások.

²³ Néhányat példaként: Makai György: Ki volt dr. Sorge (1965, Budapest); J. Mader – G. Stuchlik – H. Pehnert: Dr. Sorge jelenti Tokióból (1966, Berlin – 1968, Budapest); L. C. Moyzisch: A Cicero akció (1968, Budapest); V. Kozsevnyikov: Berlinből jelentkezem (1968, Budapest); Radó Sándor memoárja 1971-ben jelent meg ebben a sorozatban. Mintegy Radó könyve kiegészítéseként

Visszatérve Radóhoz, illetve könyvéhez, a szerző azzal a tiszteletre méltó szándékkal fogott hozzá az íráshoz, hogy „valótlanságoktól és torzításoktól” mentesen bemutassa a történeket, „a valósághoz híven” feltárja saját szerepét és az általa irányított csoport hírszerzői tevékenységét. Radó cáfolni akarta azt az 1950-es és 60-as években eléggé elterjedt (tudatosan terjesztett) nézetet, amely a németek és szövetségeseik teljes vereségét döntően a szovjet hírszerzők által szervezett német vezérkari tisztek, vezető- és kishivatalnokok belső árulásával, az ún. „ötödik hadoszlop” aknamunkájával magyarázta. Egy régi, elterjedt legenda újjáéledéséről volt szó ekkor.

A „Dolchstoss im Rücken” („tördöfés a hátba = hátbatámadás”) felfogás már a németek I. világháborús vereségét követően elég erősen meggyökeresedett. A német köztudatba erősen beépült nézet szerint a harctereken hősiessen küzdő katonák minden áldozata hiábavalónak bizonyult, mert a hátszágban az „árulók” (akkor a baloldal, tehát a szociáldemokraták, szocialisták és az ezekkel azonosnak tartott zsidóság) aknamunkájukkal végzetes csapást mértek a birodalomra, belülről bomlasztottak, gyengítették az államot, a hadsereget. Németország és a hadsereg még bírta volna a háború megpróbáltatásait, győzhetett volna, de a belső árulás miatt az ellenség felülkerekedett.²⁴ A II. világháború után ezt az ismét teret nyert nézetet a történettudomány és a hadtörténelem tényszerűen cáfolta, számos mérvadó német és más memoár sem tartja megalapozottnak. A háborút a németek a fronton veszítették el, a Vörös Hadsereg és a Szövetségeseik hadászati fölénye mind katonai, mind anyagi-technikai téren, mind erkölcsi-politikai értelemben győzelmet eredményezett.

A győzelem érdekében azonban a közvetlen harci cselekményekkel párhuzamosan, mondhatni a láthatatlan fronton, a színpalak mögött is heroikus küzdelem zajlott, titkosszolgálatok háborúja, hírszerzők és kémelhárítók könyörtelen, életre-halálra szóló ütközete. A háborúzó felek hivatásos hírszerzők, szervezett ügynökök, alkalmi informátorok tömegeit alkalmazták. A felderítés, a hírszerzés minden korabeli technikai lehetőségét azonnal bevetették. Az ellenségről szóló hiteles információkra – tekintet nélkül a megszerzés árára – pótolhatatlanul szükség volt, tehát bármilyen hírnek, különösen a titkolt terveknek, adatoknak másik fél számára nagy értéke volt. A hírszerzés, kémkedés felfokozott

---

jelent meg Bernd Ruland: Die Augen Moskau (Moszkva szemei) című könyve Zürichben 1973-ban, Budapesten 1976-ban. Ebbe a folyamba tartozik többek között: V. Bogomolov: Negyvennégy augusztusában című könyve, (megjelent: Moszkva 1974, Budapest, 1976), amely méltó emléket állít „azon keveseknek, akiknek nagyon sokan tartoznak hálával”, a Vörös Hadsereg kémelhárító szolgálatának. A valós tényektől némileg elrugaskodva írt ebben a témában nagyszerű regényt Julian Szemjonov. A tavasz 17 pillanata (A Stirlitz-legenda) olyan fogadtatást kapott, olyan átütő sikert ért el a Szovjetunióban, hogy 1973-ban az első, a televízióban is vetített kém-szappanoperaként meghódította szinte a teljes szocialista tábor. Magyarországon a könyv 1974-ben jelent meg a Magvető gondozásában. Említést érdemel még egy szerzői közösség „Felderítők, hírszerzők” című összeállítása, amely Moszkvában 1975-ben, Budapesten 1980-ban jelent meg.

²⁴ A „Dolchstoss” nézet elterjedését és társadalmi bázisát mutatja, hogy Adolf Hitler megbukott sörpuccsa után (1923 München) az ellene indított perben azzal támadta vádlóit, hogy ők is a „novemberi bűnösök” közé tartoznak, akik miatt a háború elveszett, mert a háborúellenes belső mozgalmukkal hátba támadták Németországot

intenzitása és értéke miatt a kémelhárító (biztonsági) szolgálatok eredményes szakmai tevékenységének jelentősége is mérhetetlenül megnőtt. Elegendőnek tartjuk itt csak például a Szmers vagy a másik oldalon az Abwehr tevékenységére utalni.²⁵ Mind a hírszerzés, mind az elhárítás – a háborús helyzetben teljesen érthetően – totális jellegű volt. A megszerzett, illetve a megvédett információk sok esetben jelentősen befolyásolták a harctéri vagy a diplomáciai eseményeket, a katonai vagy politikai döntéseket.

Wilhelm von Schramm német hadtörténész a hírszerzési információk értékéről azt írta, hogy a Radó által Moszkvába juttatott jelentések megkönnyítették a hadműveleti döntéseket, kiegészítették vagy megerősítették a németek erős és gyenge oldalairól alkotott összképet. Ezek az információk azonban nem döntötték el a háború kimenetelét, csak hasznára váltak a szovjet hadvezetésnek, ám a végső döntéseknél már nem sokat nyomtak a latban, mert 1943 novemberétől gyakorlatilag elapadtak. Majd hozzáteszi, hogy ebben az időben (tehát 1943 novemberében) már tömegesen működtek partizáncsapatok, felderítő osztagok a német csapatok hátában, a megszállt területeken, és ezek kb. 140 rádióadóval küldtek folyamatosan felderítési eredményeket, pontos, hiteles híreket Moszkvának, ezzel sok tekintetben pótolták a kiesett svájci hírforrásokat. Az elfogulatlannak egyébként nemigen nevezhető W. von Schramm következtetése egyértelmű: „A második világháború nem árulás következtében veszett el. Semmi alapja sincs újabb tördőfés-legendának.”²⁶

Edgar Bonjour, a bázeli egyetem történészprofesszora, aki hat kötetben megírta Svájc semlegességének történetét, hasonló állásponton van. Úgy véli, hogy nem szabad lebecsülni a semleges Svájcból továbbított titkos hírek értékét, ám ezek nem döntötték el a háború sorsát, ugyanakkor nem szabad kijelenteni olyasmit sem, hogy a németek a kémek és az árulás miatt vesztették el a háborút. „Ez a felszínes és vakmerő tézis nem állja ki a tárgyilagos vizsgálatot és a kritikus elemzést. E könnyelmű állítás mögött ügyetlenül álcázva egy új tördőfés-legenda bújjik meg.”²⁷

Egy másik svájci szerző, Hans Rudolf Kurz jogász és ezredes is alaposan körbejárta a Radó-csoport működését, könyvében világosan fogalmazott: „A Svájcon keresztül vezető hírkapcsolatok fontosak voltak ugyan, de nem jutottak döntő szerephez a háború kimenetelében. Merő képtelenség az az állítás, hogy a háborút a hírszerzés frontján, vagy pontosabban, Svájcban nyerték meg.”²⁸

²⁵ Szmers = a szovjet katonai kémelhárítás elnevezése (Szmerty spionam = Halál a kémekre rövidítése), Abwehr = a német katonai kémelhárító szervezet elnevezése (Abwehr = elhárítás) a II. világháborúban

²⁶ W. Ritter von Schramm: Verrat im Zweiten Weltkrieg – Kampf und Doppelspiel europäischer Geheimdienste. (Árulás a második világháborúban – Európai titkosszolgálatok harca és kettős játszmája) (Düsseldorf – Wien, 1967) 339. oldal

²⁷ Edgar Bonjour: Gesichte der schweizerischen Neutralität. (A svájci semlegesség története) (Basel-Stuttgart, 1969)

²⁸ Hans Rudolf Kurz: Nachrichtenzentrum Schweiz – Die Schweiz im Nachrichtendienst des Zweiten Weltkrieges. (Frauenfeld – Stuttgart, 1972)

A hatékony hírszerzés vitathatatlanul fontos, szükséges feltétele volt a győzelemnek, de önmagában nem lett volna ehhez elégséges tényező, nem is volt döntő szerepe a háború kimenetelének eldöntésében.²⁹ A népi bölcsesség szerint a tudás (az ellenségről megszerzett tudás különösen) hatalom, de ehhez hozzá kell tennünk azt a félmondatot, hogy amennyiben tényleges erő párosul hozzá. Sok és hiteles, időszerű és pontos hírszerzési információ sem dönti el a fegyveres küzdelem sorsát, de orientálja és befolyásolja a döntéseket, csökkentheti a veszteségeket, kockázatokat, növelheti a védettséget, eloszlathat a jövővel kapcsolatos bizonytalanságokat, de csak erő közvetítésével képes hatást kifejteni.

A Dóra jelenti első kiadásának fülszövege az igazság feltárásának szándékát hozza fel a megjelentetés indokául. A kiadó 1971-ben ezzel a sokat ígérő mondattal ajánlja olvasók figyelmébe a könyvet: „Az eredeti dokumentumokra támaszkodó, izgalmas fordulatokban bővelkedő, hitelesen megrajzolt események keretét a fél évszázad óta a kommunista párt soraiban küzdő tudós mozgalmas életútja alkotja”.

A lényegyet tekintve alig különbözik az első kiadás ajánlójától a 2006-os kiadás hátsó borítóján elhelyezett fülszöveg: „A különleges életutat feltáró mű olyan számtalan ténnyel, dokumentummal alátámasztott, hiteles memoár, amely izgalmasabb bármely kémhistóriánál”. Mindkét mondat helytálló, kellően informál és motivál, jó értelemben vett reklámot csinál a könyvnek.

A teljes kiadás megjelentetését Radó Sándor nevelt fia, Trom András nemzetközi újságíró, korábbi televíziós szerkesztő kezdeményezte, menedzselte. A könyvet szerkesztőként jegyzi és e minőségében rövid előszavában több indítékát is adja annak, hogy harmincöt év után közzéteszi a hiteles változatot. A könyv újbóli megjelenését az tette lehetővé, hogy Radó eredeti kézírata a család, pontosabban Trom András birtokában volt. Erkölcsi kötelességének tartotta, tartja, hogy Radó szakmai, tudósi és emberi nagyságát, példáját a maga teljességében mutassa meg. Radóval megegyezően ő is úgy értékeli, hogy a témában megjelent könyvtárnyi irodalom döntő többségében korrekt, ám „keverednek a helytálló megállapítások a felületes, sikerhajhászó 'tényfeltárásokkal' és számos tudatos ferdítéssel, prekoncepción alapuló torzítással, valamint egyszerű valótlansággal”, magyarul szólva hazugsággal. Mivel semmilyen komoly érdek nem szólt az eredeti szöveg megjelentetése ellen, a Dóra jelenti szenzációt jelentő ötödik, bővített, javított és átszerkesztett kiadása immár a kutatók és a téma iránt

²⁹ Az Európa Kiadó gondozásában jelent meg 2005-ben John Keegan könyve "A háborús felderítés", melyben a szerző arra a kérdésre keresi a választ, hogy a kémek csak a regényirodalom romanti-kus figurái, vagy tényleg komoly szerepet játszanak a katonai győzelmekben? Keegan konklúziója kijózanító: a felderítés, a hírszerzés hasznos a háborúban, de önmagában nem döntő a szerepe. A nagy felderítési előny sem garantálja feltétlenül a győzelmet. A háborúk végkimenetelét rendszere-rint az elegendő mértékű, célszerűen bevetett erő szabja meg.

érdeklődő olvasók kezébe kerülhetett. Az egykor kicenzúrázott részekkel teljessé vált kötet bizonyára újraolvasásra és bizonyos értelemben újraértékelésre késztet sokakat.

Radó Sándor könyve sikeres (volt) itthon és külföldön is. A teljes kiadásig, 2006-ig összesen négy hazai és tizenhét külföldi kiadást ért meg. Önmagában egy csepp a második világháborús hírszerzés történetét feldolgozó művek tengerében. Nem tárja szélesre a titkos háború teljes megértéséhez, megismeréséhez vezető ajtót, de mégis olyan információkat oszt meg az olvasóval, amelyek lehetővé teszik a rejtélyekben és kritikus helyzetekben bővelkedő, számos emberi konfliktust hordozó, semmivel össze nem hasonlítható világba való betekintést. Olyan emberek sorsát, életének egy mások elől elzárt oldalát mutatja meg, akik embermilliók sorsának, életének alakulását befolyásolhatták. A II. világháborúban számos ún. „mesterkém” működött, közülük sokan vitték sírba titkaikat, sokan évtizedekig nem fedhették fel kilétüket és a valós tevékenységüket. Szerencsére ez Radó Sándor esetében másképpen történt.

Trom András szerint az ötödik, a teljes verzió üzenete két alapvető fon-tosságú tényben nem tér el Radó korábbi könyvétől. Egyrészt, hogy a II. világ-háborúban a fasiszta Németország sorsa a frontokon dőlt el, a vereség nem a német belső árulásnak, illetve a győzelem nem a szovjet hírszerzésnek köszön-hető. Másodsorban a teljes kiadás is ugyanúgy nyitva hagy néhány fontos kér-dést mint a korábbiak, legfőképpen változatlanul homályban marad azoknak a csúcsforrásoknak a kiléte, akik közvetlenül a német hadvezetés legfelső köreiből különböző indíttatásból, több csatornán folyamatosan továbbítottak fontos hadi-titkokat.

Radó könyve sajátosan kevert műfajú, különleges témájú, tudományos alapossággal megírt személyes hangvételű memoár. A visszaemlékezés vezérfo-nala az életút szokványosnak mondható bemutatása, tehát a könyv elején néhány nem túl terjedelmes fejezetben a gyerekkor, a családi háttér, a gimnáziumi évek, a tüzértiszti iskola, a politikai eszmélés és a kommunista pártba történt belépés tényszerű leírása, majd a Tanácsköztársaság harcaiban való részvétel, a menekü-lés Bécsbe, a Roszta-Wien létrehozása és egy új életforma kialakítása az emig-rációban. Röviden intézi el az első moszkvai utazás élményeit, a KOMINTERN-ben³⁰ végzett mozgalmi munka és a kommunista elkötelezettség megerősödését. Részletesebben beszél a bécsi és a berlini évekről, az illegalitás viszonyairól (mint a „tanulás” kezdetéről és alapvető terepéről), a Lene-hez fűződő életre szóló, személyes és páratlan bizalmi kapcsolatról.

Hogyan lett hírszerző Radó Sándor?

Az átlagosnál magasabb mentális képességekkel megáldott és a határozot-tan motivált Radó számára az 1920-as évek a nagy feladatra való felkészülést szolgálták. Az információk (hírek, adatok) jelentőségének felismeréséről, a saját információs hálózat (a későbbi fedőcég és fedőtevékenység) kiépítéséről és

³⁰ Kommunista Internacionálé (KOMINTERN, III. Internacionálé) a kommunista pártok nemzetközi szervezete, 1919. március 2-án alakult meg Moszkvában. Deklarált célja a proletárdiktatúra megteremtése volt a világ minden országában.

„üzemszerű” működtetéséről minden lényegeset megtudunk az első száz oldalon. A lehető legszélesebb társadalmi és szakmai kapcsolatok kiépítése, a polgári létforma megteremtése, mindezekhez számos kisebb-nagyobb jelentőségű (gyakorló jellegű) tényleges felderítői, hírszerzési feladat – ezek a mozzanatok alapozták meg és teszik evidenssé Radó nem nyilvános, de mérhetetlenül értékes „másik életét”, a hírszerzés végzését és irányítását. Mert hogy számára ez, tehát a hírszerzés jelentette az igazi feladatot, ezt tartotta élete értelmének, a mindennél fontosabbnak, azt azzal a némileg meglepő szerkesztési megoldással érzékelteti, hogy rögtön az első fejezetben feltárja, hogyan lett hírszerző.

A kommunista eszmében való meggyőződöttsége, hite és Szovjet-Oroszország iránti mély elkötelezettsége, tenni akarása egyenesen vezetett a döntéséhez, vállalta a különleges szolgálatot, mert arra felkérték, alkalmasnak tartották és felkészítették. Érthető, hogy ez utóbbiról semmit nem írt meg, sőt állítja, hogy nem kapott speciális kiképzést. A konspirációban való jártasságát a munkásmozgalomban, az emigrációban, az illegalitásban végzett pártmunka terén szerzett gyakorlati tapasztalataira vezeti vissza. *„Ez készített fel arra, hogy mint hírszerző bonyolultabb és nehezebb formában folytassam a harcot”* – írja a könyv előszavában.

Nincs birtokunkban ezzel ellentétes információ, nem tudjuk hitelesen igazolni, hogy Radó Sándor hírszerzői kiképzése megtörtént, nem is tartjuk valószínűnek, hogy ezt rövidesen bárkinek sikerüljön bizonyítani. Ennek ellenére, a kémkedés története más kiemelkedő alakjainak tevékenységét némileg megismerve, illetve a könyvben leírtak alapján feltételezzük, hogy ilyen profizmussal, ilyen nehéz viszonyok között végzett hírszerzéshez, ilyen kiterjedésű hálózatot vezetéséhez bármilyen kiváló mentális és pszichés felkészültség önmagában nem elegendő. A mozgalmi munkában, az illegális párt- és politikai szervező tevékenységben valóban szükség volt a titkos kapcsolatépítés és a titkos kapcsolattartás bizonyos konspiratív módszereit elsajátítani, alkalmazni. Ez a speciális jártasság megfelelő alapot jelenthetett Radó számára, ám a hírszerzési feladat jellege egészen más volt, ezért sok tekintetben más követelményeket támasztott a hivatásos hírszerzővel szemben. Köztudott, hogy az állandó konspirációs kényszer, a rejtjelzés mesterségének elsajátítása, a személyes és a személytelen összeköttetési csatornák megszervezése és a kettős életvitellel járó szerepjátszás pszichés és fizikai terhei, folyamatos stresszhatásai meghaladják az amatőrök képességeit. A hírszerzés szigorú immanens szabályai, megkerülhetetlen törvényei megkövetelik a speciális tudást, a sokoldalú és konkrét szakmai felkészültséget – ezt pedig nem lehetséges másként megszerezni, csak szisztematikus, gyakorlatias tanítási-tanulási folyamatban, csak a hírszerzés legjobbjaiktól.

Feltételezhető tehát, hogy Radót a missziója előtt, még a telepítését (1936-ot) megelőzően a GRU-ban valamikor valahol valakik alaposan felkészítették, kiképezték. Hiszen ilyen kiképzésre a hálózat kiépítése időszakában, vagy az ezzel egyidőben zajló események, tehát a fedővállalkozás működésének bein-

dítása, terjeszkedése és az üzemszerű működtetés idején nem nyílt lehetőség. Azután pedig a közismert háborús események felgyorsulása közepette, továbbá a hálózat átvételét követően, hosszabb távolléttel járó felkészítés sem volt objektíve lehetséges. (Az „üzleti” utazások alkalmával előre egyeztetetten rövid, eseti felkészítésre adódhattak lehetőségek, bár ilyenről Radó nem tudósít.) A szakmai szabályok, a szovjet hírszerzés aktuális és távlati érdekei, a biztonsági megfontolások természetesen nem engedték meg ennek elismerését, semmilyen részlet nyilvánosságra kerülését még 1971-ben sem. Ez teljességgel érthető, elfogadható magatartás mind Radó, mind a szovjet katonai hírszerzés részéről egyaránt. Egyébként a kiképzés, felkészítés bizonyítható tényétől vagy hiányától függetlenül egyetlen olyan könyv, interjú, publikáció vagy utalás sincs, amely kétségbe vonná Radó Sándor hírszerzői kvalitásait.

Az élettörténet önmagában is érdekes, akár önállóan is sikerkönyv lenne, hiszen Radó felnőtt tudatossággal olyan évtizedeket élt meg, amelyek az egész emberiség, a civilizált világ sorsa szempontjából tele vannak konfliktusokkal, tragédiákkal, reménytelen győzelmekkel, a hallatlan fejlődés eredményeivel, a szinte korlátlan látszó lehetőségek megnyílásával és az önpusztítás képességének megteremtésével. A Monarchia katonája volt az I. világháborúban, a vesztesek oldalán érte a béke. Szinte átmenet nélkül a Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében találta magát, gyorsan kitűnt képességeivel, elszántságával, ám a rendszer bukása itt személyes tragédia is, egyben kényszer az új egzisztencia megteremtésére. A kezdeti kilátástalannak tűnő helyzetből a kiutat a tanulás, a mozgalom és az önálló lét feltételeinek megteremtése jelentette számára. Emigrációja első percétől kereste, hogyan tudna a kommunista eszmének a legjobb szolgálatokat tenni. Életének története elválaszthatatlan a hírszerzői történetétől és a kommunista mozgalmi életétől.

Radó Sándor könyvének másik vonulata maga a történelem, a világháborútól a világháborúig tartó időszak eseménytörténetének, folyamatainak, mozgatórugóinak tényszerű bemutatása és kommentálása. Lengyelország lerohanása, majd a Szovjetunió megtámadása után a frontokon és a hátszágban történt eseményekhez kapcsolódóan a tudós precizitásával hozza összefüggésbe a politikai, diplomáciai, katonai (hadszíntéri) történéseket a saját hírszerzési tevékenységgel. Ritka az ilyen komplex megközelítése a fegyveres küzdelemnek, egy-egy háborús mozzanatnak, ütközetnek. Több mint érdekes az eredeti tartalommal olvasni a Moszkvának továbbított, a németek és szövetségeseik erejére, szándékaira, veszteségeire vonatkozó híreket, adatokat, terveket, ugyanakkor látni, hogy ezek milyen áttételesen váltak tényleges erővé, miként fejtettek ki multiplikátor hatást. Különösen a kurszki csata és a szorosán ezzel összefüggő hírszerző tevékenység bemutatása mutatja meg a Radó csoport által a háttérben végzett munka céltudatosságát, az időtényező jelentőségét és a Központ részéről a pontos hírigény megadásának fontosságát.

A könyv harmadik szála pedig a szovjet katonai hírszerzés kulisszái mögé enged némi bepillantást a szakmai és a laikus közönségnek. Radó Sándor megerősíti azt a tényt, hogy a szovjet hírszerzés már a világháborús konfliktus kifejlődésének egészen korai szakaszában, az 1930-as évek közepén prognóziskat készített a jövő háborújáról, a potenciális ellenfelekről és a lehetséges szövetségesekről. Az elemző munka azonban csak az egyik szál, mert ezzel párhuzamosan kiépítették, bővítették, működtették (vagy bizonyos részeiben „altatták”) azt a hírszerzői, ügynöki, informátori hálózatot, amelyet a közvetlen háborús veszély időszakában teljes egészében aktivizáltak. A memoárból tudjuk, hogy Radó 1938 tavaszán a „Kolja” fedőnevű szovjet hírszerzőtől vette át a svájci hálózat vezetését, ergo létezett ilyen hálózat, működőképes volt, hírszerzési lehetőségekkel rendelkeztek, és volt valamilyen, pontosabban kiépített személyes és személytelen összeköttetési csatorna a csoport és a Központ között.

Moszkvában – az orosz titkosszolgálati tradícióknak megfelelően – semmit nem bíztak a véletlenre: *„Először is meg kell határoznunk az adott időszakban valószínű katonai ellenfelünket, s csak ezután hozzuk működésbe hírszerző hálózatunkat. ...a Szovjetunióknak több potenciális ellenfele van Európában. Elsősorban Németország és Olaszország, de az is lehet, hogy Franciaország és Anglia is”* – így határozták meg a '30-as évek elején a hírszerzés fő irányait. A hírigényt illetően is pontosan fogalmaztak Moszkvában: figyelemmel kísérni a potenciális ellenfelek tevékenységét a nemzetközi politikai porondon, és idejekorán feltárni a Szovjetunió elleni titkos terveiket.

Radó Sándor visszaemlékezésében leírta, hogy 1935 őszén a szovjet katonai hírszerzés, a GRU (Glavnoje Razvedivatelnoje Upravlenie) akkori vezetője, Szemjon Petrovics Urickij egy rövid beszélgetés alkalmával hogyan tette „hivatalossá” a titkos kapcsolatot. *„A hírszerző szolgálat vezetősége azt a feladatot tűzte elém, hogy szakítsak meg minden kapcsolatot a baloldali és kommunista szervezetekkel... mint geográfus és kartográfus foglalkozzam tudományos munkával, s Belgiumban üzleti alapon létesítsek térképészeti ügynökséget. Abban bízunk, hogy tudományos vonalon volt már nevem, s így könnyebben célhoz érek. ... tanácsokkal és utasításokkal ellátva hagytam el Moszkvát, hogy megkezdjem egészen új életpályámat, amely tele volt váratlan eseményekkel.”*³¹

Amint azt Radó visszaemlékezéséből megtudtuk, a hírszerző tevékenység legendáját Moszkvában találták ki, a katonai hírszerzés központjában alapozták meg és építették fel. A memoár ezen részei alapján konstatálhatjuk, hogy Radót a Vörös Hadsereg hírszerző szolgálata, a GRU telepített ügynökeként tervezték alkalmazni, ehhez nyelvtudása, helyismerete, kapcsolatai kitűnő alapot biztosítottak. A legenda alapvető elemeként – a hírszerző tevékenység legális kereteit biztosítandó – döntés született egy jó operatív lehetőségekkel bíró fedőcég, konkrétan egy térképészeti ügynökség létesítéséről (Belgiumban, de ennek meg hiúsulása miatt Radó javaslatára a későbbi működési helyszínnek kiszemelt

³¹ Radó Sándor: Dóra jelenti. Kossuth Kiadó, 2006., Budapest, 23-24. oldal (továbbiakban R.S. i.m.)

Svájcban). Mint a Radó által részletesen idézett feladatszabó beszélgetésből kitűnik, a szovjet hírszerzőközpontban minden előre látható körülményre figyelemmel komoly, teljes körű felkészítést kapott. Úgy utazott el Moszkvából 1935 októberében, hogy ismerte feladatát, egyértelmű volt számára a követendő magartási vonal, tisztában volt az általa végzendő hírszerzői munka veszélyeivel, nehézségeivel, és (ami talán mindehhez alapként szolgált) a saját képességeivel, lehetőségeivel.

Bár egyetlen szó sem esik a könyvben a Központtal való kapcsolattartás szabályaira, rendjére, metodikájára, egészen nyilvánvaló, hogy e tekintetben is alapos volt a felkészítés. Ugyancsak a hallgatás köde borítja a Geopress ügynökség alapításának és működtetésének finanszírozási kérdéseit is. Bár Radó akaratlanul is sokat mond azzal, amint egy fél mondatban megjegyzi, hogy amikor a cégalapításhoz a svájci hatóságok kérték az anyagi helyzet igazolását, „*egy elég nagy összegre szóló bankbetétet*” tudott felmutatni.

Formálisan tehát 1935 októberétől kezdve tekintették a katonai hírszerzés állományába tartozónak, ám a memoárból egyértelműen kiderül, hogy Radó tényleges hírszerzői szolgálata nem ekkor, hanem jóval korábban, a Roszta – Wien hírügynökség létrehozásával kezdődött.

Hírügynökség = hírszerző ügynökség?

Radó Sándor Bécsben jó érzékkel felismerte, hogy Szovjet-Oroszország sorsa, ezáltal a kommunista mozgalom jövője attól is függ, hogy a világban milyen hírek terjednek el Moszkva harcairól, sikereiről, mit tudnak meg az érdeklődők a kommunisták szándékairól, tevékenységéről. A nyugati sajtó akkoriban általában csak szűkszavú és többségében ellenséges hangú cikkeket közölt Szovjet-Oroszországról. A Moszkvából érkező táviratokat kizárólag az osztrák kormány belső tájékoztatására vette a bécsi rádió.

Radó ötlete volt, hogy ezeket a híreket, táviratokat a bécsi rádiótól átvegyék és ezt a hírszerzőanyagot eljuttassák (elsősorban) a baloldali sajtóhoz. „*Erre sajtóügynökség alapítása látszott a legjobb megoldásnak*” – írta Radó, majd terve megvalósításához támogatást kérve haladéktalanul kapcsolatot keresett a külügyi népbiztossal, Litvinovval. Néhány hónapos csüggesztő várakozás után kiderült, hogy elképzelése egy szempillantás alatt valósággá lehet, mert a szovjet Szövetkezeti Központ, a Centroszozuz nagyvonalú adománya révén azonnal megkezdődhetett a Roszta – Wien (Rosszijszkoje Telegrafnoje Agensztvo = Orosz Távirati Iroda-Bécs) hírügynökség munkájának megszervezése. Radó fejlett titkosszolgálati attitűdjét, ösztönös konspiratív képességét mutatja az a megoldás, hogy mint „Etiópia diplomáciai megbízottja” vette át az anyagokat a bécsi rádió sajtóosztályának vezetőjétől.

A hírügynökség, a Roszta – Wien megalapításához szükséges pénzügyi háttér, mint a működés alapvető feltételének megteremtése nem a csoda vagy a

szerencsés véletlen, nem a körülmények kedvező alakulása kategóriájába sorolható. Nyilvánvaló, hogy egy Svédországban legálisan működő szovjet-oroszországi gazdasági szervezet ilyen jótékonykodó cselekedete nem történt véletlenül, a háttérben a szovjet-orosz kormány, vagy legalább a külügyi vezetés döntése állhatott. A látszat mögött ott a valóság, a fontos célok és a tényleges érdekek, mint alapvető mozgatórugók. A lényegre tapintva azt mondhatnánk, hogy a titkosszolgálatok világában szokványos művelet történt, egy fedőcég közbeiktatásával létrehoztak egy másik fedőcéget. A Roszta – Wien működéséről leírtak alapján a ma emberének a network fogalom jut eszébe, bár 1920-ban még kevesen tudtak volna ezzel mit kezdeni.

A Roszta rövid idő alatt igazolta életképességét, elsősorban a nemzetközi munkásmozgalom számára, a szovjet politikai vezetés számára, de nem kisebb jelentőséggel a nyugati világ hírügynökségei, sajtója, rádióállomásai számára bizonyult értékes kapcsolatnak, információs csatornának.

Egészen pontosan fogalmazta meg Radó ezt a tényt: *„A Roszta működésének azonban más jelentősége is volt. Azon az úton, amelyen az információk a szovjetköztársaságokról a tőkés világ minden baloldali szervezetéhez eljutottak, megindult az információ az ellenkező irányban a bécsi Rosztához. ... megnyílt a lehetőség, hogy legális úton híryananyagokat szerezzünk a világ minden részéből a munkásmozgalomról, amelyet azután, mint sajtótáviratokat, megküldtünk Moszkvának.”*³²

Megállapíthatjuk tehát, hogy a Roszta – Wien hírügynökség a titkosszolgálati terminológia szerint:

- mint hálózat, külföldi bázison, legálisan működött,
- Szovjet-Oroszország számára fontos, elsősorban politikai jellegű információk beszerzésére, cseréjére, továbbítására, terjesztésére szakosodott,
- ezáltal alapvető célként a sajátos szovjet-orosz érdekeknek megfelelően a baloldali (munkásmozgalmi) szervezeteken keresztül a széles nemzetközi közvélemény befolyásolására törekedett.

A Roszta – Wien tevékenységében nem a tipikus, klasszikus, általában első helyen említett titkos információszerzési funkciónak volt prioritása, hanem az ugyancsak a titkosszolgálati tevékenység szerves részét képező befolyásolási módszerek alkalmazásának.

A hírszerző szervezeteknek napjainkban is van ilyen befolyásolási tevékenységi köre, van ilyen feladata.³³ A befolyásolási tevékenység alatt az adott országról kedvező kép alakítását segítő leplezett akciók végrehajtását, az adott

³² R.S. i.m. 43-44. oldal

³³ Példaként az alapvetően az ország határain kívül tevékenykedő Magyar Köztársaság Információs Hivatalának az 1995. évi CXXV. Törvény 4. § a) szakaszában meghatározott feladatát idézzük: „... továbbá a Magyar Köztársaság érdekeinek érvényesítését szolgáló tevékenységet folytat.”

ország érdekeit és törekvéseit leplezetten védelmező műveletek végrehajtását, befolyásos személyiségek megnyerését, ezáltal kommunikációjuk és döntéseik befolyásolását, valamint más, ugyancsak befolyásos, de ellenséges beállítottságú személyiségek lejáratását, kompromittálását értik.

A hírszerző szervezet befolyásolási tevékenysége során az említett célokat szolgáló információkat (beleértve az eseti dezinformációkat is), illetve információhordozó anyagokat (cikkek, kiadványok, hirdetések, dokumentumok stb.) készít és terjeszt, elsősorban a célország(ok) sajtója, tömegtájékoztató intézményei útján. Az ideális befolyásoló ügynök legális pozícióban van, széles körű politikai, gazdasági és sajtó (média) kapcsolatokkal rendelkezik, befolyásos közéleti személyiségekkel, döntéshozókkal, véleményformálókkal (pl.: kormányzati hivatalnokokkal, parlamenti képviselőkkel, pártok vezetőivel, újságírókkal, lap- és könyvkiadókkal stb.) tart kapcsolatot, (ezt nevezik kapcsolati körnek). Ismeri a célország társadalmát, tradícióit, szokásait, nyelvét stb., tehát beilleszketten, stabil háttérrel, foglalkozása részeként, mindennapos munkája keretében és ehhez kötődő kapcsolatainak működtetésébe ágyazva végzi céltudatos befolyásoló tevékenységét.

Hogy Radó Sándor bécsi hírügynöksége élén teljesítette-e ezeket a feltételeket, hogy minden tekintetben megfelelt-e a befolyásoló ügynök kategóriáról alkotott képnek, hogy tevékenysége milyen mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a Szovjet-Oroszország és Ausztria között 1922-ben létrejött hivatalos diplomáciai kapcsolat felvételét nem kísérte különösebb ellenállás, tiltakozás sem az osztrák politikai, gazdasági, szellemi elit, sem a széles társadalmi közvélemény részéről – megválaszolható kérdéseknek tekintjük.

Radó ügynöksége rövid idő alatt komoly terjeszkedést ért el, több tucat munkatársról írt, valamint svájci(!) közvetítő (diszpécser) állomásról, az Intel fiók-hírügynökségről, ennek osztályairól, külföldi tudósítói hálózatról. Figyelemre méltó az a megjegyzése, miszerint az akkor legkorszerűbb távközlési módot, a megszokott távíró összeköttetés mellett a közvetlen távolsági (országközi) telefonkapcsolatot haladéktalanul alkalmazták. Ezzel elérték, hogy Radó értékelése szerint is „igen operatív”, tehát gyors és pontos volt a Roszta információs szolgálata.

Mintegy két éves intenzív és hatékony tevékenység után 1922-ben „... lezárult a forradalmi hírközlés hőskora, véget ért a bécsi Roszta forradalmi szerepköre.”³⁴ Radó Sándor pedig alapvető tudást szerzett, pótolhatatlan gyakorlati tapasztalatokra tett szert legális tevékenységet végezve, nem ellenséges környezetben, az információk céltudatos beszerzése, feldolgozása, értékelése, továbbítása terén, illetve a hírügynökség mint hálózat szervezése és működtetése terén

---

³⁴ R.S. i.m. 51. oldal

Radó Sándor Bécsben jó érzékkel felismerte, hogy Szovjet-Oroszország sorsa, ezáltal a kommunista mozgalom jövője attól is függ, hogy a világban milyen hírek terjednek el Moszkva harcairól, sikereiről, mit tudnak meg az érdeklődők a kommunisták szándékairól, tevékenységéről. A nyugati sajtó akkoriban általában csak szűkszavú és többségében ellenséges hangú cikkeket közölt Szovjet-Oroszországról. A Moszkvából érkező táviratokat kizárólag az osztrák kormány belső tájékoztatására vette a bécsi rádió.

Radó ötlete volt, hogy ezeket a híreket, táviratokat átvegyék és ezt a híranyagot eljuttassák (elsősorban) a baloldali sajtóhoz. „*Erre sajtóügynökség alapítása látszott a legjobb megoldásnak*” – írta Radó, majd terve megvalósításához támogatást kérve haladéktalanul kapcsolatot keresett a külügyi népbiztossal, Litvinovval. Néhány hónapos csüggesztő várakozás után kiderült, hogy elképzelése egy szempillantás alatt valósággá lehet, mert a szovjet Szövetkezeti Központ, a Centroszojuz nagyvonalú adománya révén – tízezer svéd korona átutalásával – azonnal megkezdődhetett a Roszta – Wien (Rosszizszkoje Telegrafnoje Agensztvo = Orosz Távirati Iroda-Bécs) hírügynökség munkájának megszervezése. A memoár szerint ehhez igen jelentős külső segítséget adott az osztrák külügyminisztérium sajtóosztálya „baloldali szocialistának ismert” vezetője. Schwarznak a memoár szerint fontos szerepe volt a Roszta megalapításában és zavartalan, érdemi működése megteremtésében. Radó titkosszolgálati attitűdjét, ösztönös konspiratív képességét mutatja az a megoldás, hogy mivel Schwarz segítségével szabad bejárása volt a külügyminisztériumba, mint „Etiópia diplomáciai megbízottja” vette át az anyagokat Schwarztól, holott Ausztria és Etiópia között ebben az időben semmilyen diplomáciai kapcsolat nem volt.

A hírügynökség, a Roszta – Wien megalapításához szükséges pénzügyi háttér, mint a működés alapvető feltételének megteremtése nem a csoda vagy a szerencsés véletlen, nem a körülmények kedvező alakulása kategóriájába sorolható.

* * *

A szerző természetesen tisztában van azzal, hogy Radó Sándor hírszerzői munkásságát lehetetlen egy rövid terjedelmű tanulmányban bemutatni. A cél ezért nem volt más, mint az újra kiadott Dóra jelenti memoárkötetre a szakmai közvélemény figyelmét felhívni és Radó hírszerzői pályafutása kezdeteit bemutatni.

VÁZLATOK AZ OROSZ HÍRSZERZÉS TÖRTÉNETÉBŐL

Von Possaner báró és doktor Haimzot*

1933.márciusának közepén a német újságokban tájékoztató jelent meg: „A néhány éve Berlinben élő Kurt Possaner osztrák állampolgárt, aki egy héttel ezelőtt letartóztatásra került nemkívánatos politikai tevékenység végzésének gyanújával, tegnap Berlinből az osztrák határra szállítás közben lelőtték”. A hatalomra törő nácik így számoltak le a berlini rezidentúra egyik legértékesebb, A/270 számú forrásával.

A rezidentúra munkatársai 1931. november 16.-án ismerkedtek meg vele, amikor a SzU Berlinben lévő képviselőjén megjelent egy látogató. Erősen feldúlt volt és bejelentette, hogy tájékoztatást tud adni egy olyan ügyről, amely közvetlenül érdekelheti a Szovjetuniót. Ekkor, egyúttal, hozzátette, hogy meglehetősen szűkös anyagi helyzetben van és szolgálataiért egy bizonyos összeget szeretne kapni.

A beszélgetés során kiderült, hogy a látogató – Kurt von Possaner báró, osztrák állampolgár, aki egy régi arisztokrata családból származik, az osztrák fasiszták vezérének Stharemburg hercegnek a rokona, Németország nemzeti-szocialista munkáspártjának (NSDAP) tagja és az legutóbbi időkig – Münchenben, a pártvezetés főhadiszállásán a „Barna házban” működő hírszerzés egyik osztályának a vezetője.

Nemrégiben ismertté vált számára, hogy a párt vezetői felvették azon személyek listájára, akiket likvidálni kell a nemzeti-szocializmus vezérei és a rohamosztatok vezetői közötti hatalmas véleménykülönbségekkel összefüggésben. Ezeket az értesüléseket az is alátámasztotta, hogy Possanert váratlanul elbocsátották és még a fizetését sem kapta meg.

A berlini rezidentúra azonnal igyekezett megszervezni a képviselő látogatója által közölt adatok operatív ellenőrzését. Az történt, hogy a segítség váratlanul és kívülről érkezett... a helyi sajtótól. 1931. november 28-án az egyik, a fasisztákkal szemben ellenzéki újság elhatározta, hogy leleplezi a párton belüli leszámolásokat és szenzációs cikket közölt a „Barna házban” meglévő és meggyilkolásra kijelölt NSDAP tagok listájának létezéséről. A személyek között,

---

* Forrás: Ocserki isztorii rosszizszkoj vnyesnyej razvédki II. kötet.

akik a listán szerepeltek, megtalálható volt Possaner neve is. A publikációból következett, hogy a nemzeti-szocialista párt titkos részlegének második osztályán dolgozott. Ez volt a rohamosztagosok titkos hírszerzése, melyet Waldekom von Pirmont herceg irányított.

A soron következő beszélgetésen Possaner beszélt életének néhány epizódjáról. Ezek úgy jellemezték őt, mint bátor és határozott embert bizonyos kalandor hajlamokkal.

Possaner tizenöt éves korában kadét-iskolába került, ahol sokoldalú katonai képzésben részesült. Az I. világháború idején az osztrák flottánál szolgált, majd a befejeződését követően és a flotta széthullása után egy löpörgyárban dolgozott. Erre az időre tehető a báró részvételének kezdete a nemzeti-szocialista irányultságú szervezetekben. Egyidejűleg, valószínűleg származása okán, elkötelezett maradt a királyság eszméjéhez és részt vett a titkos monarchista szervezet tevékenységében, amely direktíváit Svájcból kapta az ott száműzetésben élő volt osztrák császártól, I. Károlytól.

Egyszer az épületben, ahol e szervezet gyűlt össze titokban, az osztrák rendőrség váratlan házkutatást hajtott végre. Néhány összeesküvőt letartóztattak, a levelezést, többek között a volt császár személyes utasításait, elkobozták. E művelet idején Possaner az épületben tartózkodott és elhatározta, hogy megmenti a császárt kompromittáló dokumentumokat. Sikerült eljátszania a rendőrök előtt egy véletlenül előfordult látogató szerepét és őt nem vitték be a többiekkel együtt a rendőrségre, hanem egy rendőrfelügyelő felügyelete alatt abban a helyiségben maradt, ahol az elkobzott dokumentumokat őrizték. Kihasználva azt a pillanatot, amikor a felügyelő rövid időre a szomszédos szobába távozott, Possaner gyorsan a ruhája alá rejtette a dokumentumokat és, egy keveset kivárva, engedélyt kért a visszatérő felügyelőtől, hogy kimehessen WC-re. A felügyelő engedélyezte és Possanernek sikerült kimenekülnie az épületből. Az ezt észrevevő felügyelő tüzet nyitott az ablakból, ám Possanernek sikerült felszívódnia. Eljutott egy dominikánus kolostorig, ahol három napon át rejtőzködött egy földalatti helyiségben a koporsók között.

A báró tette nem maradt észrevétlen. A császár melegen fogadta őt Svájcban, levette saját egyenruhájáról a „Vaskorona” rendet és a köszönet jeleként Possaner mellére tűzte. Ez az epizód - az értékelés illusztrációja, melyet maga Possaner adott önmagáról a rezidentúra munkatársaival folytatott beszélgetés során. „Én, – jelentette ki, – természetemnél fogva aktív személyiség vagyok, mindig hűséges katona voltam és feltétel nélkül kockáztattam az életemet”.

Az 1931 decemberben folytatott beszélgetés alkalmával Possaner a következőképpen magyarázta motivációját, amely a szovjet képviselőhöz fordulását készítette.

Az I. világháború után, a gyárban dolgozva, hosszú ideig hitte, hogy Hitler őszintén harcol a szocializmusért és pártja antikapitalista. Aktív karaktere és személyes adatai lehetővé tették pártbeli előretartását és a párt hírszerzése egyik osztályának vezetői posztjának betöltését. Ez a munka a párt sok kulisszatitkát feltárta előtte. Megtudta, hogy a nagytőke finanszírozza a náciakat, és amikor a párt vezetőinél megjelentek a nagy fizetések, a saját személygépkocsik és fényűző kastélyok, megjelentek nála a kételkedés első jelei. Possaner nem titkolta elégedetlenségét környezetétől. Ez az első időkben kedvező volt számára. Ugyanakkor, amikor hangosan kifakad Georing magatartásán, aki homoszexuális kapcsolatokkal rendelkezett, mindenki elfordult tőle a Georingtól való féltelmében. Elkezdtek pletykákat terjeszteni, hogy ő állítólag párttitkokat ad ki állami szervezeteknek. Következett elbocsátása fizetés nélkül. Nem kívánván a konfliktus kiéleződését, a párt vezetése Possanernek kompromisszumot ajánlott: tartózkodik mindenféle kritikától a párt tekintetében, a párt pedig rehabilitálja őt, melyről kiad egy hivatalos dokumentumot. Egy ilyen dokumentum valóban kiadásra került a részére. Sőt, mi több váratlanul felajánlották neki az osztrák „Heimwehr”³⁵ hírszerzésének vezetői posztját Bécsben.

A mi részünkről Possanernek havi díjazást ígérték, és szavukat adták, hogy lebukás vagy más nem kívánatos helyzet esetén nem hagyjuk sorsára, és lehetőséget biztosítunk, hogy menedéket leljen a Szovjetunióban. Possaner egyetértett ezekkel a feltételekkel és kérte ellenőrizték őt és győződjenek meg, hogy ő valóban 100 %-ig szolgál bennünket.

1931 decemberétől Possanerrel, mint információs forrással, megkezdődött az aktív munka. Az általa prezentált kapcsolati lista nagy benyomást tett. Ebben szerepelt az akkori időszak teljes náci vezetése: Hitler, Himmler, Geobels, Rosenberg, Reom, Strasser, azok segéd tisztjei, bizalmi emberei és barátai, az SA és SS osztagok vezetői, valamint néhány külföldi diplomata és különböző európai országok hírszerzésének vezetői. A Központnak megküldve az anyagokat Possanerre vonatkozóan, Berlinből a rezidens a következőket írta: „Nem szükséges sokat beszélni arról a gyakorlati és potenciális értékről, melyet A/270 képvisel. Ez – az első valóban komoly forrás a nemzeti-szocialisták vonatkozásában, vagyis azt a pártot illetően, amely ma a legnagyobb szerepet játssza, és amely az utóbbi időben egy sor győzelmet aratva készül a hatalomra jutásra. A/270 nemcsak mint a hitleristák hírszerzésének volt vezetője értékes számunkra, hanem mint olyan személy, aki bent maradt a pártban és valóban jelentős kapcsolatokkal rendelkezik”.

Kezdetben Possaner maradéktalanul igazolta a rezidentúra reményeit. Írásos formában adta át a rendelkezésére álló információkat – a nemzeti-szocialista

---

³⁵ „Heimwehr” – fegyveres szervezet Ausztriában 1919-1938 között, melyet a forradalmi mozgalmakkal szembeni küzdelemre hoztak létre. 1930-tól nyíltan fasiszta jellegű volt.

párt tevékenységéről, annak vezetőiről, a párt hírszerzésének tevékenységéről, egy sor más, az ország belpolitikai helyzetére vonatkozó kérdésekről.

Ugyanakkor a rezidentúra előtt felvetődött a kérdés: hogyan tovább? A forrás erre az időre már nem foglalt el vezetői posztot a pártban, a neki felajánlott ausztriai „Heimwehr” vezetése jelentősen szűkítette információszerző lehetőségeit. Ebben a helyzetben, figyelembe véve, hogy a párton belül a Possaner körüli szenvedélyek kissé csillapultak, a rezidentúra javasolta neki, hogy keressen módszereket a náci vezetők bizalmának visszaszerzésére, és újra foglaljon el vezető pozíciót a párt hírszerzésében.

Possaner lelkesen látott hozzá ennek a javaslatnak a megvalósításához. Visszatért Münchenbe és, felhasználva kapcsolatait, sikerült felkeltenie a nácik külpolitikai hírszerzése főnökének Motznak az érdeklődését, aki a külső hírszerzés keleti osztályának vezetését ajánlotta fel neki. Mellesleg, a Motz-cal folytatott beszélgetésben Possaner érdekes információt kapott arról, hogy a nemzeti-szocialisták, bízván a gyors hatalomra kerülésben, már a jövő kormány kész „vázával” rendelkeznek. Többek között a Külügyminisztérium ügyeivel Rosenberg foglalkozik, a jövő külső hírszerzésével – Motz.

Helyzetének megszilárdítása érdekében Possaner igyekezett aktivizálni kapcsolatit a „Barna ház”-ban: Motzon kívül találkozott Rosenberggel, de Moulen gróffal, Hilmar von Deekennel és más befolyásos nácikkal. 1932. márciusban a rezidentúrától kapott feladat alapján elkészítette és átadta a „Barna ház” részletes tervrajzát.

Ám nem minden ment simán. Még 1932. januárban a rezidentúra azt írta a Központnak: „A/270 ellenségei, akik elérték kompromittálását és ezzel együtt az aktív munkától való eltávolítását, a jövőben is szoros megfigyelés alatt tartják A/270-et”. Ezek a félelmek igazolódtak. Possaner ellenségei különböző pletykákat kezdtek terjeszteni a „Barna ház”-ban, igyekezvén befeketíteni őt. Motz javaslata a hírszerzéshez történő átkerülésről függőben maradt.

Amikor 1932. április 9-én Possaner Münchenből Berlinbe utazott a rezidentúra munkatársával való találkozóra, az Anhalt állomásra megérkezve az SS ott tartózkodó vezetőjének utasítására a rendőrjárőr őrizetbe vette. Possanernél revolvert találtak, valamint egy fényképtöredéket, melyen a „Barna ház” tervrajzával. Kezdetben közölték vele, hogy Anglia számára végzett kémkedés gyanúja miatt veszik őrizetbe. Ugyanakkor a vád annyira ostoba volt és bizonyíték nélküli, hogy azonnal el is álltak tőle, ám kijelentették, hogy az engedély nélküli fegyverviselésért bíróság elé állítják. Possanert a bíróság 1932. április 22.-én 100 márka pénzbüntetésre ítélte. Szabadon bocsátották a berlini Moabit börtönben töltött előzetes letartóztatásból és április 24.-én megjelent a találkozón.

Meg kell jegyezni, hogy a viszontagságokat, melyekről Possaner jelentést tett a rezidentúrának, a rezidentúra vezetése igyekezett leellenőrizni és minden

alkalommal igazolódott a forrás őszintesége. Így ebben az esetben is a rezidentúra lehetőségein keresztül beszerezték a Possanerrel kapcsolatos nyomozati anyagot, amely megerősítette, hogy igazat mondott.

Possaner, többek között, tájékoztatott, hogy Münchenben találkozott a „Heimwehr” osztrák ifjúsági szervezetből ismert régi barátjával Robert Levinnel és felújította vele kapcsolatát. A Possaner figyelését végző SS munkatársak azonnal regisztrálták ezt és mivel Robert Levin az SA tagja volt követelték tőle, hogy ő figyelje meg Possanert. Ennél arra hivatkoztak, hogy Possaner, állítólag... francia kém. Robert Levin azonnal beszámolt erről Possanernek.

Ez sem segített. 1932. május 19.-én Münchenben, abba a lakásba, ahol akkor feleségével élt, berontottak a bűnügyi rendőrség beosztottai és házkutatást végrehajtva mindkettőjüket letartóztatták. Ez alkalommal nem kevesebbel vádolták meg, mint „Hitler meggyilkolására szervezett összeesküvéssel”. A vád légvárokra épült, és május 25-én ugyanolyan váratlanul szabadlábra helyeződött, mint ahogyan letartóztatták, ám „nemkívánatos külföldiként” kiutasították Bajországból. Ugyan ilyen határozatot hozott Poroszország rendőrségi hivatala is. Possanernek ismét el kellett utaznia Bécsbe. A rezidentúra megértette, hogy az ilyen események után Possaner nem rendelkezik az NSDAP-re vonatkozó információszerző lehetőséggel, ugyanakkor nem akarta elveszíteni őt, mint a hírszerző munkában nagy tapasztalatokkal rendelkező segítőt. Ezért javasolták neki, hogy állítsa helyre kapcsolatait Ausztria monarchista köreiből és szilárdítsa meg ott helyzetét. A forrás biztonsága érdekében a vele való kapcsolattartást néhány hónapra megszakították.

Mint mindig, Possaner aktívan fogott hozzá az új megbízatásnak, viszonylag gyorsan helyreállította és megerősítette kapcsolatait Ausztriában a monarchistákkal, többek között Albrecht főherceggel. Júliusban a monarchisták megbízásából Berlinbe utazott. Ugyanakkor október végén a találkozón közölte, hogy a monarchista szervezetekben történő munkavégzésnek nincs értelme. Ezek besározódtak kicsinyes intrikákkal, pletykákat gyűjtenek és egyhelyben topognak. A tartó tiszt azon kérdésére, miként képzelel el jövőbeni tevékenységét, azt válaszolta: „már vártam ezt a kérdést, mivel magam is megértem, hogy fizetést kapni, és semmit nem tenni érte nincs erkölcsi alapom; most azt látom, hogy a nácikkal való konfliktusom eredményeként, erősen kompromittálódtam és nem valószínű, hogy el tudok helyezkedni bármilyen, az önök számára érdekes szervezetnél”.

„Széttárta kezeit, – áll a Központnak küldött levélben, – és közölte: „Látom, hogy nincs más választásom, mint golyót röpteni a fejembe. Amikor önökhöz jöttem, mindent elmondtam, amit tudtam és most, amikor nem tudok már semmit sem adni, nem akarok a terhükre lenni”. Már arra gondol, hogy nem kellene-e elkezdenie oroszul tanulnia és elutazni a Szovjetunióba még akár fekete munkásként is. Általánosságban A/270 letargikus állapotban van”.

Ezt a hangulatot bizonyos mértékig sikerült oldania a rezidentúra munkatársainak, akik azt tanácsolták neki, gondolkodjon azon, nem tudna-e beszerző munkával foglalkozni, miközben távol tartaná magát a náciaktól és más politikai pártoktól. Possaner felélénkült. Hamarosan hozott egy kapcsolatait tartalmazó listát, amely 51 főből állt, melybe megtalálhatók voltak politikusok, nagyiparosok, újságírók, katonák, külföldi diplomaták és más személyek Németországból, Ausztriából, Hollandiából, Magyarországról, Romániából, Lengyelországból Csehszlovákiából. E lista alapján lehetőség volt a beszerző munka alanyainak kiválasztására.

1932. végére Possaner megnyert a szovjet hírszerzés számára egy értékes forrást „Szürpríz”-t – „Meglepetést”. „Meglepetés” a német hadügyminisztérium hírszerző csoportfőnöksége munkatársa volt, szolid kapcsolatokkal rendelkezett és hat hónap alatt – 1932-től szeptembertől 1933 februárig – 34 értékes információs anyagot adott át Possanernek. Ezek értesüléseket tartalmaztak a honvédelmi minisztérium hírszerzésének felépítéséről és vezető állományáról, e hírszerzésnek Lengyelországban, Jugoszláviában és Ausztriában végzett munkájáról, a minisztérium ügynökeiről, a fehérgárdista vezetők között.

Az információk, melyeket „Meglepetés”-től kaptak, megvilágítottak egyes nemzetközi kérdéseket, többek között a helyzetet a Balkánon, a náci párt vezetésében, ezen belül a Goebbels és Hitler közötti kapcsolatot. Szintén érdeklődésre tartott számot az arra vonatkozó értesülés is, hogy milyen információkkal rendelkezett a német katonai hírszerzés a Szovjetunióról.

1933. februárjának elején, amikor a náciak már hatalomra kerültek, a Központ ismételten kifejezte aggodalmát Possaner sorsát illetően. „Az utóbbi napok eseményei, – állt a rezidentúrának küldött levélben – mint az Önök számára is érthető, kedvezőtlenül tükröződhetnek A/270 helyzetére is, és ennek függvényében alakulhat a munka „Meglepetés”-sel is. A/270 helyzete oly nagyon veszélyes, hogy mi hajlunk arra, hogy haladéktalanul utazzon haza szülőföldjére. Az az egyetlen eset, amikor A/270-nél az állomáson történt letartóztatása alkalmával megtalálták a „Barna ház” tervrajzának fényképét, elegendő, hogy a leghatározottabb módon leszámoljanak vele, márpedig A/270 bűneinek száma a párt szerint több, mint elegendő”.

Az, hogy Possaner miért nem utazott el Ausztriába, az archív anyagokból nem derül ki. Ám alaposan feltételezhető, hogy a náciak ott is megtalálták volna. 1933. március 8-án a Központba sürgős távirat érkezett Berlinből a rezidentúrától: „6.-ról 7.-re virradó éjszaka A/270-t letartóztatták ...Intézkedéseket tettünk a letartóztatás okának megállapítására”.

1933. március 20-án újabb sürgős távirat érkezett a Központba: "március 16.-án A/270-t bűncselekmény hiányában szabadon engedték. Még azon a napon hazatért, ahonnan gondtalanul a városba távozott. Otthon többet nem jelent meg. Felesége intézkedéseket tett felkutatására. Holttestét a Potsdam

közelében lévő erdőben találták meg. A/270-t „régibarátaik” gyilkolták meg. Mivel a holttest erősen eltorzult (számos késszúrás és lött seb), őt nem engedték a közelébe... A feleség március 18-án részt vett a temetésen”.

A Possaner meggyilkolásával kapcsolatos események utóellenőrzésekor a rezidentúra az egyik reménykeltő forrásától az alábbi tájékoztatást kapta: ”Possaner a rendőrségi börtönben ült és március 15-én az SA követelésére onnan kiadták, állítólag azért, hogy átvigyék Münchenbe, ahol őt körözik valamilyen ügy miatt. Március 15-én kivitték Potsdam határán túlra és a Michendorf falucska melletti erdőben „szökés közben” agyonlőtték”.

Azok között az információk között, melyek Possaner halálának körülményeivel kapcsolatosan a rezidentúrához eljutottak, volt olyan is. „ Holttestét Michendorf mellett találták meg. A helyi rendőrség első jelentésében az szerepelt, hogy öngyilkosság történt. Jelenleg, mint „szökés közben” agyonlőttet tartják nyilván”. Ennek az információnak a forrása, akit a rezidentúra A/331. számon tartott nyilván, természetesen el sem tudta képzelni, hogy hasonló sors vár rá is.

1932. elején a berlini rezidentúra egyik ügynöke megismerkedett dr. Karl Haimzot ideggyógyással, a nemzeti-szocialista párt volt tagjával. Addigra Haimzot már nem volt tagja a pártnak és ellenzéki módon viszonyult hozzá, mivel úgy tartotta, hogy Hitler eltért a „forradalmi” irányvonalától. Az orvos az ügynök figyelmét azzal keltette fel, hogy megőrizte szoros személyes kapcsolatait a náci párt legfelsőbb vezetésének köreiből, többek között közeli barátjával Hitler törzsének vezetőjével Reom századossal.

Haimzot tanulmányozása során az ügynök egyre közelebb került hozzá. Megtudva, hogy az ügy szakmáját tekintve újságíró, Haimzot maga ajánlotta fel, hogy fizetség ellenében információkkal látja el a náciokról. Az ügynök jelentéseiből és az azt követően Haimzotól folytatott személyes beszélgetésekből a rezidentúrának részletes elképzelése alakult ki erről a személyről.

A volt tüzér főhadnagyot, az I. világháborút követően elbocsátották a német hadseregtől. A leszerelését követően Münchenben belépett az „Oberland”³⁶ katonai szervezetbe, egyidejűleg orvosi tanulmányokat kezdett, majd Rostockban orvosi diplomát szerzett.

1922-ben mint orvos, szerződés alapján, Jáva szigetére utazott, ahol megkapta a maláriát. Hamarosan áttelepült Kínába. Egészségi állapota tovább romlott és visszatért Európába.

---

³⁶ „Oberland” – Németországban, az első világháború után, a volt német tiszttekből megalakult félkatonai, nacionalista szervezet elnevezése.

Jáván Haimzot írt egy tudományos művet a malária hatásáról az emberi pszichikumra, ami felkeltette az egyik ismert osztrák professzor figyelmét. A professzor meghívta őt Bécsbe, majd Párizsba, ahol Haimzot a rendőrség kábítószer-csempészet elleni harcában orvosi szakértő lett. Ebben a minőségében lehetőséget kapott látogatni a Sant-Siere-ben lévő tisztiiskolát és Franciaország más katonai intézményeit. Ezen látogatások alkalmával összegyűjtött értesüléseket elküldte Reomnek, aki akkoriban az „Oberland” müncheni szervezetét irányította, az pedig átadta az Abwehr munkatársának. Így kezdődött doktor Haimzot hírszerző tevékenysége. Németországba visszatérve, mint ideggyógyász kezdett dolgozni.

Haimzot sok „Oberland”-beli kollégájához hasonlóan, belépett a náci pártba. Ez nem sokkal az egyetem befejezése után történt. Ugyanakkor, a „radikális-forradalmár” meggyőződése okán, bizonyos idő múlva eltávolodott a hitleristáktól, megőrizve ennek ellenére, közeli baráti kapcsolatát Reommel, aki nem egy alkalommal javasolta Haimzotnak a visszatérést a hitleristákhoz és fontos poszt elfoglalását a párton belül.

A Haimzotról beérkezett adatok elemzése után a rezidentúra döntött a vele való kontaktus folytatásáról, mint információ forrás a náci párt tekintetében. A rezidentúra ügynöke, miután pénzt adott kölcsön a doktornak, javasolta neki, hogy készítsen két anyagot: a náci vezetés tevékenységéről és terveiről, és jellemezze a párt vezető személyiségeit. A Haimzot által elkészített első anyagokat 1932. áprilisában megküldték Moszkvába. Az anyagot átadva az ügynök jelentette a rezidentúrának: „Személyes meggyőződésem szerint dr.Haimzot számomra igen reménykeltő informátor lesz a nemzeti-szocialisták vonatkozásában, és remélem, hogy tőle vagy rajta keresztül dokumentált adatokat kapok majd a hitleristák tevékenységéről”.

Az anyagokat nagyra értékelték a rezidentúránál és a Központban is. A Forrásnak számot adtak – A/331 és személyi dossziét fektettek fel „Doktor Hitler” fedőnéven. 1932. folyamán „Doktor Hitler” jelentős mennyiségű anyagot adott át a rezidentúrának a náci párt vezetésében kialakult helyzetről és a véleménykülönbségekről, Hitler Hindenburg elleni terveiről. Tőle ugyancsak információk érkeztek Németország belpolitikai kérdéseire vonatkozóan, többek között Bruining kancellár lemondásának okairól, a hadügyminisztérium tevékenységéről. Októberben a forrástól egy komoly anyagot kaptak a francia-német kapcsolatokról és Németország külpolitikai elszigeteléséről. Megküldve ezt az anyagot a Központnak, a rezidens azt írta: „A jelentés nagyon értékes és láthatóan, jól értesült forrásokból származó értesülések alapján került összeállításra”.

Még korábban, májusban, a rezidentúra utasítást kapott a Központból annak szükségességéről, hogy tanulmányozzák a Hitlerrel szemben ellenzéki nemzeti-forradalmi mozgalom vezetését és ezzel kapcsolatosan felvetette a „Doktor Hitler”-rel történő, az ügynök közreműködése nélküli, közvetlen kapcsolat megteremtését. Egy ideig „Doktor Hitler” senkivel nem volt hajlandó

megismerkedni, kivéve az ügynököt, akiben megbízott. Ám végül 1933. február 25-én a Központ megkapta a jelentést: „Doktor Hitler” beszerzése megerősítve. Megállapodtak a velünk történő közvetlen munkavégzésről. Doktor utasításunkra elfogadja Himmler felkérését, hogy dolgozzon az SS törzsében”.

A beszerzési beszélgetés idején „Doktor Hitler” elmondta, hogy barátain keresztül nem egyszer kapott felkérést, hogy térjen vissza a pártba és, többek között, lépjen az SS törzs szolgálatába. Ugyanakkor ő, ideológiai megfontolásból elutasította. A rezidentúrának sikerült meggyőznie, hogy térjen vissza a náci pártba és tegyen kísérletet Himmler apparátusában történő elhelyezkedésre. Még az előzetes megbeszélésen is sikerült keresztül mennie, de azután az ügy megfeneklett. Áprilisban megkísérelt személyesen találkozni Himmlerrel, felhasználva régi baráti kapcsolatát annak egyik közeli munkatársával Breithaupttal. Nem sikerült. A hitleristák, akik már hatalomra kerültek, nem engedték közel hozzá a korábbi belső ellenzékiet. Dr.Haimzot felett viharfelhők gyülekeztek, bár ő még biztonságban érezte magát.

Május 4-én Haimzot késő estig a nácik pártgyűlésén tartózkodott. Ebben az időben a Nürnberg str-én lévő orvosi rendelőjében a speciális szolgálat három munkatársa jelent meg, követelve a portán a kulcsokat és éjjel kettőig alapos kutatást hajtottak végre. Összeszedtek minden levelezést és különböző feljegyzéseket, melyek között voltak jegyzetek a pártvezetőről és a rohamosztatok szervezetéről. A kutatásról Haimzot reggel szerzett tudomást, amikor megérkezett a rendelőjébe. Azon nyomban Breithaupthoz ment és tanácsát, támogatását kérte. A későbbiekben erről a látogatásról beszámolva, Haimzot elmondta: „Az utóbbi kifejezte aggodalmát, hogy törvénytelen intézkedésről van szó; ezért legyen nagyon óvatos. Ugyan ilyen egyszerűen el is vihetnek és agyonlőhetnek. Von Possaner meggyilkolásával kapcsolatos incidens és más hasonló jellegű esetek bizonyítják, hogy mindez nagyon is lehetséges. Breithaupt azt tanácsolta neki, ne aludjon otthon. Ezt az éjszakát Haimzot egy panzióban töltötte, amely nem messze volt Breithaupt lakásától.

Még aznap Haimzot kiverte a balhét a helyi náci szervezeténél és táviratot küldött Reomnek és Himmlernek. Ugyancsak felkereste a helyi rendőrőrsöt és bejelentést tett a kutatásról. Az őrsön közölték vele, hogy a házkutatást a gestapo hajtotta végre, a szomszédok állítólagos feljelentése alapján, miszerint Haimzot otthon egy olyan berendezést birtokol, amivel a anti-hitlerista ellenzék röplapjait sokszorosítja. Ám sem röplapokat, sem berendezést nem találtak.

Másnap Haimzotnak kapcsolatain keresztül megtudta, hogy a házkutatásban részt vettek a rohamosztagosok is, akiket sikerült név szerint azonosítani. Haladéktalanul tájékoztatta erről Breithauptot, aki megígérte, hogy megteszi a további lépéseket. Ugyan ezen a napon este Breithaupt megnyugtatta Haimzotot, biztosítván, hogy minden rendben és újra otthon alhat. Ugyanakkor reggeli fél ötkor Haimzotot felkeltették. Az épületet és az udvart rohamosztagosok vették körül. Haimzotot letartóztatták.

Arról, hogy a továbbiakban mim történt Haimzot kiszabadulása után a rezidentúra munkatársának mesélte el. Először bevitték a rendőrsre, majd egy hét főből álló konvojjal átvitték a Hedeman str. 5-be. Ez az épület Berlinben, mint a kínzások háza volt ismert. Külsőleg egy tipikus berlini építmény, melynek első emeletén kicsinyke panzió a „Stadt Drezden” található. Úgy tűnik ez a névtábla csak álcázás volt, mert amikor Haimzotot átvezették a letartóztatottak helyiségébe, felfigyelt arra, hogy a falakon embermagasságban megszáradt vércseppek voltak láthatók. A letartóztatás okának megjelölése és kihallgatás nélkül 14 napot töltött Haimzot bezárva. Kegyetlenül bántak vele, ütötték, megalázták.

Haimzot levelet írt Breithauptnak és Himmlernek és néhány más vezető nemzeti-szocialistának, valamint segítségért fordult Stefan őrnagyhoz az „Acél sisakosok”-tól. Mindez hiába – válasz nem érkezett. Később megtudta, hogy egyetlen levelét sem továbbították a börtönből. A nevére érkezett leveleket szintén nem kapta meg. Pedig ebben az időben a fia letartóztatása miatt halálos beteg lett Haimzot apja. Ezt szintén eltitkolták előle és csak anyjának az apja haláláról szóló táviratát kapta meg.

A letartóztatást követő tizennegyedik napon Haimzotot, végre, kihallgatásra vitték. A különleges ügyek vizsgálójának minden kérdése Haimzotnak a Hitler ellenzékében való részvételére vonatkozott. Miután minden kérdésre tagadó választ kapott, a vizsgáló hümmögött és kijelentette: „Legyen elégedett, hogy mi szabadon engedjük önt”. Azt, hogy mivel vádolják végül is, nem közölték.

Nem tudni milyen rugók működtek, de a kihallgatást követően néhány napot eltöltve a közös cellában, Haimzot május 25-én szabadlábra került, 26-án elutazott Dorthmundba apja temetésére és úgy döntött, hogy biztonsága érdekében ott marad néhány hónapig. A forrással való munkában bizonyos szünet állt be, ugyanakkor vele a kapcsolatot ismét a közvetítő ügynökön keresztül tartották. Az archív anyagokból látható, hogy a rezidentúra ismét megkísérelte ráküldeni a „nemzeti-szocialista vezérkarral való barátság” helyreállítására...

1934. február 27-én Haimzot lakásán megjelentek a gestapó munkatársai és kihallgatták Hitler ellenzékével való kapcsolatáról. A kihallgatás befejeztével felszólították, hogy még aznap este Haimzot jelenjen meg a gestapón a főnökkel való beszélgetésre. Haimzot ingadozott, nem volt benne biztos, hogy menjen-e.

Ugyanakkor a másnapra, a rezidentúra munkatársával megbeszélte találkozón nem jelent meg, és a biztosító találkozón sem. Ettől a naptól kezdve „Doktor Hitler” eltűnt. A rezidentúra kétszer is igyekezett őt elérni telefonon. Minden alkalommal a vonalba bekapcsolódott egy ún. szolgáltató iroda és igyekezett megtudni ki és milyen ügyben telefonál Haimzotnak. A tudatlanság fél hónapon át tartott. Március közepén a rezidentúra munkatársánál megjelent egy bizonyos Hans Brauman, egy berlini pap fia, aki mint Haimzot közeli barátja mutatkozott be.

H. Brauman elmondta, hogy február 27-én este Haimzot elment a gestapóhoz és többé nem tért vissza. Ezt megelőzően Haimzot figyelmeztette Hanst, hogy ha vele valami történne, el kell mennie egy bizonyos címre és tájékoztatást adni a történekről, amit ő meg is tett. Ugyancsak közölte, hogy Haimzot anyja megbízott egy berlini ügyvédet fia érdekeinek képviselésével. Az ügyvéd felkereste a gestapót és megállapította, hogy Haimzotot valóban letartóztatták.

Március 20-án Hans ismét felkereste a rezidentúra munkatársát és közölte, hogy az ügyvéd újból volt a gestapón, ahol kijelentették neki, dr. Haimzotot szabadon engedték. Ettől az időponttól kezdve Haimzotnak nyomaveszett. Anyja Berlinbe utazott és bejelentést tett a rendőrségen, hogy kutassák fel a nyomtalanul eltűntet. A rendőrségen az anyával közölték, hogy feltételezésük szerint fiát a kommunisták megölték. Mindezekről jelentést téve a Központnak, a rezidentúra kifejezte szilárd meggyőződését, hogy „Doktor Hitler”-t a gestapósok megsemmisítették.

Ez megerősítésre került az 1934. június 30-án Berlinben megjelent „Fehér könyv”-ben publikáltak által. Ennek a dokumentumnak a 124. oldalán ez állt: „Dr. Karl Haimzot, az ismert író és orvos... A büntetőeljárás során, amely 1931 és 1932-ben folytak Reom ügyében, néhány alkalommal tanúként szerepelt. ... Haimzot a nemzeti-szocialista vezérek nagyszámú levelével rendelkezett, melyek feltárták azok homoszexuális beállítottságát...Többször követelték, hogy hozza nyilvánosságra a leveleket. Mivel Reom védelmet ígért számára, Haimzot ezt megtagadta. Ez az életébe került. Hivatalosan meggyilkolását nem cáfolták”.

Ennek az idézetnek a Központnak megküldött fénymásolatához a rezidentúra egy feljegyzést mellékel: „Ismeretes, hogy dr. Haimzotot kb. 1934. február 20-22. között gyilkolták meg. A doktor holttestét nem adták ki az anyjának, mert, valószínűleg, erősen roncsolódott volt...Micsoda gazemberek és vadállatok – megölik és még szegény anyját is megalázzák. Remélem, hogy eljön az idő amikor megfizetnek ezek a gyilkosok!”

Von Possaner és dr. Haimzot sorsa sajnálatra méltó. Az archívumban fennmaradt egy 1933-ban készült jelentés a berlini rezidentúra munkájának értékeléséről. „Figyelembe véve a nemzeti-szocialisták hatalomra kerülésének lehetőségét és a kolosszális aktivitását, amelyet ez a párt mutatott az utóbbi két évben, – áll a jelentésben – határozott intézkedéseket tettünk a párt belső információinak megszerzésére. Elsőként A/270 került bevetésre erre a munkára, de nem járt sikerrel, nem tudta megerősíteni helyzetét a pártban. Ennek okaként szolgált mind az ügynök jelleme, mind annak a párt előtti korábbi bűnei. Ennek ellenére kapcsolatainak köszönhetően sikerült neki megszereznie olyan anyagokat, melyek megvilágították a párt struktúráját és jellemezték annak egyes vezető munkatársait...” A/331 forrás „egy sor rendkívül értékes anyagot adott a párt apparátusának tevékenységéről és egyes személyek jellemzéséről. E két forrással szintén felderítésre került a párt hírszerző apparátusa és annak fedőszervei”.

TUDOMÁNYOS ÉLET - KÉPZÉS

IZSA JENŐ

NEMZETBIZTONSÁGI MESTERSZAK INDUL A ZMNE-EN

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Karán 2009 szeptemberétől megkezdődik a képzés a nemzetbiztonsági mesterszakon. A szakon tervezett oktatásban a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervek állománya vesz részt, ebben az értelemben szabályozott, kontrollált, bizonyos értelemben „zárt” szakról van szó. A Felsőoktatási Felvételi Tájékoztatóban a mesterszakra, valamint az évek óta működő alapképzésre történő jelentkezési lehetőséget az egyetem meghirdeti

Az induló mesterszakon számítanak a Katonai Biztonsági Hivatal munkatársainak jelentkezésére, irányított beiskolázására. A vezetők és a képzés iránt érdeklődő állomány általános informálása céljából közreadjuk a nemzetbiztonsági mesterképzésről szóló rövid tájékoztatót.

Tájékoztató a nemzetbiztonsági mesterszacról

A ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Karán 2009 szeptemberétől megkezdődik a képzés a nemzetbiztonsági mesterszakon. A szakot az egyetem a megrendelők igényeire alapozva 2006-ban megalapította, a szakindítási engedélyt 2008-ban megkapta. A mesterszak képesítési követelményei az Oktatási miniszter 15/2006. sz. rendeletében megjelentek.

A nemzetbiztonsági mesterszakon indítandó képzés nem előzmények nélküli. A Katonai Biztonsági Hivatal és a Katonai Felderítő Hivatal tisztjei 1998-ig az ún. akadémiai (egyetemi szintű) képzésben a katonai nemzetbiztonsági önálló szakon szereztek diplomát. A polgári szférában működő szolgálatok a személyi állomány bizonyos hányadát a ZMNE (korábban ZMKA) különböző egyetemi szintű alapszakjain képezték. 2008 júliusáig egyetemi kiegészítő képzés keretében folyt a katonai és a civil nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a rendvédelmi szféra meghatározott szervezetei (a titkosszolgálati feladatokat külön törvényi felhatalmazás alapján ellátó szervei) számára a vezető szakemberek képzése a Hadtudományi Kar katonai vezetői szak nemzetbiztonsági szakirányán. A képzés során a hallgatókat a nemzetbiztonsági szakterület tipikus és sajátos feladatainak megtervezésére, megszervezésére és végrehajtására készí-

tették fel. A nemzetbiztonsági egyetemi képzésben levelező tagozaton 10-15 fő szerzett diplomát évente. Az egyes szakmai tantárgyak oktatása eredményesen folyt, a tananyagok illetve a szükséges speciális eszközök és feltételek rendelkezésre álltak. A ZMNE oktatói jelentős óraszámokban oktattak általános műveltségi, társadalom- és hadtudományi, valamint a szakmai ismeretekhez szorosan kapcsolódó szaktudományos ismereteket, tehát a nemzetbiztonsági képzés sajátosságait jól ismerik, a megrendelői igényeket akceptálják és teljesítik. Ez mindenképpen jelentős erőforrás az indítandó mesterképzésben.

A nemzetbiztonsági szféra szabályozott, viszonylag kisméretű munkaerőpiac, amely feladatainak és specialitásainak megfelelő szakembereket igényel. Elsősorban olyan felkészültségűeket, akik képesek a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok, a rendvédelmi- és a rendészeti szervek, valamint a védelmi igazgatás központi és területi szervei közötti szakmai együttműködés szervezésére, fenntartására. Az egyetemi oktatásban, valamint az együttműködésben szerzett tapasztalatok szerint a szolgálatok igénylik a végzett hallgatóktól az önálló, eredményes szakmai tevékenységre, a szervezetek hatékony vezetésére, az erőforrások szakszerű felhasználására való képességeket. A nemzetbiztonsági szféra igénye elsősorban a vezetésre alkalmas, gyakorlatorientált és a biztonság átfogó és konkrét kérdéseiben is eligazodó végzettek iránt irányul.

A mesterszak alapítási és indítási dokumentumainak kidolgozása megrendelő szervezetek képviselőinek bevonásával történt. A tanterv összeállításánál igényeiket, véleményüket, korrekciós javaslataikat figyelembe vettük. A szakon tervezett oktatásban a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervek titkos információgyűjtéssel foglalkozó állománya vesz részt, ebben az értelemben szabályozott, kontrollált, bizonyos értelemben „zárt” szakról van szó. A képzésben, amint a tantárgyak felelős oktatói ezt kidolgozták, döntően nyílt irodalom kerül felhasználásra. Amennyiben minősített információ megismerése válik szükségessé, abban az esetben az általános szabályok szerinti eseti betekintési engedély megkérésére kerül sor az érintett titokbirtokos szerv vezetőjétől. Az Egyetemi NATO Szabványkönyvtár az állam- és szolgálati titokról szóló törvény előírásainak megfelelően jelenleg is kezel ilyen jellegű minősített anyagokat, amelyekbe a betekintés szabályozott.

A nemzetbiztonsági mesterszak elvégzése után a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen mind a Hadtudományi Doktori Iskola, mind a Katonai Műszaki Doktori Iskola több tudományszakán folytathatja tanulmányait a végzett tehetséges szakember. A mesterszak ismeretanyaga tartalmazza a doktori képzés megkezdéséhez szükséges elméleti és gyakorlati tudnivalókat. Minden hallgató számára lehetőség van bekapcsolódásra a hallgatói tudományos körök munkájába, a Magyar Hadtudományi Társaság Nemzetbiztonsági szakosztály tevékenységébe, valamint a tanszéki tudományos műhelyekben, illetve a nemzetbiztonsági szakterület két tudományos kutatóhelyén folyó tevékenységekbe.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen – a tradíciók alapján és a képzés sajátosságaiból adódóan – a hallgatókkal való személyes foglalkozás a képzés egyik fontos módszere. Az alapszak és a mesterszak egységes, lineáris képzési folyamatában a szakmai kompetencia elsajátítása mellett a szakértelmiségre jellemző általános, szociális valamint személyes kompetenciák fejlesztésére is kellő figyelmet fordítunk. A hallgatók részére személyes fejlődésük érdekében minden olyan lehetőséget biztosítunk, amely az egyetem képzési rendszerében tradicionálisnak mondható. A képzési folyamat szerves részeként a hallgatók tudományos diákköri tevékenységének szervezéséhez, a pályamunkák elkészítéséhez szellemi és materiális támogatást biztosítunk. A hallgatók segítséget kapnak a szakdolgozat (diplomamunka) témájának kiválasztásához és kidolgozásához. Az egyetemen, a tanszéken, a szakcsoportban folyó kutatásokba az arra felkészült és motivált hallgatókat bevonjuk. A hazai szakmai konferenciákon, tudományos rendezvényeken, külföldi tanulmányutakon eseti döntés alapján vesznek részt hallgatók. Az egyetemi hagyományos és on-line kiadványok publikációs lehetőséget biztosítanak.

A nemzetbiztonsági mesterszakon indítandó képzésben az egyetem képes a Magyar Köztársaság polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatait és más megrendelő szervezetek által igényelt szakember állomány felkészítésére. A szakon indítandó képzéshez szükséges infrastruktúra rendelkezésre áll. A tantermek, kabinetek korszerűen berendezettek, a tervezett hallgatói létszámnak megfelelőek. Az informatikai, valamint a könyvtári háttér biztosított. A hallgatók számára a szolgálatok szakkönyvtárai, illetve a speciális tartalom oktatásához szükséges bázisok is biztosítottak.

A szakon tervezett képzésben az elméleti alapozó modul tantárgyakért az egyetem teljes munkaidőben foglalkoztatott, az oktatókkal szembeni követelményeket maximálisan teljesítő vezető oktatók felelősek. A szakmai törzsanyag ismeretköreinek oktatását az egyetemen létrehozott és a képzési igények miatt bővítésre kerülő nemzetbiztonsági szakcsoport állománya, valamint a képzésbe a megrendelőktől bevonásra tervezett, a szakmai praxisban nagy gyakorlattal bíró vezetők illetve szakemberek (pl. korábbi illetve jelenlegi főigazgató, igazgató, katonai attasé, szakpszichológus, szakjogász) végzik. Az egyetemi kiegészítő képzés és az alapképzés sokéves tapasztalatai igazolják, hogy a szakon egy magas szinten oktató és jól együttműködő oktatói gárda alakult ki. A szakon 7 egyetemi tanár, 13 egyetemi docens és 7 vendégoktató (közülük 4 fő tudományos fokozattal rendelkező) jegyezték meg a tantárgyat.

A mesterképzés indításához kellő alapot teremt az alapképzési szakon folytatott oktatás. A nemzetbiztonsági alapszak 2004-ben került megalapításra, a képzés 2005 őszén elindult. A szak iránti érdeklődés egyenletesen magas, az első helyen jelentkezők szinte azonos száma (évente 35-37 fő) mutatja a valós igényeket, amely alapján a szak életképessége igazolt. Reálisan kétszeres a túljelentkezés. A felvételi ponthatár belesimul a többi BSc szak ponthatárai

közé. A ponthatárok adataiból arra lehet következtetni, hogy a szakra közepes és jó átlagos középiskolai eredménnyel lehet bekerülni. A felvételizők között igen kevesen rendelkeznek pluszpontot jelentő nyelvvizsgával. A felvételi számok a kapacitás maximális kihasználását mutatják, a képzésben évfolyamonként egy tancsoport (15-20 fő) megléte jelenti az optimumot és a maximumot is.

Az évfolyamonkénti lemorzsolódás mértéke nem számottevő, nem éri el a 30 %ot.

Az indítandó mesterképzési szakra alapvető merítési bázisként az alapszokról, illetve a védelmi és a katonai képzési ág más BSc szakjairól hosszabb távon biztosítható a hallgatói létszám. A szakon tervezett létszám a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendészeti szervek humánforrás-foglalkoztatási stratégiájának megfelelően alakul. A szolgálatok elsősorban a levelező formában folytatott képzést preferálják. Tekintettel a nemzetbiztonsági és a rendészeti szféra létszámhelyzetére, a személyi állománnyal szembeni végzettségi és képzettségi követelményekre és a szakember utánpótlás szolgálatok által prognosztizált létszámszükségletére, biztosítottnak látszik, hogy a mesterképzésben hosszabb távon, évente legalább 20 fő vegyen részt. A képzés tapasztalatai, néhány éves eredményei növelhetik a vonzerőt, bővíthetik a keresletet, lehetőséget nyithatnak a megrendelői igények differenciáltabb megismerésére, feltárására, artikulálására és kielégítésére, pl.: szakirányok kialakításával.

A nemzetbiztonsági mesterszak előtanulmányi feltételei, általános megalapozása, releváns szakmai ismeretkörei, valamint képzési és kimeneti követelményei biztosítják a korábbi egyetemi végzettségnek való megfelelést. Az MSc képzés tananyagának kialakításakor a kiegészítő képzés tapasztalatai jól hasznosíthatóak voltak. A szak kimenetén elvárt szaktudás tartalma, a diplomamunka, a záróvizsga követelmények, az idegen nyelvismeret szintje az egyetemi képzésben érvényesített követelményekkel azonosan kerül meghatározásra.

A mesterszak alapvetően a nemzetbiztonsági alapképzésben végzetteket fogadja be, ugyanakkor lehetőséget biztosít a nemzetvédelmi és katonai képzési területen belül más alapszakokon (katonai vezetői, biztonság – és védelempolitikai, határvédelmi és rendészeti stb.) végzettek számára is a speciális tudás megszerzésére. A szakra való belépés a más képzési ágakban, más felsőoktatási intézményekben felsőfokú végzettséget szerzettek számára a meghatározott követelmények teljesítése esetén lehetséges, azok kezdhetik meg a felvételt követően az MSc képzést, akik legalább az alábbi ismeretekkel rendelkeznek:

- *Társadalomtudományi ismeretek (20 kredit): biztonságpolitikai ismeretek, jogi (alkotmányjogi, nemzetközi- és hadijogi, államigazgatási jogi, büntetőjogi, büntető eljárásjogi, polgári jogi) ismeretek, politikaelmélet, pszichológia, pedagógia, szociológia, vezetés- és szervezéselmélet, hadtudományi ismeretek, bűnügyi tudományok;*

- *Szakmai ismeretek (40 kredit): nemzetbiztonsági szakmai és speciális ismeretek, szakági jogi ismeretek, idegen titkosszolgálati ismeretek, rendvédelmi ismeretek.*

A mesterképzésbe való felvétel feltétele, hogy a felsorolt ismeretkörökben legalább 30 kredittel rendelkezzen a hallgató. A hiányzó krediteket a mesterfokozat megszerzésére irányuló képzéssel párhuzamosan, a felvételtől számított két féléven belül, a tanulmányi és vizsgaszabályzatban meghatározottak szerint meg kell szerezni.

A mesterszakra felvételi vizsga van, ennek tartalma az egyetem honlapján, az SZMSZ mellékleteként kiadott Egyetemi Felvételi Szabályzatban megismerhető.

A hallgató tanulmányait a szakon záróvizsgával fejezi be. A záróvizsga az Okleveles Nemzetbiztonsági Szakértői végzettség megszerzéséhez szükséges tudás (készség) ellenőrzése és értékelése, amelynek során a jelöltnek igazolnia kell, hogy a tanult ismereteket alkalmazni tudja. A záróvizsga részei: a./ diplomamunka megvédése; b./ szóbeli vizsga, amelynek tárgyai: A magyar kül- és biztonságpolitika; Hírszerzési ismeretek; Elhárítási ismeretek; Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok, Válságkörzetek elemzése; Biztonsági kihívások a 21. században.

A diploma kiadásának feltétele:

- az érvényes záróvizsga megléte;
- egy idegen nyelvből államilag elismert, felsőfokú „C” típusú nyelvvizsga letétele, vagy azzal egyenértékű érettségi bizonyítvány, illetve oklevél bármely olyan élő idegen nyelvből, amelyen a szakmának tudományos szakirodalma van.

A mesterszakon oktatott tantárgyak ismeretanyaga

A magyar kül- és biztonságpolitika

Magyarország biztonsági helyzete a kilencvenes években és a 21. század első éveiben. Magyarország szűkebb és tágabb biztonsági környezete. A biztonság katonai és nem katonai aspektusai. A biztonságpolitika, mint az állam politikájának szerves része. A Magyar Köztársaság biztonságpolitikája, külkapcsolati stratégiája és katonai stratégiája.

Biztonsági kihívások a 21. században

A XXI. századi biztonsági környezet jellemzői, kihívások és szereplők. A biztonság aspektusai. Globalizáció, regionalizáció. Nemzeti és nemzetközi kormányzás, a nem állami szereplők. Népeségrobbanás, migráció, szervezett bűnözés, kábítószer-kereskedelem, egészségügyi kockázatok. Környezeti biztonság,

energia és vízkérdés. Információs biztonság. Terrorizmus, tömegpusztító fegyverek terjedése, a „haramia” államok. A belső biztonság kérdései.

Jogi ismeretek

A nemzetközi jog rendszerének, intézményeinek és fontosabb egyezményeinek áttekintése. A nemzetközi jog alapvető összetevői, általános szabályai, a jelentősebb nemzetközi szervezetek, az ENSZ, a NATO, EU tevékenysége, valamint a magyar közigazgatási jog rendszere.

Szervezetszociológia V.

A szervezetek működésének szociológiai jellemzői, belső viszonyaik jellegzetességei, a szervezeti működés törvényszerűségei, hatásai az egyénre és környezetre. A szervezeti jelenségek értékelésének, befolyásolásának szakszerű szemlélete.

A magyar politikai intézményrendszer működése

A magyar politikai rendszer kialakulását és működését, főbb intézményei a rendszerváltás után. A magyarországi rendszerváltás hazai és nemzetközi feltételei, a politikai tradíciók és politikai kultúra, a kialakult demokrácia típusa, valamint az 1988-89-es pártosodás jellemzői, és a magyar pártrendszer fejlődésének fő irányai. A magyar politikai rendszer főbb elemei, a hatalommegosztás intézményrendszere, az egyes elemek működése.

A tudományos kutatás alapjai

A tudomány rendszertani alapjai. A hadtudományi kutatás alapjai. Az egyetemi könyvtár, mint a tudás bázisa. A tudományos írásművekkel szemben támasztott követelmények. A szakirodalmi idézések és hivatkozások szabályai. A tudományos kutatás folyamata. A tudományos publikációk (cikk, tanulmány, értekezés, előadás) készítésének követelményei. A hadtudományi kutatások intézményrendszere. A hadtudományi kutatások finanszírozási rendszere, a K+F pályázatok. A tudományos kutatás és fejlesztés működésének mechanizmusa. A tudományos eszmék terjedése, a járványmodell. A tudományos kommunikálás csatornái. A tudományos folyóiratok minőségi mutatói.

Nemzetközi gazdaságtan

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok elméletének fejlődése. Mai irányzatok a nemzetközi gazdaságtanban. A nemzetközi árupiac elemzése. A nemzetközi árucseré, a vállalatok a nemzetközi piacon. A transznacionális és multinacionális vállalatok szerepe a világ gazdaságban. A nemzetközi kereskedelem. Abszolút és komparatív előnyök. A nemzetközi pénzügyek. A fizetési mérleg és egyensúlyi problémái. Az árfolyampolitika és hatása a nemzetgazdasági folyamatokra. A működő és spekulatív tőkeáramlás nemzetközi hatásmechanizmusa. A nemzetközi integráció elméleti kérdései. A nemzetközi mikro- és makrointegrációk.

Vezetés- és szervezélmélet 41

A vezetési gondolkodás átalakulása a XXI. században, a globalizáció hatása a szervezeti tevékenységre, a vezetésre. Az integrált vezetési koncepció érvényesíthetősége a szervezetekben. A vezetői problémamegoldás módjai a szervezetben, a hatékonyság stratégiai döntéshozatal alapú befolyásolhatósága. A vezetői magatartás alakulása, a vezetői szerepek helyzetfüggősége, a vezetés eszköztendenzere, a vezetési technikák hatása az emberi tevékenységre. A szervezeti konfliktus negatív befolyásoló szerepe a szervezeti klímára, a vezető szerepe a konfliktusok megelőzésében, feloldásában.

A hadtudomány fejlődésének tendenciái

A hadtudományi kutatások és a fegyveres küzdelem megvívásának problémái, a fejlődés lehetséges irányai. A nem háborús katonai műveletek jellemzői. A válságok keletkezésének társadalmi háttere, a válságkezelés lehetséges formái, eszközei és módjai.

Emberi erőforrás fejlesztés és gazdálkodás

A humán erőforrás-gazdálkodás általános elméleti kérdései. A fegyveres erőknél, rendvédelmi szerveken és nemzetbiztonsági szolgálatok humánpolitikájának és humán stratégiájának kialakításával; emberi erőforrással történő gazdálkodásuk koordinálásával illetve szakmai vezetésével kapcsolatos teóriák és gyakorlati tapasztalatok.

Szakági jogi ismeretek III.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény értelmezése, a jogi normák és környezet változásai, hatásuk a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységére. Az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatainak értelmezése. A titkos információgyűjtés/ titkos adatszerzés normái, azonosságok, különbségek, valamint az eredmények büntetőeljárásban történő felhasználásának elméleti és gyakorlati kérdései.

Elhárítási ismeretek

Az elhárító szolgálatok feladatrendszere: a kémelhárítás, az alkotmányvédelmi tevékenység, a terror-felderítés és elhárítás, a bűnfelderítés, a nemzetbiztonsági védelem és ellenőrzés, valamint a műveleti támogató szakterületeinek sajátosságai. A társ- illetve partnerszolgálati együttműködés. Együttműködés a rendvédelmi szervekkel és az államigazgatás szerveivel. Az elhárító szolgálatok vezetése. A nemzetközi kötelezettségvállalásból adódó elhárítási feladatok. A nemzetközi kapcsolatok és együttműködés bemutatása.

Hírszerzési ismeretek

A hírszerzés filozófiai kérdései. A hírszerzés etikája. Geopolitika, geostratégia és hírszerzés összefüggései. Multinacionális felderítő együttműködés. A békeműveletek hírszerző előkészítése és támogatása. A hírszerzés kül- és belpo-

litikai összefüggései, társadalmi szerepe. Felderítési nemek, módszerek, tevékenységi formák összefüggései, integrált alkalmazásuk. Együttműködés a hazai hírszerző és más állami szervek között. A hírszerzés irányítása, szervezése és vezetése.

Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok

A titkosszolgálatok XXI. századi helyzetének bemutatása, fejlődésükre ható események értékelése, szövetséges országoknál a lehetséges és szükséges együttműködés elemzése. A külföldi titkosszolgálatok továbbfejlődésének jelei, tendenciái.

Információk elemzése és értékelése

Az információk elemzésének célja, folyamata, adatok, információk kezelése. Nyilvántartások kezelése. Jelentések fajtái. A dezinformáció kiszűrése. A nemzetközi kötelezettségek és lehetőségek az információk átadásában. Az információk megosztása, a tájékoztatás rendje.

A szakszolgálati tevékenység rendszere

A titkos információgyűjtés/titkos adatszerzés különleges technikai eszközei és módszerei. A rádiófelderítés, a postai küldemények ellenőrzése, a műveleti fedés, a műveleti akciók, a figyelés, a környezettanulmányozás, a technikai elhárítás, Internet forgalom ellenőrzés. Az NBSZ és a titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervezetek együttműködésének rendje, törvényi háttere, gyakorlati kérdései.

Információs műveletek vezetése NB

Az információs műveletek alapjai. Az információs műveletek vezetésének szervezeti struktúrája. Az Információs Műveleti Koordinációs Csoport. Az információs műveletek tervezése. Integrált információs műveleti terv tartalma. Információs műveleti szinkronizációs mátrix kidolgozása.

Polgári válságkezelés nemzetbiztonsági aspektusai

A mai válság-értelmezés kialakulása, a XXI. században jelentkező új kihívások és veszélyek. Válságok előrejelzésének lehetőségei. Hazai és nemzetközi együttműködés formái. Döntés-előkészítés, az információ felhasználása a döntéshozatali folyamatokban. A válságkezelés hírszerző támogatásának gyakorlata az ENSZ, NATO és EU műveletekben. A Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatainak részvétele a polgári válságkezelés folyamatában. A Kritikus Infrastruktúrák Védelmének nemzetbiztonsági szolgálati támogatása.

Közszolgálat és etika I.

Alapfogalmak: etika, erkölcs, morál. A közszolgálat és a katonai hivatás. Erkölcs és társadalom. Az erkölcsi normák kodifikálására irányuló törekvések.

A nemzetbiztonsági műveletek jogi és erkölcsi kérdései. A magyar érték-tradíciók. Az értékrend változása néhány fejlett nyugati haderőben.

Informatikai védelem

Információs/informatikai rendszerek és információk komplex védelmének alapjai. Az informatikai biztonság irányításának rendje, feladatai, szervezeti szintű dokumentumai. Az informatikai biztonság megvalósításának korszerű módszerei.

A védelmi igazgatás rendszere

A védelmi igazgatás történeti áttekintése. A védelmi igazgatás nemzetközi jellemzői. A védelmi igazgatás néhány NATO és semleges országban. A nemzeti biztonság és honvédelmi rendszer. Általános fogalmak és azok értelmezése, a nemzeti biztonság és a honvédelem, a honvédelmi rendszer értelmezése. A védelmi igazgatás jogi alapjai. A védelmi igazgatás működésének időszakai, a minősített időszakok jogi szabályozása, meghatározása, bevezetése, megszüntetése. A háború jogi következményei.

NATO tanulmányok

Az Észak-atlanti Szövetség bemutatása történeti, új stratégiai környezeti, és transzformációs összefüggésben. A NATO történeti fejlődésének tanulmányozása. A hidegháború utáni időszak, illetve a XXI. század kihívásaiból fakadó változások. A NATO megváltozott rendeltetése és feladatrendszere, az „out-of-area” műveleti elvek és gyakorlat, a NATO 1999. évi stratégiai koncepciója, valamint a békeműveletek jövője, a szervezet változásai, az új biztonsági fenyegetettségeknek való megfelelése, a terrorizmus elleni harcban való részvétele. Magyarország és a NATO kapcsolatai, fejlődése, a tagsági részvétel tapasztalatai, és az ország hozzájárulása a NATO műveletekhez.

Védelmi tervezés a NATO-ban

A NATO védelmi tervezésének rendszere, struktúrája. A tervezés folyamata. Munkaokmányok és munkacsoportok. A NATO védelmi tervezésének fő okmányai. A védelmi áttekintés (Védelmi Tervezési Kérdőív). A tagországok által feldolgozandó okmányok.

Haditechnikai kutatás-fejlesztés NB

A haditechnikai kutatás-fejlesztés elmélete, módszertana és NATO vonatkozásai. A haditechnikai K+F alapjai, módszertana, szakaszai és gyakorlata. A piacgazdaság hatásai. Az eredményes K+F tevékenység feltételei, szereplői és feladataik. Prioritások és változásaik. A nemzetközi környezet és a NATO szövetségi rendszeréhez való tartozás hatásai.

A civil - katonai kapcsolatok elmélete és gyakorlati kérdései

A polgári-katonai kapcsolatok elméleti kérdései, kiemelt területei és nemzetközi, valamint hazai gyakorlata. A hatásalapú műveletek társadalomtudományi és nemzetbiztonsági vonzatú dilemmái. A CIMIC, a PSYOPS, az INFOPS elvei, vezetésének és szervezésének kérdései.

Válságkörzetek elemzése

Válságokhoz vezető társadalmi folyamatok vizsgálata, a válságkörzetben szemben álló felek/erők/ helyzetének, küzdelmének, politikai és katonai megoldási lehetőségek elemzése kiegészítve a békefenntartás, teremtés és más eljárások elvart/lehetséges/ eredményei kutatásával. Egyes válságkörzetek komplex elemzése, szempontrendszer, metodikája.

Diplomáciai ismeretek

A diplomácia fogalma, helye és szerepe. Diplomáciatörténeti áttekintés. A diplomácia egyes területei (politikai, gazdasági, katonai stb.), célok, sajátosságok, összefüggések. A diplomáciai kultúra, etikett és protokoll. A szakdiplomáciai tevékenységek jellemzői. Diplomáciai etikett és protokoll a gyakorlatban.

Döntésemélet

A döntésemélet kialakulása, fejlődése. A döntéshozatal racionális normatív irányzata. A Herbert Simon-féle korlátozottan racionális döntéshozatal. Az emberi és a szervezeti döntéshozatal sajátosságai. A döntések programozhatósága. Az információs-rendszer racionális működtetése, a bizonytalanság és a kockázat kezelésének lehetőségei a szervezeti döntéshozatalban. A döntéstámogató irányzat. A döntéstámogatás módszerei és eszközei.

Vezetépszichológia elmélete és gyakorlata

Speciális feladatokat ellátó szervezetek sajátosságaiból adódó vezetői kultúra jellemzői. A speciális szervezetek külső és belső kommunikációjának sajátosságai. A szervezeti és vezetői hatékonyság vizsgálatának lehetősége a biztonsági intézményeknél. A vezetői motiváció és az értékelés jellemzői. A munkahelyi légkör alakítása. Konfliktuskezelés, csoportépítés. A személyészlelés, a szociális készség és személyes hatékonyság szerepe a társas interakciókban. Ezek bemutatása szituációs gyakorlatokban. Tréning: hatékony konfliktuskezelési eljárások, tárgyalási készségek fejlesztése.

Speciális kommunikációs ismeretek és gyakorlat

A kommunikáció szabályszerűségei, a személyiség és a kommunikációs fogadóképesség. A meggyőzés pszichológiájának elmélete és gyakorlata. A manipuláció szabályai, eszközei, típusai, gyakorlata. A vonzalom faktorai, kialakításának módszerei, a meggyőzés, a rábeszélés, a döntés befolyásolása, offenzív és defenzív technikák és taktikák.

Speciális mentálhigiénés ismeretek

A nemzetbiztonsági munka szakmai kockázatainak felismerése, megelőzése, mentálhigiénés elemzése, értékelése. A kiégés megakadályozása, a személyiség erősítése, ellenálló képességének növelése. Az önbecsülés kontrollja és fejlesztése. Tanácsadó, segítő szerepek, támogatás a vezetés területén. A problémás helyzetek felismerése és feldolgoztatása. A krízisállapotok kezelése és a krízisintervenció.

Szakmai esettanulmányok és tanulmányutak

A nemzetbiztonsági tevékenység szakterületein végzett munka helyszíni tanulmányozása. A szolgálatok és a rendvédelmi/rendészeti szervek területi szerveinek tevékenysége. A vezetés, a szakmai felügyelet és az együttműködés rendjének, gyakorlatának helyszíni tanulmányozása.

Kommunikáció kultúra I.

A kommunikáció jelenségvilága, módszerei. Személyközi, verbális és nonverbális kommunikáció. Közszerelés. Kommunikáció idegen környezetben.

Szabadon választható tantárgyak

3 tantárgyat összesen 6 kreditértékben szabadon választhatnak a hallgatók:

Politikatörténet

A politikatörténeti vizsgálódás főbb irányai és szempontjai. Ideológiai-politikai erőcsoportok Magyarországon a történelmi folyamatok alakításában. Hatalomgyakorlás és intézményrendszer az abszolutizmus és a dualizmus évtizedeiben. Az I. világháborúhoz vezető nemzetközi folyamatok, a háború és a háborút követő forradalmi válság. A jobboldali radikalizmus és politikai alternatívája a Horthy-rendszerben. A polgári demokrácia megteremtésének kísérlete a II. világháborút követően. Magyarország a kétpólusú világ szovjet érdekszférájában. Rendszerváltozás Magyarországon.

Filozófia és kultúrtörténet I.

A modernitás eszméi és civilizációs jellemzői. A pozitívizmus és a tudományfilozófiák. Az életfilozófia és az egzisztencializmus. A tudattalanra irányuló pszichológiai és filozófiai reflexiók. Vallásfilozófiai és teológiai áramlatok a 20. században. Az Iszlám kultúra mai sajátosságai. Kritikai és cselekvésemleletek. Hermeneutikai filozófiai és posztmodern életérzések a 3. évezred kezdetén.

A magyar állambiztonsági szervezetrendszer 1945-1989

A magyar állambiztonsági szervezet- és feladatrendszer jellemzői, sajátosságai és változásai 1945-1989 között

Szakmatörténeti tanulmányok

A „Duna-gate” eset háttere, történései, következményei és szakmai tanulságai.

CONTENTS

	Page
EVALUATIONS, ANALYSES, STUDIES	
János Deák – György Szternák Georgia, military and political events - 2008.....	5
János Besenyő Crisis in Darfur.....	35
Péter Jagadics 1968 the Czechoslovakia, the military and counter-intelligence aspects of the "ZALA" task.....	49
István Kobilka – János Sallai The criminalgeography of Budapest between 1960-1985.....	86
CURRENT ISSUES	
István Kopcsó The (NATO) Military-health Prominent Center	103
CONSULTATION	
Gábor Devecseri Consolidation of the outflow-indicators of contract-soldiers; Part 2: The outline of the voluntary basic training system.....	118
György Olajos The national security organisational system before new challenges.....	131
FORUM of PhD CANDIDATES	
László Zoltán Lenkey The demonstrability of drug-consumption in the defence sphere.....	144
Károly Tanai Introducing the importance and significance of the crisis- communication plan.....	154
Anett Barabás The Eastern expansion of NATO - changes in the directives of the Russian security-policy.....	172
FROM THE HISTORY OF SECURITY SERVICES	
Jenő Izsa In memoriam Sándor Radó.....	179
Ervin Antal Szabó <i>Sketches from the history of Russian intelligence</i> Baron von Possaner and doctor Haimzot.....	192
SCIENTIFICAL LIFE - TRAINING	
Jenő Izsa Master's course is starting on the Miklós Zrínyi National Security University.....	203
Contents	214
THE AUTHORS	215

SZERZŐINK

Dr. Deák János nyá. vezérezredes

ZMNE tudományos főmunkatárs, KLHTK. KStrat. Tanszék

Dr. Szternák György egyetemi tanár, CSc

ZMNE Összhaderőnemi Műveleti Intézet igazgató

Besenyő János őrnagy

MH HEK logisztikai főtiszt

Jagadics Péter alezredes

KBH oktatási főosztályvezető-helyettes

Dr. Kobolka István ezredes, PTE egyetemi docens

KBH oktatási főosztályvezető

Dr. Sallai János hőr. alezredes

RTF RVTK kutatásszervezési osztályvezető

Dr. Kopcsó István o. ezredes

MH HEK parancsnokhelyettes

Devecseri Gábor százados

MH Nyugat-magyarországi Kieg. Töborzó irodavezető

Olajos György törzszászlós

MK KFH

Lenkey László Zoltán dandártábornok

KBH igazgató, PhD hallgató

Tanai Károly alezredes

KBH kiemelt főreferens, PhD hallgató

Barabás Anett

ZMNE PhD hallgató

Dr. Izsa Jenő nyá. ezredes

ZMNE szakfelelős egyetemi docens

Szabó Ervin Antal alezredes

KBH osztályvezető-helyettes